

سون ورني قرتي

غزل

سوره سنڌي ادب

صاحب خان سوره ميرائي

Cell No: 0344 3919786

0300 3404488

عظمت ادبی اکیڈمی نمبر ۳۱

سون ورنی ترتی

(ذوال)

پرل بک
عمر میمن

[ترجمي جا جملي حق واسطا اداري وٽ محفوظ]

نالو ڪتاب جو:	سون ورنِي ڌرتي
مصنف:	پرل ايس بڪ
مترجم:	عمر ميمڻ
ڇاپو:	ٻهريون، نومبر ۱۹۸۵ع
تعداد:	هڪ هزار
آرٽسٽ:	خدا بخش ابڙو

قيمت ۳۰۰ روپيا

قيمت 30-00 روپيا

هي ڪتاب م.ع ميمڻ، عظمت ادبي اڪيڊمي،
طرفان، سردار ٻرڻس، گاڏي ڪاٺو، حيدرآباد مان ڇپرائي
پڌرو ڪيو.

مهاڳ—

پرل اهو ٻڪ امريڪي خاتون، پر جنهن جي زندگيءَ جو گهڻو حصو چين جي سرزمين تي بسر ٿيو ۽ جنهن کي ادب ۾ نوبل انعام به مليل آهي تنهن جو لکيل آهي هي ڪتاب The Good Earth. هي داستان آهي هڪ چيني هاريءَ جي زندگيءَ جو جيسين هو هاري آهي، سندس زندگي گهڻي پاڳي سنڌي هاريءَ جي زندگيءَ سان ملي ٿي، جهڙوڪ اسان جا سنڌي هاري ريتن ۽ رسمن ۾ اهڙيءَ ريت گرفتار ٿيل آهن جو هو هن چيني هاريءَ وانگر بچت لڌا ڪري سگهن. سخت محنت جي نتيجي ۾ سٺن فصلن ”وينگ“ کي انهيءَ قابل بڻايو جيئن هو ٻي زمين به خريد ڪري سگهي آهستي آهستي هو وڏو زميندار ٿو بڻجيو وڃي، جهڪا گالهه سنڌي هاريءَ جي معاملي ۾ ناممڪن آهي ڇو ته اسان جو سنڌي هاري، زميندار جي استحصال جو شڪار آهي ۽ ڪجهه سندس به ڏوهه آهي جو هو اڃان ريتن رسمن خلاف بغاوت نٿو ڪري ۽ انهن جي پورائيءَ لاءِ پنهنجو اجهو لڌايو ڇڏي زميندار ٿي وڃڻ کان پوءِ وينگ جون عادتون ۽ خصلتون سنڌي وڏيرن سان مشابه آهن. اسان جو وڏيرو به فصل لهن

کان پوءِ وڏن شهرن جو رخ ڪندو آهي ۽ پوري پوئجي ٿين وال ڪري، ڪهسا خالي ڪري، ڳوٺ موٽي ايندو آهي ۽ زمين جو ٽڪرو وڪڻڻ لاءِ تيار رهندو آهي.... ”وينگ“ عواميون به ڪري ٿو، ٻي شادي به ڪري ٿو، پر زمين ان وقت به نه وڪيائين جڏهن بک وڳهي هو پاڻ ۽ سندس ٻار مرڻ ڪنڌيءَ تي اچي پهتا هئا، ۽ نه اهو قدم کڻڻ جي اجازت پنهنجي اولاد کي ان وقت ڏنائين جڏهن هو پنهنجي عمر پوري ڪري چڪو هو. وينگ چواڻيءَ ڌرتي نه مائتا سڃاڻي آهي.... ماءُ کي به ڪير وڪڻندو آهي ڇا؟ پر اسين سنڌي ماءُ جو سودو ڪري رهيا آهيون.... ڌڙا ڌڙ پنهنجيون زمينون ڌارين جي حوالي ڪري رهيا آهيون، صرف وقتي آجائشن خاطر.... اهو ڏينهن به شايد جلد اچي وڃي جڏهن سنڌ جي زمين تي سنڌين جو حق هجي نه رهندو!! هن نادل به، چين جي خوفناڪ ڏڪار جو به ذڪر آهي ۽ ڊاڪٽر من بات سين واري انقلاب جي جهاڪي به. ترجمو ۽ ڪتاب جي بيهڪ ڪهڙا آهن؟ تنهن سلسلي ۾ پڙهندڙن جي راه جو انتظار رهندو.

سٺ سلاست

— عمر هيدڻ

اڃ وٺڻ لڳو جي هاديءَ جو ڏينهن هو۔ صبح جو جنهن وقت سندس اک کلي تڏهن اڃان اوندهه جو راج قائم هو۔ پر واريءَ ڪوٺڙيءَ مان سندس پيءُ جي ڪنگهڻ جو آواز اچي رهيو هو۔ پوڙهو سڄي رات پيو ڪنگهندو هو۔ صبح جو وٺڻ ڪنگهه ٻڌندو، پر ڪوٺڙيءَ مان تيسين ٻاهر نه نڪرندو هو جيسين پوڙهو ڪنگهندو ڪنگهندو سندس پراسان نه اچي بيهندو۔ پر اڃ هن انهيءَ جو انتظار نه ڪيو، اک ڪلندي ئي بستري مان نڪري آيو۔ دريءَ جي وٿين مان ٿوري ٿوري روشني اندر اچي رهي هئي۔ هو اڳڻ تي نڪري آيو ۽ اڳڻ جو دروازو کولي پنهنجي پٺيءَ تي نظر وڌائين۔ اوڀر لڳي رهيو هو ۽ هوا ۾ گهم هئي، اهي آثار مينهن پوڻ جا هئا۔ فصلن کي مينهن جي ضرورت پڻ هئي۔ وٺڻ موسم جي رخ کي ٿورو ٿورو سمجهندو هو۔ گهميل هوا محسوس ڪري هن اندازو لڳايو ته اڃ آسمان سندس زمين تي هڪ مهربان ٿيندو، سندس زال پاڳوان هئي جهڪا بارش کي پاڻ سان ليو پئي آئي۔ اڳڻ تي ٻڌل ڍڳي جي ويجهو اچي هن سندس منهن ۽ پٺن تي پيار مان هٿ ڦيريو۔ ڍڳو ڪٽ مٿي ڪري، زبان ٻاهر ڪڍي پنهنجي مالڪ کي چٽڻ لڳو۔ وٺڻ پوءِ وري ڪوٺڙيءَ ۾ آيو۔

وھجي ڪپڙا مٽاڻين ۽ پوءِ اڱڻ تي باھ ٻاري ڇانهه
 ٺاهڻ لڳو. گذريل ڇھ سالن کان اها سندس ڏيولِي هئي
 تہ صبح جو اتي پوڙهي پي ۽ لاءِ ڇانهه ٺاهي جنهن ۾
 نالو ستر هتي هوندي هئي، هر گرم پالي ۾ پيڻ سان سندس
 ڪنگهه ۾ پوڙهي ڪجهه فائدو ٿي ويندو هو. جڏهن کان
 وٺڻڪ جي ماءُ دنيا مان لاڏاڻو ڪيو هو، وٺڻڪ پي ۽
 جي خدمت دل و جان سان ڪري رهيو هو. هر هاڻ
 شايد کيس ڪجهه آرام ملي وڃي. ڇو جو هڪ عورت
 هن ڪچي گهر ۾ اچي رهي هئي ۽ سندس اچڻ ڪري
 صبح جو اتي کيس ڇانهه نه ٺاهي پوندي ۽ هاڻ هو
 پي ۽ وانگر ڪٿ تي لپيٽو پيو ڇانهه جو انتظار ڪندو.
 زال جي تصور سان گڏ وٺڻڪ جي ذهن ۾ ٻارن جو
 خيال آيو جيڪي سندس اڱڻ تي جنم وٺندا ۽ راند
 ڪندا پوءِ هي گهر اڃ وانگر خالي خالي نه لڳندو.
 سندس گهر ٽن ڪوڙڙين ۽ اڱڻ وارو هو ۽ ماءُ
 جي مري وڃڻ کان پوءِ هر وقت ڄڻ تہ کائڻ ايندو
 هو. ماءُ جهڙي هئي تہ ڪونه ڪو مڙھن پيو ايندو
 هو، خاص ڪري سندس ڇاڇو سندس ٿلهي زال ۽ ٻار.
 امڙيءَ ريت گهر ۾ اڪهلائي ڪونه ٿيندي هئي.
 هو ايمان انهن سوچن ۾ هو تہ پوڙهو ڪنگهندو ۽
 ڪانگهارا ڪيندو اڱڻ تي لڪري آيو ۽ سندس آواز
 تي وٺڻڪ خيالن جي دٻاءُ مان نڪري آيو. اڃان ڇانهه
 جو پالي گرم نه ٿيو آهي؟

وينگ ورائيو. ”ڪاٺيون شايد آلهون آهن. هـوا
رات کان گھميل آهي نه.“
چانه، جا به چار گرم گرم ڍڪ ڀرڻ کان پوءِ
پوڙهي جي چٽي ڪجهه صاف ٿي پر هن وري به
شڪايت ڪندي چيو ”تون چانه، ۽ پتي گھڻي ٿو
وجھن، پتي نه چانديءَ جي اگھ ٿي وڪاسي.“
”هـا پالمان ٿو ته اڄ مون ڪجهه گھڻي پتي وڌي
آهي، اندازو نه رهيم.“

خير اڄوڪو ڏينهن تون جهڪي به ڪرڻ سو
جائز آهي. وڃ ڏس مون واري ڪوٺڙيءَ ۽ تنهنجي
ماءُ جي پتي پئي آهي، شايد ان ۽ تنهنجي ڪنوار
لاه ڪو وڳو ڪهڙن جو پيل هجي.“

وينگ کي زال سان جو ڪو آسرو ڪونه هو. هو
محنتي هاري هو پر غريب هو. ۽ سون چانديءَ کان
سواءِ زال ڪٿان ٿي ملي. پر سندس پوڙهي پيءُ گھوٽ
جي وڏي حويليءَ جي مالڪن کي هٿ پڌي عرض
ڪيو هو ته هو پنهنجي ڪا خريد ڪمڻ پانهي سندس
محنتي پٽ کي ڏي. پل کلي اها سهڻي نه هجي. پوڙهو
رٿائڻ ٿيڻ کان اڳ پنهنجي سموري حماني وڏي حويليءَ
جي شاهي لوهي دروازن تي چوڪيدار ٿي رهيو هو. ۽
سندس انهيءَ خدمت عيوض، جاگيردار ٿي سائنس واعدو
ڪيو ته هو ضرور مئس اها مهرباني ڪندي، ۽ اڄ
اهو ڏينهن اچي ويو هو. پوڙهي وينگ کي چيو ”نوڪي

زال ڪڍي. هڪ عورت. پوءِ کڻي سندس چاهري تي مائتا
جا داغ هجڻ يا سندس چپ ڦاٽل هجي. پر ائين به نه
آهي. تون وڏي حويلي جي ڦاٽڪ تائين پهچي پنهنجي
اچڻ جو اطلاع ڪرائيج. ڦاٽڪ تي چوڪيدار هوندو.
کيس چئج ته تون پراڻي چوڪيدار جو پٽ آهين،
هو تو لاءِ دروازو کوليندو ۽ توکي اندر اچڻ ڏيندو.
پر بابا، ڇا مون کي بالڪل اڪيلو وڃڻو پوندو؟
ها پٽ. تنهنجو ڇاڇو شايد انهيءَ ڪري نه آيو
جو کيس ڪجهه ڏيڻو نه هوي ۽ اسان جو ٻارڙسري
جن ملو مالهو آهي، پر اسان وانگر غريب آهي!!
پوءِ پوڙهي کيس پتل جا ڪجهه، سڪا ڏنا ۽ هڪ
چانديءَ جو سڪو به ۽ چيائينس ته بازار مان ڪجهه
ملائي وٺي گڏ کڻي ۽ مائٽس جو لهرائي رکيل ڪنوار
وارو وڳو به گڏ کڻي وڃي.

وينگ لينگ پوءِ انهيءَ پهچري تي روانو ٿيو جيڪو
وڏي حويلي ۽ ڏانهن ٿي ويو. مٿي تي اها پٽي کنڀو
جنهن ۾ ڪنوار وارو وڳو رکيل هو ۽ ٿوري ملائي
جيڪا هن رستي ۾ هڪ دوڪان تان ورتي هئي. وڏي
حويلي جي ڦاٽڪ تي پهچي هن چوڪيدار کي موجود
ڏٺو. کيس پڇيائين ته آءٌ وينگ لينگ آهيان. اڳوڻي
چوڪيدار جو پٽ.

اڪيلو آهين؟ چوڪيدار پڇيو.
ها. پوءِ ڪير ڏيڻ سوران گڏ نه آيو.

کمی ۾ ڪجهه اٿئي؟ ڇا ٿي ڪنڃي هر دروازو
کولي ۽ گهٽي ٿي.
آءٌ غريب آهيان، توکان اڳ واري چوڪهدار
جو پٽ.

شاديءَ لاءِ ڪوبه غريب خالي هٿين نه ايندو آهي
پٽ، مون کي پيوڦوف نه سمجهه.
ته پوءِ کلي تلاشي وٺ، وينگ سمجهيو هـ. و نه
چوڪهدار سندس تلاشي نه وٺندو پر هن سندس کمی
مان پتل جا ۽ هڪ چانديءَ جو سڪو هڪڙي ورتا.
وينگ جو منهن لهي ويو.

چوڪهدار چيو ”آءٌ صرف چانديءَ جو سڪو
ڪٽس.“ ايترو چئي هن دروازو کوليو ۽ چيائين اڄ ته
تو کي اندر پهچايان.

وينگ جي دل ۾ آيو ته چوڪهدار جو مٿو ڦاڙي
وجهي، پر پوءِ ڪاوڙ ضبط ڪري، هو پٽي ۽ ملائي
کلي چوڪهدار پٺيان هلڻ لڳو، هو ڊنل ٿي لڳو ۽
گهٽائي رهيو هو، وڏي حويلي ۾ داخل ٿي ۽ ڪا
جهڙي تهڙي ڳالهه نه هئي. چوڪهدار کيس هٿان خاني
۾ ترڪائي پاڻ اندر هليو ويو، پويان وينگ کي هڪڙا پگهر
لڌا ٿي ته ٻيا چڙهيا ٿي، ايتري ۾ چوڪهدار موٽي آيو
۽ کيس اندر وڃڻ لاءِ چيائين، وينگ جا چپ سڪي
ويا هئا، جسم ڏکي رهيو هو، هو ڊڄندو ڊڄندو اندر روانو
ٿيو، هڪ وڏي شاهي ابوان ۾ جاگيرداري آراڻيءَ.

تخت تي ريشمي وهائن سان ٿڪ لڳايو ويٺي هئي. ٻانهيون ڪمڻ هئا هئي رهيون هيون. ۽ هو اٽل واري چاليهه مان لطف اندوز ٿي رهي هئي. هال جي فرش تي نهايت لمبائي نرم قالين وڇايل هو جنهن تي هلڻ جو وينگ کي ڪو تجربو نه هو. هن کي اٽل تي محسوس ٿيو ڇڻ ڏهن ۾ ڦاسي رهيو هجي. مالڪن کي لمبائي ريشمي سالن جو لباس پهرايل هو جنهن تي سوني ڌاڪي سان ڀرت ڀريل هو ۽ ڇڪا ايتري هئي جو لنگهه ٻيلي ٿي نٿي. امارت جي انهي زبردست مظاهري ۽ مالڪن جي چهر جي وقار اڳيان وينگ هڪدم جهڪي ويو. هن سر جهڪائي تعظيم جو مظاهرو ڪيو. مالڪن مخاطب ٿي چوس ٿيڻ تي ٻيهر تنهنجي تعظيم قبول يعني هو ٿيڻ تي ٻيهر ويڇاري غريب هاريءَ کي سمجهه ۾ نٿي آيو ته ڇا ڪري، ڇا نه ڪري، مالڪن چوڪيدار کان پڇيو، هي نوجوان ڇو آيو آهي؟ وينگ دل ۾ سوچيو ۽ اهو مالهن جو حافظو ڪيترو ڪمزور ٿيندو آهي.

چوڪيدار چيو ۽ هي شايد ٽوهان جي ٻانهي اولهن جو ٿيندڙ ٽرس آهي. چوڪيدار جي ياد ڏيارڻ تي مالڪن کي به ياد آيو. ۽ مون کان وري ويو هو. پر وري نه گهريو هو. هي نه گڏي ۽ گڏي جي هادي آهي. خير تنهنجو پيءُ اسان جو پراڻو نمڪ خوار آهي. مون سائنس واعدو ڪيو هو ته آءٌ سندس پٽ لاه

پنهنجي هڪ ٻاهي وقف ڪندڙس. ها، تون ڪندو
ڇا آهين؟

هاري آهيان سرڪار نورڙي ٻني آهي ذاتي.

مالڪن آفيم جي چسڪي پري ۽ هڪ ٻانهي ۽ کي
سڏي ڇڏائين. ”اولين کي سڏي اچو.“ ڪجهه دير کان
پوءِ ويهه، ٻاويهه، سالن جي هڪ صحت مند چوڪري اديان
۾ داخل ٿي. هن کي هورت به چئي سگهيو ٿي. ويٺڪ
ٿيڏي اک سان کيس ڏٺو. مالڪن چيو ”اولين اسان
تنهنجي شادي ڪرڻ جو فيصلو ڪيو آهي. پنهنجي ور
کي ڏسي وٺ.“ اولين ادب ۽ هوسر وگهي پنهنجون
نظرون جهڪائي ڇڏيون. اهو ڏسي مالڪن چيو ”يعني
تو هن کي قبول ڪيو. نه پوءِ ڍج پنهنجي ڏيڄ واري
پتي کڻي اچ. ٻانهي ريشمي ڀردن پويان غائب ٿي ويئي.
سندس وڃڻ کان پوءِ پوڙهي رئيسمائي ۽ چيو ”هي“
اڃان ڇهه ست ورهين جي هئي ته اسان کيس خريد
ڪيو هو. تن ڏينهن هن جي ملائقي ۾ ڏڪار پيو هو
۽ مائٽن پنهنجا ٻار وڪرو پئي ڪيا. سستو مال نه
هرڪو خريد ڪري وٺندو آهي. هن جا مائٽ ان وقت
ٻڪ ۽ ٻاهه پئي ٿيا، مون ڇالدي ۽ جا ڪجهه مڪا
الهن کي ڏنا، هو پنهنجي ڏي ۽ مون کي ڏيڻ تي راضي
ٿي ويا. مون ان غريب گهرائي تي رحم ڪرڻ چاهيو
پر ڏٺم ته هن ٻارڙي ۽ جي گلن تي ڇڏائڻ جا نشان
هئا ۽ سندس جسر تي لباس به پورو نه هو. تنهن ڪري

مون کيس خريد ڪري ورتو. اولين سهڻي ڪونه آهي پر منهنجي خيال ۾ توکي خوبصورت عورت جي ضرورت به نه هوندي. انهن جي ضرورت صرف عياش مردن کي هوندي آهي. ۽ جيتري قدر آڻ ڄاڻان ٿي، هن جي عصمت به محفوظ آهي. اڃان صحيح معنيٰ ۾ ڪنواري آهي. ۽ تنهنجو هر حڪم مڃيندي، ۽ تنهنجا ٻار ڄمڻدي. هي اڄ تائين منهنجي خدمت ڪندي رهي آهي ۽ مون کي ڪانگس ڪڏهن به ڪا شڪايت نه ٿي آهي. سندس آرهه کي ڪنهن هٿ نه نه لائو آهي ۽ هو ڪنهن سان به هٽي نه آهي.

مالڪن جي تقرير دوران اولين هڪ ڀيري ٿي ٿي ڪنهن حال ۾ داخل ٿي. مالڪن کيس ڏٺو ته مطلب ٿي ڇهائينس، پنهنجي مڙس جو هر حڪم مڃي. هن لاه ٻار پيدا ڪي. هٿ ۽ جڏهن پهريون هٿ ڄمي ته ان کي کڻي هٿ اهڃو.

انهن ٿي ٿيندو. ويٺڪ ۽ اولين هڪ آواز ٿي ورائيو. ۽ پوءِ هو مالڪن جي اجازت سان روانا ٿيا. ملائي اولين ڪنئي، ۽ پٽيون ويٺڪ پنهنجي مٿي تي ڪنهن پوءِ هو آهستي آهستي دروازي ڏانهن وڃڻ لڳا. رستي هلندي ويٺڪ کي خيال آيو ته هو هڪ عورت کي پاڻ سان گڏ وٺي وڃي رهيو آهي. عورت لڏيڻ گوشت اهڙو گوشت جنهن کي اڄ کان اڳ ڪنهن ڇهيو به نه هو. انهيءَ سوچ ايندي ٿي سندس دل جي ڌڙڪڻ

جي رفتار تيز ٿي ويئي. ۽ عجيب اسر جو احساس
 سندس وجود ۾ گشت ڪرڻ لڳو. هو تڪڙو تڪڙو
 گهر ڏانهن ويندڙ پيچري تي هلڻ لڳو. آسمان ڪڪرن
 سان ڊڪيل هو. بارش ڇڻ آئي. گهر جي دروازي تي
 پوڙهو سندن منتظر هو. پر جڏهن هو ويجهو آيا ته هن
 ڏانهن نهاريو ٿي ڪونه. ۽ آسمان ڏانهن نهارڻ لڳو.
 پوءِ جڏهن سندس نظر نهن جي هٿن ۾ جهليل ٿوڪري
 تي پئي تڏهن هٿ کان پڇيائين ”ڇا آندو اٿئي“ وينگ
 ورائيو. کائڻ پيئڻ جو سامان آهي، اڄ مهمانن کي جو
 گهرابو اٿئون، ته ڇا هو هتي اچي بکيا رهندا؟. ايترو
 چئي وينگ ٿوڪرو کنيو ۽ گهر اندر داخل ٿيو. سندس
 ڪنوار به ڪنڌ جهڪايو سندس پويان گهر آئي. وينگ
 سڌو رڌلي اندر ويو ۽ اولين کي چيائين، ٿوڪري ۾
 گوشت ۽ مڇي آهي، کائڻ وارا ڪل ست ماڻهو هوندا
 ڇا تون مائي ٺاهي سگهندي؟

اولين ورائيو. آڱ ڇوڪري ۽ اهوئي ڪم ڪندي
 هيس تون. چنتا نه ڪر.

مهمان، وقت کان ڪجهه اڳ ٿي پهچي ويا. وينگ
 جو چاهو، سندس هٿ، سندن پاڙيسري رڃن ۽ ۽ مهمان
 پر واري گهوٽ جا واپاري هئا جن کان وينگ ٻج خريد
 ڪندو هو ۽ پنهنجو فصل وڪرو ڪري ڏيندو هو.
 وينگ مهمانن کي ويهاري، پاڻ رڌلي ۾ ويو ۽ اوهان
 کي چيائين ته مائي کلي آهي، پر زال جي واتان اهو

ٻڌي ته ”آءُ توکي ٿانءُ ڏيان ٿي، وڃي مير تي مائي
لڳائي، آءُ غير مردن اڳيان هڪڙن اڃان“ هو ڏاڍو
خوش ٿيو. سندس زال باهيا هئي. ۽ هوءُ صرف ويٺڪ
جي هئي، هتي ڪنهن مرد اڳيان وڃڻ به هن پسند
نٿي ڪيو.

پوءِ ويٺڪ مهمانن اڳيان مائي اچي رکي ۽ ڏاڍيان
چيائين ”ڇاڇا، مائي شروع ڪريو ۽ پاترو توهان به.“
ڇاڇي پڇيو ”ڪنوار ڪٿي آهي؟“

اڃان اسين هڪ نه ٿيا آهيون ڇاڇا ”زال مڙس
وارو رهندو اڃان ڦاٿر نه ٿيو آهي.“ ويٺڪ ورائيو. انهيءَ
جواب تي سڀ ڪليا ۽ پوءِ مائي ڪاٺڻ ۾ جنبي ويا.
ويٺڪ وچ وچ ۾ بار بار ائين به چونڌو رهيو ته معمولي
مائي آهي. خبر نه آهي پنهنجي زال گوشت سٺو ٺاهيو
به آهي يا نه. پراڻو چونڌي به هو فخر محسوس ڪري
رهيو هو. گوشت ۽ مڇي ڏاڍا لذت ٺهيل هئا. ۽
ويٺڪ کي هڪ هئي ته اهڙو لذت ڪاڌو سندس مهمانن
اڄ کان آڳ ڪڏهن چڪيو به نه هوندو.

پوءِ جڏهن مهمان هڪ هڪ ڪري ويا هليا تڏهن
ويٺڪ پنهنجي ڪوٺڙيءَ ڏانهن وڌيو. اولهن سندس انتظار
ڪري رهي هئي. هن پنهنجي زال جو هٿ پڪڙي ورتو.
اوڻو ٿو ڪم شرم محسوس ٿيو. هن مير تي ٻيل ڳاڙهي
رنگ جي سٺ ٻئي روغن ڪئي ۽ سوچيائين، هيءُ
هورت هائي پنهنجي آهي. هاڻ مون کي ڇا ڪرڻ

گهرجي. ۽ اهو سوچي هو پنهنجا ڪهڙا لاهن لڳو. اولين
 ڪٿ جي هڪ ڪنڊ ۾ پنهنجي جسم تي ڪمبل وجهيو
 لپٽي ويئي هئي. وينگ جي دباغي ڪمفٽ عجب تي
 رهي هئي. سندس پوري وجود تي سرور ۽ ڪمف طاري هو.
 ٻل جي ٽڙڪن نمر تي ويئي هئي ۽ هوتڪا ٽيڪا ساڻ ڪلي
 ۾ رهيو هو. بدن تي چن باڪوڙيون چڙهي رهيون هيون.
 هٿ ڏڪي رهيا هئا. پوءِ مٿن هٿي وسائي هن اولين
 کي چڪي ڪلي پنهنجي پاڪر ۾ وڌو.

باب ٻيو

ڪنوارِي جوان مرد جي زندگي ۽ شادي ٿيڻ بعد
زندگي ۾ ڪهڙو نه واضح فرق آهي. هڪ هاڪردار،
باحيا هورت جي موجودگي، جيڪا نهن کان وٺي ڇوڙي
تائين مرد جي وفادار هجي، گهر کي جنت بڻايو ڇڏي.
زندگي ۾ خوشي جا اڻ مڃا خزانو موجود ٿيو هون!
اولين اهڙي ئي زال هئي. وينگ پنهنجي بخت جي
ڇڪائي تي ڏاڍو خوش هو. سندس زال صبح جو سوهر تي
اٿي کڙي ٿي ۽ بسترو ڇڏي پنهنجي جسم کي لباس
۾ لڪائين. ۽ گهر جو ڪم ڪرڻ لاءِ ڪوٺڙي مان
ٻاهر وڃڻ لاءِ تيار ٿي. پوڙهي جي ڪنگهن جو آواز
اچي رهيو هو. وينگ اولين کي چيو: ”پهرين ٻار کي
گرم گرم ٻائي ڏي. پوڙهي جي ڦڙن ۾ ٿل ڪانگهارن
کي گرم ٻائي ٿي ڪڍي سگهندو.“

گرم ٻائي ۾ پتي ڪونه وجهي ڇا؟ اولين پڇيو.
وينگ سندس انهي سوال تي منجهي پيو. هن چوڻ
چاهيو ٿي ته ڇو نه اسين ڪو ٻيو آهيون ڄا. پر هو
ڪجهه به چئي نه سگهيو. ڇو ته هن ڄاتو ٿي ته وڏي
حوالي ۾ هر وقت چانهه جي ڪوپ ۾ پتي ٽرلڊي
اڇلڻ ايندي هوندي. ۽ اتي ڪو معمولي ملازم به صرف

گرم ٻاڻي نه پيئندو هوندو. پر هـ و پنهنجي پيءُ جي
فطرت کان واقف هو. جي پهرئين ڏينهن ئي اولين هن
لاه ٿيوو ٺاهي کڻي ويئي ته هو سندس فضول خرچي
تي ناراض ٿيندو. پر هن سوچيو، پنهنجي غربت ۽
ناداريءَ کي زال کان ڪهڙيئن لڪائي سگهندو. پر
نڌين به چيائين. نه نه چانهه مان سندس ڪنگهه وڌو وڃي.
اڄ ورهين کان پوءِ هو ڪٿ تي لهيو رهيو. اڄ
نه ڪيس هاءِ ٻارڻي پيئي ۽ نه پيءُ لاه ٻاڻي گرم ڪرڻو
پيو. هاڻ اهو ڪم اولين جو هو.

اولين ٻاڻي گرم ڪرڻ لاه ٻاهر ويئي هلي ۽ هو
انهيءَ بستري تي لهيو ۽ ڪنڊيل رات متعلق ويچارِي
رهيو هو جنهن سان بستري تي زندگيءَ ۾ پهريون دفعو
ڪا عورت مائٽس گڏ هئي. هو سوچي رهيو هو
ته ڇا اولين ڪيس پسند ڪيو؟ ڇا اولين کي راتوڪي
ملاپ مان تسڪين حاصل ٿي؟ صبح جو اولين جي
ڇهري جي تاثرن مان ڪا به ڳالهه ظاهر نٿي ٿي. پر
اهڙي ويٺڪ کي هڪ هئي ته اولين رات تائين واقعي
ڪنوارِي رهي هئي. وڏي حويليءَ جي عياش جاگيردارن
اولين کي انهيءَ ڪري هٿ نه لائو هو جو هو سٺي
نه هئي ۽ سندس هٿ ٻه نرم لڙڪ نه هئا. پر
انهيءَ مان ڇا ٿي ٿيو. ويٺڪ ته اهو محسوس ٿي
ڪونه ڪيو ته سندس زال سٺي نه هئي ڪري ڪيس
لطف نه آيو. هو ته سڄي رات اولين جي اڳهاڙي جسم

تي هٿ ڦيريندو رهيو. هو اڃان انهن ئي ويچارن ۾ هو ته اولهن ڪوٽڙيءَ ۾ داخل ٿي. سندس هٿ ۾ ڇانهه جو پيالو هو جنهن مان هاڻون پئي لڪنئون. هن پيالو ڏانهن وڌائيندي چيو ”ڇانهه پي وٺ. هاڻا ڪي ته مون صرف گرم پاڻي ڏنو آهي، جهڻن تو جهو، پر تو لاءِ وڻڪ محسوس ڪيو ته سندس زال سندس خدمت جي جذبي سان سرشار آهي.

ايندڙ ڪجهه مهينا هن زال جي چوڪيسي ڪرڻ ۾ گذاريا. هن ڏسڻ تي چاهيو ته سندس زال واپسي شريف عورت هئي يا اهو سڀ ڪو ڏيکاءُ هو. هو صبح جو سڄ نڪرڻ سان پنهنجي ڏکي ۽ هر ڪي ساڻ کڻي پنيءَ تي هليو ويندو هو. هن واپسي ڪٿڪ جو فصل تيار ٿي رهيو هو. پهر ۽ ٿور به ڀوڪيا هئائين ۽ زورن جي هڪ لڪر تي پاڇيون پڻ اک جهڙن هو ”جهي ڏينهن جي محنت مزدوريءَ کان پوءِ ٿڪل لٿل گهر واپس ايندو هو ته پيءُ ۽ پنهنجي لاءِ پالي به کپن ٿي ٺاهي پوندي هئي. هو اڌ ڪڇيون اڌ پڪيون مانيون پچائيندو هو ۽ ڪچو ٺڪو ٻوڙ ٺاهي رکندو هو ۽ هاڻ ته ايترو وقت ٿي ويو هو اهڙي خوراڪ کائيندي جو ڪن مانيءَ جو ڏاڍو ٿي وڃي ويو هو. بس پيٽ ڀرڻو هوندو هو. پر هاڻ زندگيءَ ۾ هڪ نواڻ اچي ويئي هئي. هو جنهن واپس موٽندو هو تڏهن ماني تيار هوندي هئي. گهر جي صفائي ٿيل هوندي هئي، تازو ٺا

صاف هوندا هئا، ميرا ڪپڙا ڌوئڻ هوندا هئا ۽ ٻاهه لاه
 سڪيون ڪاٺيون به اولهن پالڻ پرواري جهنگ مان
 چولندي ايندي هئي، ٻا وري رستي تان گهوڙن جي لڏ
 ۽ ڍڳن مينهن جا بوسا چوٽي ايندي هئي، انهن کي
 ٽٽي، سڪائي ڇڏيندي هئي ۽ سڪل ڪلن هوءَ ڪجهه
 پارڻ طور استعمال ڪندي هئي، ڪجهه وري زمين لاه
 پالڻ طور ڪمب آليا هئا، وينگ شام جو جڏهن گهر
 ايندو هو ته کيس هٿ مينهن ڏوٿڻ لاه پالي ڏيندي ۽
 ڇڪي اکيان چارو وجهندي، ان کي پالي پياريندي
 ۽ وڻجاريندي، ۽ انهيءَ سڀ ڪرڻ لاه وينگ کيس
 ڪڏهن به نه چيو هو. هوءَ سڀ ڪجهه پالڻ پيئي ڪندي
 هئي، اهو روز جو دستور هو، وينگ جو پيءُ به
 منجهائڻ تخوش هو جو هوءَ سندس ضرورتون ۽ خواهش
 جو خيال رکندي هئي، ۽ ايترو ڪجهه ڪرڻ جي
 باوجود هوءَ نه ٿڪه جي شڪايت ڪندي هئي نه ڪا
 فرمائش ڪندي هئي، اڃان ذات جو جڏهن وينگ سندس
 جسر تي هٿ پھريندو هو ته هن ڪڏهن سندس خواهش
 کي اهو چئي نه ٺڪرايو ته آ! تڪل آهيان، ۽ نه وري
 وينگ کي اهو احساس ٿيڻ مله ڏيندي هئي ته هيءُ
 مجبوريءَ جي ڪري خاموش آهي! هن هر طرح پنهنجي
 مڙس کي خوش رکڻ تي چاهيو ۽ بس وينگ ٺاڪڻ
 سوچيندو هو ته اولهن آخر ڪهڙي مخلوق آهي. نه کلي
 ٿي، نه روئي ٿي، نه شڪايت ڪري ٿي نه ڪا فرمائش

ڪري ٿي. اهو سوچي سوچي هو پریشان ٿي ويندو هو. گهر ۾ اهڙي ڪا ڳالهه ٿيندي ٿي نه هئي جنهن تي هو خوش ٿئي يا کلي جو موقعو ملي. صبح کان شام تائين جهڻن ڏکيو هر ۾ جوتل رهندو هو تيئن اولهن کي به مختلف ڪم ڪرڻا پوندا هئا، آرام ۽ سڪون نه ڏينهن جو هو نه وري رات جو، جهڻوڪ رات جي مزوري ۽ پڄاڻان هڪ عجيب فرحت ۽ سرور ضرور حاصل ٿيندو هو. پر وٺڻگ اهڙو ڪو طريقو سوچي نه سگهيو جنهن سان پنهنجي زندگي جي پڪڙائيءَ کي دور ڪري سگهي. هو هاري هو. غريب هو... کيس پٽ جي پلم ورائڻ لاءِ سڄو ڏينهن محنت ڪرڻي پوندي هئي. انهيءَ طرز زندگيءَ ۾ تبديلي اچي به ڪيئن ٿي سگهي!! هڪ ڏينهن جڏهن وٺڻگ پٽيءَ تان موٽيو ته هڪ سان گڏوگڏ سندس چهر تي پریشانيءَ جا آثار به هئا. سندس ذهن تي بار هو. جهڙيءَ ريت سنگ پڇي وڃڻ تي ڪٿڪ جا سلا بار ڪري نٿي پوندا آهن! فصل تيار هو. لاڀاري جا ڏينهن ويجهڻا پئي آيا ۽ هو اڪيلو هو! اوچتو محسوس ڪيو ته ڪير سندس ڀر ۾ بيٺو آهي. اولهن سندس زال هن پڇيس. اڄ ڳهڻو ٿڪو آهين ڇا؟ نه ته...

ته پوءِ ڇا پيو سوچين؟

فصل تيار آهي. لاڀاري جو وقت آهي ۽ فصل ٿيو به سٺو آهي. سوچيان اهو پيو ته اڪيلو آ؟ لاڀارو وجهي

ڪمئن پورو ٻوندس.

پر تون هاڻ اڪيلو ڪٿي آهين؟

ڇا پيئي چوڻ؟

ٺيڪ پيئي چوان آءُ توهان کي گذارو وجهندس.

هاڻ ڪي اڪيلو نه سمجهو.

پئي ڏينهن کان هو ويٺڪ سان گذاري ٿي وڃي

لڳي. باقي ٻيا ڪم جيڪي اڳ ئي هن پنهنجي ڏسي

ڪئي ڇڏيا هئا سي به پورا ڪندي هئي. ڪلئي آسمان

هٿ - سج جي روشنيءَ ۾ ڪم ڪندي - سندس رنگ

سانورو ٿي ويو هو. لاپارو پيل ڪڙڪ جيان. هڪ ڏينهن

شام جي وقت زمين تي ڪم ڪندي ڪندي اوچتو

هن ڪوڏر زمين تي رکي ۽ ٺهل آواز ۾ پڙڪيائين

”آءُ گهر ويندس.“

چو؟

”شاهد وقت اچي ويو آهي..“ اهو چئي ڇڻ هو

هڪا شيءِ - پنهنجي گهر ڏانهن رواني ٿي. ويٺڪ

بهوڻن وانگر وات هٿيو کٽي ويندي ڏسندو رهيو.

اولين ايڏي وڏي خبر ڪم اڳين ٻڌائي هئي ڇڻ چوڏي

هجي. ڇانهه ڪلئي اڃان؟ پوءِ جڏهن خيلن جي دنيا

مان نڪتو ته گهر وڌو ٿيو. پيءُ جي ڪوٺڙيءَ ۾

وڃي پيءُ کي ٻڌايائين. شايد امان جي گهر ڏيڙو مهان

اچڻ وارو آهي.

پوڙهي ڪلدي چيو ”مبارڪ هجيئي - پيءُ خبر آهي.“

باب ڏيون

جڏهن ٻار جي ڄمڻ جو وقت ويجهو اچي پهتو
تڏهن وينگ اولين کي چيو، ”هن وقت ڪا ضرورت
ڪهڙي به هجي ڪهڙي“

پر اولين ڪا به خبر جي سورن ۾ ورتل هئي،
تنهن ڪنڌ کي ٽاڪار ۾ لوڏيو. وينگ جو پوڙهو پيءُ
پنهنجي ڪوٺڙي ۾ سمهيو پيو هو. ۽ هي هئي اڪيلا
هئا. ڪوٺڙي ۾ ڏيئي جي جهڪي جهڪي ڏڪندڙ
روشني پکڙيل هئي. ۽ اولين جي چاهي تي ايترو پڪهه
هو ڄڻ شائمس ڪنهن ٻائي جا مٿا هاري ڇڏيا هئا.
پر اهو سڀ انهيءَ ڪري هو جو هن رڙهون نٿي ڪيون.
سور کي برداشت ڪرڻ جي ڪوشش ۾ ايترو پڪهه
ٿيو هوس. ”وينگ اهو ڏسي چيو“ پنهنجي گوت ۾ نه
ڪا دائي به نه آهي.

اولين ورائيو. ”دائيءَ جي ضرورت به ڪونه آهي.“
پوءِ ڪيئن ٿيندو. مون نه ڪڏهن ڪنهن ڪهڙي
کي به جنم ڏيندي ڪونه ڏٺو. آهي؟

توڻ ڪوبه فڪر نه ڪر، ايترو چئي، پوءِ وري
ڄڻ هوءَ خيالن تي خيالن ۾ ڪنهن سان ڳالهائڻ لڳي
”جي هٿ ڄاڻو ته آءٌ ڪيس هنج ۾ ڪٿي وڌي ڇوڏي

ويندس ۽ مالڪن کي چونڊس، مون کي پٽ ڄاڻو
آهي، مون کي انعام ڏيو.

پوءِ جڏهن وقت بالڪل سر تي اچي ويو. تڏهن
اولين وينگ کي ٻه ٻاهر موڪلي ڇڏيو جيڪو ڪوئڙي
جي دروازي تي ويهي ٻار جي آواز ٻڌڻ جو انتظار
ڪرڻ لڳو. پوءِ هن اولين جو آواز ٻڌو. جيڪا ڪيس
مخاطب ڪري چئي رهي هئي ”مون کي ٻرڻ جي ڪاٺي
آئي ڏي رڻڪي، جنهن سان آءٌ ٻارڙي کي پاڻ کان
جدا ڪريان.“

وينگ ٽڪڙو ٽڪڙو گهران لڪتو ۽ ڀر واري تلاءُ
جي ڪپ تي بيٺل سڙڻ سان اهڙي ڪاٺي گولڻ لڳو
جنهن جي اولين کي گهرج هئي. پوءِ هو ڪالو ڪڙي
گهر پهتو ۽ اهو اولين جي حوالي ڪيائين. پوءِ هو
ٻوڙهي جي ڪوئڙي ۽ ٻيو جنهن ڪيس پريشان ڏسي
ڇيو ”ڪٿي به ڪر، اڃان دير لڳندي، مون کي ڇڳي
طرح باد آهي ته جڏهن تون ڄڻو هئين ته تنهنجي ماءُ
شام جو بستري تي اچي هئي ۽ جڏهن صبح جي صبح
ڌرتيءَ تي نور پکيڙيو تڏهن مون تنهنجي روڻ جو
آواز ٻڌو هو. پهرين ٻار سولائيءَ سان ماءُ جي جسم
کي نٿو ڇڏي. پوءِ ڪجهه وقت رڳي هن ڇيو ”صبحائي
صبح ٿاڻن آءٌ ڏاڏو ٻڌجي ويندس ۽ تون هيءُ!“

وينگ ٻوڙهي جون ڳالهون غور سان به ٻڌي رهيو
هو سندس ڏيان پنهنجي زال ڏانهن هو جيڪا سندس

وارث پيدا ڪرڻ جي عمل مان گذري رهڻ هئي. پوءِ
 هو اٿيو ۽ بي اختيار پنهنجي ڪوٺڙيءَ ڏانهن وڃڻ
 لڳو. دروازي وٽ ئي تازي رت جي ڌپ سندس نڪ
 محسوس ڪئي ۽ هلڪيون دانهون پڌائين. هو اڃان
 انهيءَ پٿر ۾ هو ته اندر وڃي يا نه، ايتري ۾ ننڍڙي
 ابهر جي روئڻ جو آواز پٽن ۾ آيس.
 اتاولو ٿي پڇيائين. پٽ آهي يا ڌيءَ.
 اولين هڻي آواز ۾ ورائيو. پٽ.

اهو پٽي وينگ جو سڄو سرور خوشيءَ جي
 ان مٿي احساس سان ٽٽار ٿي ويو. ۽ پوءِ هو تقريباً
 ڊوڙندو پيءُ جي ڪوٺڙيءَ ڏانهن ويو ۽ خوشيءَ ۽
 جوش سان ڀرپور لهجي ۾ کيس چيائين ”مون کي
 پٽ ڄاڻو آهي بابا. آءُ پيءُ ۽ نون ڏاڏو پئجي وٺين.
 ”ڏاڏا... ها. واه... اهو ته مون کي پئجيو ٿي هو.“
 پر واري ڪوٺڙيءَ مان ننڍڙي جي روئڻ جو آواز اچي
 رهيو هو. هو هن نئين دنيا سان خود کي مانوس ڪرڻ
 جي ڪوشش ڪري رهيو هو. شايد کيس پتو پئجي
 ويو هو ته هاڻ جنهن نئين دنيا ۾ آيو هو. تنهن ۾
 سندس جهڙن انسانن لاءِ ڏک ۽ سورن کان سواءِ ٻيو
 ڪجهه نه هو. انهيءَ ڪري کيس روئڻ جي عادت وجهڻ
 گهرجي جيئن ڪنهن به ڏک يا تڪليف وقت روئي
 ڏک هلڪو ڪري وڃي. وينگ جي ذهن تي جيڪو
 بار هو سو هاڻ لهي چڪو هو. کيس فخر پئي محسوس

ٿيو نه هو هڪ پٽ جو پيءُ هو. پوڙهي کي خوشخبري
 ٻڌائي هو وري پنهنجي ڪوٺڙيءَ ڏانهن آيو. ڪوٺڙيءَ
 جي واپو منڊل ۾ رت جي ڏپ پڪڙيل هئي. پر رت
 ڪٿي به ڏٺو ۾ نه آيو، شايد اولين ڀاڱي ۾. ان رت
 ڏوٽي ڇڏيو هوا ڏيئي جي روشني ڪمري ۾ پڪڙيل
 هئي ۽ اولين جي ڀر ۾ هڪ ننڍڙو وجود لپٽيل هو.
 هن ابهم ڏانهن نهاريو. جنهن جو چهرو سرائيل هو.
 مٿي تي ٿورا ٿورا وار هئا، ۽ اکيون بند هوس. هن
 اولين ڏانهن نهاريو. جنهن جا وار پگهر مان پتل هئا.
 ۽ چهر تي ٿڪ ۽ ڪمزوريءَ جا آثار ظاهر هئا. ونگ
 ڪم ڏسندي چيو ”صبحالي آڏو بازار ويندس ۽ ڪاڙهي
 رنگ جي ڪٻڙ وٺي ايندس جنهن کي هي تون وري اڳي
 جوان صحت مند ۽ طاقت ور ٿي ويندين.“ ايترو چئي
 هن هڪ دفعو وري پنهنجي پٽ ڏانهن نهاريو ۽ سندس
 چنن تي سرڪ پڪڙهي ويئي.

وڪرو نه ڪيو هو جو لاپاري وارن ڏهن هن فصل جي قيمت گهٽ ملندي هئي، هو اهڙن هارين سان نه هو جهڪي ڇو سال قرض تي گذارو ڪندا هئا ۽ لاپاري کان اڳ ئي پنهنجي فصل جو پنهنجو ٿورو اڪھ ۾ سودو ڪري وٺندا هئا. ويٺڪ هڪ هوشماري هاري هو کيس اڃاين خرچن کان نفرت هئي، هن پنهنجي گهرائي جي رهڻي ڪهڻي ۽ کاڌي پيئي جي معيار ۾ به اڃان ڪو ردوبدل نه ڪيو هو. هن رقم آڻي ويٺل لاه بچائي ٿي رکڻ چاهي، فضول خواهشن پٺيان خرچ ڪرڻ نه پاتي به ته هو صرف ٽي هئا. پوڙهي پيءُ جنهن کي ڪنهن به نئين شيءِ جي ضرورت نه هئي، پاڻ ۽ سندس زال جيڪي، هر حال ۾ صابر رهڻ چاڻندا هئا ۽ سندن ننڍڙو پٽ، جنهن لاه ماءُ جي ڄاڻين ۾ ايتري خوراڪ موجود هئي جو هو هڪ ئي وقت اهڙن ٻين به ٽن ٻارن جون ضرورتون پوريون ڪري ٿي سگهي. ويٺڪ کي هينئر شديد سڀ ٻوڏ جو انتظار هو جڏهن سندس دائن جي قيمت ٿيڻي ۽ ڇوڻي ٿي ملندي، ويٺڪ جو چاچو ههڙو بهيل فصل جو سودو ڪري ڇڏيندو هو ڇو ته هو هر وقت ضرورت مند رهندو هو ۽ جلد رقم حاصل ڪرڻ لاه بهيل فصل تي وڪرو ڪري ڇڏيندو هو جنهن جا کيس تمام ٿورا پئسا ملندا هئا. پر هو ائين ڪرڻ لاه مجبور هو هڪ ته انهيءَ ڪري جو سندس زال اڃا به خرچ ڪندي هئي ۽ ٻيو ته هو پاڻ

جواڙي هو ۽ فشانئي پڻ، ۽ انهن ڏنهي فعلن لاءِ کيس رقم جي هر وقت ضرورت رهندي هئي. جوا ۽ هو هميشه هارائيندو هو پر کٽڻ جي اميد ۽ ٻيو هارائيندو هو ۽ ڳالهه کي سمجهندو هڪو نه هو. هاڻ شديد سر ۽ ٻوڻ لڳا. برفاني هوائون ڏکڻ کان اوڀر طرف لڳڻ شروع ٿيون جن اصل جسم کي وڌيو ٿي. ۽ وينگ کي انهن ئي ڏينهن جو انتظار هو. انهي وچ ۾ هن پنهنجي پٽ جي ڇهن مهينن جو ٿيل جي خوشي ۽ هڪ دعوت جو به بندوبست ڪيو جنهن ۾ صرف انهن ماڻهن کي گهرايائون جن کي هن پنهنجو سچو همدرد، هڏوڪي ۽ غمخوار سمجهيو ٿي. سندس پٽ صحت مند هو. سوڻو ۽ کلمڪ... مهمانن سندس خلوص جي تعريف ڪئي. ۽ ٻارڙي جي تندرستي ۽ وڏي عمر لاءِ دعا ڪئي. پوءِ وينگ پنهنجي فصل جو سودو ڪيو ۽ بدلي ۽ کيس اهڙا ڇاندي جا سڪا مليا جن جو ڪوبه غريب هاري تصور ٿي نٿي ڪري سگهيو. هاڻ مسئلو هو انهيءَ دولت کي لڪائڻ جو جنهن جي ٻئي ڪنهن عزيز قريب کي خبر نه هئي. نيٺ ٻئي زال مڙس گڏجي ويچار ڪرڻ ويٺا ته انهيءَ مسئلي کي ڪيئن منهن ڏجي. هينئر وري اولين جي ذهن ڪم ڏيکاريو ۽ وينگ به انهيءَ تي راضي ٿيو ته پنهنجي ڪوٺڙيءَ ۾ ڪو ڪوئي سڪا هوري ڇڏجن. اولين اهو ڪم به ڪيو ۽ پوءِ ٻئي مطمن ٿي ويا. هو ته سندن محنت ۽ پوراهني جي ڪهڙي هاڻ محفوظ ٿي ويئي هئي.

باب پنجنون

ٽئين سال جي آمد جي موقعي تي وينگ ڪابه فضول خرچي نه ڪئي، جڏهن ته سندس واسطيدارن کيس ڪنجوسيءَ جا ڏاڍا طعنا به ڏنا. پر وينگ ڄاتو ٿي ته ٽئين سال يا ڪنهن به ٻئي ڏڻ تي اجايو خرچ ڪرڻ ٻي فائدو آهي ۽ اهڙين فضول خرچين جي ئي ڪري ماڻهو ٻين اڳيان جهولي ڦهلائڻ تي مجبور ٿئي ٿو ۽ ٻين جي زبردبار ٿئي ٿو. تنهن کان سواءِ اها به هڪ گالهه هئي ته وينگ پنهنجي خوشحاليءَ جو پڙهو ٺٽي گهٽائڻ چاهيو. کيس اهڙي ڏيکاءِ کان سخت نفرت هئي.

اولين به کيس انهيءَ لاءِ مجبور نه ڪيو. پر هن ايترو ضرور ڪيو جو ٽئين سال جي خوشيءَ ۾ پنهنجن هٿن سان هڪ هڪ ٺاهيائين ۽ ٻي ڪجهه ملائي پڻ. هن چاهيو ٿي ته خوشيءَ جي انهيءَ ڏينهن تي هو پنهنجي پٽ کي وٺي پنهنجي مالڪن جي خدمت ۾ حاضر ٿي اچي ۽ مالڪن کان پنهنجو انعام به وٺي اچي. انهيءَ کان وينگ به کيس نه روڪيو، هو به خوش هو انهيءَ گالهه تي ته جنهن حويلي ۾ سندس زال هڪ ٻانهيءَ جي حيثيت ۾ زندگي گذاري هئي، انهيءَ

هوڀليءَ ۾ هوءَ هڪ اهڙي هاريءَ جي زال جي حيثيت ۾ مهمان بڻجي وڃي رهي هئي جيڪو پنهنجي قسمت جو پاڻ مالڪ هو، جنهن تي ڪنهن جو فرض نه هو ۽ جيڪو ڪنهن جو ملازم نه هو... انهيءَ خوشي واري موقعي تي هن پنهنجي لاءِ هڪ ڊگهو ڪاري رنگ جو ڪوٽ سيرايو ۽ اولين لاءِ سالن جو نئون وڳو.

نئين سال جي ٻئي ڏينهن هو صبح جو اڳي کان سویر جاڳي پيو. اولين کانئس به اڳ جاڳيل هئي ۽ هن ننڍڙي کي وهنجاري ڳاڙهي رنگ جو لباس پهراڻي ڇڏيو هو جيڪو خوش قسمتيءَ جي علامت سمجهيو ويندو آهي. هوءَ پاڻ به وهنجي چڪي هئي. ويٺڪ به جهٽ تيار ٿي ويو ۽ پوءِ اهو ڦاٿو وڏي هوڀليءَ ڏانهن اسهيو. هڪ سال ۽ ڪجهه مهينا اڳ جڏهن ويٺڪ پهريون دفعو اوڏانهن ويو هو تڏهن هو اڪيلو هو ۽ اڄ هو ٽي ٻئي هئا. ننڍڙو ويٺڪ جي ڪچ تي هو ۽ ٻئي جي ٽوڪري اولين جي هٿن ۾. جڏهن هو هوڀليءَ جي ڦاٿڪ تي پهتا ته ساڳيو چوڪدار موجود هو. ڪن ڏسي پلڪار ڪندي چيائين، ”اڄ اڄ پاڻو ويٺڪ گهر واري به گڏ اٿي؟ پلي ڪري آيا“ ۽ پوءِ ويٺڪ جي ڪچ تي ننڍڙي کي ڏسي چيائين ”پاڻيان ٿو ته پٽ آهي؟ مبارڪ هجي.“

ها، پٽ آهي. مهرباني.

چوڪدار حسد جي باهه ۾ سڙندي، پر مٿاڇرو

مرڪمدي چيو ”ڀانئجي ٿو ته گذريل سال ٺوٽي چڱو
مهربان رهيو آهي“ وري چيائين. اڄ- تون هيڏانهن
منهنجي غريبائي جهڳي ۽ ويهه جيڪا تنهنجي لائق
ته ڪونهي آءُ تنهنجي زال ۽ پٽ کي مالڪڻ جي
خدمت ۾ پهچائي اچان.

وهنگ کيس ڪو جواب نه ڏنو. ۽ ائيني بيٺو اولهن
۽ پنهنجي پٽ کي حويلي ۽ جي اهو ان ڏانهن وهندي
ڏسندو رهيو. ۽ پوءِ پاڻ به چوڪيدار جي ڪوٺڙيءَ ۾
وڃي چوڪيدار جي زال سندس آڌرڀاءُ ڪيو ۽ ڇانهه
جو پيالو سندس سامهون رکيائين جنهن کي ڪيتري
دٻر ته هن چيو به ڪنهن جو نه هتي ۽ جي خوشبو ڪا.
اهڙي وڻندڙ ڪونه هئي.

ڪن ٻل کان پوءِ اولهن چوڪيدار سان گڏ ئي
مولي آئي. زال جي جلد مولي اچڻ تي وهنگ کي
عجب به ٿيو ۽ پشيماني پئي. هن اولهن جي چهرِي جي
ٽائرن مان سبب پڙهڻ جي ڪوشش ڪئي پر اتي ته
ڪو ٽائر ڪونه هو. ننڍڙي کي اولهن کان وٺندي هن
چوڪيدار جا ٿورا مڃيا ۽ کانئن اجازت ورتي. ڏک
اڪري ٻار ڪري هن اوائن کان پڇيو ”پاڻيان ٿو
پراڻي مالڪڻ توهان چڱو سلوڪ نه ڪيو...“

اولهن جواب ۾ ڪجهه دٻر ته ماڻ ڪيو هلندي
رهي. پوءِ ورائيائين ”حويلي ۽ وارن جي حالت چڱي

آهي. مالڪن کي اڃ به اهائي شال اوڍيل هئي جهڪا
گذريل سال وٽس دولتي هئي. هن حواليءَ جاتو نوڪر
۽ ٻانها ٻانهون به سال پراڻا ڪپڙا نه ڏيڪهندا هئا.
اهو ٻڌي وينگ چيو ”ڪا خبر پئي ته هو جو
ڪهڙي سبب کان غريب ٿي ويا آهن؟“

ها. آءٌ رڌلي ۽ ويٺي هئس، پنهنجي پراڻي استاد
کي سلام ڪرڻ. ان ٻڌايو ته جاگيردار جي انيڪ پٽن
کي هر رات هڪ نئون جيسر گهرجي هتي روز نيون
نيون داشتائون ڏين ۽ اينديون آهن، انهيءَ کان سواءِ
چين. کي آفيس گهرجي، ۽ مالڪن پاڻ به انداز آفيس
استعمال ڪرڻ شروع ڪيو آهي. جڏهن ائين آهي ته
پره هو غريب چوڻ ٿيندا. مالڪن پنهنجي ٺيڪه-ريءَ
جي شادي هڪ وڏي رئيس جي پٽ سان ڀڳي ڪئي
آهي. هاڻي هن لاءِ ڏيڄ تيار ٿي رهيو آهي جنهن تي
اهڙي نموني دولت لڌائي پئي وڃي جو جوڪر ڪا
رياست به وڪرو ٿي وڃي. مالڪن مون کي چيو ته
هو پنهنجي ڪجهه زمين وڪرو ڪرڻ تي گهريءَ ڳوٺ
جي پرواري زمين جتي ٻان ڇانورن جو پلو فصل
ٿئي ٿو.

اهو ٻڌي وينگ خوشيءَ ۾ گاڏڙ جوڙي لهجي
۽ چيو ”اها زمين آءٌ خريد ڪندس. پاڻ وٺنداسون
اها زمين.“

ڇا چئجي؟ ايتري ڦهلي زمين هاڻ ڇا ڪيئن وٺي
سگهنداسين؟

ڇو ڪونه وٺي سگهنداسين. هاڻ وٽ ڇانڊي ۽ ڄ
ڪيترا سڪا آهن. انهن کي زمين ۾ لڪائي رکڻ ماز
ڇا هڙ حاصل؟ زمين وڪڻڻ، ماءُ وڪڻڻ برابر آهي.
اسان جا اهي جاگيردار، رئيس بي غيرت آهن. جيڪي
ڌرتي مائتا جو سودو ڪرڻ کان به نٿا سڙن ۽ ڪو
عار نٿا محسوس ڪن. صرف پنهنجي خسي خواهش
جي پورائي لاه. آڏو نه وڻندس ته ڪو ڌارو وٺندو.
جڏهن ته گهڻ واري زمين اسان جو حق آهي مون
فيصلو ڪري ورتو آهي.

پر ڇاچي جي زمين ڇو وٺو وٺين؟ اها زمين ته
پنهنجي گهر کي ويجهي آهي ۽ هو وڪرو به ڪرڻ
چاهين ٿا.

”بيوقوف عورت تون ڇڏي سمجهين. ڇاچي واري
پنيءَ جي حالت اها آهي جيڪا ڊگهيءَ جي ٿڌن مان
ڪير جو ڦڙو ڦڙو ڪڍي وٺڻ کان پوءِ ٿڌن جي هوندي
آهي. ۽ ويجهي يا پري هجڻ جي ته منهنجي نظرن ۾
ڪا اهميت نه آهي. آڏو پنهنجي گڏ ڪيل ڪل هڙ موڙي
حويليءَ وارن جي قدمن ۾ ڀر ڪري ڇڏيندس ۽ ڪن
زمين مون کي ڏيئي پوندي...“

اولهن خاموش ٿي ويئي. فخر جو احساس رت پئجي

سندس شريائن وسيلي سڄي جسم ۾ پکڙجي ويو ته هو ۽
 هڪ اهڙي شخص جي زال هئي جيڪو علائقي جي
 وڏي ۾ وڏي جاگيردار کان زمين خريد ڪ-رڻ جي
 سگهه رکندڙ هو... انهي احساس تي سندس ڇن-ن تي
 دلفريب مرڪ طاري ٿي ويئي.

دٻ ڇٺون

ٻئي ڏينهن ويٺڪ زمين ڪوئي چانديءَ جا سورا
سڪا ڪڍي ورتا ۽ انهن کي هڪ ڪوٺريءَ ۾ بند
ڪري پنهنجي لباس جي اندرئين پاسي ٺهيل ڪمسي ۾
رکيائين ۽ وڃي وڏي حويلي پهتو. چوڪيدار ڪم
ٻڌايو ته وڏو جاگيردار اچان سمهيو پيو هو. اهو جواب
ٻڌي ويٺڪ کي عجب ٿيو. سڄ ڪيترو مٽي اچي چڪو
هو ۽ جاگيردار اچان آرام ڪري رهيو هو. چوڪيدار
کيس ٻڌايو ته گذريل ئي ڏينهن ۽ ئي راتيون حانده،
جاگيردار پنهنجي عياشيءَ واري اسوان ۾ هڪ نئين
نوجوان داشت سان گڏ داد عيش ڏئي رهيو هو. ”پر
تون ساڻس ڇو ٿو ملڻ چاهين.“

ويٺڪ سوچيو ”جي جاگيردارن جا ڪرڻوت اهڙا
ڪندا نه هجن ته اڪين پنهنجيون سون ورنيون پنيون
ڇو ڪر وڪرو ڪرڻيون پوڏن، پر خير.. مون کي ڇا..
۽ پوءِ چوڪيدار کي جواب ڏنائين.“

اٿون اهو ٻڌي آيو آهيان ته حويليءَ وارا ٻنهي
لڪر وڪڙن ٿا چاهين. مون وٽ چاندي آهي. چوڪيدار
چيس ”ته انهيءَ لاه جاگيردار سان ملڻ ضروري ڪونه
آهي. وڃي وڏي منشيءَ سان حالي احوالي ٿي. ۽ ها

ٻڌو. سوڌو هوڻياريءَ سان ڪجهان، منشي جي وڏي
 وات ۾ چند مڪا هڻندڙن ته هو پلي پليءَ جي وڏو
 لڪر تنهنجي نالي ڪري ڇڏيندو. جاگيردار کي ته
 اها به خبر نه آهي ته سندس زمين جي ايراضي ڪيتري
 آهي. سمجهيندو؟

ها سمجهيم. مهرباني ڀر وڏو منشي ڪٿي ملندو؟
 ڏاهي لفظي مهربانيءَ سان ڪم ڪين هڻندو. منهنجي
 ٽريءَ تي چانديءَ جو هڪ سڪو رک ته منشيءَ
 جو ڏس ڏهان. دولت ملي اٿئي ته دولت مندڻ وارا
 اوصاف به ڌار. بخشش جي عادت وجهه.

وينگ چوڪيدار جي هٿ تي چاندي جو هڪ
 سڪو رکيو ۽ پوءِ ٿوري ئي دير کان پوءِ هو سوڌو
 مڪمل ڪري چڪو هو.

هاڻي وينگ وٽ گهڻي زمين هئي. انهيءَ ڪري
 کين محنت به گهڻي ٿي ڪرڻي پئجي. پوڙهو وينگ جي
 هٿ کي سنڀاليندو هو ۽ اولهن به سڄو ڏينهن مڙس سان
 گڏ زمين تي محنت ڪندي هئي. صبح جو اوڀر کان
 اڀرندڙ سج انهن ٻنهي زال مڙس کي ڌرتي مانا جي
 سبوا ڪندي ڏسندو هو ته شام جو موڪلائڻ وقت به
 هي زمين ٿي ٿي هوندا هئا... اهڙي ئي هڪ ڏينهن
 وينگ مخصوص ڪيو ته سندس فصل جيان سندس زال
 جي جسم ۾ به هڪ نئون فصل ٺهڻ وارو هو.
 ڪم جا ڏينهن هئا ۽ اهڙي وقت جي ڏينهن کيس زال

جي مدد جي شديد ضرورت هئي هوءَ ٻار ڄڻ واري هئي. هن زال کي مخاطب ٿي ٽڪل ٽڪل لهجي ۽ چيو ”ته هن دفعي وري جڏهن فصل کي تنهنجي ڏانڻي جي ضرورت آهي، تون ٻار ڄڻ واري آهين؟“
 اولين چيو ”ٻيئي نه ڪر. آڏو ڏينهن هن ۾ ڇاڪ ٿي ويندس، پهرئين ٻار پيري ڪجهه ڏکيائي ٿئي ٿي، هاڻ ائين ڪونه ٿيندو.“

ٻئي ڏينهن جڏهن سج اڃان وچ آسمان تي هو. اولين ڏانڻو زمين تي رکي، سڌي ٿي بيهي رهي. وينگ نورو ٻرندو ڪم ۾ لڳل هو، هن کيس ڪجهه نه چيو ۽ اولين آهستي آهستي گهر ڏانهن وڃڻ لڳي. وينگ سمجهي رهيو هو ته سندس جفاڪش زال جو اڃ انهيءَ وقت گهر وڃي رهي هئي. هن خود کي اڃان گهڻو ڪم ڪرڻو هو، تنهن ڪري هو اولين سان گڏ نه ويو. شام جو جڏهن سج لٿي کان پوءِ هو پنهنجي گهر پهتو ته اولين ڪوٺڙيءَ ۾ بي حال بيٺي هئي. جيئن تمام گهڻي محنت کان پوءِ مزور بي حال ٿيندو آهي. وينگ پڇيس: ”ڇا ٿيو؟ پٽ ٻا ڏي؟“
 اولين ورائيو: ”پٽ“

الهيءَ کان وڌيڪ ڪا ڳالهه ٻولڻ نه ٿي. وينگ خوش ٿيو ته سندس گهر ۾ هڪ ٻئي محنتي مزور جنم ورتو هو جيڪو وڏو ٿي سائس ڪلهو ڪلهي ۽ ملائي هر ملائيندو، زمين کي ريج ڏيندو، گڏ ڪيندو، فصل

لڏو ۽ ويٺڪ جي مدد ڪندو.. پر هو ايترو نه ٽڪل هو جو پنهنجي نازي چاول پٽ جي شڪل ڏسڻ جي ضرورت به نه محسوس ڪيائين. اولين پنهنجي ننڍڙي پٽ سان ڪٿ تي سمهي پيشي هئي. هي ٻار اڳئين ٻار کان ڪجهه هلڪو هو.. پٺي ۾ هر هلائڻ لاءِ ڊگھن جي ضرورت ٿيندي آهي ۽ ڊگھا پٽن سان ملندا آهن، پر اولين ويٺڪ کي بنا پٽن جي محنت ڪندڙ هاري ڇڻي ڏيئي رهي هئي. سندس شاديءَ کي ٻيو سال مس پورو ٿيو هو ته ٻيو پٽ ٿيو هو ۽ اهڙيءَ ريت شايد هر سال هڪ نمون پٽ.. ويٺڪ پنهنجو ٽڪ لاهي پوڙهي جي ڪوٺڙيءَ ۾ ويو ۽ کيس اها خبر ڏنائين بابا، تنهنجي نهن تولا هڪ پٺي ٻولي کي جنم ڏنو آهي ۽ نون ڄاڻين ٿو ته گهر لنڊو آهي سو هاڻي تنهنجو وڏو ٻولو توهان گڏ سمهندو.

ويٺڪ جي پوڙهي پيءُ جي سرائيل چاهري تي خوشيءَ جون رڳڻون ظاهر ٿيون ۽ هن انهيءَ جي به منظوري ڏني ته وڏو ٻولو سائس گڏ سمهي.

هن دفعي به فصل ڏاڍو سٺو ٿيو. ويٺڪ پنهنجي گذريل سال جي سموري ڪمائيءَ سان جيڪا ٽئين زمين ورتي هئي تنهن هڪ ئي فصل ۾ پنهنجي قيمت ڪڍي ڏني. وقت اچڻ تي ويٺڪ سمورو اناج وڪيو ۽ مجلس گهر ۾ سون ۽ چانديءَ جي سڪن جو وڏو تعداد اچي گڏ ٿيو، جن کي هن اڳي جهان زمين کولي دفن

ڪري ڇڏيو. هاڻ ڳوٺ وارن کي به خبر پئجي ويئي
 هئي ته ويٺڪ وڏو زميندار بلجي ويو آهي، ايترو جو
 هو وڏي هوٽليءَ وارن کان زمين خريد ڪرڻ جي
 سگهه رکي ٿو ۽ ڳوٺ وارا ڪم ڳوٺ جو سُڪي پائڻ
 متعلق سوچڻ لڳا.

باب ستون

وينگ جو پوڙهو بيڪار ڇاڇو هاڻ مٿي جو سور
ثابت ٿي رهيو هو. ۽ انهيءَ جي وينگ کي اسيد به هئي!
جيسين وينگ ۽ سندس پيءُ غريب هئا ۽ سندس مڪفالت
لڻي ڪري سگهيا تيسين هو پني سني ڪٿان ڏيکيو
هٿ ڪندو هو ۽ بي دليءَ سان زمين ۾ هر هلائيندو
هو ۽ ٻچ چڻهندو هو، ۽ انهيءَ معمولي محنت عيوض
به جڏهن ڌرتي ماما هن لاه آن اٿائيندي هئي ته هو
جيسين اهي چند سڪا کيسي ۾ هوندا هئا وري نه
پيو ڪو ڪم ڪندو ۽ نه زمين جي شڪل ڏسندو هو.
جوا، نشو، ٻارن جي لڏڪوڏ ۽ نڪمي زال جي خواهشن
جي پورائيءَ، اجاڻو، دعوتون، ميلن ٽيلن ۽ ڪاڇن
تي اجاڻو خرچ ڪري هو جلد پنهنجي ڪل سوڙي
خرچ ڪري ويهندو هو ۽ بالي وقت قرض ۽ پن هن
تي پيو گذارو ڪندو هو. وينگ جي ڇاڇي جون ڏيڻ
جواڻ ٿي ويون هيون ۽ انهن مان به ته سامانجي چڪيون
هيون ۽ شادي ڪرڻ قابل هيون، پر ڇاڇي کي انهيءَ
گالهه جو چڻ ڪو فڪر ئي نه هو، ڇوڪريون به
مٿي اکهارڻيون، پنهنجي شيباب جون پرپور دعوت ڏيندڙ
نشانينون ڪنيو بنا هٿڪ گلن ۾ پھون رلينديون هيون

۽ غير مردن سان ڳالهائڻ کان به نه ڪم ٿينديون هيون. هڪ ڏينهن جڏهن راهه ويندي وينگ پنهنجي سوت کي هڪ غير مرد سان ڳالهائيندي ڏٺو تڏهن هو ٻئي تي وڃڻ بدران چاچي جي گهر ويو ۽ اڳڻ چڙهندي ۽ ڪاوڙ مان چاچي کي مخاطب ڪيائين هاڻ توهنجي لادليءَ سان ڪير شادي ڪندو جڏهن ته هوءُ گلين ۾ ڪنٽر پئي ٿئي ۽ هر شخص سائس رلي ملي سگهي ٿو؟ اڄ ڪيئن سامڻي به ٽي چار سال ٿي ويا آهن ۽ اڄ مون هڪ لوفر کي سندس ٻانهن پڪڙيندي ڏٺو، هوءُ ڪيس ٽٽڙ هڻڻ بدران بيمارڪيءَ سان کلڻ لڳي.

وينگ جي چاچي ٿلهي هئي ۽ سندس بدن ۾ صرف هڪ عضوو اهڙو هو جيڪو حرڪت ڪندو هو ۽ خوب ڪندو هو. سو هو سندس زبان. سو وينگ جون ڪڙيون ڳالهائون ٻڌي هن به خار مان ورائيو ”ڪهڙو منهن ڪڍي هيڏانهن آيو آهين؟ اسان وٽ ته ڪاٺي لاهه دالا ڪونهن - و هن جو ڏهچ ڪٿان آئون. بنان ڏهچ جي ڪير - بس شادي ڪندو؟ آڳاٽاڻاڻا ٿي نئون وڏي واکهه ڪري ڳالهائي رهيو آهين جو تـو وٽ تمام گهڻي دولت ٿي ويئي آهي. هر فصل کان پوءِ نئين زمين ٿو وٺين، ٻيا هاري به سڪيا آهن، پر تنهنجي چاچي ته چڻ آسمان جو ڪوڏو ڪيو آهي جو سندس زمين ۾ دالا ٽپن ٿي ڪسول. ايترو چئي ٿلهي ماڻي چاچي ۽ مٿو پٽڻ لڳي ۽ وٺي هاءِ گهوڙا مڇاڻين. وري

ساهي پئي ڇهائين ”ڪڪاش تون ڇڏندو هجي ها ته
 ماڻهن جا گهر ورهين کان زمين مٿان اڏول بيٺا آهن
 پر احان جو هي گهر هر دفعي منهن ۽ طوفان ۽ زمين
 برابر ٿيو وڃي. احان جو پاڪ ٿي قتل آهي.
 وينگ خاموش بيٺو اها واويلا ٻڌندو رهيو ۽ مائي
 جڏهن ماڻ ڪئي تڏهن ڇهائين، آڏو توتي ٿوڪون ڪرڻ
 يا نصيحت ڪرڻ ڪونه آيو آهيان، سون ته صرف
 ايترو ئي چوڻ چاهيو ته ٺهنگرين کي ان وقت گهر مان
 رخصت ڪري ڇڏڻ گهرجي جهڙن هو احان ڪنواريون
 هجن ۽ سندن عصمت محفوظ هجي. ايترو چئي هو واپس
 روالو ٿيو. رستي هلندي سوچيائين ته چاچي جي گهر
 وڃي غلطي ڪئي هئائين. هن دفعي فصل لڏي پهچائين
 هن وڏي حويلي ۽ وارن کان ڪجهه بي به زمين خريد
 ڪرڻ ٿي چاهي ۽ پنهنجي اگل تي هڪ وڌيڪ ڪوٺڙي
 تي ٺاهڻ چاهيائين، پر هاڻ ڇا ٿي ٿي سگهيو. تهر ڪمان
 مان نڪري چڪو هو، ڪانگس اهو برداشت نه ٿيو ته
 سندس خالدان جي ڪا جوان ٺهنگري اهڙي ريت بازار
 ۾ رکي ۽ غير مردن سان ميل ملاپ رکي! پئي ڏينهن
 اچان سج مس اڀريو هو ته وينگ جو چاچو پئي ۽ جي
 الهه ۽ لڪر تي پهچي ويو جتي وينگ ڪم ۾ لڳو
 پيو هو. اولهن موجود نه هئي، سندن پئي ٻار جي عمر
 ڏهه مهينا ٿي وئي هئي ۽ هاڻ ٽيون ٻار اچڻ وارو هو
 پر هن دفعي اولهن جي طبيعت ٺيڪ نه هئي. پٽن جي

پيدائش کان اڳ هو ڇاڪ چڱي ڀلي هئي پر هن دفعي سندس حالت هر حال آباد ٿيندڙ زمين جهڙي هئي جيڪا ڏينھون ڏينھن ڪمزور ٿيندي ويندي آهي، اولين رت جي هوڻي ڪونه، جسم به لاغر ٿي ويو هوس ۽ ڪاٺس زمين تي ڪم به نٿي پهتو.

وينگ جي چاچي جي جسم تي نالي مائر لباس هو ۽ تيز هوا جي ڪري اهو ان پورو لباس به اڏي اڏي سندس جسم جي نمائش ڪري رهيو هو. وينگ کيس ايندي نه ڏٺو. چاچو ڪجهه دير خاموش بڻو وينگ کي ڏسندو رهيو پر جڏهن وينگ ڏانهن متوجہ نه ٿيو ته کيس مخاطب ڪري چوڻ لڳو ”منهجي ته نصيب ئي ڪوٺا آهن. زمين ۾ جيڪو بهج چٽيان ٿو سو به سمورو زمين مان امري ٿو جيڪي سلا ٺڪرن ٿا سي به ڪمزور ۽ سڪل. هن دفعي ته شايد اسان کي پنهنجي بني جو ان به نصيب نه ٿيندو. ۽ اسان کي پنهنجن ۽ پراڻن کان اوڌر سوڌر وٺي گذران ڪرڻو پوندو.

وينگ ڏانئو رکي چاچي ڏانهن متوجہ ٿيو. هو چئي رهيو هو. تنهنجي چاچي نه مون کي گهڻيون ڳالهيون ٻڌايون آهن. پر آءٌ سمجهان ٿو ته تو جيڪي ڪجهه چيو هو سو سچ هو ۽ تو اسان جي ڀلي جي ڳالهه ڪئي هئي. منهنجي ڏي. تنهنجي پيڻ جي هن وقت تائين عهدي تي وڃڻ گهرجي هئي. هو هاڻي مٿس ورهين جي اچي ٿي آهي، هن عمر ۾ ته کيس ساءِ

ٻڌجي وڃڻ گهربو هو. مون کي ٻپ آهي ته ڪٿي هوءَ
ڪو اهڙو ٻار نه ڄڻي وجهي جنهن کي زمانو حرامي
چوي. ۽ جيڪو پيدا ٿي پنهنجي خاندان لاءِ بدنامي
۽ رسوائِيءَ جو سبب بڻجي.

وينگ وٽ انهن سڀني ڳالهين جو جواب هو. هن
کيس چوڻ چاهيو ٿي ”گهر جا سمورا در ۽ دريون
بند ڪري ڇڏيو، نينگرين کي گهر جو انتظام هلائڻ
جي سکيا ڏيو. کين رڌ پچاءُ ۽ سلائي پرائي ۽ ۽ مصروف
رکو، پوءِ اهو سڀ ڪجهه نه ٿيندو. پر هو ڪجهه به
نه ڪڇيو. ڇاچي جو کيس خاموش ڏٺو سو وري
ڇهائين“ جي منهنجو ڀاڱو خراب نه هجي ها ۽ آءٌ
اهڙي زال جو مڙس نه هجان ها جيڪا هر سال ڏي
ڄمڻدي رهي آهي ۽ جيڪو هڪ پٽ ڄائو اٿس سو
به پٽ گهٽ ڏي وڌيڪ آهي، ته آءٌ به اڄ تو وانگر
سٺو هجان ها، تو اڳيان هٿ نه ڊگهاريان ها پر
تون منهنجي در تي سوال ٿي هجين ها، جي تنهنجون
ڌيئرن هجن ها ته انهن لاءِ لائق ور ڳولايان ها، تنهنجو
گهر مينهن ۾ ڪري پوي ها ته اهو ٺهرايان ها، تنهنجي
گهر وارن کي ڏي نه اچي ها ته آءٌ به اوهان سان گڏ
اوجاڳا ڪريان ها ان لاءِ ته اسان جو رت ساڳيو آهي،
هڪ ڌر جي تڪليف کي ٻي ڌر به ايتروئي محسوس
ڪري ها.

وينگ ڇاچي جي انهيءَ فصيح تقرير جو مطلب

سجھي رهيو هو، هن جند چڏائڻ لاءِ چيو ”ڇاڇا ٺوڪي
خبر آهي ته آءُ ڪو ٽونگر نه آهيان، مون کي به
هڪ زال، ۽ هن ٻارن جي بهت پڻ لاءِ جاکوڙ ۽
محنت ڪرڻي ٿي پوي، مٿان وري ٽيون ٻار اچڻ وارو
آهي. پوڙهي پيءُ جون به ڪي ضرورتون آهن جيڪي
مون کي ئي پورهون ڪرڻيون ٿيون پون.“

ڇاڇو چڙ مان چيو ”ڪير ٿو چوي ته تون امير
نه آهين؟ تو وڏي حويلي ۽ وارن کان سندن اگهه تي
زمين ورتي آهي جيڪا ٻيو ڪوبه نٿي وٺي سگهيو.
پوءِ به چوڻ ٿو ته امير نه آهين، اميرن کي پوءِ سنگ
هوندا آهن ڇا؟

هاڻ ويٺڪ کي به ڪاوڙ اچي وئي، خار مان چيائين
”آءُ امير ڪونه آهيان ڇاڇا، پر مون وٽ چانديءَ جا
ڪجهه سڪا آهن، انهيءَ ڪري جو آءُ محنت ٿو
ڪريان، منهنجي زال به محنت ڪندي آهي، آءُ ٽو
وانگر جو ۽ پنهنجو الله تلمه نه وڃائيندو آهيان ۽
نه ئي نشي پوڻ پنهنجي محنت جي ڪمائي ضايع
ڪندو آهيان.“

ڇاڇو اهو ٻڌي ڪاوڙ ۽ اڳتي وڌيو ۽ ويٺڪ کي
هڪ ئي وقت ڪيترهون چمالون هڻي ڪيڏانهن ۽ چيائين
تون اهو سڀ ڪجهه پنهنجي بزرگ ڇاڇي کي چئي
رهيو آهين هي شرم، ڇا خاندان جي بزرگن سان ائين
ڳالهائبو آهي؟ ننڍن کي ته وڏن جا گناه ۽ ڏوهه به

سندن سامهون ورجائڻ نه گهرجن!
 وينگ ماڻ ڪيو سڀ ڪجهه ٻڌندو رهيو، شايد
 ڪيس پنهنجن لفظن تي ندامت هئي، پر سندس دل ۾
 لالچي چاچي لاءِ نفرت کان سواءِ ٻيو ڪجهه نه هو.
 چاچي وري چيو ”آءٌ سڄائي پنچائت گهرائيندس
 تو مون مان گهٽ وڌ ڳالهائون، تنهنجي نوجوان پاڪباز
 ڏيئرن تي ڪوڙا الزام هڻيا آهن، آءٌ توکي ڏسي وٺندس.
 آخر تون مون کان ڇا ٿو چاهين؟ ويڳو پریشانيءَ
 مان هڻجيو...“

اهو ٻڌي پوڙهو وري مٿي ٿي پيو، مرڪندي
 چيائين ”مون ڄاتو ٿي ته تون نهڪو ۽ صالح اولاد
 آهين، ٻڌ پڪ، مون کي پندڙهن ويه چانديءَ جا سڪا
 ڏي، پوءِ ڏسجان ته ڪيترو نه جلد آءٌ تنهنجي پيڻ جو
 گهر آباد ٿو ڪريان. آءٌ به ڄاڻان ٿو ته ميهوي جي
 پڇي وڃڻ کان پوءِ ان کي وڻ تان لاهي وٺجي نه ته
 ائيني بهڻي بيٺي سڙي گري ويندو ۽ هوا جي هلڪي
 جهولِي تي ڪنهن جي هنج ۾ وڃي ڪرندو.“

”اڄ مون مان گڏ آءٌ چانديءَ جا سڪا امهرن
 جيان ڪمسي ۽ کلي نه گهمندو آهيان، وينگ اهو چئي
 گهر ڏانهن هلي لڳو. سندس چاچو ٻوڙان اچي رهيو هو.
 وينگ چاهيو ٿي ته ٻي زمين خريد ڪري، پر هال ڇا
 ٿي ٿي سگهيو، جيتوڻيڪ ڄاڻائين ٿي ته اها چاندي
 ڪجهه ٿي دهر کان پوءِ جوا جي سيز تان ڪنهن

ٻئي جي ڪمسي ۾ منقل تي ويندي. گهر ۾ ويٺڪ جا
 ٻئي پٽ اڳڻ تي راند ڪري رهيا هئا. هو انهن ڏانهن
 ڪو ڌيان ڏيڻ بنا اندر هليو ويو. ڇاچي ٻنهي ٻارڙن
 کي پاڻ ڏانهن سڏيو ۽ انهن کي ڇاتيءَ سان لائي بهار
 ڪرڻ لڳو. ۽ کين دعا ڪرڻ لڳو. ويٺڪ ڪوٺڙيءَ
 ۾ داخل ٿيو ته اندر اوندهه هئي. اولين ڏات جا ٻڌا
 چڪي ڪوٺڙيءَ ۾ اوندهه ڪري ڇڏي هئي. ويٺڪ
 کي اندر تازي خون جي بانس محسوس ٿي. اولين کان
 پڇيائين ”ڇا وقت اچي ويو“ اولين ورائيو ”وقت گذري
 به چڪو. هن دفعي پنهنجي اڳڻ تي ۽ ڌيءَ آئي آهي.
 ڌيءَ ويٺڪ سوچڻ لڳو! اهي محسوس ٿيند-گريون.
 جن مان هڪ منهنجي ڇاچي جي گهر ۾ باهه هاري ڏني
 آهي! ڇا منهنجي اڳڻ تي به ڪا اهڙي ئي ڌيءَ
 آئي آهي؟

پر پوءِ انهن خيالن کي دل مان ڪڍي هن زمين
 ۾ پوريل دولت مان ڇانديءَ جا ڪجهه هڪا ڪڍيا.
 اهو محسوس ڪري اولين چيو ”ڇا پيو ڪرهن؟ مون کي
 ته ڪنهن به شئي جي ضرورت نه آهي.

”نو لاه نه آءُ اهي هڪا پنهنجي ڇاچي کي بطور
 فرض ڏيڻ لاه مجبور آهيان“ منهنجي خيال ۾ انهيءَ
 کي فرض نه چئو. بس ڏيڻا آهن. ملندائي ٿوروئي واپس
 تنهنجي گالهه صحيح آهي. آءُ ڇاڏن ٿو ته پنهنجو
 گوشت ڪپي ڇاچي کي ڏيئي رهيو آهيان. ايترو چئي

وينگ ڪاوڙ ۽ ٻاهر نڪتو، سڪا چاچي جي تري تي
 رکرائين ۽ ٽڪڙو ٽڪڙو پنهنجي زمين ڏانهن هلبو ويو.
 سندس ذهن ۾ رڪي رڪي اهو خيال گردش ڪري رهيو
 هو ته ٿوري ئي دير ۾ سندس محنت جي ڪمائي جو
 جي لڪريءَ تي هارجي ويندي. اها دولت جيڪا هن
 ڌرتي ماءُ مان حاصل ڪئي هئي ۽ جنهن ۾ سندس
 پگهر ۽ رت شامل هو، شام تائين هو ٻي زبان جانور
 جيان ڪم ۾ لڳو رهيو. جڏهن اوندهه ٿي وئي تڏهن
 کيس ٿڪ جو احساس ٿيو ۽ هن واپس وڃڻ جو قصد
 ڪيو. هاڻ هو پنهنجي ڌيءَ متعلق سوچڻ لڳو، ڪاوڙ
 ۾ جنهن جي شڪل به نه ڏٺي هئائين. اها ڌيءَ جنهن
 کي پالي نپائي وڌو ڪندو ۽ ڪنهن ٻئي جي حوالي ڪري
 ڇڏيندو چوڪرين جي پرورش ڪندي نه ڏکي آهي. هر
 وقت ڄڻ هر مٿان سنهڙي ڏاڳي ۾ ٻڌل تلوار لٽڪي رهي
 هوندي آهي. چوڪريءَ جو هڪ قدم غلط رستي تي
 اٿو ۽ مائٽن جي نصيب ۾ خواري ۽ رسوائِي لڳجي
 وڃي. اوچتو ڪانون جو هڪ ٽولو ڪان ڪان ڪندو
 سندس مٿي تان لنگهي ويو. وينگ جي دل ان ڄاڻل خطري
 جي خوف کان ڪنبي وڃي. هو وهمي هو، ڪانون جو
 ائين لڳڻ ڪو نڪه شڪون نه هو.

باب اڏون

قدرت جا رنگ نرالا آهن. مهربان ٿئي ته سڀ
ڏک ڏولاءِ دور ٿي وڃن، رنج ٿئي ته ڌرتيءَ تي جيئڻ ٿي
هرام ٿي وڃي. هن دفعي قدرت پنهنجن ٻانهن تي ناراض
ٿي لڳي. ڌرتيءَ ماءُ کي ٻائيءَ جي گهرج هئي. ٻائي ملي
پوي ته ڌرتي ملڪ ملڪ ڪيو ڇڏي. پر جي سنس
آڃ ٿي ختم نه ٿي ته؟؟ آسمان تي هري هري ڪڪرن
جا ڪي به آثار ڪونه هئا. سج پوري آب تاب سان
ڇمڪندو پنهنجو سفر پورو ڪندو رهيو ۽ رات جو
تلرا بي رحميءَ سان سڪل، اڃايل ڌرتيءَ جي بيوسي
ڏسندا رهيا. ڌرتي ماءُ ٻائيءَ لاءِ واجهائيندي رهي پر
آسمان خاموش ٿي رهيو. ويٺڪ پنهنجو آرام تڇ ڪري
ڏينهن رات ڌرتيءَ تي محنت ڪئي هئي، ڪٿڪ جا
ڪي سلا ڌرتيءَ جو سمنو ڇڏي مٿاڇري تي آيا ۽
پر ٻائي نه هٽل ڪري سگهي ويا. زمين جو سمنو
سگهي لوٺ ٿي ويو ۽ زمين ڪيترن ئي هٿن تان ڦاٽي
پيئي، وڏا وڏا ڌار پئجي ويا. ڌرتي هاڻ ڪهه اهڙي ماءُ
مثل هئي جنهن جي آرهن ۾ ڪهر جو ڪهه ڦڙو به نه
پڄيو هو. اهڙي حال ۾ هو ابهر جي بک مٽائي ته
ڪيئن؟ آسمان کان ناهيد ٿي ويٺڪ پر واري نلا مان

پاڻي آڻڻ جو فيصلو ڪيو. صبح کان شام تائين هو پاڻيءَ جا ڏول ڀري، ڪاٺواڻيءَ وسيلي ڪلهن تي کڻي زمين جي آڇ ختم ڪرڻ لاءِ پيو. پاڻ پتوڙ بندو ۽ سندس خيال هو ته اهڙيءَ ريت هو ڌرتي ماءُ کي راضي ڪري سگهندو، پر سندس اها سوچ خام خيالي ثابت ٿي. تلاءُ جو پاڻي به نيٺ سڪي ويو. سندس پٺيءَ ڀرسان هڪ ڪوھ هو، تنهن جو پاڻي به خبر نه آهي ڪيڏانهن ويو.

هڪ ڏينهن اولين چيو ”پاڻي ختم ٿي رهيو آهي ڇا تون پنهنجن معصوم ٻارن ۽ پوڙهي پيءُ جي آڇ ڪسي فصل ٿو اڳاڻڻ چاهين؟“

اهو ٻڌي ويٺڪ کي ڪاڏڙ اچي ويٺي. سندس اکين مان بي وسيءَ جا ڳوڙها ڳوڙ لڳا. سندس آواز روڻهارڪو ٿي ويو. فصل نه لڌو نه امين سڀ بڪ وڳهي مري وينداسون. زمين اڃايل رهي ته پاڻ ۽ ٻين کي اڃايل رهڻو پوندو. هو سچ چئي رهيو هو. ماءُ جا آرم ڪڪل هجن ته هو اولاد کي کير ڪٿان ڏيندي؟ اولين خاموش ٿي ويئي. انهيءَ کان پوءِ ٻن هفتن تائين ويٺڪ زمين جي صرف انهيءَ حصي تي محنت ڪندو رهيو جنهن مان ڪيس داڻن ملڻ جي ٿوري گهڻي اميد هئي. ويٺڪ کي هڪ خيال رکي رکي ستائي رهيو هو ته بدحاليءَ جي هن دور ۾ زمين سستي ملندي ۽ جيڪي چار داڻا زمين ۾ ٿيا تن کي وڪڻي زمين وٺجي. جڏهن

فصل لٽو تڏهن وڌيڪ شهر وڃي پنهنجو فصل وڪڻي
 آيو جنهن جا کيس تمام گهڻا پئسا مليا. اهي پئسا کڻي
 هو وڏي حويليءَ طرف هليو. حويليءَ جو پوڙهو مالڪ
 هر طرف پئسن لاءِ واهائي رهيو هو، ڇو ته پئسن کان
 سواءِ نه ته کيس شراب ٿي ملي سگهيو ۽ نه جوان خونا
 هو پوڙهو هو، جهور پوڙهو. منجهس مردانگي بلڪل
 نه رهي هئي پر تڏهن به هو پنهنجي عادت کان مجبور
 هو. کيس هر رات هڪ جوان عورت جي ضرورت پوندي
 هئي جيڪا سندس مثل ۽ تڏي جسر ۽ ٿورڙي جان
 وجهي سگهي ۽ سندس رت کي گرمائي سگهي. تنهن
 کان سواءِ سندس زال به آفيم واپرائيندي هئي ۽ اهي
 سڀ شوق اهڙا هئا جنهن لاءِ هو زمين ته ڇا پنهنجو
 روح به وڪڻي يا گروي رکي سگهيا ٿي. وڏي حويليءَ
 جي مالڪن کي زمين جي نه پر عياشيءَ جي ضرورت
 هئي. پوڙهي جاگيردار کي نوجوان، گرم خون وارن
 نامطمئن ڇوڪرن جي ضرورت هئي ڇو ته اهڙيون
 هڪڙيون ڇوڪريون ٿورڙي مستيءَ سان ئي مطمئن ٿي
 ٿي ويون جڏهن ته هڪڙي عمر وارن جون تجربڪار عورتون
 هاڻ صرف چيٽڇاڙ سان مطمئن ٿئي ٿي سگهيون ۽ کين
 مڪمل لذت ۽ سرور گهربو هو جهڙو پوڙهي جاگيردار
 جي وس ۾ ڪونه هو ۽ اڃا اهل رهجي وڃڻ تي اهڙيون
 عورتون وري ڪر سگهي ڪونه ۽ جاگيردار جي نامردانگيءَ
 جي ڳالهه مشهور ڪري ڇڏين.

مينهن زمين جي ڪنهن به حصي ۾ ڪونه ٻو هو
 ۽ وڏي ڪوٺي ۾ وارا به انهيءَ خشڪي ۾ ڪان بهيل
 ڪونه هئا، بک کان به حال ۽ حيواني ۽ شيطاني خواهشن
 اڳيان مجبور. انهيءَ بدحاليءَ واري زماني ۾ وينگ
 ڪوٺي جي وڏي منشيءَ وٽ پهتو ۽ کيس چيائين
 ”مون وٽ چاندي آهي“... اهو اعلان بلڪل اهڙو هو
 جهڙوڪر ڪنهن هفتن جي پڪايل انسان اڳيان اعلان
 ڪجي ته ”مون وٽ ماني آهي“... اهو انسان جيڪر
 ڇا نه ڏٺي، مانيءَ کي ڇڏي ڇڏي ڇڏي ڇڏي
 کيسي ۾ وٺي ۽ باقي پوري رقم ڏيئي وينگ ڪوٺي
 وارن جو هڪ تمام وڏو حصو پنهنجي نالي هڪرائي
 ورتو ۽ انهيءَ سودي جي خبر هن پنهنجي وفادار زال
 اولهن کان به لڪائي.

آسمان جي لامهرباني اڃا جاري هئي. مينهن نه
 وسو هو سو نه وٺو. ڌرتيءَ جو سڄو جهريل هو، مڪل
 ڌرتيءَ ۾ خشڪيءَ جي ڪري وڏا وڏا ڌار پئجي ويا
 هئا، کوھ ۽ نلا به مڪي ويا هئا، وڻ جا پن ڇڻي
 ويا هئا ۽ رڳو مڪل ٻنڌ پنهنجا وات پٽيو آسمان
 ڏانهن واجهائي رهيا هئا. وينگ ۽ گهر وارن کي احساس
 ٿي ويو هو ته ڏڪار جو عفریت پنهنجو اڳڪر ڇڏو
 وات پٽيو. ڏانهن وڌي رهيو هو. انهيءَ عالم ۾ صرف
 ننڍڙي ننگريءَ کي ڪا بهرواه ڪونه هئي ڇو ته
 سندس خوراڪ ماءُ جي ارهن ۾ محفوظ هئي ۽ سندس

ماء جا اره اهڙا هئا جن جي جلد خشڪ ٿيڻ جو ڪو
 خطرو ڪونه هو. پر قدرت کي شايد معصوم جان جو
 اطمینان به پسند نه پيو. اولهن وري ٻيٽ مان ٿي وڌي
 ۽ سندس ڇاٽين ۾ گهر ڪري ويوا هاڻ ٻنڌڙي معصوم
 جي رڙين مان سڄو گهر گرجڻ لڳو. پر هاڻ ڇا ٿي
 ٿي سگهيو؟ ٻنڪ کي پنهنجي ڏکي مان ڏاڍو پيار هو.
 اهو ٻي زبان جالور وٺڻ جو مزدور ساڻي هو هن هاڻ
 بکيو رهي ڏکي جو ٻيٽ ڀرڻ لاءِ جتن ٿي ڪيا، پر
 آخر ڪيستائين؟ وٺڻ تي ڪو هڪ پن به نه رهيو.
 هنن ڏينهن ۾ زمين تي ڪم ڪرڻ جو نه ڪو سوال
 ئي نٿي پيدا ٿيو، تنهن ڪري هنن ٻج لاءِ رکيل دالا
 به ٻيٽ جي باهه وسائڻ لاءِ ڪتب آندا. پر جلد ئي اهي
 به ختم ٿي ويا. وٺڻ ڏکي جي رسي کولي ڇڏي نه
 جيئن هو هاڻ ٿي پنهنجي لاءِ خوراڪ گولهي وٺي، پر
 جڏهن ڏڪار ختم ٿيڻ جو ڪو آسرو نه ڏٺائين تڏهن
 ڪجهه ڏهاڙن پچائڻ، ڏکي کي وري ٻڌي ڇڏيائين.
 انهيءَ ڏپ مان ته ڪٿي ڪو بهڪايل خاندان ڏکي کي
 ڪهي کائي نه ڇڏي! ڏکي وڃاڙو هاڻ صرف هڏين جو
 ڍانچو رهي رهيو هو جنهن تي ڪل مڙهيل هئي. هو
 لٽ هڪڙو ڏينهن اهڙو آيو جڏهن گهر ۾ کائڻ لاءِ
 ڪو هڪ دالو به نه بچيو. وٺڻ جو پوڙهو پيءُ جيڪو
 بک ۽ اڇ وکي وٽر گهڻو ڪمزور ٿي ويو هو تنهن
 چيو ”ڏکي جو وجود اسان لاءِ هاڻي بيڪار آهي. اسان

کي ڊگهي کي کائي پنهنجي بک مٽائڻ گهرجي.“
 وينگ جڏهن پنهنجي زور ساٿي متعلق اهي لفظ
 ٻڌا تڏهن هو ڪاوڙ وڃان ڏکڻ لڳو ۽ چيائين ”اڄ
 ڊگهو کائون صحافي وري هڪ ٻئي کي کائيندا آهن. ڊگهو
 کائي وياسون ته هر ڪير وهائيندو؟ هي ڊگهو اڃان
 ننڍڙو گابو هو ته پئس خريد ڪيو هو. ۽ وينگ کيس
 سايدي وڌو ڪيو هو ۽ بهترن ڏينهن ۾ ڊگهي ڪڏهن
 به کيس دوکو نه ڏنو هو تنهن کي کائڻ متعلق هو ته
 سوچي به نٿي سگهيو...“

پوڙهي چيو ”ڇا ڊگهي جي زندگي تنهنجي ٻارن ۽
 ٻيءَ جي زندگيءَ کان وڌيڪ قيمتي آهي؟ ڊگهو سڪين
 ڏينهن ۾ وري به وٺي سگهجي ٿو، ساهه نه
 پر وينگ ها ته ڪري سگهيو. هڪ صدين برابر
 ڏينهن ٻيو به گذري ويو. هڪ نهايت خيز رات ٻي به
 گذري. ننڍڙا معصوم هاڻ روئي به نٿي سگهيا. اولين
 رحم طلب نگاهن سان وينگ ڏانهن نهاريندي رهي ۽ لپٽ
 جهور تي وينگ کي اهو فيصلو ڪرڻو ٿي پيو جيڪو
 هن نٿي ڪرڻ چاهيو. پر ته به هو خود ڊگهي کي ذبح
 نٿي ڪري سگهيو. اولين کي چيائين ”ڊگهي کي ذبح
 ڪري ڇڏ. پر آڱا ائين نه ڪري سگهندس.“ ۽ ايترو چئي
 هو پنهنجي ڪوٺڙي ۾ هليو ويو ۽ مٿي ۽ ڪنن کي
 چڱيءَ ريت ڪمبل سان ڍڪي ڇڏيائين جو هن ذبح
 ٿيندڙ ڊگهي جون رڙيون به نٿي ٻڌڻ چاهيون. اولين

ڪات ڪٿي ٻاهر نڪتي ۽ اڪيون پوري ڏکي جي ڪند
 تي وار ڪيائين ۽ پوءِ ڪيتري دير تائين ڏکي جي
 ڪل لاهندي رهي ۽ گوشت جا ٽڪڙا ڪندي رهي.
 وينگ انهيءَ وقت تائين ڪولڙيءَ مان نه نڪتو جيسين
 اولين قتل جي انهيءَ واردات سان فارغ نه ٿي ويئي.
 پوءِ هن ٿورو گوشت کڻي رڌڻ لاهي. ٻاهر تي رکيو ۽
 باقي گوشت سنڀالي رکيائين. پوءِ جڏهن ماني ساڙهون
 آئي ته وينگ گوشت نه کائي. سگهو سندس پوڙهو
 هيءُ وڏا وڏا گرھ کائي پنهنجي بک ختم ڪري رهيو
 هو پر جڏهن وينگ کي ائين ٿي ويٺل ڏٺائين تڏهن
 چيائين ”ڏکو انسان نه هو بيوقوف. هڪ ته هو پوڙهو
 به ٿي چڪو هو ۽ مٿان وري ڏڪار ڪري اهڙي
 حالت ٿي ويئي هيس. جو اسين نه کائون ها ته به ڏينهن
 ٻن ۾ اوس مري وڃي ها. تنهن ڪري تون خود کي
 ظالم نه سمجه. جهڪي ٿو سو صحيح ٿيو.“

هيءُ جي وائڻ آهي. لفظ ٻڌي وينگ کي ڪجهه
 اطمينان ٿيو. ۽ پوءِ هن به کائڻ شروع ڪيو. ڪجهه
 ئي ڏينهن ۾ ڏکي جو گوشت به ختم ٿي ويو.
 ڳوٺ وارا وينگ کان نفرت ڪندا هئا. هو سمجهندا
 هئا ته وينگ تمام گھڻي چالدي ۽ ان لڪائي رکيو
 آهي. سندس چاچو به اهائي ڳالهه سوچي پنهنجي زال
 ۽ ستن ٻارن سميت وينگ جي گهر آيو ته تي کيس
 کائڻ لاهي ڪجهه نه ڪجهه ملي ويندو. پر سندس اها

اميد پوري نه ٿي. وينگ مٿ ڪن جوئر جي داڻن جي
 چاچي ڏانهن وڌائيندي چيو ”بقين ڪر چاچا ته انهن
 ڪن پوءِ منهنجي هارن ۽ پيءُ لاءِ به ان ڪٿو گهر
 ۾ نه بچيو آهي.“ پر چاچي مٿس اعتبار نه ڪيو ۽ ڪاوڙجي
 موٽي ويو. ۽ انهيءَ ڏينهن ڪافي هو وينگ جو سخت
 دشمن ٿي ويو. ڳوٺ جي گهر گهر وڃي ماڻهن کي
 آيار بندو هو ته وينگ جي گهر ۾ چانديءَ ۽ اناج سان
 مٿ ڀريا پها آهن پر هو هن ڏکيءَ وٺل به ڪنهن
 جي مدد ڪرڻ لاءِ تيار نه آهي. ڳوٺ ۾ صرف هڪ
 شخص اهڙو آهي جنهن جا ٻار اڃا ٿلها متارا آهن. ڳوٺ
 وارا بک وگهي چتا ٿيا ويٺا هئا انهن جو اهو پتو سي
 لهنون کڻي وينگ جي گهر تي ڪاهي آيا، وينگ ماڻهن
 جو ڳوڙ ٻڌي ٻاهر آيو ته عوام جي مڇريل هجوم کيس
 هڪ طرف ڌڪي گهر ۾ گهڙي آيو ۽ تلاشي وٺڻ
 لڳو پر اتي ڪجهه هجي نه ملي. مابوس ٿي ماڻهن کٽون،
 ڪمبل، مٿ ۽ نادبون کڻي شروع ڪيون، اهو ڏسي
 اولين انهن جي اڳيان اچي بيهي رهي!! ۽ چيائين، اسان
 ڪهڙو ڏوهه ڪيو آهي؟ تلاشي وٺڻ کان پوءِ ته توهان
 کي پڪ ٿيڻ گهرجي ها ته اسان به اوهان جهڙائي غريب
 ۽ بڪايل آهيون. اسان به وٺڻ جا پن جهڙي گذران
 ڪري رهيا آهيون. پهرين اوهين پنهنجن گهرن جو
 سامان وڃي وڪڻو، اسان جي سامان تي توهان جو
 ڪهڙو حق آهي؟؟ اولين جنهن نموني ڪن جو

تنهن ماڻهن جا سِر ندامت مان جهڪائي ڇڏيا. هو سڀ اڃ ۽ بک جي ڪري چرپا ٿي پيا هئا، بنيادي طور تي خراب انسان نه هئا. سڀ هڪ هڪ ڪري اتان ويا ويا هليا. صرف هڪ ماڻهو اتي بيٺو رهيو. اهو هو وينگ جو هريف خاموش طبع پاڙيسري چن، جنهن جو جسر به هن وقت هڏائون پيڇرو هو. سندس ننڍڙي ڌيءُ به بک وگهي روئي رهي هئي، ۽ ان جي روئڻ چن کي اها ڪريل حرڪت ڪرڻ تي مجبور ڪيو جو هو پنهنجي پاڙيسريءَ جي گهر لٽ جي مال مان حصو وٺڻ آيو هو. هو نادم هو. هرسار هو. هن پنهنجي ندامت جو اظهار ٿي ڪرڻ چاهيو پر ڪڇي نه سگهيو ۽ پوءِ سر جهڪائي، آهستي آهستي اتان وڌو هليو.

وينگ اڳن تي اداس بيٺو هو. جنهن تي اولهن ان چڙهندي هئي ۽ زمين تي ان جا ڍر لڳا پڌا هوندا هئا. پر هينئر اتي ڪجهه به نه هو. اڳن ائين خالي هو جيئن سندس پيءُ. سندس زال اولهن ڏاڍي صابر هورت هئي، نه ان جي حالت سڀ کان وڌيڪ نازڪ هئي جو کيس پنهنجي پيءُ ۾ موجود ننڍڙي جان لاءِ به خوراڪ جو بندوبست ٿي ڪرڻو پيو. وينگ وٽ ڪجهه به ڪمڻ هو سواءِ زبالي دلاسن جي ۽ هنن ڄاتو ٿي ته انهن دلاسن جي حقيقت ڪجهه به نه هئي. پر وينگ کي انهن سڀني ڳالهين جي باوجود هڪ ڳالهه جو اطمینان هو ته هن زمين وٺي عقلمنديءَ جو مظاهرو ڪيو هو.

جي اڄ سون ۽ ڇاندي گهر ۾ موجود هجي ها باهن
ان جو ذخرو هڪو هجي ها ته اڄ جوڪر سڀ هڪجهڙو
ڪائس قرجي وڃي ها ۽ هي وڃي ها ان پنهنجي لڏجڻ
جو تماشو ڏسندو رهي ها پر زمين سندس ملڪيت هئي،
زمين هڪم ۾ ڪائس قري ٿئي سگهيو. هن سوچيو،
آسمان لپڪ مهربان ٿيندو. هي ڏکيا ڏينهن جيئن ٿيڻ
هڪري گذري ويندا ۽ هڪ دفعو وري پنهنجي زمين
۾ اچ ڇٽيندو، محنت ڪندو، ۽ ثمر حاصل ڪندو.

باب ذاءون

وينگ پنهنجي اڳن واري دروازي مان اٽڪ لڳايو
ويٺو هو ۽ ويچارِي رهيو هو ته ڪجهه نه ڪجهه ڪرڻ
گهرجي. هي وسيءَ جي عالم ۾ ويٺي ويٺي هن مسوت
کي گهلي لڳائڻ نٿي چاهيو، جيتوليڪ هو تمام گهڻو
لاغر ۽ ٺيل ٿي چڪو هو، پر هو هڪ باعزت انسان
هو. هاريءَ کي ڪڏهن به ماهوس نه ٿيڻ گهرجي. هن جي
زندگي سخت ترين محنت ۽ مشقت جو داستان هوندي
آهي سو وينگ به زندگيءَ مان ماهوس ٿيڻ نٿي چاهيو
۽ زندهه رهڻ لاءِ ڪجهه نه ڪجهه ڪرڻ ضروري هو.
هن قسمت اڳيان هٿيار ڦٽا ڪرڻ نٿي چاهيا، منجهس
حالتن مان مقابلو ڪرڻ جو آساهه ۽ حوصلو موجود هو.
پر ڪجي ته ڪجي ڇا؟ ڪمزوري ڏينهنون ڏينهن ويٺي ٿي
وتندي هاڻ هلڻ به نٿي ٿيو، ان ته ان جي ماڳ هاڻ ته
آسان ۾ ڪو پکي پکن به نٿي ڏسڻ ۾ آيو ته ئي جهنگ
۾ ڪو جانور بچيو هو. ٻارن جا ٻيٽ ڦوڪجي ويا
هئا ۽ ڪو ٻار گهر کان ٻاهر راند ڪندي نظر نه ايندو
هوا وينگ جا ٻار به ٻين ٻارن کان مختلف نه هئا.
سندس سڀ کان ننڍي ڌيءَ هر وقت ڪٿ تي بهڻي
هولدي هئي، اک هو، بک وڃان سڄو سڄو ڏينهن

ٻئي روئيندي هئي، پر هاڻي شايد کانئس روئڻ به نٿي
 پهتو. سندس چپ ٽپرا ٿي ويا هئا، اکيون اندر پيهي
 ويون هيون، گلن ۾ ڪڏون ٿي ويون هيون. کيس ڏسي
 وينگ کي ڏاڪارده ڏوه جو احساس وٺي رهيو هو.
 هن معصوم جان لاءِ به ته ڪجهه نٿي ڪري سگهيو
 ڪڏهن هو کيس هنج تي کڻندو هو ۽ چونڊو هو.
 ”منهنجي ننڍڙي گڏي. ۽ جڏهن جواب ۾ ننڍڙي ڪومائل
 گڏي پنهنجي بي جان نگاهن سان ڏانهن نهاريندي هئي
 ته وينگ جي اکين ۾ ٽڙڪ ٿري ايندا هئا ۽ هو ننڍڙي
 معصوم جان سان اکيون ملائي جي به سگهه نه ساري
 سگهندو هو. ۽ کيس ڪنهن اڳل تي نڪري ايندو هو ۽
 پري پري تائين پڪڙيل پنهنجي پنهنجي کي ڏسندو جتي
 وهرائي ۽ سچ کان سواءِ ٻيو ڪجهه نظر نه ايندو هو.
 وينگ جو پوڙهو پيءُ اڃان حيات هو، شايد اڃان سندس
 وقت نه پهتو هو. پر هو هر وقت ڪٿ تي وڙهو ٿيو پيو
 هوندو هو. وينگ کي جيڪو ڪو دالو يا ڪاٺ جهڙي ڪابه
 شئي ملندي هئي ته اها آڻي پيءُ کي ڏيندو هو ۽ پوڙهو
 ڏکي وانگر پيو اوجھاريندو هو. وينگ چاهيو ٿي ته مرڻ
 وقت پيءُ کي اهو خيال دل ۾ نه هجي ته سندس پٽ
 سندس پوٽواري نه ڪئي. هن سوچيو هو ته جي ضرورت
 پئي ته پنهنجي جسم تان گوشت نڪهي ۽ پوڙهي کي
 کارائيندو.

هڪ ڏينهن پوڙهي مزاحمت آواز ۾ چيو ”مون الهه

کان به ڏکيو وقت ڏٺو آهي. جڏهن ماڻهو پنهنجي جگر جي لڪرن کي رڌي کائي ويندا هئا.

نه نه.. ائين ڪڏهن نه ٿيندو. اهو وقت ڪو نه ايندو. بابا.. وينگ پيءُ جي ڳالهه ٻڌي ڏکي ويو هو.

هڪ ڏينهن چن وٽس لنگهي آيو. هو هاڻ صرف پنهنجي زنده وجود جو ڀاڄو ٿي لڳو. سندس چپ سڪل هئا ۽ اکيون ڌار ڏنل. هن چيو ”ڳوٺ ۾ ماڻهن ڪتا کائڻ شروع ڪيا آهن. گهوڙا ۽ ٻيا جانور اڳ ئي پک جو شڪار ٿي چڪا آهن. اسان پنهنجا مڙر هائي ڍڪا به کائي ويا آهيون. جانورن جي خوراڪ گاهه ۽ ٻوه به اسان انسانن پورو ڪري ڇڏيو آهي. وٽن جا ٻن به ختم ٿي ويا آهن. هاڻ ڪاڻ لاءِ ڇا رهيو آهي؟ وينگ ڪنڌ ڏوٽي سندس انهن خيالن جي تصديق ڪئي.

چن اڃان ويجهو ٿيندي چين ٿي چن ۾ ”ٻڌو اٿئي هاڻ ڳوٺ وارا انساني گوشت کائڻ لڳا آهن. اهو به ٻڌڻ ۾ آيو آهي ته تنهنجو ڇاڇو به ائين ڪري رهيو آهي ته جيڪر هو اڃان تائين زندهه ڪيئن هجي ها؟ سندس جسم تي گوشت موجود آهي ۽ هو هلي ڦري به پيو.

اهو ٻڌي وينگ وسامي ويو. هن کي چين کان ئي خوف محسوس ٿيڻ لڳو. ٿورو ترسي چيائين ”اين هن ڳوٺ مان لڏي وينداسون. اتر ڏانهن هليا وينداسون.

چن وراليو "نون نه پوء به جوان آهين. آ؟
 منهنجي زال نه پوڙها تي چڪا آهيون. اسان کان نه
 ايترو پنڌ هليو به نه ٿيندو. تنهن ڪري اسان کي هت
 رهي اڃ ؟ هڪ وڳهي مرڻو ٻوڏو. بس هڪڙو خيال
 اچيم ٿو ته اسان جي معصوم ٽينگريءَ کي هن وهي
 مرڻ نه گهرجي، هن ويڇاريءَ ته دنيا ۾ ڪجهه به نه
 ڏٺو آهي.

وينگ چيو "نون پاڳ وارو آهين! مون سان ته
 پوڙهو پي ؟ ۽ ٽي ننڍڙا ٻار آهن ؟ چوٿون به اچڻ وارو
 آهي. اسان کي هر حالت ۾ هتان لڏڻ گهرجي هتان
 امين جالورن وانگر هڪ ٻئي کي نه کائڻ. لڳون ڏاڍو
 هيئن کي چٽ نه ڪري وڃي. پوءِ انهيءَ وقت هن
 اولين کي مڏ ڪيو. اولين جوڪا ڪو ڪم نه هجڻ
 ڪري ڪٽ تي لپتي پئي هئي سا سندس آواز ٻڌي ٻاهر
 نڪري آئي ؟ در کي جهلي بهي رهي. وينگ چيو
 "اسان کي هتان لڏي وڃڻ گهرجي."

اولين وراليو "ها، تنهنجو ويڇار صحيح آهي. هلندي
 هلندي مرڻ هتي بهي وڃي جي عالم مرڻ کان پوءِ به
 بهتر رهندو، پر اسان کي هڪ ڏينهن انتظار ڪرڻو پوندو
 شايد صبحائي ٽائين آ؟ فارغ ٿي وڃان. مون کي اميد
 آهي ته ائين ئي ٿيندو."

ڇڱو پلا صبحائي. هڪ ڏينهن سان ڪهڙو ٿو فرق
 هجي. وينگ وراليو ؟ غور سان اولين جي چاهري تي

نظر وڌائين. جنهن جي چين تي ڪاٺي ڇميل هئي. ۽
 اکيون ڌار ڏيئي ويون هيون. ”پر تون ته هن حال ۾ پنڌ
 ڪري ٿي ته سگهندين؟“ وينگ چيو ۽ پوءِ چين ڏانهن
 نھاري ڇڏيائين ”ڇا تو وٽ ان جا ڪي ڏاڏا بچيل آهن؟
 جي هجن ته خدا جي واسطي منهنجي ٻارن جي ماءُ جي
 زندگي بچائڻ خاطر اها مهرباني ڪر.“

چين ”ڇيو“ آڻي ڦسڻ ڪئي ٿو چوان ته منهنجي گهر
 ۾ مٺ ڪن سڪل ڏائڻ کان سواءِ ٻيو ڪجهه نه آهي.
 ۽ اهي ڏاڏا به مون انهيءَ خيال کان اڳ ۾ دفن ڪري
 رکيا آهن. ته آخر وقت دل ۾ اهو خيال نه رهي ته
 ڪو ائين بڪو وڃي مري رهيا آهن، منهنجو هڪ
 به پٽ نه آهي ۽ آڻ جيان يا مران تنهن سان ڪهڙو
 فرق ٿو پوي ”اهو چئي هو هليو ويو ۽ ڪجهه دير
 کان پوءِ موٽيو ته سندس هٿ ۾ هڪ رومال هو جنهن
 ۾ مٽيءَ گڏيل چٽا پتل هئا. انڊڙن ٻارن کي ڇڏي ته
 ان جي خوشبو اچي ويئي سي سٽري اچي وينگ کي
 ويجهي ٿيا، پر وينگ کين پري هڻائي زال واري ڪوٺڙيءَ
 ۾ ويو ۽ ٿورڙا ڏاڏا سندس ٽريءَ تي رکيائين. هن ڄاتو
 ٿي ته جي اهي به چار ڏاڏا به اولهن کي نصيب نه ٿيا
 ته هوءَ مري ويندي. ڏٺن مان ڪجهه ڏاڏا هن پنهنجي
 وات ۾ وڌا ۽ انهن کي ڇيڻ لڳو. ڏاڏا ڇيڻ ۾ ڪيس
 تڪليف ٿي رهي هئي، شايد ڏنڊ ڇيڻ وساري وڌا هئا،
 ڪافي دير سان جڏهن انهن ڏائڻ کي ڏنڊن جي چنڊ

۾ مېڊو ڪري ورتائين تڏهن ننڍڙي ڌيءَ ڏانهن وڌو ۽ سندس ڪل ڇٻن سان پنهنجا چپ ملائي اهو مېڊو سندس منهن ۾ ڌڪي ڇڏيائين. ڪجهه ساعتن کان پوءِ محسوس ڪيائين ته ننڍڙي جي سر ۾ ڇٻ ٽٽوڻ ساھ پئجي ويو هجي. اها رات ويٺڪ پنهنجي ڪوٺڙيءَ جي در تي ويٺو رهيو. ۽ سندس ٻئي پٽ ڏاڏي سان گڏ سٽا پيا هئا ۽ اولين ڪمري ۾ اڪيلي ويٺو جا سور برداشت ڪري رهي هئي. ڪجهه دير کان پوءِ اندران نئين چاول ٻار جي ڪمزور رڙ ٻڌڻ ۾ آئي. خبر نه آهي ڌيءَ هتي يا پٽ، پر هن وقت انهيءَ ڳالهه جي ڪا اهميت نه هئي، اهميت هتي نه هئي. انهيءَ جي ته هڪ جاندار جو اضافو ٿي رهيو هو جنهن کي به زندهه رهڻ لاءِ خوراڪ جي ضرورت پوي ها جيڪا سندن گهر ۾ ڪونه هئي. ذهن ۾ خيال آيس ڪاش اهو معصوم دنياوي ڏکڻ کان آيو ٿي وڃي. ۽ ٿيو، ائين ڪافي دير تائين جڏهن ٻار جي ٻي رڙ ٻڌڻ ۾ نه آئي تڏهن هن ٻاهران ئي پڇيو: ”تون ٿيڪ نه آهين؟ پر اندران ڪو آواز نه آيو. ويٺڪ جي دل ٻڌڻ لڳي، ڪٿي اولين به سندس ساٿ ڪونه ڇڏي وئي، پر ڪن ساعتن کان پوءِ اولين جو آواز آيو ”اندر اچ هو اندر ويو اولين ڪٿ تي اڌ مٽي ٿي پئي هئي. ويٺڪ پڇيو: ”ٻار ڪٿي آهي؟“ اولين اشاري سان ٻڌايو زمين تي هڪ گوشت جو لڪر ۽ هو هو. ٻي جان.

مري ويو؟
ها.

پر سون ته هن جو آواز ٻڌو هو.
اولين هڪو جواب نه ڏنو. سندس اکيون بند هيون.
وينگ ڪجهه نه ڪڇيو ۽ لاش کڻي اڳڻ تي نڪري
آيو. اڳڻ تي هڪ ڪنڊ ۾ ٿاٺ جو ٽڪر پيو هو. وينگ
لاش کي ٿاٺ ۾ ويڙهيو ٿي ته سندس نظر ٻارڙي جي
ڪنڌ وٽ هن ننڍڙن نشانن تي پئجي هن ٿڌي آه پري
آسمان ڏانهن نهاريو ۽ لاش کڻي قبرستان ڏانهن وڃڻ
لڳو. قبرستان ويجهو ٿي هو پر وينگ ائين محسوس
ڪيو جن هو تمار گهڻو پنڌ ڪري آيو هجي. ارڇتو
وينگ جي نظر هڪ ڪٽي تي پئي جهڪو ٿورو پريرو
بيهي ڏانهن نھاري رهيو هو. ڪٽي جي جسم تي به
مٺس موجود نه هو پر سندس منهن تي گوشت ۽ رت
لڳل هو. هو به ٻڪيو هو ۽ گوشت جي خوشبوءِ تي
قبرستان اچي پهتو هو. وينگ زمين تان پٿر کڻي کيس
هنيو، پر هڪڙو جتي هو اٿيئي بيٺو رهيو. وينگ ٿاٺ
۾ ويڙهيل لاش زمين تي رکيو ۽ پنهجي هٿن سان پنهنجو
منهن لڪائي بيوسي ۽ لاچارِي جي تصور ٻڌو
واپس آيو. هن کي پنهنجو پاڻ تي رحم اچي رهيو هو.
پني ڏينهن سج وري ساڳي آب تاب سان اڀريو پر وينگ
سوچڻ لڳو ته ڇا هو هڪ لاغر پوڙهي، ٽن ننڍڙن ٻارڙن
۽ هڪ ڪمزور عورت سان گڏ سٺو ميل ڊگهو سفر

ان ڪٿان ٿو ملي؟ ڇاچي آسمان ڏانهن هٿ کڻي چيو
 مون کي قسم آهي آسمان تي رهندڙ جو ته منهنجي
 گهر ۾ ان جو هڪ ڪٺ به نه آهي. تنهنجي ڇاچي ته
 سڪي ڪنڊا تي ويهي آهي، سندس جسم تي گوشت
 جو نالو به نه رهيو آهي ۽ ڀار ستن مان چار وڃي بچيا
 آهن، ٿيئي ننڍيون چوڪريون موڪلائي ويون، انهن
 کي مرڻو هو سو مري ويون.

چوڪرين کي ماري انهن جو گوشت ته نه کاڌو اٿو؟
 ڇا آ؟ ڪوڙ ٿو ڳالهائين؟ خمر ڇڏ انهن ڳالهين
 کي. مون کي ته هردم اوهان جو خيال ٿي رهيو. تنهنجي
 پيءُ جو، جيڪو منهنجو وڏو ڀاءُ آهي. هي ڏس سولسان
 گڏ ڪير آهن؟ اهي شهر جا واپاري آهن. انهن مواسمن
 ان ڏين جو واعدو ڪيو آهي، پر انهيءَ شرط تي ته
 آ؟ کين زرخيز زمين وٺي ڏيان. هي توکي انهيءَ عيوض
 ڇاندي ڏيندا اٿن. تنهنجي پيءُ، زال ۽ ٻارن لاءِ نفين
 ڏندڙي.

وينگ اک کڻي واپارين ڏانهن ٺهاريو به ڪونه.
 ڪجهه دير ترسي ڇڏائين ”آ؟ زمين ڪونه وڪڻندس.
 پر انهيءَ وقت سندس نظر پنهجي ٻارن تي پئي جيڪي
 پڪ ۾ پاهه ٿي رهيا ۽ قبر جي ڪنڌيءَ تي اچي بيٺا
 هئا. انهن کي ڏسي وينگ جي اکين ۾ ٿڌڪ ٿري آيا.
 ڏسندڙ آواز ۾ پڇيائين ”ڇا ڏيندا؟“
 واپارين وراڻو ”هي اڪڙ ڇانديءَ جا پنج سڪا.“

ڇا؟ ويٺڪ کان رڙ ٺڪري ويئي. مون هيءَ زمين
 تي اٻڪڙ سٺو سڪن عموض ورتي هئي.
 اڳ جي ڳالهه ڇڏي اهي پنج سڪا به توکي ڇڏ
 ڏينهن وڌيڪ زلدم رکي سگهندا ته تون به تنهنجو
 خاندان اڄ صبحان به مري ويندا.

ٺڪري وڃو. دور ٿي وڃو منهنجي نگاهن کان.
 هيءَ ڌرتي اسان جي ماءُ آهي. هن اسان کي جنم ڏنو
 آهي ۽ اهائي اسان کي پاليندي رهي آهي. ان کي
 وڪڙڻ کان بهتر آهي اسين ان جي پيٽ ۾ ٿي سمهي
 رهون. ويٺڪ ڪاوڙ ۾ ڏڪندي چيو.

واپارين تي ويٺڪ جي ڪاوڙ جو ڪو اثر ڪونه
 ٿيو. هنن سمجهيو ٿي ته ويٺڪ کي بڪ چريو ڪري
 ڇڏيو هو. اڃان ڪجهه دير کان پوءِ جڏهن سندس ذهن
 ٺڪائي تي ايندو تڏهن هو ٺيڪ زمين کين ڏيڻ جو
 فيصلو ڪندو. ايتري ۾ اولين ڪوٺڙيءَ مان ٽڙندي
 ٽپندي ٻاهر نڪتي. نچاڻ منجهس ايتري سگهه ڪٿان
 آئي جو هو ايترو به هلي سگهي. پوءِ واپارين کي
 مخاطب ٿي چوڻ لڳي ”زمين اسين ڪنهن به قيمت تي
 نه وڪڙنداسون. ڇاڪاڻ ته هڪ ڏينهن اسين پنهنجي
 ڏاڏائي ڏيڻ سولي اينداسون ۽ ان وقت زمين نه هئي ته
 اسين ڇا ڪنداسين؟ ڪجهه وٺوئي اٿو ته گهر جو
 ٻالي سمورو سامان وٺو. ڪٿون، بسترا، ٿانءُ، ميز،
 ڪرسي. بس زمين ۽ هر جو نالو نه وٺو. ”اولين جي

لهجي ۾ جيڪا خود اعتمادي ۽ پختگي هئي سا وڻڪ
 جي لهجي ۾ نه هئي. انهيءَ مان واپارين کي اندازو ٿيو
 ته زمين هو واقعي ڪونه وڪڻندڙ. هڪ واپاري چيو
 ٻيون شيون ته ٻارڻ جي ڪم اينديون. خير چيائين
 جي هن ڪن عيوض اسان کي اهو سودو به منظور آهي.
 منظور. ڏيو رقم. ايترو چئي هن پنهنجو هٿ اڳتي
 وڌايو. واپارين گهر جي سمورين شين تي قبضو ڪري
 ورتو ۽ ٻه ڪا ڏيئي روانا ٿي ويا. واپارين جي وڃڻ
 کان پوءِ وڻڪ چوڌاري نظر ڊوڙائي. ڪنهن پنهنجو ڀريل
 ڀريل گهر پڙپاڪ نظر آيو. رڳو هڪ ڪنڊ ۾ هڪ
 ٻيو هو ۽ ٻيو به. هن هڪ ٿڌو سام ڪٺو ۽ مطمئن
 لهجي ۾ پڇيو. ”مون زمين ته نه وڪي. زمين ته
 منهنجي آهي. مون پنهنجي ماءُ جو ته سودو نه ڪيو،
 ڌرتي ماءُ کي ته نه وڪيم.“

باب ڏهون

هائ باقي ڇا رهيو هو؟ کيس گهر کي در ڏيڻو هو ؟ هي ڪنهن منزل لاءِ روانو ٿيلو هو. هنن ڪهو به اٿڻ نٿي. وٽن ڪوبه سامان نه هو ڪونه جنهن کي کڻندي تڪليف ٿئي يا پويان ڇڏڻ تي ڏک ٿئي! سو هي ننڍڙو ڦٽلو روانو ٿي ويو. آهستي آهستي جهڙن جالور ڪوس گهر ڏانهن ويندا آهن. ننڍڙي ڪي وينگ ڪڇ تي ڪيو هو. سندن پٽ پيادا هلي رهيا هئا. سندن پوڙهو پيءُ به پير گهلي پئي اڳتي رڙهيو. اهو جڏهن وينگ ڏٺو تڏهن ڏي آهستي آهستي ڏانهن ڪڍي ڪي ڪلهي تي کنائين. پوڙهو ڏاڍو ڪمزور ٿي چڪو هو پر تنهن هوندي به وينگ جي گوڏن مان نڪاءَ نڪري ويو. هو پاڻ به نه بکيو هو نه. پوءِ تڙندو ٿاڀڙندو هو اڳتي وڌندو رهيو. هلندي هلندي پٺيان ڪي به هٿائيندو رهيو جيئن هو ڏڪڪجي نه پون. کين ڇڏائين ٿي تڪا هلو. منزل تي پهچي توهان کي کڻڻ لاءِ ڪجهه نه ڪجهه ضرور ملندو. اڀريل چالور ڪڍي. يا پيو ڪجهه وينگ پاڻ کان به هليو نه ٿيو. پيءُ کي کڻڻ جي ڪري هو پڪر ۾ شامل ٿي ويو هو جهٽوٺڪ هئا ٿڌي هلي. اوچتو هن بڪارل السائن جو هڪ پيو گروه ڏٺو

جيڪو سندس پويان اچي رهيو هو. جڏهن هو کين
 ويجهو پهتا ته ويٺڪ انهن مان هڪ مسافر کان پڇيو،
 اوهين ڪيڏانهن پيا وڃو؟ مسافر ورائيو ”اسين اتر ڏانهن
 پيا وڃون. اتي شايد بکڻي پيٽ لاءِ ڪجهه ملي وڃي.
 اجهو هتان هڪ گاڏي هلڻ واري آهي جيڪا اسان کي
 شهر تائين پهچائيندي.“

ويٺڪ اهوئي هڪ گاڏيءَ متعلق ٻڌو هو ته اها
 ٻڌ تي ۽ انسانن ۽ جانورن ڪن تيز هلندي آهي ساڳئي
 مسافر کان پڇيائين ”ڇا اسين به انهيءَ گاڏيءَ ۾ سوار
 ٿي سگهنداسون؟“

هن جواب ڏنو، ڇو ڪر نه؟ جي تو وٽ چانديءَ
 جا سڪا آهن؟

چانديءَ جا ۽ سڪا ويٺڪ وٽ هئا. اهو ٻڌي هو
 ڏاڍو خوش ٿيو ته هاڻ سفر آرام سان ڪٽجي ويندو.
 ايتري ۾ پريان هڪ ڪارو ديو جهڙو انجن تمام گهڻو
 ڪوڙ ڪندو ۽ ٻڌ ڪڍندو، لوڻ جي پٽڙيءَ تان ايندو
 نظر آيو، سڀ مسافر وٺي اوڏانهن پڳا.

ويٺڪ چانديءَ جا سڪا گاڏيءَ جي آفيسر جي
 حوالي ڪيا جنهن وري پتل جا ڪجهه سڪا کڻي
 واپس ڏنا ۽ هو گاڏيءَ ۾ چڙهي ويٺا. گاڏي ۾ ويٺل
 هڪ ٻوڙهو، جهڪو شايد اک ۾ اتر جو سفر ڪري
 چڪو هو، پنهنجي ڀر ۾ ويٺل هڪ ٻئي ماڻهو کي
 سمجهائي رهيو هو ته شهر پهچي ڪجهه ٿڌا ۽ ٻانڀ جا

لڪڙا وٺي هڪ جهڳٽي ٺاهي وڻجيان جنهن سان اوهان جو رهائش جو مسئلو حل ٿي ويندو. پوءِ شهر ۾ وڃي پنن شروع ڪڍجو. اوهان جي حالت ڏسي شهري مڙهتي ڪڍجھ، نه ڪڍجھ، ٻيا اوهان کي ڏيندا ۽ ائين اوهان جو ٻيٽ گذر ٻيو ٿيندو.

ويٺڪ ۾ پوڙهي جون هدايتون ٻڌي رهيو هو. هن زندگيءَ ۾ ڪڏهن به ڪنهن اڳيان هٿ نه ٽنڪيو هو ۽ نه ئي سوال ڪيو هو. پوڙهي جي ڳالهه ٻڌي ويچار ۾ پئجي ويو. ڇا شهر ۾ محنت مزوريءَ جو موقعو نه ملندو؟ هن وٽ اڃان ايترا ڪڪا هئا جن سان هو ٿڌا ۽ بالڪ وٺي ٿي سگهيو پر پنن کائڻس نه نه پهچندو. هن پنهنجي هٿن ڏانهن ڏٺو ۽ سوچيائين ”ڇا هي هٿ پنن لاءِ آهن؟ ساڳئي پوڙهي کان سوال ڪيائين. ”ڇا شهر ۾ هٿن کي صرف پنن جو ڪم ڪرڻو پوندو آهي؟ ڪو محنت مزوري وارو ڪم نه هوندو آهي؟“

پوڙهي ورائيو ”ڇو نه؟ تون شهر ۾ هٿ. گاڏي هلائي سگهين ٿو جنهن تي مسافرن کي هڪ هنڌان هنڌن منزل تي پهچائڻو آهي. الهيءَ عيوض ڇڻا چوڪا پئسا ملي ويندا آهن! اهو ٻڌي ويٺڪ کي خوشي ٿي. هن جو جسم مضبوط هو ۽ محنتي هو. هو شهر ۾ محنت ڪري پنهنجي ٻچن جو ٻيٽ ٻائي ٿي سگهيو، ٻين والڪر ٻڌو ڪونه.

گاڏي جڏهن شهر ۾ پهتي تڏهن ٻڪرا مسافر هڪ

پئي ڪي ڏکيندا، ڪيرائيندا جلد از جلد شهر ۾ ڪامي
 پوڻ لاءِ جتن ڪرڻ لڳا. سندن بڪايل جسمن ۾ نه چاڻ
 ڪٿان طاقت اچي ويئي هئي. وينگ به پنهنجي خالڊان
 کي گاڏي ۾ مان لاهي هڪ پاسي ٿيو ۽ پوءِ کين ويهاري
 پاڻ ٽڏا ۽ بانس وٺڻ لاءِ روانو ٿيو. شهر ۾ هر طرف
 زندگي ۾ هلچل ۽ جوش هو. ٽڪڙا ٽڪڙا مالھو
 هيڏانهن هوڏانهن اچي وڃي رهيا هئا. دوڪانن تي گوشت،
 پاجھون ۽ مھوا وڪرو ٿي رهيا هئا، خريدارن جو هجوم
 هو. ڪنھن جي به انداز مان اهو نٿي معلوم ٿيو
 ته هنن ڪڏهن به بڪ جو منهن ڏٺو هوندو. وينگ اهي
 لقاء ڏسندو تڏن واري دوڪان تي پهتو، ٽڏا ۽ بانس
 وٺي واپس موٽيو ۽ پوءِ هن پاڻ ۽ اولهن ڪڏجي هڪ
 جھڳي لاهي ورتي. انهيءَ مسئلي کان وائڻا ٿي هو سڀ
 خيڙاتي ڪمپ ۾ پهتا، جتي شهر جي اسر ماڻهن جي
 چنڊي سان ڏڪاريل، بڪايل انسانن لاءِ خيرات طور
 کاڌو پئي ورهايو ويو. شهر ۾ ڪيترن ئي هنڌن تي
 اهڙا ڪمپ قائم ڪيا ويا هئا. هنن مان هر هڪ جي
 هٿ ۾ جست جو هڪ هڪ وٺو هو. جيڪو جانورن
 سان پرچي ملن ۽ هو ڇرين وانگر پنهنجي پيٽ جي
 بلڪل وٿي لڳا، جڏهن پيٽ ۾ ڪجهه ٻيو تڏهن هنن
 ٻيو دفعو جانور ورتا ۽ کڻي پنهنجي جھڳيءَ ڏانهن
 وڃڻ لڳا ته هڪ شخص سندس رستو روڪيو ۽ چيائين
 ”هتان لوهين ڪجهه به پاڻ مان کڻي نٿا وڃي سگهو.“

جيترو ڪاٿي سگهو، ڪاٿو، انهيءَ کان ڪا روڪ نه آهي
 ٻائي ڪٿي وڃڻ جي اجازت نه آهي.^{۱۰}
 وينگ چيس ”اهو اسين ٻئي ڏينهن لاءِ ڪٿي پيا
 وڃون.“

سپاهي چيو ”ٻئي ڏينهن به ڪمپ ۾ اچي پيٽ
 پري وڃجو توهان کي ڪهر نه روڪيندو. ايترو چئي
 هن ڇانور کانئن ڪسي ورتا.

وينگ ۽ اولين پنهنجن ٻارن جالڙڪ اڳهندا پنهنجي
 جهنگيءَ تي واپس وريا. في الحال ته سندن پيٽ ڀريل
 هئا. پر خيراتي ڪمپ مان آخر ڪيترو وقت ڪم
 ڪاڌو ملي سگهندو. ڪجهه نه ڪجهه ته ڪرڻو ئي هو.
 اهو ڏينهن گذري ويو. ٻئي ڏينهن جو سج پنهنجي سفر
 تي روانو ٿيو. وينگ پريشان ٿي اولين ڏانهن اهڙين
 نظرن سان ڏٺو جيئن هو پنهنجي ويران ٻئي ڏانهن ڏسندو
 هو. اولين سندس نگاهن جو مطلب سمجهندي چيو ”آ؟
 ٻار ۽ بابا شهر وڃون ٿا ۽ شهرين اڳيان هٿ ڊگهنديون
 ٿا. شايد کين منهنجن ڦاٿل ڪپڙن، ٻابا جي ٺيل جسر
 ۽ سفيد وارن ۽ ٻارن جي سول تي رحم اچي وڃي.
 ۽ پوءِ هو ڇوڪرن کي پنڻ جو طريقو سکياري لڳي.
 ”مراڻڌڙ وينڊڙ جي اڳيان پنهنجا هٿ وڌايو. ۽ روڏي
 روڻيڊي چئو سائين. الله جي نالي سان ڪو اسين
 بڪايل آهيون سائين خدا جي ٻائي تي. اولين ٻارن کي
 پنڻ جا گڙ سکاري رهي هئي ته وينگ روڻي پيو. نه

هن پاڻ ڪڏهن پنهو هو ؟ نه وري اهو خواب خيال ۾
 هوس ته زندگي ۾ ڪڏهن سندس محنتي زال ۽ ٻياري پٽن کي
 ائين پنڻ لاءِ مجبور ٿيڻو پوندو. هن اولين کان پڇيو
 ”تو کي پنڻ جي طريقي جي ڪهڙي خبر؟“ اولين ورائيو
 ”زندگي ۾ مون کي سڀ ڪجهه سکاريو آهي. جڏهن
 آڻ ٿيندي هوس تڏهن به هڪ دفعو اهائي حالت ٿي
 هئي. منهنجي مائٽن مون کي وڪڻڻ کان اڳ پنڻ جا
 گر هڪاري پنڻ تي به مجبور ڪيو هو. ۽ پوءِ اولين
 پنهنجن پنهي پٽن جي گهٽ تي ڌڙاڙڙ جهڙاڻون وهائڻ
 شروع ڪيون. ڄمائن لڳڻ ڪري چوڪرا روئڻ لڳا
 ۽ لڙڪ زار و قطار سندن گهٽ تي وهڻ لڳا. تڏهن اولين
 چين ”وڃو هاڻ جلدي وڃو. شايد توهان جي لڙڪن
 تي ئي ڪنهن کي رحم اچي وڃي. پر ياد رکو هر ماڻهو
 اڳيان سوال ڪجو. ۽ انهيءَ نموني روئندي سوال ڪجو.
 وينگ کان اهو سڀ ڏٺو نه ٿيو. ۽ هو پڇا ڪندو
 انهيءَ هنڌ وڃي پهتو جتي هٿ گاڏيون مسواڙ تي
 ملنديون هيون. هٿ گاڏين جو مالڪ هڪ بي انتها ٿلهو
 ماڻهو هو جنهن جون گاڏيون ڪير به مسواڙ تي ڪونه
 وٺندو هو ڇو ته شهر جي مڙورن گاڏين ۾ ڪڏهن ۽
 ڊگن وانگر جولجن ڇڏي ڏنو هو. ٿلهي مالڪ مان
 واپاري ٺاهه طئي ڪرڻ ۾ ڪابه دير نه لڳي ڇو ته
 مالڪ به بهڪار ويٺو هو ۽ وينگ به ضرورت مند هو
 ۽ سٺ وينگ جي گالهائيل مان صحيح ڪري ورتو ته

اهو جفاڪش انسان کيس ڊولاب نه ڏيندو. گذر صرف محنت ڪري ٿاڇي. دوکو ۽ فريب سندس مرشت ۾ شامل نه آهن.

وينگ هٿ گاڏي وٺي آيو، پر انهيءَ کي هلائڻ سندس وس جي ڳالهه نه هئي. هن اڄ تائين ڏيکڻ کي هر ۾ جوڻيو هو اڄ کيس خود ڏيکي جي پوزيشن سنڀالڻي پيشي هئي. کيس رکي رکي پنهنجي وفادار ڏيکي جو خيال اچي رهيو هو جيڪو سر جهڪايو سندس اشارن تي عمل ڪندو هو. جڏهن ته سندس ڪنڌ تي ڪيڏو بار پهل هوندو هو. ڏيکي جي محنت جي اهميت ۽ تڪليف جو احساس اڄ وينگ کي ٿي رهيو هو. جڏهن هو پاڻ هٿ گاڏيءَ جا لڪڙا پنهنجن ڪلهن تي رکيو کيس چڱي رهيو هو. بهرحال هاڻ نخرن جو وقت نه هو. هو سڄو ڏينهن گاڏيءَ ۾ جوڻيل رهيو، پر کيس ڪوبه اندازو نه هو ته سوارين کان ڪيترو پاڙو وٺجي. سڄي ڏينهن جي محنت کان پوءِ جڏهن هو شام جو اڏي ٿي پهتو ته مالڪ پڇيس ”ڇا ڪمائي آيو آهين؟“ وينگ ورائيو ”پتل جا چوٽه سڪا“

۽ پنڌ ڪيترو ڪيئي؟

خير نه آهي. بس بازار کان چار مينار تائين ۽ اتان وري بازار تائين ڪيترائي دفعا.

تون ته ڪو صفا درويش آهين. سڄو ڏينهن رهيو آهين ۽ مزوري اها ڪمائي اٿي. اڙي پوک سوارِي

ويهارڻ کان اڳ پاڙو طئي نه ڪندو هئين ڇا؟
 وينگ چيو ته سٺ جنهن جيترو ڏٺو اهو کانئس
 ورتو. وڌيڪ لاءِ خدا نه ڪير ائين ڪيلي ته ڪير
 پوري مزوري نه ڏيندو. هي شهر آهي، هتي هڪ کان
 هڪ بي ايمان پيو آهي مزور کي سندس حق ڏيڻ پنهنجي
 بي عزتي سمجهندا آهن. هتي پنهنجو حق کسڻ سڪا
 سواريءَ کي جي هڪ ٿي ويئي تون سندس بي عزتي
 ڪرڻ کان به نه گندي ته ٿي هو توکي پنهنجو حق
 ڏيندو، باقي جي پاڻن ته ماڻ مٺي ۽ پنهنجي شوائت
 کان متاثر ٿي ماڻهو توکي پوري مزوري ڏيندا ته اهو
 پنهنجي پورائي ۽ خام خيالي آهي.
 اهو نئون سبق هئين سان هٺبائي ۽ سڄي ڏهن
 جي محنت مان پنهنجو حصو فقط ۽ سڪا کڻي جڏهن
 وينگ گهر پهتو ته اولين ۽ ٻارڙا اتي موجود هئا. ۽ اولين
 وٽ ڪلي چاليهه سڪا هئا. سندس ننڍي پٽ پنهنجو
 سڪا وڌي اٺ ۽ اوهان ست سڪا ڪهايا هئا. پوڙهي
 خالي هئين آيو هو. پٽ کي ڏسي پوڙهي شرمسار ٿيندي
 چيو ته مون کي پنڻ ڪونه آهي. جيڪي ٽنگن ۽ ٻانهن
 ست هون، تيسين مزوري ڪيم، آڏ ڪنهن اڳيان
 هٿ ڊگهاري نه ڪهيس ۽ نه سوال ڪري سگهيس
 وينگ جڏهن اهو ٻڌو ته سندس اکين مان لڙڪ وڌي
 هليو ۽ هن پيءُ جي ڪلهي تي هٿ رکي
 ته مٿي کان تون پنڻ نه وڃجان باها.

باب يارهون

وينگ ۽ سندس خاندان جا ڏينهن ڏکيا سگيا گذري رهيا هئا. وقت تي کين ماني ملي پئي ۽ سر لڪائڻ لاءِ اجهو به وڌن هو. اولين ۽ ٻار بدستور پندا هئا ۽ هو پاڻ هٿ گاڏي ڇڪيندو هو. هاڻ هو شهر جي رستن ۽ خاص مرڪزن جو واقف ٿي ويو هو ۽ ماڻهن جو تجربو به ٿي ويو هو ته صبح مهل ڪا عورت سوار ٿي سمجه. اها سودو صاف وٺڻ پئي وڃي. ان کان وڌيڪ ملڻ جي اميد نه رکجي، جي ڪو مرد هجي ته معنيٰ هو آفيس وڃي رهيو آهي ۽ اهڙا ماڻهو به پورو پني مزوري ٿيندا آهن، باقي سڄ لهن کان پوءِ سٺي لباس ۽ خوشبو ۽ ٺيل ڦليل لڳايل مرد هٿ گاڏي ۽ ويهي نه سمجه. هو عياشي لاءِ وڃي رهيو آهي، هـو به ته ڪنهن هونل ۽ جوا جي ميز تي قسمت آزمائيندو يا وري اهڙن گهرن ۾ ويندو جتان گهنگهروڻن جي جهنگار ۽ موسيقي جا آواز ٻڌڻ ۾ ايندا هئا. انهن گهرن اندر ڇا ٿيندو هو تنهن جي وينگ کي خبر نه هئي ڇو ته هو ٻاهران ئي پنهنجي مزوري وٺي واپس تي ويندو هو ۽ اهڙا ماڻهو دل کولي مزوري ٿيندا هئا ۽ ڪوبه بحث نه ڪندا هئا.

وينگ ۽ سندس خاندان جنهن شهر ۽ هئا سو سندن
 ڳوٺ کان صرف سئو ميل پنڌ تي هو، سندس رنگ ۽
 نقش شهر وارن جهڙا هئا، سندن ٻوليءَ ۾ ڪو فرق
 نه هو، ها ڳوٺاڻا ٻيڪهه ڏاڍي ڪندا هئا ۽ ترسي ترسي
 آهستي آهستي ڳالهائيندا هئا، جڏهن ته شهر ۾ ڪوبه
 ماڻهو ٻيڪهه ڪرڻ لاءِ تيار نه هوندو هو، نه پاڻ ٻيڪهه
 ڪندو ۽ نه ٻئي جي ٻيڪهه برداشت ڪندو، ڇڻ هر
 ڪنهن کي هر وقت ڪو ضروري ڪم هجي، ڳوٺ
 ۾ ڪنهن کي ۽ ٻيڪڙيون، بصر ڪنڊ ملي وڃي ته هو
 رب جا لک ٿورا مڃيندو، پر شهر وارن کي نه هر
 ولي تي ست طعام گهربا هئا ۽ ڪنهن جي منهن مان
 بصر جي ڌپ آڻي ته همراهه ڪشي نڪ تي رسال رکندا
 يا منهن ٻئي پاسي ڪندا، اهو هو شهر ۽ ڳوٺ جي
 زندگيءَ ۾ واضح فرق، ۽ انهيءَ ڪري وينگ خودڪي
 شهر ۾ پرديسي بهو سمجهندو هو.

جنهن هنڌ وينگ جي جهنگلي هئي، اتي سئو کن
 ٻيون به جهنگيون هيون، جن مان به ڪي ٻن تي گذر
 ڪندا هئا ۽ ڪي وري محنت مزوري ڪندا هئا، انهن
 جهنگين جي رهاڪن کي هڪ ڏينهن هڪ هنڌ ميڙ جي صورت
 ۾ گڏ ڪيو ويو ۽ هڪ شهريءَ، اتي بيهي تقرير ڪئي
 هن چيو ”چين ۾ انقلاب جي ضرورت آهي، اسان کي
 گڏ ٿي، غير ملڪين کي پنهنجي ملڪ مان ڪڍڻ
 گهرجي.“ وينگ، جيڪو پڻ انهيءَ ميڙ ۾ موجود هو

سو اهي لفظ ٻڌي اتان کسڪي ويو. هن سمجهيو ته هو به ڪو غير ملڪي آهي جنهن کي گهٽ نيمڪالي ڏيڻ جي ڳالهه ٿي رهي آهي. پر هن چئن ڏينهن کان پوءِ وري اهڙي ئي هڪ ميڙ ۾ هڪ ٻئي ماڻهو تقرير ڪندي چيو: ”سفيد چمڙو وارن غير ملڪين کي گهٽ نيمڪالي ڏيو. اهو ٻڌي هو مطمئن ٿي ويو ڇاڪاڻ ته سفيد چمڙي وارو نه هو.“

هڪ ڏينهن هو بازار ۾ سواريءَ جي انتظار ۾ بيٺو هو ته هڪ سفيد رنگ جي عورت سندس گاڏيءَ ۾ سوار ٿي. منزل تي پهچي هن کيس بنا پچڻ جي پيشا پيشا ڏنا! ۽ وري هڪ ڏينهن سفيد رنگ وارو هڪ مسافر سندس گاڏي ۾ سوار ٿيو جنهن جو قد ڊگهو هو ۽ کيس ڊگهو ڪوٽ پهريل هو پر ويٺڪ اندازو نه لڳائي سگهيو ته سندس مسافر مرد هو يا عورت. هو پنهنجو پورو زور لڳائي گاڏيءَ کي تيز هلڻ جي ڪوشش ڪري رهيو هو ته ايتري ۾ سندس پريشان هڪ ٻي هٿ گاڏي اچي لنگهي. ويٺڪ گاڏي ڇڪڻ واري کان پڇيو ته ڇا کيس اندازو هو ته سندس گاڏي جي سواري ڪير هئي ته هن ورائيو ”اها هڪ اسريڪي عورت آهي، تون پاڳ وارو آهين، شام ٽئين تون اسير ٿي ويندين! اهو ٻڌي ويٺڪ گاڏيءَ کي اڃان به تيزيءَ سان ڇڪڻ لڳو. پوءِ ڪجهه دير کان پوءِ جڏهن هن سواريءَ کي هڪ شاندار پنڪلي باهران لائو ته هن چاندي

ها به سڪا کيس مزوريءَ طور ڏنا. چاڌي جا سڪا
ڏسي ويٺگ جون اکيون ڦاٽي ويون. کيس اڄ تائين
اتري مزوري سڪڙهن نه ملي هئي.

سندس دل ۾ مفيد چمڙيءَ وارن انهن انسانن لاءِ
هزت پيدا ٿي وئي جيڪي کيس سندس حق کان به
وڌيڪ مزوري ڏيندا هئا. هو جڏهن گهر پهتو ته اها
ڳالهه اولهن کي به ٻڌائين. اولهن اهو ٻڌي چيو ”مون
به امڙا سڪيرائي مرد ۽ عورتون ڏٺيون آهن ۽ انهن
کان آءٌ ضرور خيرات گهرندي آهيان ۽ هو به ضرور
سڪجه نه سڪجه ڏيندا آهن.“ پر ٻئي اهو سمجهڻ کان
قاصر هئا ته آخر سڪجه مال هو انهن جي خلاف ڇو هئا
۽ ڪن ڏيهه نڪالي جون ڳالههون چو ٿي سڪيون ويون.
زندگيءَ جو گڏو چڪو رهيو. هاڻ ويٺگ جي
پٽن ننڍيون ننڍيون چورون به ڪرڻ شروع ڪيون
هيون. انهيءَ ڪر ۾ ننڍو پٽ وڌيڪ قابل هو. پر
سڪڙهن سڪڙهن هو پڪڙجي به پوندا هئا ۽ مار کائي
گهر موٽندا هئا پر اولهن کين روڪيندي ڪونه هئي.
ويٺگ کي انهيءَ جي خبر ٿي ته هتي نه سندس پٽ
چوري ڪرڻ به جيڪي ويا هئا. هڪ ڏينهن جڏهن هو
گهر موٽيو ته اولهن باهه تي پڪري جي ران پچائي
رهي هئي. گوشت کاڌي کيس تمام گهڻو وقت ٿيو
هو. سو گوشت جي خوشبو سندس لڪ ۾ پهتي ته وات
۾ هالي پر جي آهن. اولهن کان پچيلن پانمان ٿو نه

اڄ ڪنهن اچي ڇمڙي ۽ واري توکي چانديءَ جا ڪڪا
بطور خيرات ڏنا آهن.

انهيءَ تي سندس ننڍي پٽ چيو ”اهو گوشت مون
آندو آهي. ڪاڪائي هڪ ٻوڙهي مائيءَ کي گوشت وڌي
ڏيڻ ۾ مشغول هو ته مون اها ران ڪڪائي ورتي ۽
پوءِ ٻيڙي گهر کڻي آيس.“

اهو ٻڌي ونگ باهه ٿي ويو. کيس ڪهڙي خبر
ته اڳ به سندس پٽ ڪيتريون چوربون ڪري چڪا
هئا. ڪاوڙ مان چيائين. اهو گوشت نه ٻڃندو. ۽ ران
ڪڍي ٻاهر اچي ڇڏيائين. اولين سندس ڪاوڙ کي نظر انداز
ڪري ران ڪڍي آئي ۽ ان تان مٽي هٽ ڪري وري
باهه تي ٻچائڻ لڳي. ونگ ڏند ڪرليندو هڪ ڪنڊ
۾ وڃي ويٺو. گوشت جڏهن ٻچي ويو ته اولين هڪ
لرم لڪر پنهنجي سهريءَ کي ڏنو جيڪو هڪدم کائڻ
کي جنبي ويو. ونگ جو حصو ٻچي پيو ڇو ته هن
چوريءَ جو گوشت کائڻ کان انڪار ڪيو ۽ بکيو
رهيو. پوءِ جڏهن سڀ کائي پي وائدا ته ته ونگ پنهنجي
چور پٽ کي هنج تي کڻي گهر کان ايترو پري ويو
جتان سمجهيائين ته سندس رڙبون اولين نه ٻڌي سگهندي
۽ اتي پهچي کيس سزا ڏيڻ شروع ڪيائين. ڏاڍي مار
ڏهڻي کانئس واعدو ورتائين ته آئندو چوري نه ڪندو ۽
جي وري به چوري ڪيائين ته اڃان به سخت سزا
ملندس. واپس جهڳڙي ۽ اچي ونگ کي اهو خيال وڙهي

وڊو نه شهر ۾ جي وڌيڪ وقت رهيو ته سندس اولاد
 ڪر جي ويندو. تنهنڪري بهتر اهو ٿيندو جو هو جلد
 از جلد واپس پنهنجي ڳوٺ هليو وڃي. ڳوٺ جتي هڪ
 چور نه هو، جتي چوريءَ جي ضرورت به نه هئي، جتي
 شرافت هئي نيڪي هئي، صبر ۽ سک هو.

باب ڊارھون

شھر ۾ مڙوري ڪندي وينگ کي ڪيترا مهينا
ٿي ويا هئا. اولين ۽ پٺي پٺ بدستور پتل ويندا هئا.
سندس پوڙهو پيءُ سڄو ڏينهن جهڳي ۾ هتو پيو
هوندو هو ۽ سندس ڌيءُ به اتي پئي لپٽڙيون پائيندي
هئي. وينگ جي ڌيءُ اڃان نه ته ڳالهائڻ سکيو هو ۽
نه وري هلي سگهي ٿي جڏهن ته سندس عمر هاڻ ايتري
ٿي چڪي هئي جو کيس پڳلا ڏيڻ ڪپندا هئا. اولين
جون چاٽيون جيڪي اٽل-منڌڙ نديءَ جيان ڪمر پهچا
ڪنديون هيون سي اڄڪلهه وري کير کان خالي ٿي
چڪيون هيون ڇو جو اولين وري اميد سان هئي. هوڏانهن
وينگ هاڻي ڏينهن رات انهيءَ خيال ۾ رهندو هو ته
جلد از جلد شهر ڇڏي واپس زمين تي وڃجي پر کيس
ڪا خبر نه هئي ته هيل به مينهن پوندو يا نه. مينهن نه
پيو ته زمين تي وڃي ڇا ڪيو. انهن ئي ڏينهن هڪ ڏينهن
جڏهن وينگ گهر موٽيو ته هوا ۾ اها مخصوص خوشبو
محسوس ڪيائين جيڪا مينهن جي اڳڪٿي ڪندي
آهي. هن به صبرائيءَ مان پيءُ کي ٺٺو مان جاڳايو ۽
جهانين. ڏس بابا. هوا ۾ ڪهڙي خوشبو آهي. ٻوڪي
جا گنهه به آهن. پاڻ کي پنهنجي زمين تي هال گهرجي.

پوڙهي ورائيو ”منهنجو تجربو ٻڌائي ٿو ته هيل
منهن گهڻو هوندو.“ پر پاڻ وٽ زمين کانسواءِ ٻيو

آهي به ڇا؟ ڏکيو هو، ٻج.
اهو ٻڌي ويٺگ اداس ٿي ويو. پوڙهي جي ڳالهه
صحيح هئي. جهتوڻيڪ هو مزدوري وسيلي ۽ اولهن ٻن
رستي روزگاري ڪمائيندا هئا پر ته به هو ڪجهه به
بچائي نه سگهندا هئا. بصر جي ڳنڍ به شهر ۾ ڳوٺ
کان چئوڻي قيمت تي ماري ٿي. ۽ زمين لاه ته هر به
گهربو هو، ٻج به گهربو هو.

اولهن انهيءَ وقت ٿانو ملي رهي. ويٺگ کيس مخاطب
ٿي چيو ”سوچيان ٿو جيڪي ڪجهه پاڻ وٽ آهي سو
وڪڻي هليا هاون. زمين مون کي سڏي رهي آهي.
اولهن جواب ۾ چيو وڪڻڻ جهڙي ڪهڙي شيءِ
پاڻ وٽ آهي؟ بس اها ڪڏهي آهي، تنهن کي مارڪيٽ
۾ کڻي وڃ ۽ وڪڻي اچ.

اهو ٻڌي ويٺگ جا رونه ڪانڊراجي ويا جهڙن
”... اهو آڱ نه ڪري سگهندس.“ اولهن چيو ”آڱ به
ته هڪ ڏينهن وڪڻائي هئس. هڪ دولت مند خاندان
مون کي انهيءَ ڪري خريد ڪري ورتو جو منهنجي
مائٽن به ڳوٺ واپس وڃڻ ٿي چاهيو پنهنجي زمين تي
تون به ڏي ڪي وڪڻي ڇڏ. زمين ماءُ مثل آهي ۽ ماءُ
خاطر ڏي جي قرباني ڪا وڏي ڳالهه نه آهي.
پر ويٺگ ڏي ڪي وڪڻڻ واري ڳالهه ٻڌڻ لاه ۽

توار نه هو. ۽ انهيءَ کان سواءِ ڳوٺ واپس وڃڻ جي
اڀي ڪا صورت نه هئي.

رات پنججي ڇڪي هئي. وينگ پرڀشائي ۽ جهڳي
کنن ٻاهر نڪري آيو. هڪ پر واري جهڳي مان به
هڪ ڏاهو ستارو همراه ٻاهر نڪتو وينگ کيس ڪيترا
دفعو ڏٺو هو. هو ڪوبه ڪم نه ڪندو هو، نه مزوري
نه پنڻ. پر ته به سندس گهر ۾ روز گوشت رتو ويندو هو
۽ سندس صحت سندس خوشحاليءَ جو داستان ٻڌائي
رهي هئي. اهو ڪيئن ممڪن هو. سا ڳالهه وينگ جي
سجھه کان ٻاهر هئي.

وينگ کي بيٺل ڏسي اهو ماڻهو ڏانهن آيو. سندس
منهن ۾ سٺائي هئي جنهن مان تماڪ ۽ آفيم جي بو
اچي. رهي هئي وينگ کي ويجهو اچي هن ۽ ٽي سولا
هنيا ۽ کيس مخاطب ٿي چيائون ”اتي ڇو پهلو آهين.“
ائين ئي. گهر ۾ سڪ نه آيو.

پاڻيان ٿو غريبيءَ جي ڪري پرڀشان آهن.
ها ڪجهه ڪجهه. آڏو واپس ڳوٺ وڃڻ ٿو چاهيان
پنهنجي زمين تي، پر مون وٽ انهيءَ لاءِ ڪوبه ثمر
ڪونه آهي.

”نه پوءِ ٻڌا. اهو جيڪي ڪجهه ٿي رهيو آهي
سو سدائين نه ٿيندو. هميشه ساڳيو وقت ۽ ساڳيو
حالتون لڳيون رهن. جڏهن امير، اميرتر ۽ غريب غريبتر
ٿي ويندا آهن تڏهن ڪجهه نه ڪجهه ضرور ٿيندو آهي.“

گذريل سال سهاري ۾ مون به ڏههرون وڪهون هون
جيئن سهاري جا سرد ڏينهن ۽ راتون سٺولي نهولي
گذاري سگهان. منهنجي گهر واري ميل وري اسيد سان
آهي، جي وري ڏي ۽ چٽوئين ته ان کي به وڪڻي
چڏيندس. پنهنجن ٻارن جي نڙيءَ تي تنهن ڏنهي يا کين
بڪ وگهي مارڻ مان ڪهڙو فائدو. جيڪو ٻار زنده
رهڻ لاه زمين تي اچي ٿو تنهن کي زنده رهڻ جو حق
آهي ۽ سندس اهو حق انهيءَ ريت برقرار رهي سگهي
ٿو جو کين اميرن وٽ وڪڻي ڇڏجي، جتي کين کائڻ
لاه ماني ۽ پهرڻ لاه ڪپڙا نه ملندا.

ڪجهه ترسي وري چيائين ”ڪجهه ماڻهه اهڙا
هولدا آهن جيڪي ائين نه ڪندا آهن. اهي وري پنهنجي
اولاد کي ماريندا آهن. هڪ ننڍڙي گناهه کان بچڻ لاه
هڪ رڌو ۽ پيانڪ گناهه ڪندا آهن. هوڏانهن ڏس-
هو جيڪي جهر جهر ڪندڙ روشنيون ٻيون نظر اچن
ته اهو هڪ مختلف قسم جو شهر آهي. سونهن، جواني
۽ پئسي جو شهر. اتي جوفي ٻانهيون به سونا زبور ۽
موتني لانگيل ڪپڙا ٿيون پهرين، چانديءَ جي ڇڏڻ
سان مانيون ٿيون کائين. جا ٻار کي بڪ وگهي مارڻ
کان اهو بهتر نه آهي ته انهيءَ بازار ۾ وڪڻي ڇڏجي؟
ايترو چئي وينگ جو پاڙيسري سلفيءَ مان سونا
هڻڻو هليو ويو. رات جو وينگ ساهي نه سگهيو. کيس
اهو خيال پريشان ڪري رهيو هو ته هو ڏي ۽ کي

ڪهڙي ريت زنده رکي سگهندو؟ وڌيڪ ڇا آهي؟
 ممڪن آهي ته هو بڪ وگهي نيٺ مري وڃي. انهيءَ
 کان ڇا اهم بهتر نه ٿيندو جو هو کيس ڪنهن اهڙي
 گهرائي کي وڪڻي ڏي جتي کيس ڪاٺ لاءِ قسمين
 قسمين ڪاٺا ملن ۽ پهرڻ لاءِ بهترين لباس مهيا ٿين؟
 سندس مشڪل به دور ٿي وڃي، هو واپس پنهنجي زمين
 تي وڃي سگهي؟

سهارو ختم ٿيو ۽ بهار جي مند آئي، سيءَ گهٽيا
 ته جهنگين ۾ رهندڙ مزدور ۽ ٻين رات جو ٻاهر ڪٺي
 آسمان هيٺ اچي سٺ لڳا. جڏهن هو ٻاهر گڏ ٿيندا
 هئا ته سٺ کان اڳ ڪچهري ڪندا هئا، اوبارئون
 لهواريون ڪندا هئا، سڄي ڏينهن جي ڪارگذاريءَ جو
 هڪٻئي کي حال احوال ڏيندا هئا، جهنگين واري انهيءَ
 وسيلي ۾ رهندڙ سڀ ماڻهو يا ته مزدور هئا يا ٻين تي
 گذارو ڪندا هئا، وڻنگ به مزدور هو، سندس زال ۽ ٻار
 ٻين هئا، پر هو ته به پاڻ کي انهن ماڻهن کان ڌار
 سمجهندو هو. هو خود کي خومختيار هاري تصور ڪندو
 هو جيڪو هڏ خريد ڪيل زمين جو مالڪ هو ۽ جنهن
 کي حالتن شهر اچي مزدوري ڪرڻ تي مجبور ڪيو و
 هو. هو پري ۽ اڳ ٿلڪ ويهي مزدورن جون ڳالهائون
 ۽ داستان ٻڌندو هو ۽ انهن ۾ پاڻ حصو نه وٺندو هو
 ماڻهو گهڻو ڪري پنهنجي غريبي، ناداري ۽ مفلسيءَ
 جو ذڪر ڪندا هئا، مهاڻگائي جون ڳالهائون ڪندا

هئا، اميرن ۽ دولت مندن خلاف گالهائيندا هئا ۽
 نفرت سان ڀريل لهجي ۽ اهرن جي جو اڪمڙڻ، شراب
 پيئڻ، وڏين، اڀريل اڀريل گول چاتين ۽ سڀول رالن
 وارهن هورتن کي خريد ڪرڻ ۽ انهن جي جسمن جي
 مدد سان پنهنجون نفساني خواهشون پوريون ڪرڻ ۽
 آني بهاني دولت لٽائڻ جا قصا هڪٻئي کي ٻڌائيندا
 هئا، وستيءَ جا سورا مائهو اهرن جا دشمن هئا،
 سائن نفرت ڪندا هئا، پر ويٺڪ انهن جي ڪچهريءَ
 ۾ حصو نه وٺندو هو، هو سڀني کان ڌار، پنهنجن موچن
 ۾ گم رهندو هو، سندس سوچون به ڪهڙيون؟ بس
 ڪنهن به نموني واپس زمين تي پهچي، پر اهو اڃان
 ممڪن نه ٿي سگهيو هو، ۽ سندس بيتابي، به-قراري
 ڏينهن ڏينهن وڌي رهي هئي، انهيءَ عاشق وانگر جنهن
 جو محبوب رسي يا وڇڙي ويو هجي، هو سڌو سادو
 شريف انسان هو، ڳوڙها ويچار ۽ فڪر سندس دماغ ۾
 جاءِ نه والاري سگهندا هئا، پر انهيءَ جي باوجود هو
 اهو محسوس ڪري رهيو هو ته شهر جي فضا هڪجهڙي
 بدليل هئي، شهر ۾ ڪي مائهو اڪثر ڪري هڪي ڪاغذ
 ورهائيندي نظر ايندا هئا، پتين تي به وڏا وڏا ڪاغذ
 لڳل هوندا هئا، به ٿي دفعا ڪيس به ڪاغذ مليا، پهرين
 دفعو جيڪو ڪاغذ ڪيس مليو تنهن تي هڪ اگهاڙي
 انسان جو فوٽو هو جنهن جي جسمن تي ڪپڙا ۽ گوشت
 بالڪل ڪونه هو ۽ جنهن جو جسم رت مان وهندڙ

هو، ۽ ڪاغذ تي ڪجهه لکيل به هو. جيڪو پڙهي
 نه سگهيو ڇو ته هو ان پڙهه هو، نه وري هو ان تصوير
 مان ڪو مطلب ڪڍي سگهيو. ٻيو دفعو جيڪو ڪاغذ
 کيس مايو ان تي هڪ لاش جي تصوير هئي ۽ لاش
 جا مھانڊا هوبهو وڻنگ جهڙا هئا. ۽ کيس وڻنگ جهڙائي
 ڦاٽل ڪپڙا پهريل هئا ۽ لاش مٿان هڪ ٿلهو مان
 جهڙو ماڻهو بيٺو هو جنهن جي هٿن ۾ خنجر هو ۽
 ٻيو ڪجهه لکيل به هو. زندگيءَ ۾ پهريون دفعو وڻنگ
 کي پنهنجي ان پڙهه هجڻ تي افسوس ٿيو. هو هن پر
 مان لنگهندڙ هڪ ماڻهو کان پڇيو ته ڪاغذ تي لکيل
 ڇا آهي؟ ان ماڻهو کيس ٻڌايو لاش هڪ غريب ماڻهو
 جو آهي جنهن کي ٿاهي دولت مند ماريو آهي جيڪو
 جاگيردار آهي. سرمايادار آهي ۽ غريب جي مرڻ کان
 پوءِ به هو مٿس خنجر سان وار ڪري رهيو آهي.
 ڪاغذ ورهائڻ وارو هاڻ وڏي وليڪي ماڻهن کي
 مخاطب ڪري تقرير به ڪري رهيو هو. هو چئي رهيو
 هو ”مينهن نه پيو... ڇا ٿيو؟ انهيءَ ۾ غريب جو ڪهڙو
 ڏوهه؟ ڪو غريب پڪ وگهي نه مري ها جي واپارين
 ۽ اميرن اناج جو ذخيرو نه ڪيو هجي ها جي امير
 ماڻهو ان غريب ۾ ورهائي ڇڏين ها ته ڏڪر نه پوي
 ها، غريب انهيءَ ڪري پڪ وگهي مئا آهن ۽ اڃان
 مرن پيا جو امير نانگ ٻڏجي پنهنجن لڄوڙين ۽ خزانن
 جي حفاظت ڪري رهيا آهن. غريب جا فصل انهن جي

ته، خانن ۾ لڪيل آهن ۽ غريب پاڻ بڪ مري رهيا آهن. اهي امير جيڪي اوهان کي ماري رهيا آهن اوهان جو خون چوسي رهيا آهن تن کي زندهه رهڻ جو ڪو حق نه آهي.

تقرر ڪرڻ واري جي چوگرد چڱو خاصو ميڙ گڏ ٿي ويو هو. ماڻهو، مزدور ۽ ٻينو غور سان مجلس تقرير جو هڪ هڪ لفظ ٻڌي رهيا هئا. ٻيو ڪجهه سمجهيائون يا نه، هر ايترو ضرور سمجهي رهيا هئا ته ان جي ڪوٽ ۽ مهاڳاڻي، بڪ ۽ تڪليفون قدرتي آفت ڪونه هيون، اهي صرف دنيا جي امير ۽ دولت مند انسانن جون پيدا ڪيل هيون. امير، غريبن جا قاتل هئا، جاگيردار، زميندار، سرماييدار، هارين ۽ مزدورن جو رت چوسي رهيا هئا ۽ اهي رت چوسيندڙ جوڙون زندهه رهڻ قابل نه هيون. اميرن خلاف هاري، زور ۽ بڪ ۾ ٻاهه ٽهنڙ ٻهن ٻيروزگار انسانن جي دلين ۾ نفرت جا آلا پوکڻ لڳا. ويٺڪ جي ڪيفيت ٻين کان مختلف نه هئي.

هاڻي هر وقت شهر جي ڪنهن نه ڪنهن حصي ۾ تقريرون ٿيڻ لڳيون. رڪي رڪي شهر جي ڪنهن رخ کان لعرا گونجن لڳا ٿي. شهر ۾ هر گلي ۾ سپاهي گهمي رهيا هئا. جن وٽ پنڌون هونديون هيون. ڏنڊا هوندا هئا. انهن سپاهين جو ڪم مارڪٽ ڪرڻ هوندو هو. هو بي گناهه عوام کي گهيري وٺندا ۽ مٿن ظلم ڪرڻ لڳندا. جي ڪو دل وارو ڪين سامهون ٿيندو

نه ماري ماري ڪيس چورو ڪري ڇڏيندا. ويڳ ڪي
 اڃان ڪنهن سپاهي ڪجهه نه چيو هو، پر جن ڪي
 مار ملندي هئي، جن تي ظلم ٿيندو هو سي وڌيڪ
 جهڙائي هئا. مزور، غريب، بي روزگار، انهيءَ ڪري ويڳ
 جي دل ۾ هر وقت ڀپ بيلو هوندو هو. هو سپاهين
 کي ظالم ۽ جابر سمجهندو هو ۽ خود کي مظلوم ۽
 مجبور ۽ اهو به سمجهندو هو ته ظالم ۽ جابر انسان،
 مظلوم ۽ مجبور انسانن جي خاندان مان نه هوندا آهن.
 هڪ ڏينهن ويڳ پنهنجي انهيءَ پاڙيسريءَ کان
 پڇيو، جو ڪو پڙهي ڄاڻندو هو ”هي سپاهي ٻي ڪٿا،
 رستي هليڏڙ مالهن کي پڪڙين ۽ مارين ڇو ٿا؟“
 پاڙيسريءَ جواب ڏنو ”سپاهين جو ڪم ئي اهو
 آهي. هو سمجهن ٿا ته اسين جيڪي مزور ۽ هاري
 آهيون، جيڪي غريب ۽ ٻي گهر آهيون سي سڀ ڀاڱي
 آهيون، حڪومت جا غدار آهيون ۽ اسان پنهنجن ڏل
 لپڙون لپڙون ٽيل لباس ۾ خطرناڪ ظلم لڪايو ٿا
 گهمون.“

ڪجهه دير ترهي وري چيائين ”هن دؤمي ڪجهه
 نه ڪجهه ٿيندو. حڪومتون جڏهن اهڙن مالهن ۽ ٽولن
 جي هٿن ۾ اچي وڃن جيڪي خود کي ڪا خاص
 مخلوق سمجهن ۽ غريبن جا حق غصب ڪن ۽ غريبن
 جي زندگي موت کان به بدتر ڪري ڇڏين، تڏهن اهوئي
 ٿيندو آهي. اهوئي ٿيندو آيو آهي. اهو تاريخ جو سبق

آهي، تاريخ جو فيصلو آهي.

وينگ ان پڙه، سڌو سادو انسان هو، پاڙيسريءَ جون اهي ڪوڙهيون ڳالهائون سمجهيائين يا نه پر ڪهر اچي اولين کي چيائين ”هن شهر ۾ چئني پان ظلم ڏي جي بادشاهي آهي. جلد ئي شهر ۾ ڪجهه ٿيڻ وارو آهي.“ اولين سندس ڳالهه ٻڌي سادڪيءَ مان ورائيو ”ڇا اڃان به ڪجهه رهيل آهي جيڪو پاڻ سان ٿيندو؟“

سڀاهي مون کي گرفتار ڪري سگهن ٿا. وينگ جواب ڏنو.

ڪهڙي ڏوهه ۾؟

بغاوت ۽ غداريءَ جي ڏوهه ۾.

اهي وري ڇا ٿيندا آهن.

خبر نه آهي. پر شهر ۾ روز ڪيترا مزور، هاري

۽ غريب ماڻهو پڪڙيا وڃن ٿا انهي ڏوهه تحت.

”نه ڇو نه پاڻ واپس هليا هلون. پنهنجي ڳوٺ،

هنه جي زمين تي، جتي امن ۽ سکون نه آهي.

پر هلڻ لاءِ اسان وٽ ٿمر ڪٿي آهي؟ اڻانگو پنڌ

پوڙهو پي ۽ ننڍڙا ٻار، مٿان وري اميد سان آهين.

ڪاش پاڻ وٽ چاندي جا ڪجهه سڪا هجن ها، ته

نه ڪو مسئلو ڪونه هو.

آءٌ وري ٿي ڇوان ته چوڪريءَ کي وڪڻي ڇا

اولين صلاح ڏني وينگ اهو ٻڌي ڏي ڏانهن ٺهاريو.

جنهن جي ڇهن تي معصوم مرڪع هئي، شايد انهيءَ ڪري جو هن ماءُ ۽ پيءُ ۾ ٽهندڙ گهٽڪو جو مذهب نه سمجهيو هو. ويٺڪ چوڪريءَ ڏانهن نھاري رهيو هو ته ٻاهران نعرن جو آواز بلند ٿيو. هڪ زبان، بلند آواز نعره ڇڻ سڄو شهر ڦٽو ٿي. جهنگين جا رهواسي به نعره هڻندا شهر ڏانهن وڌي رهيا هئا پر ويٺڪ پنهنجي جهنگيءَ مان ٻاهر نه نڪتو، ڪم ٻاهر نڪرڻ جي همت ئي نه ٿي. ٻئي ڏينهن شهر جو نمونو ٿي ويو هو. شهر ۾ رهندڙ ڌاربان ماڻهو جيڪي اسير هئا، سي پنهنجي قيمتي سامان ۽ ٻارن بچڻ سان شهر ڇڏي رهيا هئا. هنن دريا جي ڪپ تائين پهچڻ لاءِ هٿ گاڏيءَ وارن کي پيو ٿيڻو پاڙو ڏنو ٿي ۽ پوءِ ننڍن جهازن، آگبولن ۽ ٻين ۾ چڙهي ڪنهن ٻئي ملڪ ڏانهن هلي آيا. تن چئن ڏينهن کان پوءِ شهر ۾ قرلٽ شروع ٿي وئي. اميرن جي جن گهرن کي ٽالا لڳل هئا ۽ جيڪي پنهنجو سامان سڙو پنهنجن گهرن ۾ ئي ڇڏي ويا هئا تن گهرن کي ڦرڻ جو سلسلو شروع ٿيو. ڪا روڪ ٽوڪ، ڪو ٻپ ٻاءُ ڪونه هو. لافانويٽ جي حڪمراني هئي. جنهن کي جيئن ٻئي وادو تمان ٻئي ڪيائين. پوءِ لوٽ هڪ ڏينهن فوجي شهر ۾ ڪاهي آيا. هر هنڌ فوجين جي ٻڍولي لڳي وئي ۽ هو رستن تي گشت به ڪرڻ لڳا. فوجين جي اچڻ کان پوءِ قرلٽ جو سلسلو ختم ٿي ويو، ماڻهو پنهنجن پنهنجن گهرن ۾ گهر ٿي ويا.

رستي تي ڪو ماڻهو ڇڏيو ۽ نظر ڪونه اڀريو هو، هرڪو هڪهئي کان ٻيو لهرائيندو هو، ڪاروبار ختم ٿي چڪو هو. غير ملڪين جا وڏا وڏا دوڪان بند هئا، ۽ جيڪي مقامي ماڻهن جا دوڪان کليل هئا، انهن جو به ڌنڌو ڪونه ٿي ٿيو. زور بيڪار هئا، وينگ به ڪار نه هو. سندس هٿ گاڏي ۽ ڇڙهن لاه ڪو مسافر ڪونه هو. شهر ۾ جيڪي غير ملڪي رهيل هئا سي هيسيل ۽ ٻيل هئا، انهن کي هر وقت پنهنجي ساهه جو ڌڙڪو لڳو پيو ۽ پنهنجي مال مان گڏوگڏ ڪنهن جانين جو به خطرو درپيش هو ۽ هو نه جيئرن گڏ هئا نه متن گڏ. هوڏانهن تقرر ٿي ۽ جلوس ختم ٿي چڪا هئا، ڪاغذ ورهائڻ وارا خبر نه آهي ڪهڙي ڪند ۽ لکي ويا هئا. شهر جي ڪنهن ڪنڊ مان ڪنهن به رات نعرن جو گوڙ نٿي ٻڌڻ ۽ آيو.

وينگ ڪيترن ڏينهن کان بيڪار هو. ڏهاڙي لڳي ٿي نٿي، سو جهڪي به نه چار سڪا گهٽ وڃڻ لاه بچائي رکيا هئا ۽ سي ٻيٽ جي ڪوهه ۾ گم ٿي ويا ۽ وري شروع ڏهاڙن وارو قصو اچي پيو. هاڻ ته شهر جي بدليل صورت حال اچي ڪري شهر مان سمورا خيراتي لشڪر به ڪڍي ويا هئا ۽ ٻن وقتن جي مانيءَ جو حصول به ناممڪن ٿي نظر آيو. بيڪاري ۽ بي روزگاري وارن ماڻهن ڏينهن ۾ وينگ ڪيترا دفعا اولهن جي انهي صلاح متعلق غور ڪندو رهيو ته ڇوڪريءَ کي وڪڻي

همون ڀر وڏو ٿي سندن جهڪو به حشر ٿيندو هو سو
تمام ٻرو هوندو هو.

اولين جون اهي ڳالهون ٻڌي ونگ ٺنڊڙيءَ کي
کٽي پنهنجي ڇاتيءَ سان لائو ۽ ڇيائين ته پاڻ پنهنجي
ڏيءَ کي ڪونه وڪڻنداسون.

اڃان هو پاڻ ۾ ڳالهائي رهيا هئا ته اوچتو هڪ
هنڀانءَ ڦاڙ لڪاءُ ٿيو. ڇڻ زمين ڦٽي هجي يا آسمان
ڦاٽو هجي.

پوڙهي پنڪين مان سڃاڳ ٿيندي ڇو-ٻو ”اهڙو
لڪاءُ مون سڄي عمر ڪونه ٻڌو. ننڍا ٻار رڙيون ڪري
روئڻ لڳا. اولين چيو ”اهو توپ جو لڪاءُ هو. شايد
دشمن شهر تي حملو ڪري ڏنو آهي.“

وہ شهر مان انءَ ڦسمن جا آواز بلند ٿيڻ لڳا.
ڇڻ شهر هڪ ڊگهي ننڍ کان پوءِ بيدار ٿيو هجي.
جهڳٽن ۾ رهندڙ مزدور ۽ ٻيو رڙيون ڪندا ڊورنڊا
شهر ڏانهن وڃي رهيا هئا. هڪ ماڻهو ويٺو ويٺو
گين مخاطب ٿي چيو... جنهن وقت جو انتظار هو،
سو اچي پهتو. اسٽر جي گهرن جا دروازا ٽٽي ويا آهن،
اچو اچو... اوهين به اچو.

ونگ ۽ اولين به بنا سوچڻ سمجهڻ جي انهيءَ
جلوس ۾ شامل ٿي ويا جيڪو ٻوڏ جي پاڻيءَ وانگر
اڳيان ڪاهيندو هئي ويو. ۽ ڄمڻ ڄمڻ اهو جلوس
اڳتي هلي وڏو ماڻهن جي گڏپ ۾ واڌارو هئي ٿيو.

پوءِ اسيرن جي گهرن تي ڪام شروع ٿي ويئي ڇڻ
 ماڪڙن ڏهين تي حملو ڪندي هجي. هي روزگار ۽ بڪين
 انسانن جي انهيءَ هجوم اسيرن جي حويلين ۽ محلاتن
 جا لوهي دروازا ٻاڙڻ پئي ڇڏيا، جنهن کي جهڪي ٿي
 ويو، ۽ جهڪي ٿي مايو تنهن کي کڻي ٿي ڦاٻو ڪيائون.
 ويٺڪ به هڪ گروه سان گڏ هڪ هامي حويلي ۾
 داخل ٿيو. حويلي خالي پئي هئي ۽ ڪوبه ماهوارو
 اتي موجود نه هو پر معلوم ٿي ٿيو ڇڻ حويلي ۾ جي
 رهاڪن ٽڙ ٽڪڙ ۾ حويلي ڇڏي هجي. ماڻهن سامان
 تي قبضو ڪرڻ شروع ڪيو ۽ انهيءَ ڪوشش ۾ ته
 وڌ کان وڌ غصهت جو مال ڦاٻو ڪجي، هو هڪٻئي
 کي به ڪتن وانگر چيرڻ ۽ ڦاڙڻ لڳا. ويٺڪ هڪ ڪنڊ
 ۾ خارش نماشائي پٺيو بيٺو هو. هن جي ته سمجهه کان
 ٿي اهو معاملو ٻاهر هو ته آخر اهو ڇڪجهه ڇا ٿي
 رهيو هو. هو پاڻ هڪ شريف انسان هو ۽ اڄ نائين
 هن پئي ڪنهن جي مال ڏانهن اک کڻي نهاريو به
 ڪونه هو. مٿان وري هتي هرڪو هڪٻئي جو مٿو
 ڦاڙڻ جي ڪوشش ۾ هو - و ويٺڪ انهيءَ جهيڙي کان
 پري رهيو. اوچتو هجوم جي ريلي ۾ لڙهندو هڪ وڏي
 اڳواڻ ۾ اچي پهتو. اڳواڻ ۾ هڪڙي روشنيءَ وارو فانوس
 جلي رهيو هو جنهن ۾ هڪدم ڪم ڪجهه به نظر نه
 آيو پر جڏهن اکيون ڪجهه ڏٺن جي قابل ٿيس، تڏهن
 ڏٺائين ته هڪ وڏي ڀانگ تي هڪ ٻي انتها ٿلهو ماڻهو

ڪپڙن جي قيد کان آزاد ٿيڻو پيو هو ۽ سالس گڏ هڪ سهڻي جوانڙي به بالڪل اگهاڙي هليڪ تي ٿاهي سان چڙهي بيٺي هئي. ٿاهي جي بدن تي گوشت جا چن ٿيا چڙهيل هئا ۽ سندس اکيون سوڙج جي اکين وانگر ننڍڙيون هيون. ويٺڪ کي ڏسي هو ڏڪڻ لڳو ۽ آه زاري ڪرڻ لڳو. جيتوڻيڪ ويٺڪ جي هٿن ۾ ڪوبه هٿيار نه هو، ته به هو هليڪ تان اٿي، پنهنجي حالت جي پرواهه نه ڪندي ويٺڪ جي پيرن تي ڪري پيو ۽ پنهنجي جان بخششيءَ لاءِ ليلائڻ لڳو. سهار، جوان اگهاڙي عورت هليڪ تي ڏڪي رهي هئي ۽ رحم طلب نگاهن سان ويٺڪ ڏانهن لهاري رهي هئي جيئن ٻڌل هرئي شڪاريءَ ڏانهن ڏسندي هجي.

ٿاهو چوڻ لڳو: ”مون کي بچائي. مون کي مار نه. آءٌ توکي سڪا ڏيندس، سون ڏيندس. تمام گهڻو. سون؟ دولت جو لفظ ٻڌي ويٺڪ کي چڻ بهوش مان هوش اچي ويو. هن ته اهڙي ڪا گالهه سوچي ئي ڪونه هئي. ڪهڙو ته وهر گمان به نه هو ته ڪو هن ريت هو پئسن وارو به ٿي سگهيو ٿي، سو سڪن جي ڪهڙي سخت ضرورت هئي. ڪا اڻ ڄاڻ هستي رڙيون ڪري سندس ڪنن ۾ چوڻ لڳي. ”تو کي ڏي نه وڪائي پوندي. تون ڪوٽ وڃي سگهندي. پنهنجي زمين تي.“

اهي خيال ايندي هن رعب دار آواز ۾ چيو ته

پوء ڪيڏي ٻاهر. ڏسان ته تون پنهنجي جان جي ڪمٽري
ڀيٽ ٿو لڳائين.

اهو ٻڌي ٿلهو ٻي انڙها ڦڙتيءَ سان اٿو ۽ هلڪ
جي هڪ ڪنڊ ۾ رکيل پنهنجي لباس جي هڪ ڪپسي
مان مٿ ڪن سونا ڪڪا ڪڍي وينگ ڏانهن وڌايائين.
وينگ اهي ڪائنس ڪسهندي وري رڙ ڪئي، ”بس؟“
ٿلهي وري ٻئي ڪپسي مان اوترائي ٻيا ڪڪا ڪڍي
وينگ جي حوالي ڪيا ۽ چيائين ”بس، هاڻ مون وٽ
ڪجهه به نه رهيو آهي، قسم آهي مون کي پنهنجي
جان جو جيڪا هن وقت تنهنجي قبضي ۾ آهي.“ ايترو
چئي هو وري ڏڪڻ لڳو ۽ ايلاز ڪرڻ لڳو ”هاڻ ته
مون کي معاف ڪر، منهنجي جان بخشي ڪر.“

وينگ ته ڊگهي ڊگهي ڪي به ذبح ڪونه ڪري سگهيو
هو، اهڙو نرم دل ماڻهو پاڻ جهڙي ڪنهن انسان کي
جهڪر ڪيئن ماري ها، پر ٿلهي کي ته اهيءَ حقيقت
جي ڪا خبر نه هئي، سو هو بدستور منهنون ڪندو
رهيو. وينگ مصنوعي رعب سان چيو پڇي وڃ، دور
تي وڃ منهنجي نگاهن کان، مٿان ڪٿي آءُ توکي ماري
نه وجهان.

ٿلهي اهي لفظ ٻڌا ته وٺي پويان ٻيهر ڪيائين. ساڻس
گڏي اگهاڙي جوانڙي به ڊوڙندي ويئي. وينگ ڪجهه
ٻي اٿي پيو انهن سولن سڪن ڏانهن ٺهاري پيو
جهڪي سندس مٿن ۾ هئا ۽ پوءِ اهي ڪڪا پنهنجي

لباس جي اندر ٿيڻ ڪهڙي ۾ وجهي هو به ٽڪڙو ٽڪڙو
 اتان نڪري ويو. شهر ۾، رحمن تي اڃان به ساڳي
 حالت هئي. ڪٿي ڪٿي لاش پيا هئا ته ڪٿي زخمين
 جو رت ڪٿان وري ڦٽل انسانن جون رڙيون پئي
 پڙن ۾ آيون. ۽ انهن مل، ۽ زخمي انسانن ۾ صرف
 امير ماڻهو ڪونه هئا. اهي غريب مزور به هئا جيڪي
 ڦرلٽ ۾ شريڪ هئا پر وڌ ۾ وڌ مال حاصل ڪرڻ
 جي ڪوشش ۾ هڪٻئي سان وڙهي پيا ۽ پنهنجي جانين
 کي به نقصان رسائين. ويڻگ اهي نظارا ڏٺو ٽڪڙو
 ٽڪڙو پنهنجي جهڳٽي ڏانهن وڃي رهيو هو. هاڻ سندس
 ذهن ۾ صرف هڪ خيال هو، ڳوٺ واپسي ۾ جو خيال،
 هن وقت وٽس سونا سڪا موجود هئا ۽ هو آرام ۽
 سولائي ۾ سان ڳوٺ وڃي ٿي سگهيو. وڌيڪ وقت شهر
 ۾ ترسي ڦرلٽ ڪري وڌيڪ مال ميڙڻ جو ڪم ڪونه
 خيال نه هو.

باب ٽيڙهون

شهر ۾ پوءِ ڇا ٿيو، تنهن ڳالهه جي ويٺڪي کي
ڪا سڌ نه هئي. هو ته انهيءَ ڏينهن ٻار ٻچا حال ڪري
پنهنجي ماءُ، ڌرتي ماءُ جي قدم بوسيءَ لاءِ روانو ٿيو
جنهن کان جدا ٿي ڪيس ڄام تنهن تي ويا هئا، زمين
ويٺڪي جي ماءُ به هئي، محبوبه به هئي، زندگي به هئي.
زمين سان به ايت پيار هو. زمين جيڪا سندس زندگيءَ
لاءِ ان اپائيندي هئي، پر انهيءَ مجبوريءَ ۾ به وڃي
وڃان ڪيس ايترو عرصو پنهنجي ماءُ کان دور رهڻو پيو.
هاڻ اتفاق سان جڏهن قسمت جي ديوئي مٿس مهربان
ٿي ۽ ڪيس ويٺي ويهاري چڱي ڇوڪري رام هٿ اچي
ويٺي ته هن شهر ۾ رهي وڌيڪ قراڻي ۾ شامل ٿي
امير ٽرين ٿيڻ بدران گهٽ جو رتو ورتو جتي پنهنجي
پيءُ تي محنت ڪري هو سڀ ڪجهه حاصل ڪري
ٿي سگهيو. سون جي ڪجهه سڪن ڪمڻ هن انهن
شهر جي منڊيءَ مان ڇانورن ۽ ڪڻڪ جو نهايت ڀلو
ٻج هٿ ڪري ورتو هو ۽ سندس ارادو هو ته پنهنجي
زمين تي ڇانورن ۽ ڪڻڪ جي اوهي نسل جي ٻوڪ
ڪري جنهن جو ٻج ٿي حاصل ڪرڻ انهيءَ تر جي
هارن ۽ زميندارن جي وس ۾ ڪونه هو جڏهن ته

وينگ هاڻي سونن سڪن جو مالڪ هو. هن
 ڪوٺ واپس ويندي رستي ۾ هڪ هاريءَ کان پنهنجن
 سونن سڪن عيوض هڪ ٿاهو متارو، ڀلو ڍڳو ۽ وٺي
 ڇڏيو هو. رستي ۾ الهيءَ ڍڳي تي سندس نظر انهيءَ
 وقت پئجي جڏهن مالڪ ڪهڙس ۾ ۾ وهائي رهيو هو.
 وينگ کي ڍڳي جو مضبوط ۽ سهڻو جسر وٺي ويو ۽
 هو سوڍي جي خيال سان وڏي هاريءَ کي ويجهو ٿيو،
 ۽ ڪنهن چالاڪ واهاريءَ جي لهجي ۾ چيائين ڍڳو
 وڪڻين؟ منهنجو ڍڳو ويچارو مري ويو آهي، انهيءَ جي
 جاءِ پُر ڪرڻ لاءِ مون کي پتي ڍڳي جي گهرج آهي.
 هاريءَ ورائيو ”ڀونار، زال کي ته وڪڻي سگهان
 ٿو باقي هن ڍڳي کي سو وڪڻڻ جو سوال ئي ڪونه
 ٿو پيدا ٿئي.“ ايترو چئي هاريءَ ڍڳي کي هڪليو.
 وينگ جهڳو خود کي دولت مند سمجهي رهيو
 هو، سو هاريءَ جي روڻي تي شرمسار ٿيو ۽ ڪنهن
 جهڪائي پري وٽ آيو ۽ ڪانهڻس پڇيائين ”بابا ٿوهانجي
 خيال ۾ اهو ڍڳو ڪهڙو آهي؟“
 ڀلو آهي، ڪيترو تو گهري مالڪ؟
 چوي ٿو ڪونه وڪڻندس.

ليٽ پيو هئي. ڪهڙي شيءِ آهي جهڳا وڪڻڻو
 نه آهي؟ ٿوري لڳ ڏينس، سونا سڪا ڏيکارينس ته ٿور
 ڪيئن نه پاڻ کي به وڪڻڻ لاءِ راضي ٿو ٿئي.
 وينگ جي همٿائڻ تي وري وڃي هاريءَ کي ويجهو

ٺهوءَ پر هو اصل ٻيڙ ٺي نه پيو ڪوڙي. پر آخر جڏهن
 سونا هڪا ڏٺائين ته همراھ پگهرجي ويو. هر ڪٿي ڏکي
 جي ڪنڌ تان لٽائين ۽ ڏکي جي رهي وينگ جي هٿن
 ۾ اچي ويئي.

منجهند ڌاري جڏهن هو پنهنجي گهوٽ پهتا ته اهو
 ڏسي وائڙا ٿي ويا ته سندن ٺهيل ٺڪيل گهر جي جاء
 تي رڳو پتيون سلامت پيلون هيون، باقي در، دروارا
 ۽ چٽين جا ٽڙا ۽ لڪڙا سڀ غائب هئا. وينگ گهر
 وارن کي ائيني ڇڏي گهوٽ جي بازار ۾ ويو، جتي هاڻ
 چڱي خامي هلچل هئي ۽ ڏڪار جو اثر آهستي آهستي
 ختم ٿي رهيو هو. هن بازار ۾ هڪ بالڪل نئون مضبوط
 هر ڏٺو، گهر جي چٽ لاءِ پائس ۽ ٽڙا ورتائين ۽
 ڪجهه ٻيو ضروري سامان خريد ڪري سج لهن کان
 اڳ گهوٽ واپس موٽي آيو. شهر کان گهوٽ تائين جي
 مسافري ۽ وري گهوٽ جي بازار جي پنڌ وينگ کي
 ٺڪڻي ڇڏيو هو پر هن کي اڇوڪي ٺڪ جي ڪا پرواهه
 نه هئي. اڄ ته هو پنهنجي وڇڙيل محبوب سان مليو
 هو، پنهنجي ماءُ سان مليو هو، تنهن کي پلا ٺڪ جي
 ڪهڙي پرواهه. بهار جي منڍ هئي ۽ ٿڌي هر گهلي
 رهي هئي جهڪا وينگ کي فرحت رسائي رهي هئي.
 گهر جي ڀر واري تلاءُ واري رخ کان ڏيڏرن جا راڳ
 ٻڌڻ ۽ ٻئي آيا ۽ آسمان جي آفاق تي چنڊ آهستي
 آهستي روشن ٿي رهيو هو ۽ سندس مٿڙي چانڊاڻ جو

لور، ڌرتي تي پکڙجي رهيو هو. وٽن تازو تازو قوت
 هڪئي هئي ۽ نرم نرم خوشبودار پن ۽ گل ٿڙي رهيا
 هئا. جن جي خوشبو واپو منڊل کي معطر ڪري رهي
 هئي. انهيءَ موسم ۽ نظاري کافي لطيف اندوز ٿيل لاه
 وينگ گيران لڪري ويو. هن ڌرتي ماءُ سان اڪيلائي
 ۾ ملڻ تي چاهيو. پنهنجي دل جون گالهون ڌرتي ماءُ
 کي ٻڌائڻ تي چاهيائين ۽ سندس غير موجودگيءَ ۾
 ڌرتيءَ سان ڇا وهو واپرو سو ٻڌڻ تي چاهيائين. هن
 پنهنجي وچڙيل محبوب سان اڪيلائي ۾ ملڻ تي
 چاهيو ۽ سندس اهو وچڙيل محبوب ڪير هو؟
 ڌرتي... زمين. ✕

هتي ڏينهن سج اڀرڻي مهل سندس ٻاريسري ملڻ لاه
 آيا. ڏڪار ڪري سندن تعداد ڪافي گهٽ ٿي ويو.
 هو هو سڀني سان ٻاهو سان گڏيو ۽ کائڻ پچائڻ
 ڇا اوهان کي خبر آهي منهنجي گهر جي ڇت جون
 ڪاٺيون ۽ هر ڪنهن خود کي سڀ کان پچائڻ لاه
 ٻاه جو پک پٽايا؟

پر ٻاريسرن جواب ۾ ٺاهري واري. هڪ ٻوڙهي
 چيو ”مڪر ٿو چالي پٽ.. پک هر انسان کي چور
 پٽايو ڇڏي.“

اڃان هو انهن گالهين ۾ ئي هئا ته وينگ جو ويجهو
 ٻاريسري ۽ دوست چنگ به اچي پهتو. وينگ اڳتي
 وڌي چنگ کي ڪوڪارو ۽ کائڻس به اهوئي سوال

پڄاڻين. جنگ وراڻيو. تنهنجي گهر ۾ چور ۽ ڌاڙيل
 رهيا پيا هئا. تنهنجو ڇاڇو به انهن سان گڏ هو.
 جنگ جي جسر تي گوشت نالي ڪنهن به شيءِ
 جو وجود نه هو. هو هاڻ صرف هڏين جو ڍانڍو هو.
 ونگ جي اکين ۾، سندس اها حالت ڏسي لڙڪا اچي ويا.
 ونگ پڇيس ”ڇا ايترو وقت ڪجهه کائو پيو؟“

جنگ وراڻيو.. ڇاڇا نه کائو اٿم.. پٽ جي جهنم
 کي پرڻ لاءِ مثل ڪتا ۽ پليون، ڪانه، ڏيڏر ۽ ايتريقدر
 جو منهنجي زال مرڻ کان اڳ اسان جي پٽ کي به
 ماري کائي ويئي. چند سڪا حاصل ڪرڻ لاءِ مون
 پنهنجي ڌيءَ هڪ ساهيءَ کي وڪرو ڪري ڏني...
 ساهيءَ صاف صاف چيو ته هو پنهنجون جنسي خواهشون
 پوريون ڪرڻ خاطر ڪيئن استعمال ڪندو.
 ايترو ٻڌائي جنگ سڌڪن ۾ اچي پهتو... ونگ
 کيس آڻت ڏيڻ لڳو ۽ پوءِ کيس سهارو ڏيئي پنهنجي
 اڳڻ تي وٺي آيو ۽ چيائون، هاڻ توکي پڪو نه رهڻو
 پوندو. پٽ پري پهتو ۽ ڪساءَ، تنهنجي دوست وٽ
 سڪجهه آهي.

هملرديءَ جا اهي ٻول ٻڌي جنگ اڃان گهڻو روئڻ
 لڳو. ونگ چيس ”تون سمجهين ٿو ته مون تنهنجو
 احسان واري ڇڏيو هوندو؟ نه دوست... جي تون الهيءَ،
 ڏهن اها چئن مٿ نه ڏين ها ته جيڪر منهنجي زال

مري وڃي هاڻ اهو رتي ان مٽي خوشي ٿي ته سر
 پڪڙ ڇاهو هاڻي گهر ۾ نٿي رهيو ڪن ٻڌو ته
 هو شهر ۾ رهي ٿو ۽ ڪن چيو ته هو چورن ۽ ٽارن
 سان گڏ گهڙن ٻيلن ۾ گهر ٿي رهيو آهي. هن به هڪ
 هڪ ڪري پنهنجون لڳائون وڪڻي ڇڏيون هيون ته
 انهن بکين سڀاين وٽ جيڪي ويران گهڙن ۾ گهڙ
 جي ڇڏيل من جي حفاظت لاءِ موڪليا ويا هئا
 جيڪي گهڙن جي سچ ۽ اڪيلائي محسوس ڪند
 هئا ۽ پنهنجون جسماني خواهشون پوريون ڪرڻ لاءِ
 سڀ ڪجهه ڪرڻ لاءِ تيار رهندا هئا.

وڻ ۾ هڪ دفعو وري ڏينهن رات زمين کي جنم
 ويو. بک لڳس ته انهي بصر ڪئي. ان ڏين جي رات
 کائيندو، ٽڪجي پوندو ته ڪنهن وڻ جي ڇاڻ ۾ زمين
 تي ڊيري ٿي پوندو. ڌرتي وڇاڻ ۽ آسمان اوڀڻ ڪري
 ڌرتيءَ جي هنج ۽ اهڙي ننڍا ننڍا هٿي جهڙي ڪهڙ
 معصوم ٻالڪي ماءُ جي هنج ۾.

اولين هاڻي گهر ۾ رهندي هئي. انهيءَ ڪري ته
 ته هن هاڻ زمين تي ڪم ڪرڻ نٿي چاهيو پر انهيءَ
 ڪري جو پويان گهر ۾ گهڻو ڪم هو. پٽن تي راءِ
 ڪرڻو هو. فرش ٺاهڻو هو، چت ٺاهڻي هئي، وڻ ۾
 ٻارڻ ۽ پوڙهي ٻيءَ لاءِ مالي ٺاهڻي هئي. اهي سڀ ڪم
 اولين پاڻ ئي ڪندا هئا ۽ هر گهر ڪان به ڪم نه

ٻئيءَ تي مصروف هو. هڪ ڏينهن زوردار ۽ گهڻو مينهن
 وٺو. انهيءَ ڏينهن وٺڻگ زمين تي نه ويو. پر اولين
 کي ڄاڻ ڪري گهٽ جي بازار ۾ ويو جتان هنن گهر
 جي استعمال لاءِ نوان ٿاڻا ورتا. اولين هينئر وري اميد
 سان هئي ۽ ٻيٽ ۾ ٻار هجڻ ڪري ٿلهي ۽ وڏي وڏي
 ئي نظر آئي. ايندڙ ٻار جو تصور وٺڻگ لاءِ هائي نه
 نه فڪر منڍي وارو هو ۽ نه ئي کيس تجسس ٿيندو
 هو ڇو ته اڳ ئي گهر ۾ ٻار هئا. ڇاڙهيءَ ۽ سون جا
 مڪا هئا. پر ٻشائي ته تڏهن ٿيندي آهي جڏهن گهر ۾
 ان نه هجي، ڏوڪڙ نه هجن. پر هت ته ڪجهه هو!!
 هڪ رات وٺڻگ ۽ اولين گڏ ستل هئا ۽ وٺڻگ
 پنهنجي زال جي جسم سان کيڏي رهيو هو. وٺڻگ جا
 ڪهڙا هٿ جڏهن گهمندا ڦرندا اولين جي ٻين تي پهتا
 جيڪي هن ننڍڙن جبلن جون ڪر ڪنڊو بيٺا هئا ۽
 انهي جي وچ ۾ هڪ ننڍي وادي هئي، ته اتي کيس
 ڪپڙي جي ننڍڙي گنڍ محسوس ٿي. گنڍ کي پنهنجي
 قبضي ۾ وٺي اولين کان پڇيائين، اهو ڇا لڪايو اٿئي؟
 اولين چيس ”گنڍ کي کولجان نه.“

انهيءَ تي وٺڻگ جي دل ۾ هوران ڪوران
 وڌي ويئي. جهٽ ڪڍي گنڍ کي کوليائين. گنڍ ۾ بي انتها
 قيمتي هيرا ۽ لعل موجود هئا. جن کي ڏسي وٺڻگ
 وائڙو ٿي ويو. اصل اکر ٿي نه هو آڪاس. انهن ۾
 به ڳاڙها لعل به هئا جهڪي بلورن کان ڪجهه وڏا

هئا. ۽ ائين ٿي جرڪيا ڄڻ سڄ پوري آبهتاب سلسل
 ڇڏي رهيو هجي. ٻيا به ڇڏي رهيا هئا.
 ويٺڪ ڏڪندڙ آواز ۽ ٻڃڻو. هي لعل نور
 ڪٿان آيا؟

اولين ورائيو ”جنهن گهر ۾ پاڻ وڳوڙين سان گڏ
 گهڙيا هئاسين، اتان.“

خير ائيني ته هي ڇا آهن؟

ها. آءٌ هڪ وڏي گهرائي ۽ ٻاجهي وڏي ٿي آهيان
 انهن جي قيمت جو صحيح ڪاٺو ته نه ٿي لڳائي
 سگهان، ڇاڻ اتر ته اهي انتهائي قيمتي آهن. سونن سڪن
 کان به وڌيڪ.

ويٺڪ چيو ”ايترا قيمتي هيرا ۽ موتي امان غريبن
 جي گهر ۾ نٿا سونهن. مٿان وري جي ڪنهن کي
 ڪڙڪ پئجي ويئي ته انهن کي حاصل ڪرڻ لاءِ امان
 جي جان وٺڻ کان به نه سڙندا. چون ته انهن کي وڪڻي
 زمين ولون؟ هاڻ ته هي جيسين هن گهر ۾ موجود رهندا
 مون کي ته نٿو به نه ايندي. اها ڪهڙي مصيبت تون
 گڏ ڪئي آئي آهين؟“

هو هڪ دفعو وري غور سان موتين ڏانهن ڏسڻ
 لڳو. ۽ پوءِ ورائي انهن کي ساڳئي ڪهڙي ۽ پٽڻ
 لڳو. اولين ڏانهن ڏسندي رهي، پوءِ ٻين ڏانهن
 ٻڃائين، ”ته ڇا تون سڄ ٻچ انهن کي وڪرو ڪندين؟“
 بالڪل. ڇو ته اهڙي گهر ۾ جتي لڳوڙي نه آهي

جهن کي دروازو به نه آهي، اهڙا قيمتي لعل ڪيترا
 ذهين حفاظت سان رکي سگهبا. بهتر اهوئي آهي ته
 انهن کي وڪڻي زمين خريد ڪري وڻجي جيڪا ڪير
 پاڻ کان ڪسي ته نه سگهندو، جنهن جي چوري ٿي
 وڃي جو ته ڊپ نه رهندو.

اولين خاموشيءَ سان وينگ جو جواب ٻڌندي رهي.
 سندس اکيون مونهن تي مرڪوز هيون. انهن جيئن ٻار
 کانل جي شيءِ ڏانهن اهاڙيندو آهي. پوءِ ڪنهن ضدي
 ٻار جي ئي لهجي ۾ وينگ کي چيائين ”ڇا آءٌ صرف
 اهي به ڳاڙها بلورن جيڏا لعل پاڻ وٽ رکي سگهان
 ٿي؟ ٻيو ڪجهه به نه گهرجي. پل. تون سڀ وڪرو
 ڪري ڇڏ. پر اهي به لعل مون کي پاڻ وٽ رکڻ ڏي.
 جن ڪو هالڪ پنهنجي پسنديل رانديڪي لاءِ ضد
 ڪندو هجي. وينگ، اولين جي انهيءَ خواهش جو مطلب
 نه سمجهي سگهيو. اولين اهڙي زال هئي جنهن اڄ تائين
 وينگ کي ڏٺو هو، ورتو نه هو. گهر جو هڪ ۽ آرام
 سندس جسماني خواهشن جي تڪميل ۽ کيس هر طرح
 مطمئن ڪرڻ، زمين تي ڪم ۾ سندس هٿ وڻائڻ،
 کيس اولاد جهڙي نعمت پيدا ڪري ڏيڻ. ۽ انهن خدمتن
 هيٺ هن وينگ کان ڇا ورتو؟ اڄ پهريون دفعو هو
 کانئس ڪجهه گهري رهي هئي ۽ سندس اکين جي
 پنهنجن تي به لڙڪ انهن موتين جيان چرڪي رهيا هئا
 جن جي خواهش اولين ڪئي هئي. وينگ سندس اکين

۱. اهل لڙڪن کي ڏسي انڪار نه ڪري سگهيو ۽
 ٻئي ڳاڙها موتي اولهن جي تري تي رکيائين جنهن
 هڪدم انهن کي پنهنجي ٻين وچ ۾ لڳائي ڇڏيو.
 لعل ۽ سوتي حاصل ڪري هاڻ ويٺڪ جي ذهن
 ۾ اهو خيال گردش ڪرڻ لڳو ته وڏي حويلي ۽ وارن
 کان وڌيڪ زمين خريد ڪري وٺي. هن ڄاتو ئي ته
 حويلي جا مالڪ خوشي ۽ مان زمين جو سودو ڪرڻ
 تي تيار ئي ويندا، ڇو ته زمين جي حيثيت انهن رت
 ماءُ يا محبوب واري نه هئي جو زمين وڪڻندي ڪين
 ڏک ٿئي. ڏرتي ۽ ڪي مائا، اهي ٿا سمجهن جن جو
 ڏينهن رات جو تعاقب زمين سان هجي، جيڪي زمين
 کي پنهنجي رت سان ربح ڏيندا هجن، جيڪي ائين
 ويندا، سهندا زمين تي هجن، باقي اهي وڏا جاگيردار
 انهن کي ڪيئن احساس ٿئي ته زمين ماءُ ۽ مل آهي.
 ورثي ۾ مليل بي انت ايراضي ۽ تي پڪڙيل زمين، جنهن
 ڏن ڦيرو ڪيڻ به هو پنهنجي شان خلاف سمجهن، تن
 جي دلهن ۾ ڏرتي ۽ جي محبت جاگي به ته ڪيئن؟
 هنن کي ته بس گهر وٺي چار پٺسا پيا ملن جن جي
 وسيلي هو پنهنجي شراب ۽ شباب، مستي ۽ مدهوشي
 جو انتظام ڪري سگهن ۽ بس.

اهي سڀ ڳالهون سوچي هو ٻئي ڏينهن هيرا موتي
 سان کڻي وڃي وڏي حويلي تي پهتو. وڏي دروازي
 تي چوڪدار ڪونه هو انهيءَ ڪري ويٺڪ اڳتي وڌي

کلي دروازي کي ڏولنداڙيو. پر هڪ-و به جواب نه آيو. ماڻوس تي هو موٽي تي هو نه دروازي جي پٺي پر کان هڪ سريلي آواز پڇيو ”ڪور بدبخت، آهي“
 وٺڻگ ورائيو. آرام ۾ خلل وجهڻ لاءِ معافي ٿو چاهيان،
 چوڪمدار موجود ڪونه هو انهيءَ ڪري مونکي اهو طريقو اختيار ڪرڻو پيو. آڏو وٺڻگ لٽڻگ آهيان.
 چوڪمدار سوئر جو ڦر پڇي ويو. پر تون ڇا لاءِ آيو آهين.

آڏو ڪجهه سڪا.

پڇي وڃ سڪن جا سڪا هت هاڻ ڪجهه نه رهيو آهي جو توکي خيرات ملي سگهي.
 آڏو خيرات پئڻ نه، توهان جي مدد ڪرڻ آيو آهيان
 مون وٽ سون آهي، هيرا موتي آهن.
 اڃا اچا، پوءِ ته تون پل آئين، جي آئين. ”اهڙو
 ڇٽي هن دروازو کوليو.“

هو هڪ نرم ۽ نازڪ، پرهور جوانڙي هئي جنهن جا آرم سندس نامڪمل لباس مان ٻاهر جهاتيون پائي رهيا هئا ۽ سڊول، پريل پريل، کير جهڙيون رانئون به ڏيکاءُ ڏيئي رهيون هيون. سندس اکيون وڏيون ۽ ڪجھيون هيون ۽ الهن ۾ دعوت هئي، سندس منهنڙن گلابي ڇين تي عجيب مرڪ هئي ۽ الهن سڀني مظهرن، وٺڻگ کي في الحال نه پنڊهڻ ڪري ڇڏيو. تڏهن ان حسنه اڳتي وڌي ڪيس ڏولنداڙيو، جنهن تي وٺڻگ حقيقت

جي دنيا ۾ آيو ۽ حسنه جي پويان هويلي ۽ اندر وڃڻ لڳو.

ايوان خاص ۾ پوڙهو جاگيردار پٿر جي ڪنهن بت جيان ساڪت ۽ جامد بيلو هو. وينگ کيس بت تي سمجهي ها جي سندس چڪ جو آواز نه ٻڌي ها. هن کي هڪ قيمتي پر پراڻو لباس پهريل هو جيڪو لاهتي استعمال جي ڪري هنڌان هنڌان گئل لڳي رهيو هو. جاگيردار اڳ تلهو هوندو هو، پر هاڻ سندس جسم تي گوشت ۽ چرهي هڪون هئي، هنڌن گوشت جو مک ڇڏي ڏنو هو جنهن ڪري سڄو جسم لڙڪي رهيو هو ۽ کل سرائجي ويئي هئي.

جاگيردار اڳيان پهچي وينگ ڪنهن لڳو. اهو خوف کيس ورتي ۽ مليل هو.

اڏا اڳهاري حسنه انهيءَ هنڌ پهچي وينگ کي مخاطب ڪيو. زمين خريد ڪرڻ آيو آهين. رقم ڪٿي آهي؟ پر وينگ خاموش رهيو. هن وڏي جاگيردار جي سامهون ڳالهائڻ مناسب نٿي سمجهيو. حسنه سمجهي ويئي، جنهن رعبدار لهجي ۾ جاگيردار کي چيو ”تون اندر وڃ...“ هو ڪنهن حڪم جي غلام وانگر بنا چوڻ چران ڪرڻ جي هويلي ۽ اندر هليو ويو. هنڌن وري حسنه چيو ”دبر جو ٻيو ڪرين. رقم ڪٿي؟“ وينگ چيو ”آءٌ رقم ساڻ ڪونه کڻي آيو آهيان.“ انهيءَ تي حسنه ڪاوڙجي پئي ۽ چيائين ”نه آيو“

پنهنجو ڪارو منهن ڪرڻ آيو آهين يا مون کي ڏسڻ
آيو آهين.

وينگ ورائيو ”مون کي جاگيردار بڻائي ۽ مان ملڻو
آهي. هو ۽ منهنجي محسن آهي.“

”اها سري وٺي، کيس ڏاڙيلن ماري ڇڏيو. هو
حويليءَ کي ڦرڻ آيا هئا، ۽ حويليءَ جي ملازمين سندن
مدد ڪئي، ويندي ويندي هو جاگيردار بڻائي ۽ کي ماري
ويا. ملازم پڇي ويا ۽ جاگيردار جا پٽ به حويلي ڇڏي
خبر نه آهي ڪيڏانهن ويا. هاڻ بس آءُ آهيان يا ٻوڙهو
جاگيردار. ۽ ٻوڙهي کي اڃان به پنهنجين عياشين جي
نڪميل لاءِ پئسن جي ضرورت ٿئي ٿي.“

پر آءُ زمين جو سودو توهان ڪيئن ڪريان؟ توکي
ڪهڙي اختياري آهي؟

مون کي مڪمل اختيار حاصل آهي چئسا ماڻهو
ڏهن نٿو جاگيردار منهنجي حڪمن جو غلام آهي.
پلا ان مردار سان گڏ هن عمر ۾ ڪا جوان چوڪري
سهڻ پسند ڪندي؟ اها آءُ آهيان جيڪا خود کي
اڃي رکي ٻوڙهي جي اڃ واپار ٿي. ڇا منهنجي ايتري
گربانيءَ جو بدلو مون کي نه ملندو.

پر جي صبحالي جاگيردار جا پٽ ڏٺي ٿي آهي
پها ته پوءِ؟؟

ڪٿان ايندا؟ اهي ٻڌل هاڻ ڪڏهن به حويليءَ
جو رخ نه ڪندا.

۴ رقم ڪنهن کي ادا ڪرڻي ٻولدي؟
پوڙهي جاگيردار کي.

چڱو ٺهڪ آهي — مون کي اطمينان آهي، هاڻ
هاڻ سودي جي ڳالهه ٻولهه ڪري ٿا سگهون.

جاگيردار جي زمين جو ڪو آنت نه هو ۽ سندس
هاران سودو ڪندڙ جوانڙي سهڻي ته هئي، سندس جسر
جي بناوٽ، سندس ارهن جي بيھڪ، سندس ڪچلين
اڳين جي لهار ڪنهن به مرد کي سندس اڳيان ڳوڏا
ڪوڙڻ تي مجبور ڪرڻ جهڙي هئي، پر زمين جي قيمت
جي ڪم ڪابه خبر نه هئي، ۽ ويھڪ سندس سولهن
۽ حسن کان هاڻ وڌيڪ، تاثر ٿيڻ وارو نه هو، تنهن
ڪري هن وڌ کان وڌ ۽ سٺي ۽ سٺي زمين حاصل
ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي، جنهن تي ان حصي کي
ڪوبه اعتراض نه ٿيو، هن کي ته رقم گهرجي هئي
جنهن سان ڪجهه وڌيڪ وقت هو عيائمي ڪري سگهن
اهڙيءَ ريت ويھڪ ڪامياب سودو ڪري، انهن قيمتي
۽ خطرناڪ پئرن کان خود کي آجو ڪري آو. هاڻ
ويھڪ وٽ اهڙي زمين هئي جنهن تي هر ملائڻ هڪ
ماڻهو ۽ هڪ ڍڳي جي وس جي ڳالهه نه هئي، نه
وري هو پنهنجي ڪل فصل کي گهر ۾ ڏنھرو نه
ڪري سگهيو. انهيءَ ڪري هن اڳڻ تي هڪ اه
ڪوٺڙي ٺاهي، هڪ ٻيو ڍڳو، هڪ نئون هر ٻار ڍوڏا
لاه هڪ گڏهه به ورنائين. اڃان ڪيڏي هڪ اماندار

ماڻهو جي به ضرورت هئي جيڪو سندس زمين تي هر
 ڪاهي ۾ سندس هٿ وٺڻائي سگهي. اهڙو ماڻهو چنگ
 کان سواءِ ٻيو ڪو ئي نٿي سگهيو. هن چنگ کي چيو
 ”تون اڪيلو سير آهين، پنهنجي زمين مون کي وڪرو
 ڪري ڏي، جنهن جي آڏا توکي مناسب قيمت ڏيندس
 ۽ پاڻ مونسان گڏ زمين تي اچي ڪم ڪر، پنهنجي
 حيثيت نوڪر واري نه، پنهنجي وڏي ڀاءُ جي رهندي.
 چنگ، سندس مشوري تي عمل ڪيو ۽ ويٺڪ
 مان گڏ سندس گهر ۾ رهڻ لڳو ۽ ويٺڪ جي زمين
 تي ڪم ڪرڻ لڳو.
 انهيءَ مان سانوڻ اڳيون پويون ڪسرون ڪڍي
 ڇڏيون. ايترو وڻو جو حد نڪاهه ٽائين چئني طرفن
 جل ڦل نظر ايندو هو. فصل به انتهائي سٺو ٿيو ۽ ويٺڪ
 ۽ چنگ، ٻن ڇٽن جي لاڀاري وجهڻ کان نصو زور
 هو، اهو ڏسي ويٺڪ به ڪيت مزور پگهاردار طور رکيا
 جيڪي سائن گڏجي ڪم ڪرڻ لڳا. هو پنهنجن ٻنهي
 ڀائرن کي به زمين تي وٺي ويندو هو ۽ انهن کان اهو
 ڪم وٺندو هو جيڪو هو شوق ۽ خوشيءَ سان ڪندا
 هئا. هو گڏهه تي ان ٻار ڪندا، گڏ ڪيندا، ۽ ڪنهن
 ڪنهن وقت هر به ڪاهيندا هئا. اڃان هو ايترا مضبوط
 نه هئا جو سگهه ۽ ڪارائتا هاري ثابت ٿي سگهن،
 پر تنهن هوندي به ويٺڪ چاهيو ٿي ته هو ننڍي عمر
 کان ئي ڪم ڪرڻ جا عادي ٿين ۽ سندس جيسر معج جي

گرمائش برداشت ڪرڻ جي قابل ٿيڻ، ڪم ۽ هارين
 کي محنت ڪندي ڏسڻ، محنت جو مطلب سمجهڻ ۽
 محنت ڪرڻ جا عادي ٿيڻ. ويٺڪ پڙهڻ ڪونه هون
 پر ايترو ڄاڻائين ٿي ته حويلي وارن زمين آهي ۽ ڪري
 وڪرو ڪئي هئي جو آهي ۽ جاگيردار گهراڻي ۾ ڪنهن
 کي به محنت ڪرڻ جي عادت ڪونه هئي، نه وري
 هو پنهنجي زمين جي ڪار سنڀال لهندا. ويٺڪ ڄاڻو ٿي
 ته زمين مالڪ جي محنت، ڏيان ۽ پڇاڳاڇا ڪن سواءِ
 ڪجهه نه هئي. ماءُ جي ٻين مان پلا ڪنهن ڌارئين ٻار
 کي ڪم ملي سگهندو؟

پر ٿي، پلا پنهنجي پريمي ۽ ڪان سواءِ ڪنهن ٻئي
 سان پيار وٺي سگهندي؟ ڌرتي ۽ جو مثال به اهڙو ئي
 آهي. جيڪو ڌرتي کي مائتا سمجهندو ۽ ڌرتيءَ کي
 پنهنجي پرڻي مثال سمجهندو، سو ڌرتيءَ سان سلوڪ
 به اهڙو ئي ڪندو ۽ سندس پيار، احترام ۽ عبادت جو
 رسلو ڌرتي به اهڙو ئي ڏيندي. حسين من موٽي مورن
 سان پيار صرف سندس پريمي ڪندو آهي ۽ سندس هٿن
 ۽ چن جي لمس اڳيان پرڻي به هٿيار ڦٽا ڪري
 ڇڏيندي آهي ۽ محنت جي ساگر ۾ پريمي سان گڏ
 لڙهي ويندي آهي. لتوچن جي پرواهه ڪرڻ بنا ۽ اها
 ساڳي عورت، ڪنهن راکشش جي حملي جي مورن
 ۾، ممڪن آهي ته پنهنجو ست هارائي ويهي پرڻي
 انهيءَ راکشش کي اهو ڪجهه ملي سگهندو جو ڪو

حسنه جي پرهمي ۽ کي نصيب ٿيندو؟ هرگز نه... ماءُ جي
 ٻين ۽ نڌن ٽيچ لهندي جڏهن سندس جگر کوشي جي
 ٻنگڙن هٿن جو لمس محسوس ڪندي جو اهي ۽ لمس
 ۽ ڊوڪا محبت ۽ حبيڪو احساس هوندو اهو ٻئي
 ڪنهن لمس ۽ نه مائي سگهندو. سو ڌرتي ۽ جو معاملو
 به ساڳيو آهي. زمين معنيٰ مالڪ. ۽ حويلي ۽ وارن کي
 زمين انهي ۽ ڪري وڪرو ٻئي ڪرڻي ٻئي جو هنن
 جو زمين سان مائتا وارو يا پریتما وارو سڀند ڪونه هو.
 سندن زمين نڌلڪي هئي تنهن ڪري ايترو فصل ڪونه
 ڏيندي هئي جو سندن ضرورتون پوريون ٿي سگهن ۽
 ائين کين وقت به وقت زمين وڪرو ڪرڻي پوندي
 هئي. ۽ اهي سوچون ذهن ۽ رکي هو پنهنجن انهي ٻين
 کي زمين تي وٺي ويندو هو جيئن هڪ نه هو محنت
 جا عادي ٿين ۽ بهو نه زمين سان سندن مائتا ۽ پریتما
 وارو سڀند قائم ٿئي. اوهان کي هاڻ هو زمين تي ڪم
 ڪرڻ نه ڏيندو هو ڇاڪاڻ ته زمين تي ڪم ڪرڻ
 لاه هائي هن هاري ۽ مزور هٿ ڪري ورتا هئا. جنگ
 جي مدد سان هنن هين دفعي هڪ وڏو گودام اناج
 ذخيره ڪرڻ لاه ٺهرائي ورتو هو ۽ جنگ ۽ پوڙهي
 انهي جي صلاح سان ڏهه ريڙيون، ڪچهري، پڪريون، ۽
 ڪڪڙيون به ورتيون هيون جن جو گهر ۽ آنا ٻارن
 جي کائڻ لاه ڪتب ايندا هئا.
 اولين صرف گهر جو ڪم ڪندي هئي. کڻن لاه

ٺهون ڀرت ڀريل چادرين ۽ وهائڻ جون جهون ٺاهيندي
 ٻارن لاءِ نوان نوان لباس تيار ڪندي، وينگ ۽ سنڌي
 پوڙهي پيءُ جي آرام جو ۽ سندن خوراڪ جو خيال
 رکندي هئي، هر وقت گهر جي ٺاهه، ٺوهه ۽ لڳي پيلي
 هوندي هئي، هن جيئن ته پنهنجي زندگيءَ جو وڏو حصو
 جاگيرداري محل ۾ گذاريو هو تنهن ڪري کيس پلي
 بت ڄاڻ هئي ته گهر کي ڪهڙي ريت سينگارڻو ويندو
 آهي ۽ لباس ڪهڙو پهريو ويندو آهي. هن گهر جو
 نقشوئي بدلائي ڇڏيو هو، هاڻ اهو گهر ڪنهن هاري
 جو ڪونه ٿي لڳو. ۽ هينئر وينگ صرف هاري نه هو
 به ڪونه، هو چڱو خاصو زميندار ٿي چڪو هو.
 زندگيءَ جي انهيءَ سفر ۾ هڪ ڏينهن وري اولهن
 گهر جي اندرئين ڪوٺيءَ ۾ هلي ويئي. هينئر هو ڄام
 ته سٺو دايون گهرائي سگهي ٿي، پر هن جو خيال هو
 ته دايون جي اچڻ سان سندس تڪليف ۾ ڪمي ڪونه
 ٿيندي. ٻار پيدا ڪرڻ واري عمل ۾ ته دائي مدد ڪري
 سگهي ٿي ۽ تڪليف نٿي گهٽ ٿي سگهي
 پوءِ ڇو هروڀرو دائي گهرائجي. انهيءَ ڪري هو ڪنهن
 کي ٻڌائڻ بنائي ڪوٺڙيءَ ۾ هلي ويئي. هن ٻڌائڻ
 دوران کيس اڳي کان گهڻي تڪليف ڏسڻي پئي آئي
 فارغ ٿيڻ ۾ به اڳي کان گهڻو وقت لڳس. وينگ جڏهن
 اوندهه ٿيڻ کان پوءِ گهر موٽيو ته هيس دروازي تي ٿي
 بيٺو هو. وينگ کي ڏسي خوشيءَ وچان ڪلندي ڪلندي
 کيس خوشخبري ٻڌايائين. ”ٻيلاو منهنجي نهن ۽ تنهنجي

زال هن دفعي ٻن جھٽرن جا ڪنڊن ٻارن کي جنم ڏنو آهي.
 اهو ٻڌي ويٺڪو ٽڪڙو ٽڪڙو هلندو ڪوٺڙي ۾
 پهتو جتي اولهن ڪٽ تي لهيل هئي ۽ سندس ڀر ۾
 ٻئي ٻار لپٽا پيا هئا ڏي ۽ ٻيٽ ٻن ٻارن کي ڏسي
 ويٺڪو ڏاڍو خوش ٿيو ۽ ڪلندي زال کي چيائين ”ڇا
 انهيءَ ڪري تُو به هيرا موٽڪان گهري ورتا هئ؟“
 اولهن مڙس کي خوش ڏٺو ته سندس چپن تي به
 هڪ ٽڪل ٽڪل مرڪ تري آئي.

ڪهڙي خوشي هئي جيڪا ويٺڪو نه مائي هئي؟
 پر هڪ ڏک اڃان به هوس ۽ اهو هو سندس ڏي ۽ جو
 نه ڳالهائڻ. هو هان هان لڳي هئي پر زبان سان ڪجهه
 به نه چوندي هئي. ويٺڪو جا ڪن سندس زبان مان
 لفظ ٻاٻا ٻڌڻ لاه آنا هئا پر سندس اها خواهش اڃان
 پوري نه ٿي سگهي هئي. هيءَ کي ڏسي هو مرڪندي
 هئي. سندس مرڪ ڪلاب جي تازي لڙيل مڪڙيءَ جهڙي
 وائڙ ۽ دل ڇڪهندڙ هئي. ۽ سندس چهرو به من موهندڙ
 هو. پر هن ڳالهائڻو نٿي؟ ڇا هو ڪونگي هئي؟ هو
 اڪثر سوچيندو هو ته جي هن ٻڪ کان پٽاب ٿي هن
 مڪڙي کي وڪڻي هجي ها ته هن عمر تائين نه ڳالهائڻ
 ڪري خريدار جهڪر کيس ماري ڇڏين ها.

ويٺڪو جنهن علائقي ۾ رهندو هو اتي جي تاريخ
 هئي ته هر پنجن سالن کان پوءِ ڏڪار جو عفرين ضرور
 منهن ڪڍندو هو ڪڏهن منهن نه وڃڻ ڪري

سوڪ نر ويهي هئي ۽ ٻوڪ لاه پائي ڪونه هورو
 هو نه ڪڏهن وري تمام گهڻي منهن وسڻ جي ڪري
 ڪجهه تباهه ٿي ويندو هو. انهي ڪري ويٺڪ هر وقت
 انهيءَ فڪر ۾ رهندو هو ته ڪهڙيءَ ريت اهڙو انتظم
 ڪري جو ڪنهن به قسم جي ڏڪار جي صورت ۾
 ڪيس ۽ سندس خاندان کي اهي ڪشالا نه ڪڍڻا پون
 جوڪي هو ۽ دفعو ڪڍي آيا عشاء هو هر وقت انج
 جو وڏو ذخيره گودامن ۾ وڪرو ڪرڻ بنا رکندو هو
 ته جيئن ڏکيءَ ويل ڪم اچي سگهي. انهيءَ مقصد لاءِ
 هن ٻيا گودام ٺهرائي ورتا هئا ۽ پنهنجي رهائش لاءِ
 نئون گهر ٺهرائي ورتو هئائين جنهن ۾ وڏا سوادار
 ڪمرا هئا، پڪيون چٽيون هيون. وڏو شاهي اڱن هو
 ۽ دروازن ۽ پتين تي رنگ روغن به ٿيل هو. مندن
 پرائي گهر ۾ هائ چنگ ۽ ٻيا هاري رهندا هئا. چنگ
 جي حيثيت ڪمدار واري هئي ۽ هو هر ڪم پنهنجو
 ذاتي سمجهي ڪندو هو. رنگ به چنگ جي هر ضرورت
 جو خيال رکندو هو پر چنگ، ويٺڪ جي اصرار جي
 باوجود گهڻي خوراڪ استعمال نه ڪندو هو. انهي ڪري
 شايد سندس هڏيون گوشت بنا هيون. هو صبح جو سج
 اڀرڻ کان اڳ زمين تي ويندو هو ۽ سج لڏي مهل
 واپس ورنندو هو. انهيءَ عرصي دوران سندس تيز نگاهون
 هر هاريءَ ۽ مزدور تي ڪپڙل هونديون هيون ۽ ڪنهن
 کي به آرام ڪرڻ يا سست ٿيڻ جي اجازت نه ڏيندو

هو. ۽ جڏهن لاپاري جو وقت ايندو هو ته هارين جي زالن ۽ ٻارن کي زمين تي اچڻ نه ڏيندو هو. متان ڪشي هو پنهنجي لباس ۽ داڻا چورائي ڪشي وڃن.

وينگ ۽ چنگ جو پاڻ ۽ ڀائرن جهڙو سلوڪ هوندو هو، فرق صرف اهو هو جو چنگ عمر ۾ وڏو هجڻ جي باوجود خود کي ننڍو ڀاءُ سمجهندو هو ڇو ته کيس احساس هو ته هو وينگ جو ملازم هو.

هالي وينگ پاڻ زمين تي ڪم نه ڪندو هو. سندس زمين تي ايترو ته فصل ٿيندو هو جو کيس هر وقت مارڪيٽ ۾ ان جي وڪري جي سلسلي ۾ رهڻو پوندو هو. ڪڏهن قيمتون وڌن ٿيون، ڪڏهن مال وڪرو ڪرڻ گهرجي، ڪڏهن لڪائڻ گهرجي، اهي سڀ گالهليون ڄاڻڻ لاءِ کيس گهڻو ٿڌو وقت مارڪيٽ ۾ رهڻو پوندو هو. هو تر جو تمام وڏو لائبرو زميندار هو پر مارڪيٽ ۾ ان جو سودو طئي ڪرڻ کانپوءِ اڪثر احساس ۽ ڪيتري جو شڪار ٿي ويندو هو جو هو پڙهيل نه هو. معاهدي جو ڪاغذ کيس ڪنهن ٻئي کان پڙهائڻو پوندو هو ۽ دوڪاندارن جا معمولي منشي جن جو پگهار وينگ جي ڪنهن به هاري کان وڌيڪ نه هو، ڏانهن طئي ٻين نظرن سان ٺهاريوندا هئا ڇڻ ڇولدا هجن. "پنسي وارو آهين ته ڇا ٿيو، آهين ته اڻ پڙهه" معاهدي جي ڪاغذ تي هو صحيح به نه وجهي سگهندو هو ۽ کيس اڳرڻو لڳائڻو پوندو هو. اهڙيءَ ڪري ڏينهن جڏهن مال

ٽرٽر مارڪيٽ ۾ اچي رهيو ۽ ويٺڪ هر وقت مارڪيٽ
 ۾ رهندو هو، مال جو سودو طئي ٿيڻ کان پوءِ جڏهن
 سودي جا ڪاغذ ڏهن ۽ صحيح ڪرڻ جو وقت آيو
 ته کيس اڳي جيان پنهنجي اڻ پڙهيل هجڻ جو اعتراف
 ڪرڻو پيو ته دوڪان تي وڌلن عجب مان ڏانهن ٺهاريو
 ۽ ٻن ٽن مهينن ڇٽر به ڪئي. اها سندس صبر جي
 انتها هئي، دوڪان تي ته هن ڪنهن سان منهن نه
 آيو، پر واپسي ۾ رستي تي هو خود سان جنگ
 ڪندو آيو. اڻ پڙهيل هجڻ ڪري نه بد نصيبي ۽ شرم
 جهڙي ڳالهه هئي جو هو ڪاغذ تي لکيل آڏا پٺا لفظ
 به نٿي پڙهي سگهيو، پر انهي ۾ سندس ڪهڙو ڌرم
 هو؟ سندس پيءُ کيس شروع کان ئي محنت سان لڳايو
 هو پوءِ آخر پڙهڻ ڪٿان سگهي ها؟ اها ڳالهه سوچي
 هن فيصلو ڪيو ته هو پنهنجي وڏي پٽ کي ست
 ڪنهن مدرسي ۾ داخل ڪرائيندو جيئن هو پڙهي لکي
 وٺي ۽ پوءِ سودي ڪرڻ وقت سندس پاران لکا پڙهي
 جو ڪم ڪري، ائين ڪنهن کي به شمس کليل جو
 موقعو نه ملندو.

گهر پهچي هن پنهنجي وڏي پٽ کي سڏيو. سندس
 عمر ٻارهن سال هئي ۽ عمر جي لحاظ کان سندس قد به
 وڌيڪ ئي لڳو. پٽ جي سامهون اچڻ تي ويٺڪ پنهنجي
 فصيلي جو اعلان ڪيو. ”مباحثي“ کان پنهنجو زور
 تي وجهڻ بند، توکي مدرسي ۾ داخل ٿيڻو ۽ علم حاصل

ڪراو ٻوندو، پنهنجي خاندان کي هاڻ ڪاروبار سنڀالڻ لاءِ پڙهيل ڪڙهيل شخص جي ضرورت آهي. اهو ٻڌي وڏو ڇوڪرو ڏاڍو خوش ٿيو ۽ چيائين ته پنهنجي نه اڳهڻو اها خواهش هئي، پر ڪنهن نٿي سگهيس.

جڏهن ننڍي اهو ٻڌو تڏهن هو به ڪوڙ ڪندو پڳو آيو، هو سخت هٽيلو ۽ ضدي ٻار هو. روئندي چيائين ته آءٌ به زمين تي ڪم نه ڪندس، زمين تي ڪم ڪرڻ لاءِ هيترا سارا هاري جو آهن، پوءِ آءٌ ڇو ڪڏهن وانگر رهان ۽ وڏو آرام ۽ سٺڪ سان، ڪنهن ڇت جي ٻاچي ۾ ويهي پڙهي؟

وينگ کي اهو ڏسي خوشي ٿي ته سندس اولاد ۾ تعليم جو چاهه آهي. سو هن ننڍي کي به مدرسي ۾ داخل ڪرائڻ جي حاسي ڀري.

ٻئي ڏينهن هو پاڻ، جنگ ۽ اولين بازار وٺي جتان ٻارن جي مدرسي لاءِ نئين لباس لاءِ ڪپڙو ورتائون ۽ هڪ ڪتابن جي دوڪان تان ٻارن لاءِ فلم، قلمي، قريون ۽ مس ورتائون. دوڪاندار سڃاڻو هو ۽ سمجهي ويو ته وينگ پاڻ پڙهيل ڪولہ هو ۽ نه وري کيس انهن شين جي قيمتن جي ڪا سڃاڻ هئي. جيڪي هو خريد ڪري رهيو هو انهيءَ ڪري هو هر شيءِ جي قيمت وڌائي رهيو هو ۽ وينگ پنهنجي جهالت لڪائڻ خاطر سندس من گهري قيمت ادا ڪئي.

ٻئي ڏينهن وٽنگ پنهنجي پٽن کي ساڻ وٺي گهرون
 کي ويجهو قائم هڪ مدرسي ۾ وٺي ويو جتي هڪ
 جهور پوڙهو ٻارن کي پڙهائيندو هو. پوڙهي پنهنجي
 گهر جي اڳن تي ٿڌا رکي ڇڏيا هئا جن تي ٻار ويهندا
 هئا. سندس ويهن لاه هڪ موڙو هوندو هو ۽ سوڙي
 اڳيان هڪ لٽل ميز پيئي هوندي هئي. پوڙهو هر ڇهن
 مهيني يا وري عيد ٻرات تي ٻارن جي مائٽن کان چند
 هڪڙا وصول ڪندو هو ۽ انهن جي عيوض ٻارن کي
 تعليم ڏيندو هو. پوڙهي جي هٿ ۾ هر وقت هڪ وچلو
 هوندو هو، جنهن سان هو خود کي هوا به هڻندو هو
 ۽ چوڪرن کي سزا به ڏيندو هو. سبق ڪچو ٿيڻ جي
 صورت ۾ شاگردن کي سخت سزا برداشت ڪرڻي پوندي
 هئي. پوڙهي جي سخت مزاجي ۽ سزا ڏيڻ جي ڪري
 شاگرد تعليم حاصل ڪرڻ ۾ ڪوتاهي کان ڪم نه
 وٺندا هئا ۽ جلدئي لکن پڙهڻ سکي ويندا هئا. وٽنگ
 به سندس انهن خاصيتن کان متاثر ٿي، سندس مدرسي
 جو انتخاب ڪيو هو، نه ته مدرسان به به ڪيترائي هئا.
 وٽنگ جڏهن ٻارن کي وٺي مدرسي پهتو تڏهن سندس
 هٿ ۾ هڪ ريشمي رومال هو، جنهن ۾ ٻه ٻڙن آليا
 هئا. وٽنگ کي ڏسي پوڙهي استاد پنهنجي پتل جي
 ڪمانين واري عيوض مان گهوڙي نظر سان سندس
 سندس ٻارن جو جائزو ورتو. پوڙهي جي انهي انداز
 وٽنگ کي اڃان به متاثر ڪيو ۽ کيس هڪ ٻي

هن صحیح انتخاب ڪيو آهي. پوڙهي استاد اڳيان ادب
 وڃان جهڪي، ويٺڪ چيو ”استاد محترم، هي پتي
 منهنجا پٽ آهن ۽ في الحال بيڪار آهن، مون کي اميد
 آهي ته اوهان جي مار ڪاٺي ۽ مڙئون سهي هي ڪارائتا
 ٿي پوندا ۽ اٽڪل پڙهڻ سکي ويندا. اوهين بيشڪ هنن
 جا مٿا ٽاڙي ڇڏيو، ماري ماري اصل سامه ڪڍي ڇڏيو
 ته به آڏو توهان وٽ ڪلا ڪٿي نه ايندس. هي اڄ کان
 توهان جي خدمت ۾ رهندا ۽ توهان جي هر حڪم جي
 بجا آوري ڪندا. آڏو به هر خدمت لاءِ حاضر آهيان“
 ايترو چئي هن ريشمي رومال استاد جي سامهون پهل
 ميز تي رکيو جنهن کي استاد قبول ڪيو ۽ ويٺڪ
 کي پڪ ڏنائين ته هو ستت ئي سندس پٽي پٽن کي
 علم فاضل بڻائي ڇڏيندو.

ٻارن کي مدرسي ۾ ڇڏي ويٺڪ جڏهن واپس پتي
 آيو ته خوشي ۾ ٻهڪو پتي، سندس پير زيرن تي
 کٽائي نٿي، رحتي ۾ هڪ پڙيسري گڏيس، جنهن جي
 پٺ تي فخر واري لهجي ۾ ورائيائون ”پنهنجن پٽي
 پٽن کي مدرسي ۾ داخل ڪرايو پيو اڃان، مون کي
 کٽڻ زمين تي ڪم ناهي ڪرائڻو، ڪن علم جي روشني
 ملڻ منور ڪرڻو آهي. تعليم حاصل ڪري پوءِ پل
 آهي پنهنجون زمينون سنڀالڻ، ائين ڪهر ساڻن دوکو
 ٻولاب نه نه ڪري سگهندو.

پوڙهي استاد پٽي چوڪرن جا نالا به رکيا، نه نه

اڳ هڪ وڏو هوانو هو ۽ ٻيو ننڍو... هال وڌيڪ
 نالو هوانو ۽ ننڍي جو نالو لهوون رکيو ويو. ٻئي
 جي نالن جي پهرئين لفظ جو مطلب هو "اهڙو ماڻهو
 جنهن جي دولت زمين هجي."

باب چوڏهون

مٿي ورهه نهايت آرام سان لنگهي ويا. پر لٽ
اهو آرام جو مدو به پورو ٿيو. ڏاکڻي سرحدي علائقي
مان لنگهندڙ دريا سچرجي پيو ۽ سمورا بند ٽوڙي ويرانا
ٿيڻ لڙي. آبادين ۾ ڪاهي پيو. جهنگ، جهر ۽ بر، جل ڦل
ٿي ويا. هر طرف هائي ٿي هائي. آباد زمينون هائي ۽ مٿي
اچي ويون، فصل لڙهي ويا. ڪڪاڻيون جهڳيون ۽ ڪچا
گهر ٻوڏ جي هائي ۽ جي جوش جو بک بڻجي ويا. ماڻهو
بي گهر ٿي ويا، ان ٺاهيد ٿي ويو. هڪ دفعو وري ماڻهو
بک مرڻ لڳا. هڪ وري انهن علائقن ڏانهن هجرت
ڪري ويا جتي ٻوڏ جو هائي نه رهيو هو. شهرن ۾
وري لنگر کلي ويا. چنڊا گڏ ٿيا ۽ ٻوڏ جي ستايلن جي
مدد جا سانباها ٿيڻ لڳا. گهٽ ۾ گهٽ ويٺڪ اهڙو
شخص هو جنهن کي ڪا پرواهه نه هئي. دور اندیش
نه هو اڳ ۾ ئي هو. مٿان وري دولت آيس ته ويتر
وڌيڪ عقل وارو ٿي پيو هو. ٻوڏ کي ذهن ۾ رکندي
هن پنهنجي لاه ۽ ڪو گهر هڪ مٿاهين هنڌ ٺهرايو هو
۽ اناج جا گودام به اتي ٺهرايا هئا. جيئن ٻوڏ جي
هائي کان ان کي محفوظ رکي سگهجي. سو جڏهن ٻوڏ
آئي ته ويٺڪ لاه ڪنهن به قسم جي تباهه ڪاري جو

بهنام نه کٽي آئي. ايترو سو ضرور ٿيو ته سندس زمين
 تي بيٺل فصل لڙهي ويو. پر هاڻ انهيءَ معمولي نقصان
 جو وڻنگ تي ڪوبه اثر نٿي ٿي سگهيو. سندس گودام
 ان سان ڀريل هئا ۽ تجوڙي جون جي سڪن سان. هوڏ
 جو هاڻي سندس گهر ۾ گودامن ٿاڻن نه پهچي سگهيو
 ۽ هو آرام سان گهر ويٺو هوڏ جون تباهه ڪارڻون
 ڏسندو رهيو. ڳوٺ جي جن ماڻهن ۾ ڪا ٿوري گهڻي
 پهچت هئي ۽ جهڪي بالڪل لاچار ڪونه هئا، سي
 ٻيڙين ۾ عارضي گهر ٺاهي هاڻي ۽ ٽي رهڻ لڳا، دريا
 مان وهي ايندڙ مڇيون ڦاسائيندا هئا ۽ دريا جا ڀڪي
 ماريندا هئا ۽ پيٽ گذر ڪندا هئا. هوڏانهن وڻنگ کين
 هر وقت اناج مهيا ڪري ڏيڻ لاءِ موجود هو. هن
 پنهنجي ذخيري کي لڪايو ڪونه ۽ نه اجايا پئسا
 گهرندو هو. وڻنگ انهيءَ ڌڪيءَ ويل ۾ پنهنجن ڳوٺواسين
 جي مدد ڪرڻ تي گهري، باقي بنا پئسن جي به اناج
 ڏيڻ جي خلاف هو جو چوندو هو ته اها منهنجي محنت
 جي ڪمائي آهي، حق وصول ڪرڻ ته منهنجو حق
 آهي، باقي اجايا پئسا وٺان ته پوءِ تيس ڏوهاري.
 هوڏ جي ڪري هر ماڻهو بيڪار ٿي ويو هو. ڳوٺ
 ۾ رهندا هئا رڳو هاري ۽ ڪيت مزرور. پنهنون سڀ هاڻي
 هيٺ هيون، ڪم ڪٿي ڪجي؟ وڻنگ به لاڳيتو بيڪار
 رهڻ ڪري، ۽ بيڪاري جي باوجود هر وقت پيٽ ڀري
 خوراڪ کائڻ ڪري، ۽ لذت طعامن جي لشي جي ڪري
 سڄو سڄو ڏينهن سهڻ ڪري، چڙچڙو ٿي پيو هو.

چڱ ۽ سائنس گڏ رهندو هو ۽ سندس هاري ناري به
 سائنس گڏ رهندا هئا ۽ ڇو ته سندن مالڪي ڪي ڪا پرواهه
 ڪونه هئي ۽ ڪين به وقت تي مالي ملي ٿي وڃي انهي
 ڪري سڄو سڄو ڏينهن ڪچهريون لڳايو، ڪل پوک
 ڪري ويٺا هوندا هئا، جيڪا ڪالهه وينگ ڪي ناهيند
 هئي، هو هر وقت انهيءَ سوچ ۾ هوندو هو ته مڙورن
 لاءِ ڪونه ڪو ڪم ڪڍي جهڙن هو آرام سان نه ويهي
 سگهن، پر ڪم ڪٿان اچي؟ پوءِ ڪڏهن پنهنجي گهر
 جي پٺين ۽ چٽين تي لپو پوتو ڪرائيندو، ڪڏهن رنگ
 ڪرائيندو، ڪڏهن وري چونڊن ته واڻ مان رسا ويهي
 وٺيو، مطلب ته اهڙا ڪم جيڪي اڳ هاڻ وانڍڪائيءَ
 ۽ بيڪاريءَ ۾ ڪندو هو سي به هاڻ پنهنجي ملازمن
 کان ڪرائيندو هو. خود سندس ڪرڻ لاءِ ڪو ڪم
 نه هوندو هو. ۽ اها ڪالهه به هن لاءِ گهڻي جو سبب
 بڻل هئي. آخر ڪو انسان ڪيترو وقت ويهي گذاري
 سگهي ٿو؟ هر وقت هاڻي جا نظارا ڏسڻ، ٻارن سان
 محبت جو اظهار ڪرڻ يا زال سان ڪچهري ڪرڻ
 هر ماڻهو جي نه وس جي ڪالهه نه آهي. مسئلن وري
 جي ڪنهن جي حياتي جدوجهد ۽ محنت ڪندي گذري
 وڃي ۽ سندس سڀاءُ ۾ هي چيني هجي ته اهو ماڻهو هڪ
 هنڌ بهي ڪهڙن؟ پر وس به نه لڳي هليو. هوڏانهن هليو
 به عمر جي انهيءَ سرحد کي اچي پاڪر وڌا هئا جتي
 ٻچو، عقل ۽ سمجهه موڪلايو وڃي، انساني هميشون

مردہ ٿو وڃن، خواهشون ختم ٿو وڃن! پوڙهو هاڻ
 نه ته صحيح ڏسندو هو نه ٻڌندو هو. سچو سچو ذهن
 بستري تي پيو هوندو هو. اولهن سندس آرام ۽ خوراڪ
 جو تمام گهڻو خيال رکڻدي هئي ۽ کيس هر آسائش
 مهيا ٿيل هئي. پر هن ڄاتو ٿئي ته سندس هاري پٽ
 هاڻ علائقي جو وڏو زميندار بلجي چڪو آهي ۽ ڪيترا
 ماڻهو سندس در تي -والي آهن- ويٺا جي خواهش
 هئي ته سندس پيءُ سندس ٺٽ ڏسي پر پوڙهو هاڻ انهن
 ڳالهين کان مٿي چڙهي ويو هو. پوڙهو ۽ ويٺا جي
 وڏي ڏي ۽ جهڪا گرندي هئي هڪجهڙي ڏانهن ٺهاري
 ۽ کلندا رهندا هئا. ويٺا جي ڏي ۽ جهڪا سڀئي هئي
 پر گولنگي هئي، ۽ ويٺا کي الهه ڏک به چڱو پر نشان
 ڪيو هو. هو ڏسندو هو ته سندس پيءُ ۽ ڏي ۽ گولنگي
 وانگر هڪجهڙي کي تڪيو پيا کلندا هئا ته سندس دل
 مان آه، لڪري ويندي هئي. وٽس ڪهڙي شيءِ جي
 ڪمي هئي؟ پر سچ آهي، جي انسان کي هر خوشي
 ملي وڃي ته جيڪر هو خود کي ئي خدا سمجهي اڳي
 هر خوشي، سک ۽ وسيلو موجود هوندي به ويٺا
 پنهنجي ڏي ۽ خاموشي لوڙڻ کان قاصر هو، دل تي
 دل ۽ پيو پهرندو هو پر ڪجهه ڪري ڪونه ٿي سگهيو.
 اولين جيڪو پيلو چڻيو هو هو هاڻ گهر جي فرش
 تي ٻاٻڙا پائڻ لڳو هو. ائين لڳندو هو چڻ ڪٿار پوڙهو
 پائي رهيا هجن. ويٺا واري واري هر ڀار وٽ ڪجهه

وقت گذاريندو هـ. و. سائن گساليون ڪندو. وري
 پوڙهي پيءُ وٽ هليو ويندو. سائن ادپاريون لهواريون
 ڪندو. پوڙهي کي هوڏ جي تازو صورتحال کان واقف
 ڪندو. سندس ضرورتن جي پڇا ڪندو ۽ پوءِ وري اولين
 وٽ اچي ويهندو. هنن اولين سان پنهنجي عمر جو هڪ
 وڏو حصو گذاريو هو ۽ هاڻ اولين وٽ ڪابه شيءِ نه
 هئي جيڪا پنهنجي مڙس کي ڏئي. هن پنهنجو پيسار،
 محبت، خدمت ۽ آسودگي، سڀ ڪجهه ويڻگ جي
 حوالي ڪري ڇڏيا هئا. ويڻگ جي خدمت ڪئي هئائين
 سندس خواهشن کي تڪميل جو جاسو پهرايو هئائين
 تڏهن ويڻگ غريب هاري هو. اولين ڪنهن به لحاظ کان
 سهڻي نه هئي، پر عورت هئي ۽ غريب ويڻگ جڏهن
 ڇو ڏينهن زمين تي محنت مزدوري ڪري، پگهر وهائي
 سڄ لٽي مهل گهر ايندو هو ته گرم گرم ماني سان
 ٽي ۽ پوءِ رات جو بستري ۾ گرم جسم جڏهن سندس
 پاڪر ۾ ايندو هو تڏهن هو اهو ڪولہ ڏسندو ۽ سوچيندو
 هو ته سندس پاڪر ۾ جيڪو آهي سو سهڻو آهي يا نه،
 يا جنهن کوس گرم گرم ماني ڪارائي تنهن جا هٿ
 ننڍڙا ۽ نازڪ هئا يا ٿاهڻا ۽ بي ڊولا. پر هاڻ هو وڏو
 زميندار هو. پيٽ پري ماني ملندي هيس ۽ ماني لاه
 ڪا محنت به نه ڪرڻي پوندي هيس تڏهن ويڻي ويڻي
 لهو خيال دل ۾ اچي ويندو هوس ته سندس زال سهڻي
 نه ڪولہ آهي، پر پنهنجي ٿاهڻ ڏوھ ۽ سينگار تي به

ڏهان نه ڏيندي هئي. پوءِ وارن انهن ڏينهن ۾ هڪ
 ڏينهن جڏهن هو اولهن وٽ ويٺل هو ۽ اولهن ٻارن جا
 هڪڙا سلائي ڪري رهي هئي تڏهن ويٺي ويٺي ويٺي
 اولين جي جسم جي بناوٽ ۽ شڪل صورت تي غور
 ڪرڻ شروع ڪيو ۽ مٿس واضح ٿيو ته سندس زال جا
 وار اڻڀا ۽ منجهيل مٿت جيان هئا، سندس ڇهرو وڏو
 ۽ چمڙي ڪهري هئي، پرون وڪريل ۽ ٽڙيل پڪڙيل
 هئا، چپ ٿلها، نڪ ٻسو، ۽ هٿ ٻيڙي جيان هئا.
 دڙو پڪڙيل ۽ ٻي انتها وڌا، ۽ جبلن جيڏا ٻي سراسر ڪيل
 آره... کيس اهي ڳالهون ڏسي ڪاوڙ اچي ويئي، چوڻ
 هاڻ هو زميندار هو، پئسي وارو هو، سونهن ۽ نواڪت
 جا چونچلا آهن ٿي ماڻهن جي ذهن ۾ پيدا ٿيندا آهن.
 توڪ مان اولن کي مخاطب ڪري چوڻ لڳو، ”تو کي
 ڏسي ڪير چئي سگهي ٿو تون ڪنهن وڏي زميندار
 جي گهر واري آهين؟ ماڻهو ته اهوئي سمجهندا ته تون
 ڪنهن بکن جي ماڻهن، هاريءَ جي زال آهين (جن
 زميندار جي زال لاءِ سهڻو ۽ نازڪ نفيس هجڻ لازمي
 شرط هو).

اولين سندس زهر ۾ پڌل لفظ ٻڌندي رهي ۽ حيرت
 ۽ عجب وچان ڏانس ٺاهي رهي. پوءِ جڏهن هو ڪافي
 پئو لاءِ ترسيو ته اولين آهستي چيو ”اهو تون ڪونه
 پيو ڳالهائين. ويٺڪ ڪونه پيو ڳالهائي. اهو ڪو پيو آهي
 ويٺڪ ڪجهه نرم ٿيندي چيو ”منهنجي چوڻ جو

مطلب اهو آهي ته تون پنهنجن وارن کي تيل چونه
 ٿي لڳائين، پنهنجي جسم کي عطر عنبير جو ٺٽي لڳائين،
 سٺا ڪپڙا جو ٺٽي ٻارين، پنهنجا پير ته ڏس ڪهڙا
 نه بي حرا ۽ وڏا آهر؟ انهن کي ڪنهن حليءَ جيتيءَ
 ۽ جو ٺٽي لڳائين؟

اولين پنهنجن پيرن کي ڪپڙي ۽ لڪائي ڇڏيو.
 منهن مڙس کي سندس ڪهرا ۽ وڏا پير هال تڪليف
 نه لڳا هئا پر ڪنڇي کي به ڪهن هن کي باد
 آيو ته جڏهن هو سائس زمين تي اگهاڙن پيرن ۽ ڦٽل
 لٽن ۽ ڪم ڪندي هئي تڏهن ته کيس منجهس ڪا به رائي
 نظر ڪونه ايندي هئي، رات جو جڏهن هو پاڻ به سڄي
 ڏنهن جي محبت کان پوءِ تڪل هوندي هئي ۽ کيس
 آرام جي ضرورت هوندي هئي، تڏهن ويٺڪ ڪنهن
 وحشيءَ جيان سندس وجود کي جهٽي ويندو هو ۽ ڪتن
 جيئن سندس جسم کي پنيوڙيندو هو پر هو خاموش
 رهندي هئي، تڏهن ته کيس سندس وجود ۽ ڪوبه غصو
 اعتراض جو ڪو نه لڳندو هو.

پر ويٺڪ تي هينئر پئسي جي مستي ۽ سرور طاري
 هو، ماڻهيءَ کي وساري چڪو هو، وڏي واڪي ۽
 ڪارڙ مان هيٺين ”مون کي تنهنجي شڪل کان نفرت
 ٿي پئي آهي، تنهنجي پيرن کان نفرت ٿي پئي آهي.“
 ائين ورائيو... آءُ ننڍڙي ۾ ئي وڪڇي ويئي هئي
 ۽ تنهنجي مالڪن ڪڏهن به مون کي جتي پهڻ لاه

نه ڏٺي. شادي ٿي ته توهان گڏ اگهاڙن پيرن زمين تي
 ڪم ڪندي هئس، انهيءَ ڪري منهنجا پير ڪهه راءِ
 به ٻڌلا ۽ بي سرائي ويا آهن. ۽ انهيءَ ڪري ئي
 آڏاڻن کي ڪڏهن اگهاڙن پيرن هلائڻ نه ڏيندي آهيان.
 ويڳو ويڳو ڪجهه ٻڌڻ لاءِ تيار نه هو. گهران
 نڪتو ۽ منزل جو سوچڻ بنا هلائڻ لڳو. ڪيتري هلاڻي
 به صرف سندس. پنهنجون پڪڙيل هيون. پنين کي ڏسي خيال
 آيو ته هو زندگي ۾ پيو محبت ڪري ها پر ڪڏهن
 به اهڙي جائداد جو مالڪ نه بڻجي ها جي اولهن هيرا
 ۽ لعل سندس حوالي نه ڪري ها. هن ڪڏهن نه بنا
 ڪنهن حيل محبت جي سڀ هيرا سندس حوالي ڪري
 ڇڏيا هئا ۽ وري ڪڏهن انهن جو نالو به نه ورتو هائين
 ته تون جنهن جائداد تي ڪڏهن تو سا منهنجي هون
 جي ڪري حاصل ڪئي اٿئي... هيرن جو خيال آيس
 ته گڏوگڏ اولين جي ارهن جو خيال به آيس جيڪي
 حيتواهه پنج ٻارن کي کير پيارڻ جي ڪري هائي
 ٿڪي پيا هئا پر ته به انهن تي هٿ ڦيرڻ سان ڪيڏو
 نه لطف ملندو هو. ۽ اولين کيس ڪڏهن به اهو لطف
 حاصل ڪرڻ کان نه روڪيو هو... پر ويڳو کي هاڻ
 اولين جي ڪابه چڱائي، پسند نه هئي. دولت سندس
 دماغ خراب ڪري ڇڏيو هو. جڏهن هو غريب هو ته
 انسان هو. ۽ هاڻ دولت اچڻ کان پوءِ وحشي بڻجي
 ويو هو، کيس صرف پنهنجي دولت کان سواءِ ٻي ڪابه

مٿي ۾ پسند ڪونه هئي.

پهتڙي خيالن ۾ گم هو هلدو ڦرندو اچي شهر
هي فھوي خاني تي ۽ ۽ هتي شهر جو غريب طبو
۽ ۽ فھو، ديسي شراب ۽ آفيم واري چانهه پيئڻ لاءِ
اچي گڏ ٿيندو هو. چرس ۽ گانچو به هلدو هو ۽ فھوي
خاني ۾ رڳو دونهون ئي دونهون نظر ايندو هو. ونگ
جڏهن هاري هو تڏهن احساس ڪمري ۾ پڌرو، لڪندو
چپندو فھوي خاني ۾ گهڙندو هو ۽ ڪنهن نوبل-ڪي
ڪڍ ۾ ويهي ٽڪڙو ٽڪڙو چانهه جا ڍڪ پريندو ۽
جلدي ٻاهر نڪري ويندو هو؛ پر هاڻ هو اڳ وارو
غريب ونگ ڪونه هو. تر جو وڏو جاگيردار هو ۽
ڪنهن وڏي ماڻهوءَ جو غريبن جي انهي بيٺڪ تي اچي
عجب جهڙي ڳالهه هئي. هر روز تي چوٽيل شروع ٿي
وڌو. ”اهو ٿئي ونگ لينگ جڏهن وڏي حويلي وارن
کن زمين ورتي آهي. ڏس ته هي، ڪلهه جو بکيو،
اڄ ڪيئن سينو ڏئي هلي رهيو آهي.“

هيتوئيڪ انهن جملن ۾ طرز ۽ حسد گهڻو هو،
پر ونگ انهيءَ کي پنهنجي تعريف سمجهيو ۽ سندس
ڇٽي ٺوڪجي ويئي. پر جڏهن هڪ ڪرسي تي ويهي
هو سيري جي اچڻ جو انتظار ڪري رهيو هو ۽ ماحول
تو نظر وجهي رهيو هو ته اوچتو هڪ خيال سندس
نظر ۾ آيو. ”ڇا غريبن ۽ نيچ ماڻهن جي انهي هٽل
۽ سندس اچڻ ٺاهيو ٿي؟ ڇا اها هٽل سندس سان ۽

شان وٽان هئي؟ نه. اها هوائي هرگز سندس شان جي
 قابل نه هئي. جنهن هوائي جي مالڪ جي ڪمائي سندس
 هارين جي پگهار کان به گهٽ هئي، آئي سندس اهي
 ويهن شانتو نه هو. هن ڪهسي مان چند سڪا ڪڍيا
 ۽ ميز تي رکي نڪيون وڪون ڪڍڻو ٻاهر لڪري ويو.
 سندس ڪهسي ۾ سون ۽ چاندي جا سڪا پئي ڪڍيا
 ۽ انهن کي خرچ ٿي ڪرڻ گهريو. ڪيترن ڏينهن کان
 گهر ۾ بند ٿيو ويٺو هو ۽ پئسن خرچ ڪرڻ جو ڪو
 موقعو ڪونه آيو هو. جڏهن ته ٻوڏ وارن انهن بيڪاريءَ
 وارن ڏينهن ۾ به هو اناج جي وڪري مان جام ڪمائي رهيو
 هو. مٿان وري اڄ زال سان ٽيڪو ٿي آيو هو سو ذهن
 تان اها گرمي به گهٽائڻ ٿي چاهيائين. اهو سوچي هو
 شهر جي وڏي عيش گهر ڏانهن روانو ٿيو. اها هڪ
 وڏي ۽ سهڻي عمارت هئي جنهن ۾ چئني طرفن وڏا
 وڏا شيشا لڳل هئا، اڀر نرم گادين واريون ڪريون
 ۽ صاف سهڻيون ميزون رکيل هيون، صاف ڪپڙن ۽
 ملبوس، فضيلت وارا پيرا، بنا ڪو آواز پيدا ڪرڻ جي
 ميزن تي ويٺل صاحبوڪن کان آرڊر وٺي ۽ انهن جي
 تعميل ڪري رهيا هئا. حال ۾ ڪٿي به ڪنهن لهر
 جو ڪند ڪچرو، دولهون ۽ وڙڪون هو، حال جي ڇت
 تي سهڻن من موٽين جوانن جون تصويرون ٺهيل هيون
 جن جي جسم تي نالي مائر لباس ڏيکاريل هو. ويٺڪ
 اڄ هتي پهريون دفعو آيو هو، پر هتان جو ماحول ڏاڍو

وليس.. ڄاڻائين ٿي ته هتي ڇانهه جا گهڻا پئسا لڳندا هوندا پر پئسا ته هن خرچ ڪرڻ ٿي گهربا. پئسن جي ڪنهن کي پرواهه هئي.

هڪ اهڙو شخص جنهن رکشا به چڪيو هو ۽ جنهن جي ڪيسي ۾ ڪڏهن ڇانديءَ جو هڪ سڪو به هوندو هو، اڄ هو ڪيسي ۾ سڪن جي ٻار کان پریشان هو. هولل ۾ هو هڪ ڪنڊ ۾ ماٺ هڪ-ري ويهي رهيو ۽ لمڙين اکين سان ڇت تي ٺهيل اگهڙين جوانڙين جون تصويرون ڏسڻ لڳو. ڇا اهڙين عورتن جو حقيقت ۾ وجود هو؟ هن سوچيو. هن حقيقي زندگيءَ ۾ ڪڏهن به اهڙيون سهڻيون، نازڪڙيون، عورتون ڪونه ڏٺيون هيون. جن جا وار گهالا ڊگها ۽ ريشر جهڙا هجن، جن جون اکيون نشو پياريندڙ هجن، جن جا چپ گلاب جي مڪڙين جهڙا هجن، جن جا بيا، ننڍڙا، گول، لسا ۽ ٽيل هجن، جن جي چيلهه سندس مٿ ۾ اڇڻ جهڙي هجي ۽ جن جا ٻولهي پورا هئا، ۽ سڌول هجن. هن ته صرف اولين کي ڏٺو هو جهڪا هنن تصويرون کان پنهنجي مختلف هئي يا ٻين هارين جون زالون ۽ ڌيئرون ٿلهون هٿائين جن ۾ اهي خاصيتون بالڪل ڪونه هيون. پوءِ اهي آخر ڪٿي جي مخلوق هيون؟ ڇا آسمان جون عورون هيون يا پرستان جون پريون هيون؟ انهيءَ ڏينهن ڇانهه به هو واپس هليو ويو، پر پوءِ جيترا ڏينهن سندس زمينون پاليءَ هيٺ هيون ۽ سندس ڪرڻ لاه ڪو ڪم

نه هو، هو روز شام جو الهی هولل ۽ ضرور ايندو هو
 ڪنهن ڪنڊ ۾ ويهي چانهه پيئندو ۽ چٽ تي ٺهيل
 تصويرن کي ڏسندو رهندو هو. ڏينهنون ڏينهن هولل ۽ سندس
 ويهن جو وقت وڌندو ٿي ويو. هاڻ هو بهترين لباس
 پائي، عطر عبير لڳائي ايندو هو ۽ ماحول مان لطف
 حاصل ڪندو هو. هڪ ڏينهن هن چائل سڃاڻل چهرو
 ڏٺو جهڪو چاڙهيون چڙهي هال جي مٿئين حصي ۾
 ٺهيل ڪمرن ۾ گهر ٿي ويو. ويٺڪ اڃا اڳي کان گهڻو
 وقت ويٺو رهيو تان جو سڄ لهي ويو ۽ اولده جو راج
 قائم ٿيڻ لڳو، پر هولل ۾ ته هر طرف رنگين روشنيون
 موجود هيون ۽ اوندهه جو ڪو نالو نشان ڪونه هو
 اوچتو مٿين ڪمرن مان سازن جو آواز هوا ۾ گردش
 ڪندو سڄي هال ۾ پکڙجڻ لڳو. هو دائرو ٿي ويو ته
 هي ڇا؟ پر هال ۾ ويٺل ٻيا ماڻهو عجب ۾ نه هئا، هو
 مشتق نگاهن سان مٿي ٺهيل ڪمرن ڏانهن متوجه هئا. ويٺڪ
 به اوڏانهن نھاري رهيو هو ته ڪنهن سندس ڪلهي تي
 هٿ هنيو. ڏٺائين ته هڪ - هٿي، پرور جواني جي
 مالڪ جوانڙي سندس ساڻهون بيٺي هئي ۽ پنهنجي ٻراڻڙ
 حسن جا جلو ڏيکاري رهي هئي. سندس جسم تي مڪمل
 لباس هو پر ايترو ته هلڪو هو جو سندس جسم جا
 سمورا عضوا ڏسڻ ۾ پئي آيا جن هڪ وار ته ويٺڪ جا
 ڀڙ ڀرا ڪري ڇڏيا. ويٺڪ، هڪ غريب هاري نئون
 جاگيردار جنهن پنهنجي بي ڊولي زال جي جسم کان

سواه ٻيو ڪي ڪن ڏٺو هو تنهن جي اکين ۾ هڪ عقل
 ۽ هوش کان ٻيگانو بڻائيندڙ سوڀيادان حسنه پنهنجي
 نام تر حشر سامان جو مظاهرو ڪري رهي هئي ۽
 پنهنجي سگرمز جهڙي چاڪڙي، لسي ۽ سڌل جسر
 ۾ي لمانش ڪري رهي هئي تنهن ڳالهه وٺڻ جا حوصلا
 ڪم ڪري ڇڏيا. پر پوءِ جڏهن هن جوانڙي ڪلندي،
 ٻني چانديءَ جون گهٻڙيون وڇائيندي پنهنجي سر ٻي
 آواز ۾ کانئس پڇيو ”ڪٿي ڪم ٿي وٺين وٺڻ لڳو؟
 ڇا توکي منهنجو اچڻ پسند نه آيو؟“ ٽڏهن هو ستت ئي
 جوانڙيءَ جي حسن جي جاڏو جي دائري مان نڪري
 آيو ۽ ڪڪو وڪو ٿي چوڻ لڳو. ”خوش آمدید... خوش
 آمدید“ منهنجا اهڙا پاڳ جو حسن پاڻ هلي مون وٽ
 آيو آهي. پلا مون کي ڪهڙو اعتراض ٿي سگهي ٿو.
 هاڻي وٺڻ کيس به سڃاتو. هيءَ ماڻهه اها هستي
 هئي جنهن وڏي حويلي ۽ واري زمين جي خريداري ۽
 ٻارو سودو سندس طئي ڪيو هو ۽ جيڪا جاگيردار جي
 نقسائي خواهشن کي پورو ڪرڻ لاءِ وڏي حويلي ۽
 مھل هئي. پر اڄ ته سندس ڪٽ ٿي ڦريا پيا هئا. ان
 تنهن جڏهن وٺڻ کيس وڏي حويلي ۽ ڏٺو هو،
 پوءِ اهڙي سهڻي ڪونه ٿي لڳي. هن وري ڪلندي چيو
 ”وٺڻ لڳو ڪنهن ٿي ڄاتو ته پاڻ وري ملنداسين؟“
 وٺڻ هاڻ دولت مند هو. مٿس اهو فرض هو ته
 پاڻ آل سهڻي مهمان تي پنهنجي حيثيت مطابق خرچ

ڪري. سو خوشي ظاهر ڪندي چيائين ”ويو، نه پيو
 ٻيو جو آهين؟ ها آه تههنگو نالو وساري ويو آهين
 ڪوڪو... حسين ورائيو. ۽ پوءِ ڪرسي تي ويهندي
 چيائين ”توڪي اڃ هتي پهريون دفعو ڏسي رهي آهيان.“
 آه ته ڪيترن ڏينهن کان بهو اچان... تقريباً روز

ظاهر جو.
 ۽ رات ٽيڻ کان اڳ سولي ويٺو آهين؟
 ها، اڃ پهريون دفعو آهي جو آه هيتري دهر
 ويٺو آهين.

ڪڏهن شراب پيتو اٿئي؟ هتي هر قسم جو شراب
 ملندو آهي. منو، ڪڙو ۽ تڪو.!!
 نه، آه صرف چانهه پيئندو آهيان.

۽ پانوان تي نه تو هت ڪا به شيءِ به ڏٺي هوندي
 ننڍڙا ننڍڙا لڙڪا هئا، ڇوڪڙا ۽ مڙڪڙا گلن کي
 لڻو چاڙهندڙا اکين کي... ۽ ايترو چئي جملو اڌ وڃ
 ۽ ڇڏي هن پنهنجي جسر تي نظر وڌي... سندس نظرن
 جو پهچو ڪندي، ڊچندي ۽ لڄائيندي ويٺگ به سندس
 جرڪندڙ، دعوت ڏيندڙ لباس مان ظاهر ۽ نمايان ٿيندڙ
 عضون ڏانهن نهاريو. واھ... ڇا ته سونهن هئي. سندس
 زال ته ڪوڪو اڳيان ڪجهه نه هئي. ڪوڪو وڙي
 جڏهن ويٺگ ڏانهن نهاريو ته کيس واٽڙن وانگر پنهنجي
 جسر کي تڪيندو ڏٺائين. هو تجربڪار هئي. خبر هيس
 ته ڇت پنهنجي زلڙگيءَ ۽ اڳ ڪڏهن اهڙو جسر نه ڏٺو

هوندو. هو وينگ کي ٺوڪيائين ڪونه.. کيس آسدي
 ۽ مرڪندي رهي. نيٺ وينگ کي هوش آيو. جسم
 ٽٽڻ اٿيئون هٿائي ڪوڪو جي چاهي کي ڏٺائين. کيس
 مرڪندو ڏسي لهجي ٿيو ۽ سندس چهرو ڳاڙهو ٿي ويو
 اٿيئون جهڪي ويون.

ڪوڪو لهڪ ڏيندي چيو ”گهٻراهه... اجهان
 تو ڏٺوئي ڇا آهي؟ آ؟ اجهان؟ مون ۾ هاڻ ڇا
 رهيو آهي، پوڙهي جاگيردار منهنجو سمورو ست ٺپوڙي
 ورتو آهي. هو ڏس ڇت ۾. پسند ڪر انهن مان ڪنهن
 کي... ڇاندي جا ڪجهه سڪا منهنجي تري تي رک
 ۽ تنهنجي پسنديءَ جو اٿري تنهنجي هنج ۾ اچي ڪرندي..
 وينگ ڇت ڏانهن نهاريندي چيو ”ڇا اهي تصويرون
 جيتري جاگندڙن چوڪرين جون آهن؟ مون ته سمجهيو
 ئي هي آسماني حورون آهن، خوابن جي دنيا جون
 پريون آهن!!“

ها ها برابر. انهن کي آسماني حورون ئي سمجهڻ
 گهرجي پر اهڙيون جهڪي سگهن جي ڪڙڪي تي
 انساني روپ اختيار ڪري وٺنديون آهن ۽ سڪا خرچ
 ڪرڻ وارن جي هنج کي گرمائينديون آهن، کين لذت
 ۽ سرور جي ان ڏنل دليها جو سهر ڪرائينديون آهن
 کين خوش ڪنديون آهن. ”ايترو چئي هن ڀر سان
 لنگهنڙ ڪي بهري کي سڏيو ۽ اک جو اشارو ڪندي
 ٻيائين ”سائين جن کي مٿين ڪمرن ۾ وٺي وڃ“ ۽

وہ وینک کي مخاطب ٿي چيائين ”جاري ڪر، ڪا
جوائزي پسند ڪر، ويهه تصويرون آهن ڪل.“

وینک وري غور سان تصويرون ڏانهن ٺهاري شروع
ڪيو. ڪافي دير کان پوءِ هڪ تصوير پسند آيس جيڪا
سندس زال اولين کان هر لحاظ کان مختلف هئي. دهون
جهڙو معصوم چهرو جنهن جي سندرنا ۾ وڏيون وڏيون
غزلي اکيون، سنهڙا، ڪلاسي چيٽا، ڊگها ريشمي وار
اچن وڌيڪ اضافو ڪري رهيا هئا. جهڙو هئس ٺڪ
نقشو تهرڙوئي سڏيو جو جسم هوس، اره، ڀولاءِ، سٿرون،
نيزا هٿ پير... مطلب ته سندس روپ ڪنهن ان ٿرڻ
ڪنول جي گل جهڙو پئي پايو. تصوير پسند ڪري
هن ڪوڪو ڏانهن ٺهاريو. هو مرڪنڊر نيشن سان سندس
فيصلو ٻڌڻ جي منتظر هئي. پر تڏهن اوچتو اولين جو
چهرو وینک جي اکين اڳيان اچي ويو. ڇا اولين جي
موجودگي ۾ هن جو ڪنهن به ضرورت وقت ۾
مناصب هو؟

بنا ڪجهه چوڻ جي، هن کيسي مان چانديءَ جا
ڪجهه سڪا کڻيا ۽ ڪوڪو اڳيان رکندي،
وري ايندس ”چئي، هوٽل مان ٺڪتو هليو ويو.
گهر ۽ ڪوٽ ۾ صورتحال ساڳي رهي. هوڏا جو
هالي نه لاهيو هو سو نه لٿو. شايد وينک کي صحيح
رستي تان هٽائڻ مقدر ۾ لڪجي ويو هو جي هالي
اهي وڃي ها، زهن تي هر ڪاٺ ۽ ٻج چٽل جو ڪم

شروع ٿئي ها ته وينگ آتي مصروف ٿي وڃي ها ۽
 شهر جي انهي ۽ پرنور عيش گهر جو وري رخ نه
 ڪري ها، ڇو جو وينگ اولين کي نه کڻي ناهيند
 ڪري، پر زمين سان جهڪو سندس عشق هو تنهن جي
 مچائي ۽ ڪو شڪ ڪونه هو ۽ زمين کي سندس
 ضرورت پوي ها ته هو لڪ جواڙيون قربان ڪري به
 زمين جي خدمت ۽ اچي حاضر ٿئي ها، پر ائين نه ٿيو.
 لجان جي سندس پوڙهي هيءُ تي سڪرات طاري ٿي
 وڃي ها ته به ڪر هو شهر کي وساري ڇڏي ها يا
 سندس ڪو ٻار بيمار ٿئي ها، پر ڪجهه به نه ٿيو.
 وينگ سڄو ذهن واندو ويٺو هوندو هو ۽ انهيءَ
 والدڪاڻي جي وقت ۾ اها نازڪ پري هر وقت پيئي
 سندس اکين اڳيان ڦرندي هئي. وينگ کي زندگي ۾
 پهريون دفعو خبر پيئي ته اهڙيون اهڙيون سونهن ۽
 نزاکت جون ديوپون به هن دانا ۾ موجود هيون ۽
 انهن کي حاصل ڪرڻ ڪيترو نه سولو هو. بس کيسي
 ۾ چاندي هجي، حسين ترين سورت هلي اچي توهان
 جي هنج ۾ ڪرندي ۽ توهان جي تسڪين لاءِ اهو
 سڀ ڪجهه ڪرڻ کان بنهه نه مڃيندي جهڪو. توهان
 کيس حڪم ڪندا. سندس دماغ ۾ هينئر ويڙهه پيئي
 ٿيندي هئي. ضمير چوندو ”تون هڪ زال جو مڙس
 آهين، ٻارن ٻچن وارو آهين، تنهنجو اوڏانهن وڃڻ نه
 آهي. نفس چوندو. زال کي جهڪي گهرجي سو کيس

تون ڏهن ٻيو، باقي تنهنجو به حق آهي ته سون-هن ۽
حسن مالين- اهڙو موقعو وري نه ملندڙي.
ضمير هارائي ويو، نفس کٽي ويو. اول-هن ويچاري
هڪ ته سهڻي ڪونه هئي، مٿان وري سڌي ساڌي ڳوٺاڻي
زال هئي. کيس نه ناز ڪرڻ ايندا هئا نه نخرا، هو
ته بس مڙس جو هر حڪم مڃڻ کي سڀ ڪجهه سمجهندي
هئي. سندس مرضي ۽ خواهش هجي يا نه، پر جي مڙس
اچي پاڪر ۾ قابو ڪيس ته بنا ڪو اعتراض ڪرڻ
جي پنهنجو وجود سندس حوالي ڪري ڇڏيندي. خود
کي پلي ڪجهه نه حاصل ٿئي، پر مڙس جي خواهش
پوري ٿئي. ۽ اهي ڳالهون شايد هاڻ ويٺڪ کي پسند
ڪونه ٿي آيون. هن نفساني خواهشن جي تڪميل لاءِ
سڪا ٿي خرچ ڪ-رڻ گهربا. ناز ۽ نخرا ٿي ڏي-
جائين. نه ته اصل ۾ اهڙي ڪهڙي شيء هئي جيڪا
ڪوڪو ۽ ڪنول وٽ هئي ۽ اولهن وٽ نه؟ جهڪو
لذت ۽ ڪيف کيس ڪوڪو وٽان ماڻو هو اهوئي
اولهن کان به مليل ٿي، پر ايترو فرق هو جو اولهن
وٽ انڪار ڪونه هو، ناز ۽ نخرا ڪونه هئا، ماڻا ڪونه
هئا ۽ هاڻ اهوئي ويٺڪ کي گهربو هو. ڳالهه ايتري
هئي جو هاڻ ڪهسي ۾ پئسا هئس جن کيس اهي ڳالهون
سوچڻ تي مجبور ٿي ڪيو نه ته جيستين غريب هو
تڏهن نه ڪڏهن به کيس اولهن جي سهڻي نه هجڻ تي
اعتراض ڪونه ٿيو هو.

ضمير ۽ نفس جي جنگ ۾ ضمير جي شڪست کان پوءِ
 هڪ ڏينهن ويٺڪ وري پنهنجو ڪپڙو ۽ ريشمي لباس هاتو،
 وارن کي خوشبودار تيل سان چڱو ڪيائين، عطر عبير
 مڪيائين، ڪمسا سون ۽ چانديءَ جي سڪن سان پريائين
 ۽ سونهن، جوانيءَ ۽ اڙاڪت جي مارڪيٽ ڏانهن روانو
 ٿيو. هوئل ۾ اڳي جيان نور جهڙو دريا وهي رهيو هو. اصل
 ڏينهن هتي لڳو. هو دروازي وٽ پهچي بيهي رهيو. خبر
 نه آهي جو دولت مند هجڻ جي باوجود هو هتي پهچي
 احساس ڪمٽريءَ جو شڪار ٿي ويندو هو. اڃان ٻڌتر
 ۾ ئي هو ته ڪوڪو ڪيس اندران ڏسي ورتو ۽ تڪيون
 وڪون ڪڍي سندس آڌرڀاءُ لاءِ دروازي تي اچي سهيڙي
 ۽ مرڪندي مخاطب ڪيائين. ”سونهن ۽ سوييا، لڙاڪت
 ۽ لفاست، توهان جي مهمان نوازيءَ جو شرف حاصل
 ڪرڻ لاءِ منتظر آهي. رات جو سفر شروع ٿي ويو
 آهي، حسن جا دروازا کلي ويا آهن، رڳو سائينجن جي
 هلڻ جي دير آهي. پر جي تون ڊڄين ٿو، پئسا خرچ
 ڪرڻ کان لهرائين ٿو ته تنهنجي مرضي. هت اسٽڊ
 ۾ مالھوءَ جو ڪيسو سڪن سان ڀريل هوندو آهي، ۽
 هو پنهنجي دل گهري جوانڙيءَ جي پاڪڙن ۾ رات
 گذارڻ لاءِ پئسا خرچ ڪرڻ لاءِ آنا به هوندا آهن، تون
 نه، ٻيو ڪو.

اها ويٺڪ جي بي عزتي هئي ته هو پئسا خرچ ڪرڻ
 نه چاهي. هن پنهنجو سخت گهرو، محنتي هٿ ڪيسي ۾

وڌو ۽ مٿ ڀري ڪوڪرو ۽ ڪڍڻ جي ڦڦڙن ۾ اڇلائين. ڪوڪو مٿ ڀري ۽ ڪڍڻ جي ڦڦڙن جي ساڙهه ڪڍائين. پوءِ کيس پنهنجي پويان اچڻ جو اشارو ڪري اڳتي ٿي. مٿي ڪمرن وٽ پهچي هن هڪ ڪمري جي دروازي تي ٽڪاءُ ڪرايو ۽ چيائين ”دروازو کوليو. اڄ رات جو خبردار اچي رهيو آهي.“

ڪن ٻل ۽ پندرهن ويهه نازڪ حسيناڻون سندن آڏو بيٺيون هيون. هر هڪ ٻي کان وڌيڪ ويٺي ڪو فيصلو نه ڪري سگهيو ته ڪنهن کي ڇڏي ۽ ڪنهن جو انتخاب ڪري. دل ته چيس ٿي جيڪر اهي سڀ جوانڙيون هجن ۽ هو اڪيلو هجي ۽ هڪ ڪمرو هجي ۽ زندگي ائين ئي گذري وڃي. کيس منجهيل ڏسي ڪوڪو هڪ چوڪريءَ ڏانهن اشارو ڪيو ۽ چيائين ”تون مڪنول.“

تون جيڪا بهار جي ڏاڙهون جيان ڳاڙهي ڳاڙهي آهي ۽ جنهن جي جسر تي اڃان هاڻ بهار اچي رهي آهي جيڪا اڃان مڪڙيءَ مان گل ٿيڻ واري مرحلي ۾ آهي. تون اڄ مهمان کي خوش ڪمدين. ياد رک هي مهمان هڪ معنيٰ هاري اٿئي، مضبوط ۽ سخت جان. ۽ ڪڻڪ اهايندڙ ڌرتيءَ تان پهريون دفعو انساني نسل وڌائيندڙ ڌرتيءَ ڏانهن آيو آهي. هن کي ڪڻڪ پيدا ڪندڙ زمين مان عشق آهي ۽ آءٌ چاهيان ٿي ته هن کي توهان به عشق ٿئي. انهيءَ ڪري کيس هن طرح خوش ڪرڻ ۽ مطمئن ڪرڻ هاڻ توتي فرض آهي.“

”ايترو چئي ڪوڪو وري وينگ اڪيان هٿ وڌايو.
 ويڳ پنهنجي ڪمسي ۾ موجود سڪن مان اڌ ج پٿرا
 سندس تري تي رکيا. ڪنول اڳ ئي هڪ ڪمري ۾
 هلي ويئي هئي. سڪا وصول ڪري ڪوڪو ويڳ
 کي ۾ اندر وڃڻ جي اجازت ڏني. ويڳ ڪمري ۾ گهڙيو
 ته سندس پويان پاڻ مرادو دروازو بند ٿي ويو. ڪمري
 جو ماحول انتهائي خواب ناڪ هو. فرش تي نرم غاليچو
 وچايل هو، ديوارن تي مشهور مصورن جو ف ٺاهيل
 خوبصورت تصويرون ٽنگيل هيون، ڪمري ۾ هلڪڙي
 کير جهڙي روشني پکڙيل هئي، چڻ هن ڪمري لاءِ
 ڪو ڌار چنڊ اڀريو هو، ۽ هر طرف چنبيلي ۽ سونڀي
 جي خوشبو گردش ڪري رهي هئي. انهي ماحول ۾
 سامهون هڪ آرام ڪرسي تي ڪنول ويٺل هئي.
 سندس جسم تي هينئر سنهڙي، سفيد رنگ جي ريشم
 جو لباس پيو هو جنهن مان سندس قيامت خيز عضوا
 دعوت بي ايمالي ڏيئي رهيا هئا. سندس چپن تي معصوم
 سُڪ هئي ۽ نيشن ۾ خمار، مستي، ۽ نشوون... سندس
 جهڙو جاگندو وجود ڏسي، ويڳ جتي هو، ايتي بيٺو
 رهجي ويو. سندس اکيون، ڪنول جي وجود تي مرڪوز
 هيون، هر پير مل مل جا ٿي ويا هئا، هڪ قدم اڳتي
 نه وڌائي سگهي. سندس محويت جو اهو عالم ڏسي
 ڪنول اڳتي وڌي آئي ۽ سندس سامهون بيٺي، سندس
 ڪلهي تي هٿ رکي، سڌو سندس اکين ۾ ڏسڻ لڳي.

هو ۽ وينگ کي ايترو ويجهو هئي جو سندس سامه کٽي
 به وينگ محسوس ڪري رهيو هو. سامه کٽي ڪري
 سندس آره هيٺ مٿي تي رهيا هئا ۽ اهي وينگ جي
 دل ۾ هلچل مچائي رهيا هئا. مٿان وري سندس جسم
 ۾ خبر نه آهي ڪهڙي پام پري رهي هئي جو وينگ
 کي پنهنجو سمورو وجود پگهرجنڊو ۽ گهرلڏو محسوس
 ٿيڻ لڳو. ڪنول جا نازڪ هٿڙا سندس ڪلهن تان
 هيٺ اچڻ لڳا ۽ سندس لباس جا پهرڙا ڪولڻ لڳا. وينگ
 جي سموري جسم تي ڏکڻي واري ڪيفيت طاري
 ٿي وئي، ڇهرو ڳاڙهو لال ٿي ويس ڇڻ جسم جو چارو خون
 ڇهري تي اچي گڏ ٿيو هجي. اهو حال ڏسي ڪنول
 ٽهڪ ڏنو... ڇڻ ڪري ۽ خون جون گهٺڙيون وڳيون
 هجن. ۽ هو پنهنجي ريلوي آواز ۽ چيائين ”ڇا ايترو
 سادو آهين؟ سڄي رات بس ائين ڏسندو رهندين؟“

اهو ٻڌي وينگ سندس نازڪ هٿڙا پنهنجن هٿن ۾
 جهليو... ڇڻ گلاب جون پنڪڙيون سندس هٿن ۾ اچي
 ويون هجن.

وينگ ويران، سخت ٿوٺ زمين ۾ هر ڪاهيو هو
 ”ڏڪرن ۽ ٻوڏن جو مقابلو ڪيو هو، رڪشا ۽ ماڻهن
 کي ڏيو هو. بڪون، ڪتھون هيون، غريبيءَ جي تڪليفن
 جو مقابلو ڪيو هو، پر اڄ ڪنول جا هٿڙا پنهنجن
 سخت معنيٰ هٿن ۾ پڪڙي ڇڻ هن پنهنجا سڀ هٿيار
 ڦٽا ڪري ڇڏيا. هر آفت جو مردانگيءَ سان مقابلو

ڪنڊڙ بهادر اڃ هڪ نازڪڙي حسنه کان شڪست
کڻي ويو. ڪنول جي جسم ۾ جلندڙ باهه جي ڇيڻ
ونگ جي وجود کي پسر ڪري ڇڏيو.

هالي هو روز رات جو ڪنول وٽ وڃڻ لڳو، پر
کيس نصيب ڪجهه به نه ٿيندو هو. ڪنول سندس جسم
تي پنهنجا نازڪ هٿڙا ڦيريندي هئي ۽ هالن مٿڙيون
مٿڙيون ڳالهائون ڪندي هئي، روز نئين قسم جو لباس
پهري، پنهنجي سگرمڙ مان ٺهيل - ٻڌل عضون جي
لماش ڪندي هئي ۽ ونگ جي آتش شوق کي اڳي
کان اڳرو ڪندي هئي، پر کيس جنسي آسودگي نه
پري رهيو، پنهنجي سهڻن عضون تي هٿ به گهمائڻ نه
ڏيندي هئي، ونگ اهو ڪل مهوو چڪڻ تي چاهيو،
لطف ئي حاصل ڪرڻ چاهيائين، پر ڪوڪو ڪنول
کي سڪاري ڇڏيو هو ته جنهن ڏينهن هٿ اڳيان هٿڙ
ڦٽا ڪيئي، تنهن ڏينهن کان پوءِ سمجهه نه تنهنجي
بادشاهي ختم معنيٰ تنهنجي جواني ختم - زمين ۾ هر
ڪامل وارو سخت جان هاري جلدئي تنهنجي شباب جو
- ٻرو ست چوسي وڌندو ۽ جڏهن تو وٽ ڪجهه نه رهيو
تڏهن ڪنهن ٻي در جو مهمان وڃي ٿيندو، انهيءَ ڪري
اهڙو رستو جهل جو نه هي توکي ختم ڪري سگهي
نه توکي ڇڏي سگهي.

۽ ڪنول انهيءَ ڳالهه تي لفظ به لفظ عمل ڪري
رهي هئي. نه ونگ کي هٿ لائڻ تي ڏنائين ۽ نه سندس

آس تي ٿوڙهائين. هو کيس حاصل ڪرڻ لاءِ جتن ڪندو رهيو ۽ پنهنجي دولت لٽائيندو رهيو. ها ته هـوڏانهن اولهن هئي جيڪا سندس هر خواهش اڳيان ڪٽ لوائيندي هئي ۽ سندس حادگيءَ جو کيس اهو سٺو مليل هو جو هاڻ ويٺڪ ڪنهن پي جي ڪيڊ هو. گرمين دوران به پاڻي نه لٿو ۽ ويٺڪ پنهنجي اڃ مٿڻ لاءِ باقائده ڪنول جي آستاني تي حاضري ڀريندو رهيو ۽ روز اڃايل تي سولي ايندو. راتين جو آرام کانئس موڪلائي ويو هو. سندس جسم باه وانگر ڀرندو هو پر ڪنول ان تي تڏي پاڻيءَ جو ڪو هڪ ڇنڊو به هڻڻ لاءِ تيار نه هئي راتين جو جذمن گهر جا سڀ پاڻي سمهي پوندا هئا تڏهن ويٺڪ تارن جي روشنيءَ ۾ گهر ٻاهـ ران ويهي آسمان کي ٽڪيندو هو. هاڻ هو گهر ۾ ڪنهن سان به نه ڳالهائيندو هو، هر وقت ڪنول جي خيالن ۾ گم رهندو هو، مافي به نه وٺندي هيس.

نيسٽ پاڻي لهن شروع ٿيو. هڪ ڏينهن چنگ کانئس اچي پڇيو ”پاڻي پوئتي هڻي رهيو آهي، جلدئي پهچائي جو وٺ ايندو. ڪيتري زمين تي چانور ۽ ڪيتري“ ويٺڪ ڪاڌڙ ۾ ورائو ”پاڻي لهي وڃي نه پـو“ سوچيندس.

اهو پهريون دفعو هو جو ويٺڪ چنگ سان مالڪن واري انداز ۾ گفتگو ڪئي هئي. هڪ ڏينهن سندس پـوڙهي پي ۾ کانئس پڇـو

هنوڪي ڇا ٿيو آهي جو ايترو ڇڙڇڙو ٿي پيو آهي؟
 هينئر ڪنول هڪ نئين فرمائش ڪئي هئي. وينگ
 جا وار ڊگها ۽ مڇون وڏيون ۽ گهاٽيون هيون، ڪنول
 فرمائش ڪئي هئي ته وار ننڍا ڪرائي ۽ مڇون بنهه
 ڪوڙائي ڇڏي. ڇو جو ڊگها وار ۽ وڏيون مڇون ڪم
 ناهيند هيون. وينگ پئي ڏينهن صبح جوئي وار ننڍا
 ڪرائي مڇون ڪوڙائي آيو. اولين جو ڪم انهيءَ
 روپ ۾ ڏٺو سا خاسوش رهي نه سگهي ۽ ڪاوڙ واري
 لهجي ۾ چيائين ”هي ڇا ڪيئي؟ مڇون ته مرد جي
 زبور مثل آهن، ’مڇ بنا مرد ڇا آهي؟ پنهنجي ڪل
 ڏئي اٿئي ته ڪهڙو پيو لکين.“

وينگ به ڪاوڙ ۾ ورائيو ”تون ته چاهين ٿي آ؟
 ماري عمر جهنگلي ۽ جٽ رهان، جڏهن ته هاڻ آ؟
 وڏو زميندار آهيان ۽ مون کي مهذب انسانن وانگر رهڻ
 گهرجي. شهر جو هر جوان مڇون ڪوڙائيندو آهي،
 ائين ڪرڻ سان ڪو سندن مردانگي تي اثر پوي
 ٿو ڇا جو مون تي هوندو؟

اولين کي ته جواب ڏنائين، پر دل ٿي دل ۾ هو
 ٻال به ڪڪو ڏکو هئي ٿيو. مڇن بنا صفا ڪڍڙو ٿي لڳو
 ۽ مجلس شخصيت مان رعب ۽ دٻڊو موڪلائي ويو هو.
 پر ڪنول جو حڪم ٽارڻ به ته مجلس وس ۾ نه
 هو. اهو ته هن صرف مڇون لهرائڻ جي فرمائش ڪئي
 هئي، هوءَ جي ڪانگس زلڙگيءَ جو نذرانو گهري هاته

هو انهيءَ متعلق به نه سوچي ها ؟ پنهنجي محبوبڙيءَ جي فرمائش پوري ڪري ها...

هن دفعي وٺنگ نوان هڪڙا هڪ درزيءَ کان مبراها هئا، ڇمڪدار ۽ نرم گل مان ٺهين جڻي ٺهرائي هئائين ۽ اهي شيون وري هوٽل جي مالڪ وٽ رکي ڇڏيون هئائين جو جو گهران تيار ٿي نئي نڪرڻ چاهيائين. اڇڪلهه هن بصر کائڻ به ڇڏي ڏنو هو نه متان ڪنول کي سندس منهن مان ڏپ اچي ۽ هوءَ کيس ڏڪارڻ لڳي.

هڪ ڏينهن جڏهن هن منجهند جي وقت گهر ۾ ماني پئي کاڌي، تڏهن اولين چمڪ، "ڪاوڙ نه ڪرهن ته هڪ ڳالهه چوان؟ تون اڇڪلهه وڏي حويلي ۽ وارن جي نقش قدم تي هلي رهيو آهين. تنهنجا پرڪار وڏي حويلي ۽ وارن آفائڻ جهڙا ٿيندا ٻيا وڃن ۽ انهن جو حشر وسري ويو اٿئي ڇا."

وٺنگ انهي ڳالهه جو ڪو جواب نه ڏنو، پر دل تي دل ۾ خوش ٿيو ته هاڻ هو به وڏي حويلي جي مالڪن جهڙو ٿي رهيو هو. دولت پائي وانگر خرچ ڪري رهيو هو، گهر وارا سڀ ڪجهه ڏسي ۽ سمجهي رهيا هئا پر وٺنگ انهيءَ جو ڪو علاج نه هو. هوڏانهن ڪنول جون خواهشون ڏينهن ڏينهن وڌي رهيون هيون ۽ جي اتفاق سان ڪڏهن ڪنهن فرمائش جي پورائي ۽ کيس ڊهر ٿيو ٿي وڃي ته ڪنول سندس سيني سان لڳي

ڇوندي هئي ”ها آ؟ ٿيان ڇا اوهان جي، جنهن جي
خوش اوهين پوري ڪريو. ۽ سندس چوڻ جو انداز
اهڙو هوندو هو جو ويٺڪ سندس خواهش هڪدم پوري
ڪندو ۽ ٻين خواهشن جي تڪميل لاءِ هر وقت تيار
رهندو هو. ڪنول کي مخاطب ڪرڻ لاءِ هن طرح طرح
جا ڪيترا لفظ ياد ڪري ورتا هئا جيڪي هر عاشق
جي لغات ۾ ضرور هوندا آهن، يعني، ”جاني“، ”زندگي“
”رالي“، ”شهزادي“ ڪنول لاءِ هن ڪيترا لفظ ياد ڪيا
هئا اوترا هن اڄ تائين پنهنجي زمين ۽ فصل لاءِ به
ياد نه ڪيا هئا.

هڪ ڏينهن جڏهن اولهن ٻارڻ جا مهرا ڪپڙا ڏوٽي
رهي هئي تڏهن ويٺڪ آهستي آهستي اچي سندس ڀر ۾
بيٺو جڏهن اولهن ڏانهن نهاريو تڏهن چيائين ”اهي به
لعل جيڪي تو ٻاڻ رکيا هئا، سي هڪٿي آهن؟ تنهنجي
ڪهڙي ڪم ڄا؟“

اولهن چيو ”اهي مون انهيءَ خيال کان رکيا هئا
تہ جڏهن پنهنجي ڌيءَ جي شادي ٿيندي تڏهن ڪيس
ڏيڃ ۽ ڏيندس“

ويٺڪ چيو ”انهي وقت تائين ٻيا ملي ويندا هينئر
اهي مون کي ڏي، ڪهرج ۽ آهن.“

اولهن بنا وڌيڪ ڪوبه سوال يا حجت ڪرڻ جي
پنهنجو هرو هٿ چوليءَ ۾ وڌو ۽ ڪهڙي ۽ ٻڌل
اهي هئي مهرا هڪڙي سندس حوالي ڪيائين ۽ ڪپڙن

تي ڏکي جو وڪارو لاهي ڏنائين. سندس اکيون
 انهيءَ ظلم تي لڙڪ وھائڻ لڳيون، پر هن لڙڪ اڳهن
 جي هڪ ضرورت محسوس نه ڪئي، هو صرف لڙڪ نه
 وھائي ٿي سگهي، لڙڪن تي ئي ته کيس اختيار هو.
 ويٺڪ جا اهي طور طريقا جاري هئا ته هڪ ڏينهن
 اوچتو سندس بيمڪار نياڻي ڇاڇو سندس گهر ۾ اچي
 -هڙيو. سندس ڪپڙا ميرا ۽ ڦاڙل هئا ۽ سندس جسم
 جي حالت به سٺي نه هئي. ويٺڪ پنهنجي ڇاڇي کي
 ڏسي پريشان ۽ خوفزدہ ٿي ويو هو ته ڇاڇي کي مثل
 سمجهي مطمئن ٿي ويو هو، ڇاڇي جي آمد تي
 کيس ائين لڳو ڇڻ سردو قبر مان نڪري آيو هجي،
 ويٺڪ ڪڏهن به کيس گهر ۾ اچڻ نه ڏٺي ها، پر هن
 اجازت جي ضرورت ئي محسوس نه ڪئي ڏهن ويٺڪ
 کي مجبوراً کيس خوش آمديد چوڻو پيو. ڇاڇو-س
 انهيءَ ئي حڪم ڪيو ”ڪجهه کائڻ پيئڻ جو بندوبست
 ڪريو، ٻڌو اٿم، بلڪ ڏٺو به اٿم ته غريبي هن گهر
 مان موڪلائي ويئي آهي.“
 مالي سامهون آئي ته هو چرين وانگر اچي ماني
 تي پيو. ڪجهه ئي دير ۾ جڏهن هو مڇي، گوشت ۽
 چانورن جا ڪيترا طشت خالي ڪري چڪو هو ڏهن
 ننڍا ڪڙي لهجي ۾ چيائين، هاڻ ڪجهه دير آرام ڪري
 وٺان، ڏاڍو ٿڪل آهيان.“ ايترو چئي هو هڪ ڪم
 تي ڊيري تي پيو ۽ ستت ئي کولنگهرا هڻڻ لڳو.

مان جڏهن سجاڳ ٿيو تڏهن وينگ کي چيائين ”مون
 ٻڌو هو ته تون دولت مند ٿي ويو آهين پر اها خبر
 ڪونه هئڻ ته ڪو اهڙو امير ٿي ويو آهين. آڻا صبحان ٿي
 تنهنجي چاچي ۽ ڀاءُ کي به هٿ وٺي ايندس، هو ويچارا
 ڳوٺ جي مسافر خاني ۾ سڙن پيا. تنهنجو گهر ته هاڻ
 حويلي لڳو پيو آهي، ڪا هڪڙي ڪنڊ ته اسان کي
 به رهڻ لاءِ بخشي ڇڏي. باقي رهيو ماني جو سوال، سو
 جتي تنهنجا هاري ناري ماني کائيندا اتي اسين ٿي
 ماڻهو توکي ڪٿائين ڪونه ڇڏينداسين.

ائين نه چئو چاچا، تون ته منهنجي پيءُ جي جاء
 تي آهين. وينگ اهو جملو مڙهي خانہ پريءَ خاطر چيو
 هو، نه ته دل ۾ ته هو چاچي جو پروگرام ٻڌي سڙي
 ڪباب ٿي ويو هو. سوچڻ لڳو ته امير ٿيڻ به هڪ
 وڏو عذاب آهي، اڄ جي هو امير نه هجي ها ته سندس
 چاچو ڪڏهن به سندس گهر نه اچي ها ۽ هاڻ هو کيس
 گهر مان ڪڍي به نٿي سگهيو. ڳوٺ ۾ هو هڪ معزز
 حيثيت جو مالڪ هو، جي چاچي کي گهر ۾ جاءِ نه ڏئي
 ها ته هرڪو چوي ها ته دولت وينگ کي مفروڙ ڪري
 ڇڏيو آهي ۽ منجهانئس پنهنجي پراڻي جي تميز نڪري
 وئي آهي. ڪجهه ڏينهن کان پوءِ چاچو پنهنجي گهڻو
 ڳالهائيندڙ زال ۽ بدتميز پٽ کي به وٺي آيو. وينگ
 پنهنجي پراڻي گهر جو هڪ حصو هن خاندان لاءِ خالي
 ڪرائي ورتو ۽ هو وينگ جي دولت مان وٺي ويهاري

پنهنجو حصو حاصل ڪرڻ لڳا. وٺڻگ کي پنهنجي چاچي جي خاندان مان نفرت هئي، پر هن کي ڪلي سندن - لاءِ جو جواب ڏيڻو پوندو هو. کين جيب خرچ ڏيڻو پوندو هو، ۽ سندن پيٽن جي باهه وٺائڻ لاءِ نت نئون بندوبست ڪرڻو پوندو هو. هوڏانهن چاچي جي اچڻ کان پوءِ هو ڪنول ڏانهن به نه وڃي سگهيو هو. پر هن جي باهه سندس وجود کي پچرائي رهي هئي. ڪنول جي يادگيري هر وقت کيس پریشان ڪندي رهندي هئي، سندس وجود نه گهر ۾ موجود رهندو هو، پر دل ڪنول جي حاضريءَ ۾ هوندي هئي. نه هو ڪنهن جي سوال جو سٺين سٺين جواب ڏيندو هو، نه ڪنهن سان پاڻ مرادو ڪانهائيندو هو. نه پيٽ پري ماني کائيندو هو.

ڪجهه ڏينهن کان پوءِ هن وري ڪنول جي حضور ۾ حاضري ڏيڻ شروع ڪئي، پر جيڪا ڳالهه سادي سماجي اولين، پنهنجي بي عقلي، پوڙهو پيءُ نظر جي ڪمزوري ۽ جنگ پنهنجي وفاداريءَ جي ڪري اڄ تائين نه سمجهي سگهيا هئا سا ڳالهه چالاڪ چاچيءَ هڪدم پروڙي ورتي. ۽ هڪ ڏينهن ڪلندي ڪلندي اولين کي چيائين ”پنهنجو مڙس ڪو بهو گڻ هٿ ڪرڻ جي فڪر ۾ آهي شايد.“

پر اولين ڪو جواب نه ڏنو. تڏهن چاچيءَ وري چيو ”ڪنهن ڳالهه جي ته، تائين جهيڙ نه وڃي.“

ٽيڻن اها سمجهي نه سگهجي... سمجهه ته وٺڻگ ڪنهن
 ٻي عورت جي چڪر ۾ آهي. ۽ اهي ڳالهائون وٺڻگ
 ٻئي ڪمري جي دري ۾ مان ٻڌي رهيو هو.
 ڇاچي ۽ اولين کي سمجهائي رهي هئي. ”مون ڪيترا
 مرد ڏٺا آهن. جڏهن ڪوبه مرد پنهنجن وارن کي سنوارڻ
 تي گهڻو وقت لڳائي، نوان ويڻ ڪري، ۽ لباس تي
 خوشبو لڳائي ته سمجهڻ گهرجي ته هو ڪا نئين عورت
 گهر ۾ آڻڻ جي تيارين ۾ آهي.“
 انهي ڪان پوءِ اولين به ڪجهه چيو ”جهڙو
 وٺڻگ نه ٻڌي سگهيو. پر ڇاچي ۽ انهي ۽ جي جواب ۾
 جهڪي چيو سو وٺڻگ ٻڌو هو ۽ چئي رهي هئي ”تون
 نه بيوقوف آهين. مرد هڪ عورت تي ئي راضي رهندو
 آهي. ۽ جي عورت هوشيار هجي ته مرد ٻي عورت
 ڏانهن جهڪڻ نهاري به ڪونه، پر تو ڪڏهن پنهنجي
 مڙس کي پنهنجي قبضي ۾ ڪرڻ جي ڪوشش ٿي نه
 ڪئي آهي، سڏائڻ ڏيکي وانگر زورن تي جوليڻ رهنين،
 نيٺن وانگر سندس ٻارن کي ڪير پياريندي رهي آهين،
 تو ڪڏهن اهڙي عورت بلڄڻ جي ڪوشش ٿي نه ڪئي
 آهي جيڪا مرد کي سندس غلام بڻائي رکي. حڪم
 جو ٻڌو، جيئن زال چوي ٿيئن هو ڪري. تو ٻيلا
 ڪڏهن ڪهڙو گڏ سمهڻ کان روڪيو؟ مون کي هڪ
 آهي ته تون ڪڏهن ائين نه ڪيو هوندو. جيئن وٺڻگ
 غريب هو، ٽيڻن ته هو توکي ئي غنيمت سمجهندو هو.

پر هاڻ هو دولت مند آهي. ۽ کيس تو ۽ ڪجهه نظر
نه ايندو هوندو. هاڻ ڪنهن به وقت ڪا به عورت هن
گهر ۾ داخل ٿي سگهي ٿي!!

امير جي ٻار لاءِ هڪ رانديڪو ڪافي نه هوندو
آهي. جيڪڏهن ويٺڪ جو کيسو خالي هو، گهر ۾ ان
نه هو، هن ڪڏهن به عورت متعلق سوچيو به نه هوندو
۽ تڏهن ڪا عورت هن گهر ۾ اچي به ڪونه ها، هڪ
مرڻ لاءِ محنت مزوري ڪرڻ لاءِ اچي ها، پر هاڻ
هن اڳ ٿي سوچي ۽ چاندي اچي ويئي آهي. سٺا ۽ لذت
طعام کائڻ لاءِ، سٺا سٺا لباس پائڻ ۽ قيمتي زهرو حاصل
ڪرڻ لاءِ ڪير نه ايندو هن اڳ ٿي؟؟.

چاچي اندازو لڳائي چڪي هئي ته ويٺڪ جا ڪرتوت
ڪهڙا هئا ۽ هو ڇا ڪري رهيو هو. ويٺڪ سندس
گاهيون ٻڌيون ۽ فيصلو ڪيائين ته سندس منهن بند
رکن جو ڪو بندوبست ڪرڻ گهرجي نه ته هو اولين
کي پڙڪائي گهر ۾ ڪا به ٻاري ڏي. اهو سوچي
هو الهه ڏينهن شام جو گهر کان ٻاهر ڇاڇو سان
مليو ۽ کيس مخامب ڪري چيائون ”اڄ تون اولين
کي جهڪي ٻڌائي رهي هين اهو مون ٻڌو هئي. تنهنجو
خيال صحيح آهي ته آءُ هڪ به عورت جي چڪر ۾
آهيان. مون کي هالي به عورت جي ضرورت آهي ۽
چونءِ هجي. مون وٽ زمين آهي، دولت آهي، ۽ هڪ ئي
عورت کي ڏسي ڏسي منهنجون اکيون ٽڪجي پيون آهن.“

هوشيار ۽ مڪهار ڇاچي ۽ ورائيو. ”ڇوڪرو ڇو نه...
جهڙو مرد خوشحال هجي ۽ جيڪو خرچ ڪري سگهي
نهن کي حق ٿو پهچي ته هو هڪ کان وڌيڪ عورتون
رکي. هڪ ئي هڪوڀ مان سڄي عمر ڇانهه بهن ته
ويچاري غريب مرد جو مقدر آهي.

ڇاچي هوشيار ۽ معاملي فهم عورت هئي. هن ڇڏو
تي نه وينگ ڪنهن عورت سان اڪ ته لڙائي ويٺو آهي
پر معاملي کي اڳتي وڌائڻ لاءِ ڪم هڪ دلال جي
ضرورت هئي... سو هو اهڙي قسم جي گفتگو ڪرڻ
لڳي جيئن وينگ مٿس اعتبار ڪري ۽ انهيءَ ڪم لاءِ
ڪم مقرر ڪري.

وينگ چيو ”آءُ انهيءَ عورت سان شادي ٿو ڪرڻ
چاهيان ۽ ڪم پنهنجي گهر ٿو آڻڻ چاهيان. پر انهيءَ
ڪم ڪرڻ کان اڳ ڪجهه ڳالهائون طئي ڪرڻيون
آهن. عورت جا مطالبو معلوم ڪرڻا آهن وغيره.“

اهو ڪم نون مون تي ڇڏي ڏي. مون کي صرف
ڇوڪريءَ جو نالو ۽ ڏس پتو ٻڌا ڇڏو. باقي سڄو
معلوم آءُ ٺهري وٺندس.

ڇوڪري جو نالو ڪنول آهي. وينگ نالو ائين
ٻڌو ڄڻ ڪنول کي دلها ۽ رهندڙ سڀ ماڻهو سڃاڻندا
هوندا.

رهي ڪٿي ٿي؟ ”ڇاچي ۽ پڇيو.“
شهر واري وڏي هوٽل ۾. اها هوٽل جهڙا عورتن

واري بازار جي ڪنڊ تي آهي. اهو ٻڌائيندي وينگ
جي لڙ تي پگهر جا ڦڙا ظاهر ٿي آيا ۽ هو ڪجهه
لچارو ٿي ويو.

اما هولل ته نه جنهن کي ”مولهن ۽ هوس جو
گهر“ ٿو چيو وڃي...؟
ها هلد... اهائي.

۽ اُتي چوڪرين جي والي وارث ڪير آهي؟
ڪوڪو... وينگ ورائيو..

ڪوڪو جو نالو ٻڌي چاچي ڪي گهڙيون ويچار
۽ پنڃي ويئي، هو پڇيائين، ”اما ته ڪونه آهي جيڪا
وڏي جاگيردار جي داشته هئي ۽ آخر تائون سائس گڏ
رهي هئي؟ اهائي هولدي. چون ته هو هميشه دولت مند
پنجن جي ڪوشش ڪندي رهندي آهي ۽ جنس جي
ڪاروبار کان وڌيڪ نفعو ٻيو ڪٿي ٿو ملي؟
”پئسن جي پرواهه نه آهي.“ وينگ چيو ”اڳ
۽ زمين خريد ڪندو هوس. هاڻ زمين مون وٽ جام
آهي“ هن دفعي زمين نه، عسورت لاه رسڪا خرچ
ڪندس.

چاچي ۽ ڪي ٻڪ ٿي ته وينگ ۽ ٽنگو قاتل آهي
۽ ڪنول کي حاصل ڪرڻ لاه ويهن ٿي نهن جو زور
لڳائيندو ۽ سون ۽ چاندي بنا سوچڻ جي خرچ ڪندو
۽ اهو مولعو هو جو ڪيس چڱي نموني ڦري وٺجي،
وري خبر نه آهي وجهه ملي يا نه ملي. سو هڪ ڏينهن

وجه ڏهي وينگ ڪي چيائين. "تون نه پر خاص آهين، پر سامهين ڌر لالچي آهي. هو تنهنجي خواهش ۽ پيار جو ناجائز فائدو ٿا وٺڻ چاهين. ڏينهنون ڏينهن سندن گهرجون وڌنديون پيون وڃن. منهنجي نه صلاح آهي انهيءَ گهر جي ڀر ڇڏڻ. ڪو ٻيو گهر ٻڌائي. هي نه توکي ڦري ڏول (ڪنگال) ڪري ڇڏيندا.

ڪنول کي ڇڏڻ جو ته وينگ سوچي ئي نٿي سگهيو. وٽس جيتري به دولت هئي سا هو ڪنول جي نالي تان قربان ڪري سگهيو ٿي، سو ڪارڙ مان ڇاڇيءَ کي چيائين. ڪنهن جو آڱ سوچي به نٿو سگهان. ڪوڪوءَ کي ٻڌا ته منهنجي سموري جائداد ۽ جاگير ڪنول تان قربان آهي. هوءَ منهنجي گهر اچي راج ڪندي، ريشم ۽ زلفيت جو لباس پائيندي ۽ سون ۽ هيرن جا زبور پائيندي. کين ٻيو ڇا گهرجي.

"بس بس.. انهيءَ کان وڌيڪ پڻ ٻيو ڇا گهرين؟
 تون نڪر نه ڪر ۽ هڪ سمجهه نه هال ڪم ٿي ويو."
 هاڻي ڇاچي وري روز اولين کي نيون نيون ڳالههون ٻڌائيندي ته نئين عورت گهر ۾ آئي ته سندس حيثيت ڇا ٿي ويندي. کيس ڪمئن نه پنهنجي سوڪ جي خدمت ڪرڻي پوندي. گهر جو انتظام هلائڻو پوندو، مڙس جي ٻي زال لاءِ سٺا سٺا طعام ٺاهڻا پوندا، وغيره... اولين ويڃاري آهي ڳالههون ٻڌندي هئي ۽ خاموش رهندي هئي هوءَ آخر ڪري به ڇا ٿي سگهي. هن ننڍڻ کان

وٺي ڪڏهن پنهنجي حق لاءِ جنگ نه ڪئي هئي.
 هر حال ۾ خاموش رهي، ۽ هينئر به هن ويٺڪ کي ڪا
 ڳالهه ياد ڏيارڻ، مناسب نه سمجهي ۽ حالتن جي ڦيري
 کي ڏسندي رهي. گهر ۾ جيڪي ڪجهه ٿي رهيو هو
 تنهن جو مشاهدو ڪندي رهي.

ڇاچي ۽ جڏهن کان ويٺڪ کي هڪو آسرو ڏنو هو
 تڏهن کان وري ويٺڪ جون ننڊون حرام ٿي ويون هيون.
 اهو ميوو جنهن کي اڃان صرف ڏٺو هئائين ۽ سنگهو
 هئائين پر اڄ تائين چڪيو نه هئائين، مزو نه ورتو هئائين
 سو ميوو هاڻ سندس ملڪيت بڻجي واريو هو، سندس
 هنج ۾ ڪرڻ وارو هو. ويٺڪ هاڻ نئين مهمان، پنهنجي
 محبوب جي آجيان جي فڪر ۾ هو. اولين ويجهڙي
 سادي عورت هئي، وڏي حويلي وارن جي زرخيز
 پانهي هئي، ان کي جنهن به حال ۾ رکيائين، هن ڪڏهن
 ڪا به شڪايت نه ڪئي هر حال ۾ خوش رهي ۽ هر
 پنهنجي مڙس جي خوشنوديءَ جي فڪر ۾ رهي پر
 ڪنول مختلف قسم جي عورت هئي سٺي ۽ لڙڪ
 هئي، شهري چوڪري هئي. ۽ نازن نخرن ۽ منهن مڙن
 کان پوءِ ويٺڪ جي اڳ ٿي اچي رهي هئي، ها ڪو
 اولهن رهي ها ڇا؟ انهي ڪري ويٺڪ فيصلو ڪيو ته
 اڳ جي ٻئي پاسي به اوان ڪمرا ٺهرائجڻ جيڪي
 ڪنول جي رهائش گاه طور استعمال ٿين. انهيءَ مقصد
 خاطر هن زمين تان هاري گهرايا ۽ نون ڪمرن جي

زمير جو ڪم شروع ٿيو. انهيءَ ڪم جي ٺڪرائي خود
 ونگ ڪري رهيو هو ۽ هن ڪنهن سان به ڪنهن به
 ڪم جو صلاح مشورو نٿي ڪيو. ايتريقدر جو چنگ
 مان به نه، جو خبر هوس ته سندس انهيءَ ڪم کي ڪنهن
 به پسند نٿي ڪيو. اهي ٻئي ڪمرا ڀڳين ۽ رڻ سان لهي
 رهيا هئا ۽ ڪمري جي پٽن ۽ چٽين تي ڏاڍي سهڻي
 انداز ۾ چٽمالي ۽ گلڪاري ڪئي وئي، ڪمري جي
 درين ۽ دروازن لاءِ عالیشان ريشم جا ٻڙهي رنگ جا
 پردا ورتا ويا ۽ ڪمري کي سينگارڻ لاءِ ٻيو سامان
 به ونگ پاڻ شهر مان وٺي آيو، انهيءَ سامان ۾ ڀاڱ
 ڪريون، گادلا، ريشمي چادرون ۽ وهائڻا، ڪريون
 جون گادبون، چينيءَ جا نازڪ سهڻا ٿانو، شامل هئا.
 ونگ جو انگ بهڪي رهيو هو، هر گهر ۾ هو
 پنهنجي خوشيءَ جو اظهار نه ڪندو هو ڇو ته انهي گهر
 ۾ سندس پهرين زال به موجود هئي. هوڏانهن اولين به
 سڀ ڪجهه ڏسي رهي هئي، پر هن ونگ کي ڪجهه نه
 ٿيو، هن نٿي چاهيو ته پنهنجي مڙس جي خوشيءَ جي
 لاءِ ۽ رڪارٽ بڻجي... جهٽوليڪه سمجهيائين تي نه.
 هن جي اچڻ کان اڳ ئي ايترو اهتمام ٿي رهيو هو
 ته هي اچڻ کان پوءِ به خبر نه آهي ڇا ڇا ٿيندو.
 ليڪ هڪ ڏينهن ونگ کي چاچي ۽ اچي اڻڻڻ خبري
 ٿي ته ڇنڊ جي پنجن تاريخ ڇنڊ، سندس اکڻ تي
 ٿيو. جنهن ڏينهن ڏسڻ لاءِ هو ايترو بهتاب هو، سو

ڏينهن اچڻ وارو هو. ۽ هو ۽ چنڊ جي پنهنجن تاريخن،
 ڪنول سندس اڳڻ تي اچي پهتي. ڪيئن ٻائينس جي
 ٺهيل هڪ رنگين ٻالڪي ۽ آندو ويو، جنهن تي ريشمي
 چادر ڍڪيل هئي ۽ جنهن کي چار ڪمپارن کنيو هو.
 ڪوڪو ٻالڪي سان گڏ هئي.
 پري کان ٻالڪي کي ايندو ڏسي ويٺڪ ڊوڙي
 ٻاهر نڪتو. سندس دل جي ڪيفيت عجيب هئي. تمام
 گهڻي خوشي هيس پر گذرڪ سندس وجود جو هڪ
 حصو، سندس ضمير لاکهتو ڪيئن ملاست ڪري رهيو
 هو. ”سوچي وٺ اي مورڪ انسان... ته تون ڪهڙي
 آفت پنهنجي اڳڻ تي لاهي رهيو آهين. تنهنجو گهر
 جيڪو ٻار ۽ محنت جو گهر آهي. جنهن گهر ۾
 اهڙي سلڇڻي عورت هجي جنهن مهينن جا مهينا بکون
 ڪڍيون، سخت سرگرمين ۾ جانورن وانگر زمين تي
 مزدوري ڪئي، تنهنجي اڳڻ کي ٻارن جي نعمت سان
 اجارائين، هر ڏک ۽ تڪليف ڪندي سرڪندي برداشت
 ڪيائين پر ڪڏهن به شڪايت نه ڪيائين، تنهن جي
 موجودگي ۾ توکي ٻي ڪنهن عورت جي ڪهڙي
 ضرورت. ڇا تون هڪ بازاری عورت جي موجودگي
 ۾ پنهنجي صابر، پاڪباز زال سان انصاف ڪري سگهندين؟
 ضمير جا اهي پڙاڏا ٻڌي هڪ وار ته ويٺڪ ڏڪي
 ويو. پر سندس دل ۽ دماغ تي هوس جي اڃ غلبو
 هئي. ڪنول جي جسم جي خواهبو ۽ سندس منڊول

عضون ۽ پرور شباب جي اشي کانئس مت ڪمسي ورتي
هي، مستي ۽ سرور جي انهيءَ عالم ۾ هو ضمير جي
آواز تي لنگهه نه چئي سگهيو. صرف ايترو سو ڪيائين
هو اڳ ۾ جا اهي دروازا بند ڪري ڇڏيا.
جيڪي اولهن جي ڪمرن جي پاسي کڻيا ٿي. اهي
ڪمرا جن ۾ هو ورهين کان پنهنجي محنتي ۽ صابر
زال مان گذر سهندو هو. هن نئي چاهيو ته اولهن سندس
نهن زال کي ڏسي ٻا سندس پيار ۽ محبت جا ڍنگ ڏسي.
هالڪي جڏهن اڳ جي دروازي تي اچي پهتي تڏهن
ڪوڪو ۽ چاچي ۽ ونگ کي مخاطب ٿي چيو پنهنجي
ڪنوار جو هٿ پڪڙي ڪم ٻالڪيءَ مان پنهنجي
ڪمري ۾ وٺي وڃ.

ونگ هورن وانگر ڊچندي ۽ ٻالڪيءَ جو ريشمي
پرو مٿي ڪٺو. اندر ڪنول جو نازڪ وجود، ڪنوار ٿي
جي ڪڙهي لباس ۾ ويڙهيل، قيمتي زبورن مان سٿيل
۽ گلاب جي خوشبوءِ ۾ وهنجيل، اکيون جهڪايو
ٿو مولن ۾ هنيو. ونگ جي صبر جو امتحان وٺي
رهيو هو. هن نهايت احتياط سان، پر هر سان ڊچندي
۽ شرمائيندي ڪنول جو هٿ پنهنجي هٿ ۾ ورتو ۽
پر هٿ ڪنول جي ڇهههه جي چوگرد واري ڪم
سارو ڏيئي، اٿارائين، ڪنول جي اک کڻي ٿي.
هن نهايت نزاکت سان پير کڻندي، ونگ جي سھاري
ٿي پنهنجي نهن گهر ۾ داخل ٿي. چنڊ جي ڏٺڙي

روشنی اڱن کي منور ڪري رهي هئي ۽ واڊ-ومنڊل
گلاب جي خوشبوءِ سان واسيل هو سڄو اظهار عشق
لاه انتهائي موزون ۽ مناسب هو.. ڪوڪو ۽ چاچي
ڪنول ۽ وينگ کي اڱن تي پهچائي موٽي ويون، هاڻ
اڱن تي صرف محبوب ۽ معشوق هئا. چنڊ جي روشني
هئي ۽ گلاب جي خوشبوءِ هئي. وينگ پنهنجي مهانگي
محبوب کي اندر وٺي آيو. سڀ کان پهرين کيس اهو
تلاءُ ڏيکارڻين جيڪو اڱن تي هن ڪنول جي وهنجڻ
لاه ٺهرايو هو، جنهن ۾ شفاف پالي هو ۽ رنگين مڇيون
ديون، ۽ پوءِ کيس ڪمرا ڏيکارڻ لڳو. ڪسمري ۽
هر شيءَ نفيس، سٺي ۽ مهانگي ورتل رکيل هئي. انهي
جو احساس ڪنول کي به ٿيو ته سندس گهٽ سندس
استقبال لاه ڏاڍو خرچ ڪيو هو. کيس ڪسمري ۽ پهچائي
هو گهڙيءَ ساعت لاه ٻاهر نڪتو جيئن چاچي ۽
ڪوڪو کي انعام ڏيئي اچي. ٻاهر کيس ڏسي چاچي
چيو ”تنهنجي ڪنوار لکن ۾ هڪ آهي. سٺي، نازڪ،
شباب سان پرپور.. شل اوهان جي جوڙي سلامت رهي.“
وينگ ٻنهي کي سونا سڪا انعام طور ڏنا ۽ وري
موٽي ڪسمري ۽ آيو جتي پنهنجي دل جي ڌڙڪڻ کي
جڏي ويو هو..

گهر ۾ اڃ ڪير به ڪونه هو، جيڪو وينگ جي
ٻاهر واپس ۽ رڪاوٽ ثابت ٿئي. اولهن اڃ صبح کان
پنهنجن پٽن سميت زمين تي ويل هئي. وينگ جو پوڙهو

۱. نه جيئون گڏ هو نه متن گڏ. بس منڊس گونگي
 ڏي هئي، سا به اڳن جي هن طرف هئي. رات ڪافي
 وهلي ويئي تڏهن اولين زمين کان موٽي. سڄو ڏينهن
 هن زمين تي هارڻ سان گڏ ڪم ڪيو هو، سو سخت
 لڪل هئي. هنن ڪافي ڏينهن کان پوءِ زمين تي
 ڪوڏر هڻي هئي، هڪ لحاظ کان ونگ جي خوشحال
 ٿيڻ کان پوءِ هو بهرڻون دفعو گهر مان نڪتي هئي
 ۽ ايترو عرصو ڪوڏر ۽ ڪڙهي کان دور رهڻ ڪري
 اڄ کيس ڏاڍو ٿڪ ٿيو هو. پر انهيءَ هوندي به هو
 منور ڏٺي ۽ ويئي، ماني ٺاهي سيز تي رکيائين، پتن
 کي ۽ گونگي ڏي ۽ کي ماني ڪارايائين، ۽ پوءِ سڀني
 کي وڃي ڪارايائين. تنهن کان پوءِ هارڻ کي سندن هٿن
 تي سهارو ڀاڻ به اڪيلي، پنهنجي ٻلنگ تي ڪري پيئي.
 ۽ پوءِ اهائي روز جي ڪرت ثابت ٿي. ونگ نه
 ڏينهن جي ڪنهن به حصي ۾ ڪنول جي ڪمري مان
 ٻاهر نه نڪرندو هو ۽ نه وري ڪنول کي ٻاهر نڪرڻ
 جي ڪا ضرورت هئي. هو ته اٿي ئي ان شرط
 تي هئي ته محنت مزوريءَ وارو ڪم نه ڪندي.
 هن لاءِ ماني ٺاهڻ جي ذميواري ڪوڪو جي هئي ۽
 ڪوڪو ئي روز ڪنول کي وهنجاريندي، ڪپڙا مٽائيندي
 ۽ منڊس جسر تي مالش ڪندي هئي ۽ کيس سهنگار
 ڪرائيندي هئي. ڪوڪو وٽ اهڙا ڪئي ڊيسي نسخا
 هئا جن جي مدد سان عورت جي جسر کي ڊگهي

ڊاٻ ڀندرهون

ڪٿي گهر ۾ هڪ مرد جي ٻن زالن جو گڏ رهڻ جي ناممڪن نه آهي، ته ڏکيو سرور آهي، وينگ مڃيو هو ته هن گهر کي ٻن حصن ۾ ورهائي ڇڏيو آهي تنهن ڪري ڪوبه جهڙو ڪونه ٿيندو. پر ڇا اهو ممڪن هو؟ اولين مڙس اڳيان ڪو احتجاج ڪونه ڪيو هو، ڪو ڪوڙ نه ڪيو هو. هوءَ هر حال ۾ گهارڻ واري عورت هئي. مڙس به زال گهر ۾ وٺي آيو تنهن تي هن ڪو اعتراض نه ڪيو پر ڪوڪو جو به گهر ۾ رهڻ کيس پنهنجو نه آئڻو ۽ وينگ به اها ڳالهه محسوس ڪئي ته اولين پهرئين ڏينهن کان ئي ڪوڪو خلاف جنگ جوڙڻ جو خاصوش اعلان ڪري ڇڏيو هو. وينگ ٻڌو هو ۽ اڪثر ڏٺو به هئائين ته هي عورت اچڻ تي پهرين زال يا ته زهر کائي مري وئي يا ڪو به ٻيو ٺٽي پنهنجو انت آڻيندي هئي، يا وري پنهنجي جنگ ۾ گهر جو آرام ۽ سڪون برباد ٿي ويندو هو ۽ گهر لڙڻ جو نمونو ٻڌجي ويندو هو. پر اولين اهڙي ڪا به ڳالهه نه ڪئي، هن صرف ڪوڪو لاءِ پنهنجي نفرت ۽ سلس گهر ۾ موجودگي تي اعتراض ڪيو، جيڪو شايد ان سڌي طرح ڪنول متعلق هجي. پر ڇو ته ڪنول

متعلق هو ظاهر ظاهر اعتراض نٿي ڪري سگهي. انهيءَ ڪري هندس نفرت ۽ ناراضگي جو شڪار ڪوڪو کي ٿرڻو پيو. ويٺڪ پاڻ به ڪوڪو کي گهر نٿي رکڻ چاهيو. هن ڪنول کي شريف زادي ۽ ڪوڪو کي وڏشيا تي سمجهيو، وڏشيان جي اڏي تي، رهندڙ ڪنول سان هو شادي ڪري ٿي سگهيو پر ڪوڪو کي انهي گهر ۾ نٿي رکڻ چاهيائين ته هو گهر جي ماحول کي گندو ڪندي، پر ڪنول نه ڪوڪو جي قربيت بافته ۽ ٻڙهابل هئي، سا اهو ڪيئن برداشت ڪري ها؟ روئندي، اکين ۾ ٻوڙها آڻندي، ويٺڪ کي پاڪر هائي التجا ڪيائين. ٻين لفظن ۾ حڪم ڏنائينس ته ”سرتاج آ؟ اڃان ننڍڙي هيس ته ماءُ پيءُ مري ويا ۽ ظاهر چاچي مون کي وڪلي ڇڏيو. جڏهن کان ڪوڪو منهنجي چاڪري ۽ سرپرستي ڪندي آئي آهي، جي ڪوڪو خلوص نيت سان منهنجي خدمت نه ڪري ها ۽ مون کي شهر جي وحشي ۽ هوس پرست جاگيردارن جي هوس کان نه بچائي ها ته اڄ آ؟ توهان جي زندگي ۾ اچڻ جهڙي نه هجان ها. مٿان وري هن گهر جو ماحول؟ سوچيو ته ڇا آ؟ اڪيلي حالتن جو مقابلو ڪري سگهنديس؟ آ؟ جو روز توهان کي نئين نئين لڳندي آهن ۽ توهان کي روز نئون لطف ۽ سرور حاصل ٿيندو آهي سو سڀ ڪوڪو جي مهرباني ۽ چاڪري نه آهي. مهرباني ڪري ڪوڪو کي مون کان

دور نه ڪريو. ڪوڪو کان سواءِ اڃا ڪجهه به نه آهن...

ڪنول جي انهيءَ درخواست کان پوءِ وٽنگ ڪوڪو کي گهر ۾ رهڻ کان نه روڪي سگهيو. ڪنول جي اها درخواست اڃائي به ڪونه هئي، گهر ۾ ڪنهن به ٽين فرد جو اڪيلو رهڻ واقعي ڏکيو هو ۽ اهو ته سڪن ٿي نه هو ته ڪنهن به تڪليف يا ضرورت جي وقت اولين اچي ڪنول جي مدد ڪري يا سندس دلجوئي ڪري ها. انهيءَ خيال کان وٽنگ ڪوڪو کي ڪنول جي ٻانهيءَ طور رکي ڇڏيو، پر انهيءَ ڪري ڪوڪو کي اولهن جي نفرت جو به شڪار ٿيو. ڪوڪو کي ڏسنديئي اولين ڪاوڙ ۾ ٻاهه ٿي ويندي هئي. ٻه چار ٻهرا ڪوڪو هيٺاهين حالت هلندي اولين جي ڪاوڙ دور ڪرڻ جي ڪوشش به ڪئي پر ڪي به ڪاميابي نه ٿي. دراصل اولهن جي نفرت جو هڪ ٻيو به سبب هو. جاگيردار واري حويلي ۾ جتي اولهن زرخريد ٻانهيءَ جي حيثيت ۾ رڏي ۾ ٿانو ملڻ جي ڪم تي مقرر ٿي اُتي ڪوڪو ساڳي حيثيت ۾ پر -هٿو ڇهرو ۽ مٿول جسر هجڻ ڪري جاگيردار ۽ سندس پٽن جي خاص ٻانهي مقرر ٿيل هئي ۽ وقت ضرورت سندن بستري تي سائڻ گڏ سمهڻ جو اعزاز به حاصل ٿيندو رهندو هوس، انهي ڪري ڪوڪو جو اُتي دماغ عرش تي ٽٽل هو ۽ هو ٻين گهٽ درجي وارن ملازمن سان

انتهائي خراب سلوڪ ڪندي هئي. هڪ ڏينهن ڪوڪو
 نهايت ادب سان اولين کي چيو ”سائين، اوهين مون تي
 ناراض ڇو آهيو، پاڻ ته ننڍپڻ کان هڪڙي سڃالون
 قدرت کي اهوئي منظور هو ته پاڻ وري هڪ ئي گهر
 ۾ گڏ ٿيون اها بهي ڳالهه آهي ته اوهان مالڪ آهيو
 ۽ آڻ ٻانهي.“

پر اولين سندس ڳالهه ٻڌي اڻ ٻڌي ڪري ڇڏي
 ۽ ڪاوڙ ۾ ويٺڪ جي ڪمري ۾ هلي ويئي جيڪو
 آني اڪيلو ويٺو هو. ۽ وڏي واک ٻڌيائين ”زال ته
 اوهان وٺي آيا، مون ڪو اعتراض نه ڪيو ۽ سر هي
 وٽس ڪهڙي حساب ۾ ٿي هن گهر ۾ رهي؟“
 ويٺڪ هيڏانهن هوڏانهن ڏٺو ۽ پوءِ اولين ڏانهن
 ٺهاريائين، ڄڻ چوندو هجي ”هي منهنجو گهر آهي ۽
 آڻ جنهن کي چاهيان هن گهر ۾ رهائين. تون ڇڏ
 واري ڪم آهين؟“ پر هو زبان سان چئي ڪجهه
 ڪين سگهيو. اولين سامهون بيٺي ڏانهن ٺهاري رهي
 هئي ڄڻ انصاف جو انتظار ڪري رهي هجي. پر جواب
 نه ملڻ تڏهن وري چيائين ”مون ڇا ٻڌيسو؟ توهان
 جواب هڪو نه ڏنو.“
 ويٺڪ سڳي ”دڪائيندي چيو“ انهيءَ سان تنهنجو
 ڪهڙو واسطو...“

تنهن تي اولين کيس پنهنجي نفرت جي هن منظر
 کان واقف ڪيو. ۽ چيائين ”هڪ عورت ڇا منهنجي

زن سندس جيئڻ حرام ڪري ڇڏيو آهي ۽ ڪنول به
 ڪوڪو۽ جي حمايت ۾ گهڻو ڪجهه ڳالهائون جنهن
 تي وينگ ڪاوڙ ۾ ٽپي پاءُ ٿي ويو ۽ ڪاوڙ مان
 اولين کي چيائون ”تون ڇو ڪوڪو۽ کي تنگ ٿي
 ڪري؟ نه ست ۾ ٻائي ٿي ڇڏين ته ٻارڻ لاءِ ڪاٺيون.“
 اهو ٻڌي اولين آهستي ورائيو ”آڻ ڪنهن لکي جي
 نوڪرائي جي ٻانهي ڪونه آهيان..“ وينگ وري ڪاوڙ
 مان چيو ”ڇا تون ڄاڻين ٿي ته ڪوڪو۽ کي صبح
 جو ڪنول لاءِ چانهه ٺاهڻي هوندي آهي، پنهنجي لاءِ نه..
 “انهيءَ عورت جو ته منهنجي اڳيان ذکر نه ڪندو
 ڪر جنهن کي تو منهنجي آخري پوئجي به ههرا به
 ڏيئي ڇڏيا.“ اهو چوندي اولين جي اکين ۾ لڙڪاچي
 ويا. ۽ سندس جملو ٻڌي وينگ به شرمسار ٿي ويو ۽
 سندس ڪاوڙ ۽ جوش ڪافور ٿي ويو. ڪنڌ جهڪائي
 هو واپس ڪنول ڏانهن هليو ويو ۽ ڪوڪو۽ کي
 چيائين ”آڻ توکي نفون ۽ وڏو رڌڻو ٺهرائي ڏيندس جنهن
 ۾ ضرورت جي هر شيءِ موجود هوندي. پوءِ توکي
 جيڪي وٺي، جنهن وقت وٺي، پئسي ٺاهج. آڻ هن
 جهنگلي عورت جي منهن نٿو لڳڻ چاهيان.

ٻئي ڏينهن ٿي زمين تان هاري نفون بورچي خسانو
 ٺاهڻ لاءِ اچي ويا. چنگ کي وينگ پئسا ڏيئي شهر
 موڪليو جڏهن رڌ پچاه ۽ استعمال ٿيندڙ ڊيگڙا هنڊيون
 ۽ ٻيا باق وٺي اچي. ان ڏينهن ۾ بورچي خانو تيار ٿي

۱۷۷ ۱. ۲۰۰ روز صبح جو ڪوڪو ڪنهن نه ڪنهن
 هاري کي سان ڪري شهر ويندي هئي ۽ گهر جي
 استعمال لاءِ گوشت، ڀاڄيون، ميوا، پستا ۽ بادام وٺي
 ايندي هئي ۽ رڌڻي ۽ هر وقت ڪجهه نه ڪجهه پيو
 ٺهندو هو. ويٺڪ جي چاچي به چچو ڏينهن ڪنول جو
 پاسو جهليو ويٺي هوندي هئي ۽ پٺي سندس خدمت
 ڇاڪري ڪندي هئي ۽ جو جو ائين ڪرڻ سان ڪيس
 به کائڻ لاءِ هر اها شيءِ ملي ويندي هئي، جيڪا ڪنول
 لاءِ ٺهندي هئي يا ڪنول لاءِ آيل هوندي هئي. چاچي
 ڪٿي سڀني ۽ تمام گهڻي ٺاهي ٿي ويٺي هئي ۽
 سندس جسم تي بي حساب چرهي چڙهي ويٺي هئي،
 ڪنول ۽ ڪوڪو به ڪا روڪ روڪ نه هجڻ ڪري
 چچو ڏينهن پيون کائينديون هيون ۽ ائين ويٺڪ جي
 گهريلو خرچ ۽ بي پناهه اضافو ٿي ويو هو. ويٺڪ اها
 ڳالهه محسوس ڪئي ٿي پر ڪنول اڳيان ڪٽجي نٿي
 سگهيو. هو بنيادي طور تي هڪ غريب هاري رهي
 هڪو هو، جهڙوڪ هن وقت دولت مند هو پر
 انهيءَ مقام تي پهچڻ لاءِ ڪي سخت محنت ۽ جاکوڙ
 ڪرڻي پئي هئي ۽ هن ڄاتو ٿي ته دولت ڪهه تري
 محنت سان ئي گڏ ٿئي ۽ ايتري محنت سان گڏ ڪول
 دولت صرف زبان جي ڏانڊي مٿان تي خرچ ڪرڻ فحول
 خرچي هئي. ۽ انهيءَ فحول خرچي جو سبب ڇاڪاڻ
 ته ڪنول هئي انهيءَ ڪري ويٺڪ جي دل مان سندس

محبت جي گرمي پگهرجي ختم ٿي-ڻ لڳي هئي. هڪ
 ڏينهن نيٺ دل جهلي هن رات جو اڪلائي هڪ ڪنول
 کي سمجهائيندي چيو ”تو کي جيترو وڻي اوترو خرچ
 ڪر، جهڳي وڻي سا ڪا، پر مون کي اها ڳالهه پسند
 نه آهي ته منهنجي چاچي هڪ ڪوڪو به حج و ڏينهن
 پهون چرن هڪ اها شيءِ ڪاٺين جهڪا ٿو لاه تيار ٿئي،
 وينگ چوڻ وارو ته چئي ويو جو ته کيس اسيد
 هئي ته سندس پاڪر جي پيٽ هڪ هڪ محبت جي گرمي
 هڪ ڪنول ضرور سندس ڳالهه کي سمجهندي هڪ پنهنجي
 مڙس جي ٿيندڙ نقصان جو کيس احساس ٿيندو، پر
 وينگ جي حيرت جي ڪا انتها نه رهي جڏهن مڪڙين
 جهڙي نازڪ جسم جي مالڪ هڪ هميشه ڏيمي لهجي هڪ
 گفتگو ڪندڙ ڪنول ڪنهن زخمي شينهن وانگر گجگوڙ
 ڪندي چيو ”تون پلي پٽ ڄاڻين ٿو ته هن گهر هڪ
 توکان سواءِ سڀ منهنجا دشمن آهن، تنهنجي پهرين
 زال مون کي جيترو ئي نٿي ڏسڻ چاهي هڪ تنهنجا منحوس
 ٻار منهنجي پاڇي کان به نفرت ڪن ٿا، اهڙي ماحول
 هڪ تون مون کي ڪوڪو هڪ چاچي کان به دور ٿو
 ڪرڻ چاهين ٿا تنهنجي مرضي آهي ته آڏو پٺي
 سان مٿو هڻي خود کي ماري ڇڏين؟“ هڪ ايترو
 هڪ ايترو چئي هو رالپاڙ ڪري روئڻ لڳي، منهن مٿو
 پٽڻ لڳي هڪ وار پٽڻ لڳي، انهيءَ عالم هڪ ئي وري
 چيائين ”سڪري وڃ منهنجي ڪمري مان، جي تنهنجي

دل ۾ رجي ويئي آهي ته آءٌ به تنهنجو منحوس چـهرـو
 ٿي ڏمڻ چاهيان. آءٌ واپس اوڏانهن هلي ويندس جتان
 اتي آهيان، چڱو ٿيو جو مون ڪوڪوءَ سان تعلق نه
 ٿوڙهو نه ته تنهنجي انهيءَ بي رخيءَ کان پوءِ تنهنجو
 نچاڻ ڪهڙو حشر ٿئي ها.

ڪنول، وينگ جي محبت هئي. هوءُ کيس ڏاڍي
 جاکوڙ کان پوءِ ملي سگهي هئي ۽ کيس مائع لاءِ هن
 پنهنجو محنت سان ڪمبل پندسو پائيءَ وانگر خرچ
 ڪيو هو، سو ائين هلي وڃي؟ اهو وينگ ڪيئن ڪر
 برداشت ڪري ها. سو هن جڏهن ڪنول کي ڪاوڙ
 ۾ ڏٺو، ايتري قدر جو هن کيس ڇڏي وڃڻ جي ڏسڪي
 به ڏني، تنهن ڳالهه وينگ جا هوش اڏائي ڇڏيا. جهٽ
 کڻي کيس پنهنجي پاڪر ۾ قابو ڪيائين ۽ لڳو سندس
 جسم کي چٽو، ۽ آڙيون نيزاريون ڪرڻ... پنهنجي پيار
 ۽ محبت جا واسطا ڏنائين، پيرن فقيرن جا اسم ڏنائين،
 معافيون ورتائين توبه زاري ڪيائين، تڏهن ڪو مـسـ
 وڃي شهزادي صاحب جي ڪاوڙ ڊري ٿي. گهـرـيـلو
 ٺاڇاڪاڻي جي اها شروعات هئي.

هڪ ڏينهن، صبح جو سويل جڏهن اڃان ٿڌي
 مهر گهلي رهي هئي ۽ سج جا پهرين ڪرڻا ڌرتي
 مٿا اڳيان سجدو ڪري رهيا هئا، وينگ جو ٻوڙهو
 لاءِ پنهنجي پياڻي جي ساٿي لٽ ٽڙ ڪائيندو، پٽين کي
 جهلندو انهي پاسي اچي نڪتو جتي وينگ ۽ ڪنول

اڳن تي ٺهيل حوض ۾ ڇڪڪندڙ مڇين جو تماشو ڏسي
 رهيا هئا ۽ صبح جي هير جو مزدو ڏئي رهيا هئا. ويٺڪ
 پوڙهي کي اها خبر ٻڌائڻ جي ضرورت ٿي محسوس نه
 ڪئي هئي ته ڪو هٿس ٻي شادي ڪئي آهي ڇو ته
 کيس خبر هئي ته پوڙهو انهيءَ ڪالهه تي سخت ناراض
 ٿيندو، باقي هڪ هٿس ته پاڻ مرادو پوڙهي کي خبر
 نه هئي سگهندي ڇو ته هو ڪنن کان پوڙو ٿي چڪو
 هو ۽ بيٺائي ذري گهٽ پوري ٿي چڪي هئس. پر
 اها ويٺڪ جي غلطي هئي. پوڙهي جي نظر ايتري به
 ڪمزور نه هئي جيتري ويٺڪ سمجهي هئي. سج جي
 روشني ۾ جو پوڙهي ويٺڪ سان گڏ هڪ اڀري عورت
 کي ڏٺو جنهن جو چهرو سرخي پائوڊر سان سٺيل هو
 ۽ جنهن جو لباس به شريف عورتن جهڙو ڪونه هو.
 هو، تنهن وٺي وڌي واکي پڇيو، ”نه ڇا هاڻ هن
 شريفن جي گهر ۾ بازاری عورتن به اچڻ لڳيون آهن؟“
 پوڙهي جا اهي لفظ ٻڌي ويٺڪ جو اڏ ساهه نڪري
 ويو. مبادا بازاری عورت واري الزام تي ڪنول هاءِ
 پٽ شروع ڪري ڏئي، سو تيزيءَ سان پوڙهي وٽ
 آيو ۽ کيس ٻانهن کان جهلندي چيائين، ”اڄ بابا اچ،
 هتي اڳن تي هلون، اتي آس سٺي هوندي آهي، ۽ هي
 عورت بازاری عورت نه، منهنجي ٻي زال آهي.“
 پر پوڙهو گوڙ ڪندو رهيو.. ”نه نه هيءَ رٿي
 آهي. طوائف.. مون کي هڪ زال هئي، منهنجي ٻي

هي به هڪ زال هئي... اسان هڪ ئي رهيون ٿي هـ ر
ڪامندا رهيا آهيون.

پوڙهو اُن اصل چوڻ جي ئي نه ڪري. ويڳ ڏاڍي
ڪوشش سان ڪهس پئي اڳڻ تي وٺي آيو جتي اولين
رڌلي ه مائي نهار هڪري رهي هئي.

هاڻ چڻ پوڙهي کي اهو شغل هٿ اچي ويو. هو
روز صبح جو ننڊ مان جاڳي، تڙندو ٿاڙندو اتي دري
وٽ ويٺو جهڪا ڪنول واري اڳڻ تي ڪلدي هئي
وڏي ڍاڪ هڪاريندو ”راڌي... طوائف...“

پوڙهو عمر جي انهي حصي ۾ پهچي چڪو هو
بني پهچي انسان وري ٻار مثل ٿيو پوي ۽ ڪنهن
لڳل کان ڪيس روڪجي نه اها حرڪت هاڻ گهڻي
ڪندو. ويڳ پيءُ تي سختي به ٿئي ڪري سگهيو ۽
پيءُ گالهه کان به ڊٺو ٿي نه ڪشي ڪنول انهي گالهه
پا بنياد هڻائي ڪهس ڇڏي وڃي. آخر ڪري نه ڪري
انهي فڪر سندس آرام حرام ڪري ڇڏيو. ڪنول
انه هٿ نٿي کڻي سگهيو ۽ پيءُ سان سختي به
ڪري سگهيو. پريشاني وارن انهن ڏينهن ۾ هڪ
ان هن اوطاق ۾ ويٺي چنگ سان هج ۽ اناج جي
ڌاري ۽ وڪري متعلق صلاح مشورو ڪيو ته اوچتو
زوردار رڙ جو آواز سندس ڪنن تي پيو آواز ڇاتل
ٿي هو، ويڳ پريشان ٿي ڪنول واري ڊوڙي پاسي
اٿي پهچي ڏٺائين ته سندس گولڪي ڌيءُ، ۽ پئي آخري

ٻار ڪنول جي ڪمري ۾ موجود هئا. اولهن جا ٻار ڪڏهن به ڪنول جي اڳ ۾ ٿي نه آيا هئا جو اولهن ڪنهن سختيءَ مان منع ڪئي هئي. پر تڏهن به ٻار کي ڪير ٿو روڪي سگهي؟ اهي پنهنجي فطري تجسس وچان پنهنجي ڪوئي مان ٻئي اڳ ۾ ٿي ڪلڏڙ دريءَ مان پيا لپٽا پائيندا هئا ۽ ڪنول کي اڳ ۾ ٿي پٿار ڪندي ڏسندا هئا تان جو ڪنول جي جسم تي هاريل لهي ڪنول جي تيز ذوق و هارن جي ڪنن تائين پهچندي ۽ ڪنن ڇڪون اچڻ لڳنديون ۽ دريءَ تان هٽو هوندو يا وري ڪنول جي لهي ۾ ڇمڪندڙ لباس ۽ ان مان ظاهر ٿيندڙ سندس مختلف عضون کي ڏسندا رهندا. جسمين وڃي هو پنهنجي ڪمري ۾ داخل ٿي ۽ سندس نگاهن کان دور ٿي. ڪنول هارن کي پاڻ ڏانهن عجب ڀرڻ نگاهن سان ٺهاري ڏسندي هئي ۽ انهيءَ تي کيس ڪاوڙ به ايندي هئي، تنهن ڪري هن ڪيترا ڀيرا ونگ کي چيو هو ته سندس اڳ ۾ ٿي ڪلڏڙ دري بند ڪرائي ڇڏي. پر ونگ اڄ تائين ڪنول جي انهيءَ خواهش تي سنجيدگي سان نه سوچيو هو. پر اڄ خبر نه آهي هارن اها هٿ ڪيئن ڪئي جو پنهنجي گونگي پيل کي سان ڪري ڪنول واري اڳ ۾ ٿي لنگهي آيا ۽ ڪنول جي ڪمري ۾ گهڙي وڃي ونگ جي گونگي ڏيئي کي شايد اچرج ٿيو جو هو لاکڙو ڪنول ڏانهن ٺهاري لڳي. ڪنول هر ڳالهه ۾ سندن

راه کان مختلف هئي، هن جو رنگ سون جهڙو هو،
 جسم تي چرهي چڙهيل هئي، چهره تي ڪريم هائوڊر
 جا تھ هوندا هئا ۽ ڪپڙا ڀريل هوندي به هو، اگهاڙي
 ڏيڻ ۾ ايندي هئي، گونگي ۽ حي ائمن لاکيٽو سهارڻ
 کان ڪنول کي خوف محسوس ٿيو ۽ آها هنيان ڦاڙ
 رڙ سندس دل جي اونهين مان لڪتي جنهن کي هڏي
 ويڳ ڀوڙندو سندس ڪمري ڏانهن آيو هو، ويڳ کي
 ڏسي ڪنول ڪاوڙ ۽ نفرت ڳاڏڙ لهجي ۾ چيو، ”آه
 هاڻ هتي هڪ منٽ به نه ترسندس، هڪش مون کي
 خبر هجي ها ته آه جنهن منحوس گهر ۾ رهي رهي
 آهيان اتي حرامي ڀارڻ جي هڪ فوج موجود آهي
 جيڪي بدتميز آهن، ٻڙڙا ۽ غليظ آهن، ته جيڪر آه
 هت ڪنهن به قيمت تي نه اچان ها.

۽ ايترو چئي هن پنهنجي وزلي هٿ سان پر ڪري
 گونگر ۽ کي چماٽ وهائي ڪڍي، چماٽ لڳنديئي
 گوبڪر ۽ جي معصوم ڳل تي اڱرين جا نشان آهري
 آيا ۽ سندس اکهن مان لڙڪ لڙڪ وهي آيا.
 لڙڪ هائين اکهن سان هن پنهنجي پر ڏانهن لهاريو
 ۽ فرهاد ڪندو هجي، گونگي ڏي ۽ سان ويڳ کي
 به ڏاڍو پيار هو، ڪنول جو سائس اهڙو ساوڪ ڏسي
 هو، ڪاوڙ ۽ اڳاڙهو ٿي ويو، سندس جسم ڪنڀڻ لڳو
 ڪنول کي مخاطب ٿي چيائين، توکي اها هٿ ڪيئن
 ٿي جو منهنجي هن معصوم ٻالي ڀولي ڏي ۽ تي هٿ

ڪهڙو... ۽ منهنجي ٻارن کي حرامي چيئي؟ ڏاڍو...
بازاري عورت... پاڻ ته چئي به ڪونه سگهي آهين ۽
هلي آهين منهنجن ٻارن کي طعنو ڏهن.

پوءِ وري ٻارن کي چيائون ”هلو هتان هلو، اوهان
کي ڪهڙي ضرورت پئي جو هن ڪم ذات جي ٻاهي
آيا. ٻيهر ڪڏهن به هڏانهن نه اچجو... هي اوهان کي
پسند نٿي ڪري، يعني مون کي پسند نٿي ڪري...
اهڙو چئي هن گونگي ۽ کي هٿ کان ورتو. هيءُ جي شفقت
هو اهو انداز ڏسي، گونگي پنهنجو ڏک وساري سرڪي
لڳي. ۽ وٺنگ ٻارن کي پاڻ سان وٺي هليو آيو..

وٺنگ کي وٺندو ڏسي ڪنول حيران ٿي ويئي. هن
نه سمجهيو هو سندس ڪنهن به ڳالهه تي وٺنگ کي
ڪاڏڻ نه ايندي، پر اڄ ڪهس اهڙو ڪاڏڻ ۽ ڏسي هو
اچر ۽ پنهنجي ويئي. هڪدم کيس اهو خيال آيو ته
متان وٺنگ پاڻ کيس گهر مان ڪڍي ڇڏي. اهڙي
صورت ۾ سندس زندگي ڪهڙن گذارائي؟ ٻيو ڪٿي کيس
اهڙيون عماشيون مهيا ٿينديون؟ پر هاڻ ته ٻيهر هڪمان
مان نڪري چڪو هو. اتي به ٻي ٻيلي سوچي ورتائون
ته وٺنگ کي هر صورت ۾ پرڇاڻڻو پوندو ۽ هيٺاهين
هلت هلي پوندي. رعب ۽ زور سان ڪم نه هلندو،
هڏانهن وٺنگ وري الهه واقعي کان پوءِ لاڳيتا،
ڏهنهن ڪنول جي ڪمري ۾ نه ويو. هن کي ڪنول
سان پيار هو. سندس جملي لڏڪرڻ ۽ ناز نخرا برداشت

ڪيا هئا، پر اهو طعنو سندس برداشت کان مٿانهون نه هجي. هُن ڪنول ڏانهن نه وڃي
 کيس هلڪي ڦلڪي سزا ٿي ڏيڻ چاهي جهڻن ڪهه س
 احساس ٿئي ته هو سندس زندگيءَ جو ناگزير حصو نه
 هئي ۽ سندس حد کان ٽپڻ ڪهه منظور نه هو. اهي
 ٻه ڏينهن هن اولين واري پاسي گذاريا ۽ سڄو ڏينهن
 پنهنجن ٻارن سان ڪمڏندو رهيو، شهر وڃي هنن لاءِ
 رانديڪا ۽ مڏڻيون به وٺي آيو. سندس انهيءَ پندليل
 روپي تي اولين به خوش هئي ۽ سندس چاهري تي نئين
 نازڪي ۽ زندگيءَ جا آثار ڏسڻ ۾ اچڻ لڳا. ٽيون ڏينهن
 نيٺ ويٺڪ ڪنول ڏانهن ويو. ان وقت ڪنول ڪوڪو
 ۽ چاچيءَ سان گڏ چانهه پي رهي هئي. ويٺڪ کي
 ٽمي هوءَ چهره مارڻ، دل ماشاد جي هوبهو نصيب
 ڏسڻ ۾ آئي. هن هڪدم اڳتي وڌي ويٺڪ جو آڌرڀاءُ
 ڪيو ۽ ٻنهي مورتن کي ڪڪري مان وڃڻ جو اشارو
 ڪيو. اڪيلائي ٿيڻ تي هن ويٺڪ لاءِ پنهنجي آڪٽ
 ٻار جو عملي مظاهرو شروع ڪيو ۽ جنهن لذت ۽
 سرور جي حصول لاءِ ويٺڪ ڪنول اڳيان بڪاري بڻيو
 رهندو هو سو اڄ هن پاڻ مرادو ۽ نهايت گرم جوشي
 سان ويٺڪ کي پيش ڪيو. هو به ڪنول جي وجود
 مان سرور حاصل ڪري ۽ مستيءَ جي ڪيفيت ۾
 پڙي ويو ۽ ڪنول کي پنهنجي بڪن ۾ کڻي ڦاٽو
 ڪمائين. ٻنهي طرفن دليون هٿ ٿي ويون. شڪايتون

دور ٿي ويون. ڪنول کي ٻئي ڪنهن هنڌ اهڙي
 آرام دهه زندگي ميسر نه ٿي سگهي ها ۽ سندس پريل
 پريل نرم گرم جسم ۽ انهي مان لاکاپهل لذت جي دنيا
 وينگ جي ڪمزوري هئي. ٻئي هڪٻئي کي ڇڏي نٿي
 سگهيا انهي ڪري به ڏينهن اڳ پوش آهـ لـ والعـو
 لعي مٽي ٿي ويو. پر ايترو سو ضرور ٿيو هاڻ وينگ
 جي پيار ۽ طلب ۽ اها شدت نه رهي هئي جمڪا
 شروعاتي ڏينهن ۾ هوندي هئي. هو دٻوانگي ۽ واري
 دور مان نڪري آيو هو. عشق جو پوت سر ٽن لڳو
 ته سندس ذهن ۾ اڳيون ڳالهون تازيون ٿيڻ لڳيون.
 زمين، فصل، ٿڌي هير، آسمان، سج چنڊ تارا... ۽ انهن
 ڏينهن هڪ ڏينهن جڏهن اڃان پاڪ مس ڦٽي هئي، صبح جي
 ٿڌي هير ڪلهي رهي هئي، آسمان، سمنڊ جي ليري شفاف
 هالي ۽ جهڙو پاسي رهيو هو. وينگ بي اختيار ٿي گهر
 مان ٻاهر نڪري ويو. اڃاڻ ڪيترن ڏينهن کان اوه
 ڌرتي ماما جي خوشبو سندس اک وسملي دماغ ٽائين
 بهتي ۽ سندس سموري وجود ۾ ڪتڪتاهون ٿيڻ لڳيون
 وينگ جي اصلا اصل محبوبه ته زمين هئي، ڌرتي...
 جنهن کي ان ٽئين ڏينهن کان هن ڄڻ نه طلاق ڏيئي
 ڇڏي هئي. اڄ ٻاهر جو لڪتو ته ڌرتي. هر طرف کان
 کيس پنڪارڻ لڳي. سائس شڪايت ڪرڻ لڳي، پراڻا
 ڏينهن ۽ پراڻي محبت باد ڏيارڻ لاه رنج ۽ خوشي
 فراق ۽ وصل. هي جذبن مان پرور مڙها-و گهٽ

جهونگارڻ لڳي. . پکي پکن پنهنجن پنهنجن ڏنڌن تي روانا ٿي رهيا هئا. بهٽل فصل جا سلا هوا جي ساز تي ٽپي رهيا هئا. ۽ انهيءَ ماحول وٽنگ کي ياد ڏياريو ته ڪا به محبوبه ايتري پياري ٿي نٿي سگهي جهڙي ڌرتي مائا. هو گهر ويو اولهن جي پاسي ۽ پنهنجو ريشمي لباس لاهي ڪڍي جو ڊگهو جبو پائي گوڏ ٻڌي، هر ڪلهي تي رکي، ڪوڏر هٿ ۾ کڻي هو نڪري پيو ۽ چنگ کي وڃي سڏ ڪيائين ”چنگ، چنگ. ڀاهر نڪر منهنجا ڀارو. آرام جو وقت نه آهي، ڌرتي ماءُ ۽ آسمان جا فصل اسان کي سڏي رهيا آهن.“

چنگ، جوڳو اک وٽنگ جي پاڻ جي حيثيت رکندو هو ۽ ڪنول واري زماني کان صرف ڪمدار رهجي ويو هو تنهن جڏهن وٽنگ کي پراڻي روپ ۾ ڏٺو ته ڏيو، خوش ٿيو. ٻئي گڏجي زمين تي پهتا. هاري هر ڪاهل ۽ گڏ ڪيڻ ۾ مصروف هئا. مالڪ کي ماهون ڏسي هنن اڃان وڌيڪ محنت سان ڪم ڪرڻ شروع ڪيو. وٽنگ هڪ هاريءَ کي هٽائي، پاڻ هر ڪاهل لڳو. اڄ هڪ ڊگهي عرصي کان پوءِ محنت ڪرڻ ۾ هن کي هڪ عجيب لذت ۽ مستي محسوس ٿي رهي هئي.

ڪو اهڙو به وقت هو جڏهن وٽنگ صبح جو سوڀر زمين تي ويندو هو ۽ اولده ٿوڻ تائين ڏيکي وانگر ٻنيءَ ۾ اهو ڪم ڪندو هو ڇو ته تڏهن مسئلو هو پيٽ جو

محنت نه ڪري ها ته پھت ڪٿان پري ها. هاڻ اهوئي
ڪا به ڳالهه نه هئي. قدرت کيس ايترو ته نوازي ڇڏيو
هو جو کيس وڌيڪ محنت ڪرڻ جي ڪا به ضرورت
نه هئي. پر اڄ جڏهن هن ڏکڻ کي هڪڙو ته کيس
ڏاڍو لطف آيو. ۽ شام جو جڏهن پگهر ۾ شل ٿيڪ
۾ سائو ٿي هو گهر پهتو ته سندس چاهري تي اطمینان
جي حڪمراني هئي. هو انهيءَ حالت ۾ سڌو ڪنول
جي پاسي هليو ويو. هن پنهنجي مڙس کي اڳ ڪڏهن
انهيءَ حالت ۾ نه ڏٺو هو. هٿ، پير، وار، جسڙ جو
هر حصو، مٿي هالو هو، ڪپڙا پگهر سان ٻسيل هئا ۽
انهن مان پگهر جي باس هئي آئي. وينگس کي انهي
حال ۾ ڏسي ڪنول واٽڙي ٿي ويئي. پنهنجي نازڪ
لفيس زال کي اچرج ۾ ڏسي وينگس اهو ڏٺو ۽ ڪنول
جا هٿڪڙا هٿ پنهنجن مٿيءَ هان هٿن ۾ جهلي چيائون.
”ڏاڻي پنهنجي مڙس جو اصل روپ؟ تنهنجو گهر وارو
دراصل هڪ محنتي هاري آهي. رٿيس نه.“

اهو ٻڌي ڪنول چيو ”خدا نه هڪري جو ائين ٿئي.“
وينگس کلندي چيو ”ٿئي ڇا منهنجي رائي، انهن
آهي“ ۽ ايترو چئي هو پراڻي گهر ڏانهن هليو ويو.
اڄ کيس وهنجڻ ۾ به ڏاڍو مزدو آيو. ٿڌو ٿڌو هالي
جيئن ٿي سندس پگهريل ۽ ٿڪل جسڙ تي بهو کيس
ناقابل بيان سرور حاصل ٿي رهيو هو. محنت جي
خوشي ۽ عظمت ۽ انهيءَ کان پوءِ وهنجڻ ۽ ماني

ڪاٺ سان جيڪو لطف مزدور کي حاصل ٿئي ٿو، تنهن جو اندازو به صرف اهي ٿا لڳائي سگهن جيڪي هاڻ مزدور هجن.

هالي اهو وڻنگ جو روز جو معمول بڻجي ويو. هن پڙندگيءَ سان پنهنجي زمين تي وڃڻ ۽ هاڻ محنت ڪرڻ شروع ڪئي. سڄو ڏينهن سڄ جي روشنيءَ ۾ سخت محنت ڪرڻ جي ڪري سندس رنگ سائو ٿي ويو، جسم سخت ٿي ويو، هٿ مضبوط ۽ ڪٽهرا ٿي ويا ۽ هو اڳي کان وڌيڪ ماني کائڻ لڳو. اولين کي چڱيءَ پرڄاڻ هئي ته هڪ محنتي هاريءَ جي خوراڪ ڇا هجڻ گهرجي. هو هر ويلى تي خوشبودار چانور، گوشت جو شورورو ۽ بصر اچي وڻنگ جي اڳيان رکندي ۽ هو پيٽ پري کائيندو. وڻنگ کي هاڻ انهي گالهه جي پرواهه نه هئي. ته سندس محبوبه ڪنول کي بصر جي ڏپ کان نفرت هئي هاڻ انهيءَ صورتحال ۾ پنهجي مورتن جي حيثيت مڃجي ويئي. ڪنول جي حيثيت صرف هڪ رانديڪي ۾ بدل هئي جنهن سان وڻنگ رانديڪائيءَ جي وقت ۾ راند ڪندو هو، پنهنجي خواهشن جي پوراڻي ڪندو هو. ۽ اولين وري گهر واري حيثيت اختيار ڪري ورتي هئي جنهن جو فرض هو ته پنهنجي هتي مڙس لاءِ سٺي خوراڪ تيار ڪري، ۽ سندس خدمت ڪري.

وڻنگ جو چاچو ۽ چاچي به گهر جي هڪ ڪنڊ

۱. ٻيا هئا ۽ سڄو ڏينهن ٻيا ڪنهن ڪم ڪار جي ٻيا
 روليون ٽوڙيندا هئا... ڇاڇو ته نشاني به هو ۽ ڪه-س
 نشي جي پورائي لاءِ رقم ڪپندي هئي. پنهنجين ضرورتن
 جي پورائي لاءِ هو هر وقت ٻيو پنهنجي پائسي جي
 واکاڻ ڪندو هو، سندس امارت ۽ ذهانت جا گهٽ
 ڳاڻيندو هو. ڳوٺ ۾ دولت مند ٿي وڃڻ کان پوءِ،
 ويٺڪ جي عزت ڪافي وڌي ويئي هئي، ڳوٺاڻا پنهنجي
 ضرورت جي وقت ويٺڪ کان ٿورڙي وياڄ عيوض قرض
 حاصل ڪري سگهندا هئا، جهڙي جهڙي وقت ڪا به
 فيصلا ڪرائيندا هئا ۽ کيس هنن پنهنجو چڱو سڙس
 چونڊي ورتو هو.

قدرت ويٺڪ تي لاکيتو مهربانيون پئي ڪندي
 آئي. هن دفعي به ڏاڍا سٺا مينهن وٺا. مٿان ويٺڪ پاڻ
 جو زمين تي موجود رهندو هو ۽ محنت ڪندو هو،
 تنهن کي ڏسي هارين به گهڻي محنت ڪئي ۽ ويٺڪ
 جا گودام اناج سان ڀرجي ويا. هن دفعي جڏهن ويٺڪ
 اناج جي وڪري لاءِ مارڪيٽ ويو ته سندس وڏو پٽ
 به ساڻس گڏ هو جو لکي پڙهي هئا انهيءَ قابل
 ٿي ويو هو جو خريداري ۽ وڪري جو حساب ڪتاب
 ڪري سگهي. اک ويٺڪ کي انهيءَ سلسلي ۾ ڏيڍ
 تڪليف ٿيندي هئي. هو پاڻ ويچارو ان ٻڙهيل هو ۽
 اها خاطري ڪرڻ لاءِ ته حساب ڪتاب ۾ ساڻس دوکو
 ڪونه ڪيو ويو آهي کيس ڪه-ترن ئي مالهن جي

هوڏاڪر ٿي پوندي هئي. شرمساري ڌار ٿيندي هئي. اڄ سندس پڙهيل پٽ گڏ هو تنهنڪري ويٺڪي ڪو ڀڄ ڊاءُ نه هو ته ڪير سائنس حساب ۾ حرامپاڻي ڪري ويندو... سوڌو چڪڙي جڏهن هو شام جو گهر ڏانهن ٿي ويو ته سندس پير زمين تي پياڻي ڪونڊي. اڄ فخر مان سندس گات اوچو هو. پاڻ نه ڪونڊو پڙهيو هو، پر پنهنجي اولاد کي تعليم جي زور سان مالامال ڪري ڇڏيو هئائين. هاڻ اڳتي اها سندن مرضي هئي ته هو علم جي حصول لاءِ ڪيترو اڳتي ٿا وڌن... پٽ جي تعليمي قابليت جو اندازو لڳائڻ کان پوءِ هن گهر موٽندي رستي ۾ ٿي اهو فيصلو ڪري ورتو ته هاڻ پٽ جي شادي ڪجي، ڪنهن وڏگهرائي، ڀاءُ-ڀينر ۽ ساڄي نگر سان... رات جو جڏهن هو ۽ چنگ ٺوڪڪلا ٿي ويٺا تڏهن چانهه پيئندي ويٺڪي چنگ کي پنهنجي خواهش کان آگاهه ڪيو ۽ اهو ڪم به مٿس رکيائين ته انهيءَ مقصد لاءِ ڪا سٺي چوڪ-ري گولهي هٿ ڪري جنگ حاصل ڪرڻ لاءِ ڪوشش ڪجي.

چنگ اها ڳالهه ٻڌي ڏاڍو خوش ٿيو ۽ چوڪري جي هوشياري ۽ ذهانت جي واکاڻ ڪيائين ۽ خوشي مان اهو ڪم پنهنجي ڪلهن تي کنيائين. چنگ کي هڪ هٿي ته چوڪري لاءِ جنگ گولهن ڪوڏ ڪيو ڪم نه ٿيندو. چوڪري ويٺڪي کي ڳوٺ ۽ پرڀاسي وارا سڀ ماڻهو سڃاڻندا هئا ۽ کين خبر هئي ته ويٺڪي هڪ

امير ڪبير شخص هو. اهڙي ماڻهوءَ جي گهران ۾
 جي گهر ٿئي ۽ ڪير انڪار ڪري؟ اهڙو بدنصيب
 ٻيو ڪهڙو ٿيندو؟ پر اڃان چوڪري جي شاديءَ جو
 معاملو وڃ ۾ ٿي پيو هو ته هڪ ڏينهن ارڇتو چوڪري
 کي نچاڻ ڇا ٿيو جو هن پنهنجا ڪتاب ۽ ڪاپيون
 ڦاڙي ڇڏيون ۽ پتين سان مٿو ڏڪرائڻ لڳو، ويٺڪ
 ڪيس سنڀالڻ جي ڪوشش ڪئي ته چوڪري پڻ ۽ سان
 به ڏند ڏٺا. اهو ڏسي ويٺڪ پريشان ٿي ويو، ڪه-س
 سمجهي ٿي ته اچي ته چوڪري کي ٿيو ڇا.. هو هڪ
 سادو سودو گوناڻو هو ۽ ڪيس دنيا جي ٺاڻڪن جي
 ڪا خبر نه هئي. سو انهيءَ معاملي ۾ به هن چٽنگ
 سان صلاح ڪئي. چٽنگ جواب ڏنس ته سٺي ۽ طاقتور
 خوراڪ ۽ همسي جي گهڻائيءَ تنهنجي پٽ کي عمر
 کان اڳ جوان بڻائي ڇڏيو آهي. ۽ اهو سڀ لاءِ
 انهيءَ ڪري رچائي رهيو آهي جو هاڻ جوانيءَ جي
 قوت کانئس برداشت نٿي ٿئي. آءٌ جڏهن شهر ويو
 هوس ته رستي تي سندس پوڙهي استاد ٻڌايو پئي ته
 وڏو چوڪرو هاڻ پڙهائي ڏانهن ڏيان ڪونه ٿو ڏئي ۽
 ڪيترن ڏينهن کان مدرسي ۾ آيو به نه آهي. اها
 ڳالهه ٻڌي ويٺڪ ڪاوڙ ۾ کپڙو ٽي ويو ۽ جڏهن
 انهيءَ سلسلي ۾ هن پٽ کان سوال ڪيا ته هن نهايت
 بدتميزيءَ سان ورائيو ته ”آءٌ هاڻ واپار ڪرڻ لاءِ شهر
 ٿو وڃڻ چاهيان، هت هن ڪوٺڙي ۾ هاڻ منهنجي لاءِ

ڪجهه به نه آهي. ۽ وڌيڪ پڙهڻ به نٿو چاهيان.“

وينگ، جهڪو پاڻ هميشه پنهنجي ٻيءَ جو فرمانبردار ٿي رهيو هو ۽ جنهن ٻيءَ نه چاهيندي هڪنهن ويجهي بزرگ سان به ڪڏهن منهن نه اڙايو هو، سو پٽ جي بدنامي برداشت نه ڪري سگهيو ۽ لڪڻ کڻي اچي پٽ تان پيو... اهو ڏسي اولين ٻيءَ ۽ پٽ جي وچ ۾ اچي پئي، پر وينگ سامي نه پئي... لڪڻ جو وڪڪارو ڪندو رهيو جنهن جي ڪري اولين کي به ڏک لڳا. پر هو به پٽ کي ڇڏائڻ جي ڪوشش ڪندي رهي. ۽ چوڪرو جهڪو ننڍڙي ۾ ٻيءَ کان ڏاڍو ٻڃندو هو ۽ هڪڙي چماٽ تي مٿت وهي ويندو هوس سو اڄ هنري مار کائڻ کانپوءِ به پنهنجي مٿ تان نه لٿو ۽ ٻيءَ سامهون آڪڙو پيلو رهيو. اولين مس مس، وينگ کي چڪي ڪري ۾ وٺي ويئي ۽ دروازو بند ڪري، روئڻهارڪي آواز ۾ ڪهڙي چيائين ”ڄاڻان ٿي ته اوهين سخت ڪاوڙ ۾ آهيو ۽ اوهان کي همدو رهيو آهي.“

پر خدا جي واسطي منهنجي هڪ ڳالهه ٻڌو، پوءِ فيصلو ڪجو ته چوڪرو ايترو بدتميز ڪهڙن ٿيو آهي.

وينگ، جهڪو سامه ڀرجي وڃڻ ڪري بهي نٿي سگهيو سو ڪري ۾ پيل هڪ استول تي ويهي رهيو. ۽ اولين جي ڳالهه ٻڌڻ لڳو، جهڪا چئي رهي هئي. ”اها مارڪيٽ بيڪار آهي، آ! اهو سڀ ڪجهه اڳي به ڏسي چڪي آهيان، تڏهن جڏهن آ! وڏي حوالي

۽ ٻانهي ۽ جي جهڻيت ۽ ڪم ڪندي هوندي. انهيءَ
دولت مند گهرائي ۽ چوڪرا جڏهن جواني ۽ جي مائري
۽ وڪ ٻانهندا هئا ته اهي به انهيءَ قسم جو حرڪتون
ڪندا هئا ۽ وڏي جاگيردار سان منهن ماري ڪندا
هئا ۽ جيڪي ٻانهيون جاگيردار جي بستري تي سونهن
کان خارج قرار ڏنيون وينديون هون، انهن سان هٿ چراند
ڪندا هئا. اوهان کي سمجهڻ گهرجي ته امان جي
جوان هٿ جي اها آرم زورائي انهيءَ ڳالهه جي علامت
آهي ته کيس سٺي خوراڪ ۽ پئسن سان گڏ هڪ به
هيءَ جي به ضرورت آهي. شايد عورت جي.

پر نوجواني ۽ ۽ بالغ ٿي وڃڻ کانپوءِ به مون
ته ڪڏهن اهڙيون حرڪتون ڪونه ڪيون هون، منهنجي
ذهن ۾ نه ڪڏهن عورت جو خيال به نه آيو هو... وينگ
پنهجي ڪارڙ کي ڊهائيندي چيو.

”نوهان جو معاملو ٻيو آهي. توهان ته هڪ محنتي
مزور هئا. جيڪي سڄو ڏينهن زمين ۾ هر هلائيندو هو
۽ سڄ لڏي مهل ٽڪي لٽي سمهي پوندو هو. اوهان
کي ته اهڙين ڳالهين متعلق سوچڻ لاءِ به وقت ڪٿي
هوندو هو.. آڏ ته لواڙادن جي ڳالهه پئي ڪريان جن
کي محنت جو هڪو ڪم نٿو ڪرڻو پوي ۽ وٺڻ
اهڙيون ڳالهون سوچڻ لاءِ تمام گهڻو وقت ٿو هجي.“
اولين جي واتان عقل منڊيءَ جون ڳالهون ٻڌي
وينگ حيران ٿي ويو.. سندس چوڻ بلاشڪ صحيح هو.

کيس ته سڄو ڏينهن هر ۾ وهڻو ٻوڏو هو ۽ هر وقت
 اهو اللهڻو ٻيلو هوندو هو ته اکڻن ويلي تي ماني نه
 ملندي يا نه... اهڙو ماڻهو عورت جهڙي عياشيءَ متعلق
 ڪمڻ ٿو سوچي سگهي. جڏهن ته سندس پٽ اميرزادو
 هو، لکيل پڙهيل هو ۽ هاڻ جوان به هو. اهو سوچيندي
 هن چيو ”تون ته ڪي ڇوڀن اولهن. چنگ جو به اهوئي
 خيال آهي. هاڻ آڏو ڇوڪري جي شادي ۾ دير نه
 ڪندس... ايترو چئي وينگ ڪنول جي پاسي هليو ويو.
 اڄ ڪافي ڏينهن کان پوءِ ڪنول جي ڪمري ۾
 گهڙيو هو. ڪنول سندس غير حاضري جي ڪري اهو
 سوچڻ لڳي هئي ته شايد هاڻي هو پنهنجي مڙس لاءِ
 پرڪشش نه رهي هئي، تنهن وينگ کي ايندو ڏسي،
 اڳتي وڌي سندس استقبال ڪيو ۽ سندس هٿ پنهنجن
 هٿن ۾ جهليندي چيائين ”جي مون کي خبر هجي ها
 ته صرف هڪ سال اندر تنهنجي دل پرڄي ويندي ۽
 نون مون سان نفرت ڪرڻ لڳندي ته جيڪر آڏو پنهنجي
 رنگين دنيا ڇڏي تنهنجي هن بي رنگ گهر ۾ ڪڏهن
 به نه اچان ها.“ ايترو چئي هن اکين جي ڪنڊن مان
 وينگ ڏانهن لهاريو ۽ سندس چاهي جا تاثر پڙهڻ جي
 ڪوشش ڪيائين. ۽ سندس هٿ کڻي پنهنجن گلن تي
 رکيائين. وينگ جا هٿ هيٺ وري سخت ۽ ڪهرا هئا.
 ڪنول وري چيو ”تمهتي هرو جيسين انسان جي
 اڄ کان پري هوندو آهي، تيسين سندس بي چيني ڏسڻ

وڌان هوندي آهي، پر هڪ دفعو جي اهو هرو سندس
ڪنڌ جي هار جو حصو بڻجي ويو ته پوءِ انهيءَ جو
قدر ۽ قيمت جهڻ گهٽجي وڃي. ياد ڪر اهو وقت
جڏهن تون اڃان مون کي حاصل ڪرڻ لاءِ ڪوشش
هين تڏهن تنهنجو ڪهڙو حال هوندو هو... هڪ ڀل
به مون کان سواءِ گهارڻ تو لاءِ مشڪل هوندو هو.
پر اڄ؟ آه توکي ياد ئي ڪونه آهيان.

وينگ سندس هڪايت ٻڌي چيو ”تنهنجي شڪايت
بجا آهي پر اڄڪلهه، آه دراصل پنهنجي وڏي پٽ متعلق
پریشان آهيان. جيڪو جوان ٿي چڪو آهي ۽ مونکي
سندس شادي جو فڪر لڳل آهي. پر سمجهه ۾ نٿو
اچي ته ڪيئن ڪٿي پرڻايان. اهو به نٿو چاهيان ته
ڪنهن هاري جي ڌيءَ پنهنجي گهر ۾ نهن بڻجي اچي،
۽ شادي جو ڪاروبار ڪندڙن جي مدد به نٿو وٺڻ.
چاهيان جو اهي ڪوڙا گلهائي غلطي ملت سڱ
ڪرائيندا آهن.

اهو ٻڌي ڪنول چيو ”انهيءَ ۾ پریشان ٿيڻ جي
ڪهڙي ضرورت آهي... ڪوڪو جو موجود آهي!
پنهنجي گولڙي ۽ پرڀاسي وارن گولڙن ۾ ڪهڙو امير
گهرالو آهي جن کي ڪوڪو نه سڃاڻندي هئي. اهو
چئي هن ڪوڪو کي سڏ ڪيو جهڪا ڪين گهڙين
کان پوءِ دروازي ۾ ظاهر ٿي... ڪيئن ڏسي ڪنول چيو
”تنهنجو مالڪ پنهنجي وڏي پٽ جي شادي تو ڪرڻ

پاهي ڪنهن وڌيڪه رائي ٺهنگر سان توکي ڪو گهر سڃاڻي ٿو؟
 ها چوڻ... هڪ ته ”لهو“ جو گهر آهي. جنهن
 جون ڏيهر هاڻي جوان اچي ٿيون آهن. هو ڳوٺ جي
 مارڪيٽ ۾ سڀ کان وڏو واپاري آهي، شريف گهر
 آهي ۽ دولت جي وٽن ڪا ڪمي نه آهي.
 ڪير ”لهو“ آهي ته نه جنهن جو دڪان پٿرن
 واري دروازي جي ڀر ۾ آهي؟ وينگ چيو.
 ها... اهوئي.

ان کي ته آڏو به سڃاڻان. اسان جي فصل جو وڏي
 ۾ وڏو خريدار اهوئي ته آهي... جي اتان سڱ ملي
 مڪهي ته ٻيو ڇا گهرجي.
 ڪنول چيو ”مون کي اميد آهي ته هو انڪار
 نه ڪندا.“

وينگ ”چيو توکي هڪ آهي ته اهو ڪم ٿي ويندو؟“
 توکي ڪوڪو جي قابليت جو اڃان اندازو نه
 ٿيو آهي شايد، پر جي ڪوڪو مون کي ٺاڻيل نه
 ڪري ها ته آڏو تنهنجي گهر واري بئيج ڪڍڻ به نه
 لبوليان ها... هن لاءِ انعام مقرر ڪر... ڪنول چيس.
 چوڻ... چوڻ... پر اڄ رات اڃان ترس... آڏو تنهنجي
 دوست چنگ سان صلاح مشورو ڪري وٺان. هو لهو
 کي مون کان وڌيڪ سڃاڻي. آخر چوڪري جي زندگي
 جو سوال آهي... ”پترو چئي وينگ اتان هليو ويو.
 چنگ سان صلاح به ڪيائين ۽ تنهن کان پوءِ به ڪافي

ڏينهن پاڻ انهيءَ مسئلي تي سوچيندو رهيو، تان جو
 هڪ ٻيو واقعو به ظاهر ٿي ويو.
 هڪ ڏينهن صبح جو سوڀر، جهڻن ئي چالو، ٻي
 وينگ ۽ جنگ زمين تي وڃڻ لاءِ گهران نڪتا، هنن
 وڏي چوڪري کي ٽڙندي ٽاهڙندي، گهر ۾ گهڙندي
 ڏٺو. هن جو چهرو ڳاڙهو ٿي لڳو ۽ اکيون به ڳاڙهيون
 هيس. زمين تي پير به صحيح نٿي هيس. گهر ۾ داخل
 ٿيندي هو ٽاهڙجي ڪريو ۽ ڪرلندي ڪيس آئي ٿي.
 آئي ڪرڻ کان پوءِ هو ائين ڦٽڪڻ لڳو ڇڻ ڪيس
 زهر ڏنو ويو هجي... اهو ڏسي اولهن اکهارڻ پيرن ٻيڙندي
 آئي... وينگ ۽ جنگ ڪيس کڻي اندر اڳڻ ۾ پيل ڪٽ
 تي لپتايو جتي اولهن ڪپڙن سان سندس منهن سان
 ڪرائڻ لڳي ۽ جنگ سندس ٻوٽ لاهڻ لڳو. جڏهن ته
 وينگ ڪجهه سوچي اندرئين ڪري ۾ ويو جتي سندس
 ٻيو نمبر پٽ مدرسي وڃڻ لاءِ ڪتاب گڏ ڪري رهيو هو.
 پٽ کي مخاطب ٿيندي، وينگ چيو ”رات نه ڇو
 وڏو ٻاءُ ڪهڙا آهن ويو هو؟“
 مون کي خبر ڪونهي... ننڍي پٽ آهستي آهستي سان
 جواب ڏنو.
 ڪل لاهي ڇڏيندو سان... نه ته سچ سچ ٻڌاءُ ڇا هو
 رات گهر هو؟؟
 نه... ننڍي پٽ ٻچندي ٻچندي ورائو.
 نه پوءِ ڪهڙا آهن ويو هو؟

مون کي خبر نه آهي...
 گڏه جا ڦر... مونسان ٿو آنهون ڪالهن ڪرئين؟
 ايترو چئي وينگ سندس ڪمڙ ۾ کڻي هٿ وڌو... چوڪري
 جو سامه منجهڻ لڳو ته هاتاريندي چيائين ”ادا ڇهو هو
 نه جي مون ڪنهن سان ذڪر ڪيو ته هو مون کي
 ماري ڇڏيندو.“
 ٻڌا ته آڻ ٿو سامه ڪيائين... وينگ اڪيون
 ڪرڙيون ڪندي چيو...

چوڪري سڏڪا پريندي چيو ”هو ڪه-ترين ئي
 راتين کان توهان جي چاچي جي پٽ سان ڪمڏانهن
 ويندو آهي... وڌيڪ مون کي خبر نه آهي...“
 ائيني پر ۾ هڪ ڏاڏو بهو هو. وينگ اهو ڪيو ۽
 ڊوڙندو اوڏانهن ويو جتي سندس چاچي جو خاندان رهيل
 هو. سندس موت موجود هو ۽ لشي ۾ هو پر عادي
 هرابي هئڻ ڪري سندس حالت خراب ڪونه هئي. نه
 سندس چال ۾ بهي ترتيب هئي، نه آواز ۾... سندس
 ويجهو اچي وينگ وڏي واڪ ۾ چيو ”رات منهنجي پٽ
 کي ڪمڏانهن وٺي ويو هئڻ؟“

آڻ ڪمڏانهن وٺي ويندس. هو پاڻ جوان آهي، جتي
 مرضي هوس اتي وڃي سگهي ٿو.
 وينگ ڏاڏو الاريندي وري چيو... ”ٻڌا... نه ته
 اورو ڪري ڇڏيندوسان.“

چاچي جو پٽ، -وٽ کي ايتري ڪاڏڙ ۾ ڏسي

ڊڄي ويو. وڌيڪ حجت ڪرڻ ۽ ٻيا چيائين ”وڏي حويلي
۽ جيڪا هاڻ عياشي جو آڏو پئجي ويئي آهي. هڪ
رندي وٽ...“

نالو ڇا آهي ان رنديءَ جو؟

رجمي...

وينگ لوه جي سيخ ڪمي ۽ وڏي حويلي ۽ ڏانهن
روانو ٿيو. حويلي جو وڏو دروازو جيڪو هميشه بند
رهندو هو سو کليل هو. وينگ بنا ڪنهن روڪ جي
اندر هليو ويو. حويلي ۽ ٽائين ۽ ڇڻ لاه ڪم ڪافي
پنڌ ڪرڻو پيو. ٿاڪ ڪان حويلي ٽائين، پڪين مرن
سان رستو ٺهيل هو، ۽ رستي جي ٻنهي پاسن وڏا شاهي
وڻ هئا. ۽ انيڪ قسمن جا گلن جا ٻوٽا ٻوڪيل هئا.
ٻچل ميدان ۽ اوسي پاسي جي غريب ماڻهن پنهنجون
ڪڪايون جهوپڙيون ٺاهي ڇڏيون هيون. هر طرف گند
۽ ڪچري جا ڍير هئا ۽ فضا ۾ ڏپ پکڙيل هئي. هڪ
وقت هو جڏهن انهي رستي تان هلندي وينگ ڏٺي
رهيو هو ۽ اڄ سندس هٿن ۾ لوه جي سيخ هئي ۽
قدمن ۾ پختگي ۽ اعتماد.

حويلي جي مرڪزي دروازي تي هڪ ٻوڙهي هورت
استول تي ويٺي هئي جنهن جي منهن ۾ هڪ ٻه ڏند
ڪونه هو ڪيس ڏسي وينگ بهلو ۽ پڇيائون ”رجمي
ڪٿي آهي جيڪا هن حويلي ۾ ڏنڊو پوي ڪري.
ٻوڙهيءَ ڇيس ”اندر هليو وڃ ۽ آخري ڪم-ري

جي دروازي تي هٿ هن.

وينگ بدمست هاڻي وانگر ڏڪيندو اندر ويو ۽
آخري ڪمري جي بند ٿيل دروازي تي زور سان ٽڪاءُ
ڪرايائين. پر پهرئين ٽڪاءُ تي ڪو جواب نه مليس.
وري ٻيهر ٽڪاءُ ڪيائين ته اندران لشي ۽ ٻڌل عورتائو
آواز آيو ”تنگ نه ڪر ڇوڪرا... واپس هليو وڃ... آءُ
سڄي رات اوهان جا انگل سهندي رهي آهيان ۽ هن
وقت منهنجو جسم ڪنهن مرد جو بار نٿو سهي سگهي
سهڻ ڏهو مون کي.“

پر وينگ ڪٿي ٿو مڙهي. هو ائين ئي واپس وڃڻ
لا نه ڪونه آيو هو. سو هن وري دروازي تي هٿ
هنيو. نيٺ هڪ عورت دروازو کوليو جهڪا جواني
جي سرحدن کي عبور ڪري چڪي هئي. سندس اکيون
سڄي رات جاڳڻ جي ڪري ۽ لشي واپرائڻ ڪري
گاڙهيون هيون ۽ سڄل هيون، چاهي ئي ڏندن جا
نشان هئا ۽ چپن جي لالي پکڙيل هئي.

هن دروازو کولندي چيو ”صبح رات اچجان. هينئر
آءُ توکي ڪو مزدو نه ڏيئي سگهنديس. عورت ٽڪل
ٽڪل، اڪڙيل لهجي ۽ جهو.“

آءُ ڪو مزدو يا لطف حاصل ڪرڻ ڪونه آيو آهيان.
انهجي پٺ متعلق معلومات حاصل ڪرڻ آيو آهيان.
نه اوه جلدِي ٻڌي وٺ مون کي سهڻو آهي.
ها هو رات تو وٺ آيو هو؟

مون وٽ هڪڙي رات ۾ ڪيترائي نوجوان ايندا آهن. ڪهڙي خبر تنهنجو پٽ ڪهڙو آهي. هو سنهڙو ۽ ڊگهو آهي. اڃان من جوان ٿيو آهي. سائنس گڏ ٿيو به هو؟ جيڪو پاڙو آهي ۽ سندس لک ٻڪوڙي جهڙو آهي؟ هاما اهو منهنجو سوٽ آهي.

نه پوءِ تنهنجو پٽ جنهن کي سرد بڻجڻ جو شوق آهي سو هتان وڃي چڪو آهي. تون هاڻ وڌيڪ ڇا ٿو چاهين؟

صرف ايترو ته جي هو ٻيو دفعو تو وٽ اچي ته کيس اندر نه اچڻ ڏجان.. ”هاهو چئي ويٺڻ ڪجهه سڪا ڪڍي جمڻ جي ٿريءَ تي رکيا ۽ چيائين ”اهي پيشڪي اٿئي. جي تو ائين ئي هڪيو جيئن مون چيو آهي ته آءٌ باقائديءَ سان توکي ڪجهه نه ڪجهه ڏيندو رهندس.“

جميءَ ورائيو ”قبول آهي. هاڻ هن عمر ۾ مون کي مردن جي ضرورت آهي. اهي گهڻي ڳاڙها چورا نه اٿن منهنجي تن ۾ لڳل ٻاهه کي وڌيڪ پڙڪائين ٿا. پوءِ انهيءَ ڏينهن شام جو ڪنول جي ڪمري ۾ ويٺڻ ڪوڪو کي هدايت ڪئي ته ”مباحالي ٿيو جي گهر وڃي شاديءَ جي ڳالهه پڪي ڪري اچ. ٿيو لالچي ۽ ڪنجوس انسان آهي. کيس اهو به چئج ته اسان کي ڏيڇ جي به ضرورت نه آهي.“ پوءِ هن

ڪوڪو کي به ڪجهه سڪا ڏنا ۽ اتان سڌو پنهنجي
چاچي جي پاسي وڌو. چاچي کيس ڏسي طنز ڀريل لهجي
۽ چيو اڃ اڃ وينگ! اڃ هن پاسي ڪنهن پئجي پئين.
پر وينگ سندس ڳالهه ان ٻڌي ڪري چيو ”آءُ اهو
معلوم ڪرڻ آيو آهيان ته ڇا مون پنهنجي چت هٿ
ڏانگن ۽ پلائن کي پناهه ڏئي آهي؟“

چاچي حيران ٿي پيو.. آءُ تنهنجي ڳالهه نه سمجهيس.
ان تي وينگ ڏک ڀري لهجي ۽ سڄي ڳالهه چاچي
کي ٻڌائي.. جنهن تي هن ٺهڪ ڏيندي پيو ”صفا ڪو
پورو آهي وينگ.. پلا ڪنهن کي جوان ٿيڻ کان
نون ڪنهن ٿو روڪي سگهين“ ڇا تون ڪنهن ڪٿي
کي ڪٿي ۽ کان دور رکي سگهندين؟

اهو ٻڌي وينگ چيو ”مون کي توکان انهيءَ جواب
جي اميد ڪونه هئي چاچا.“ آءُ اهو چوڻ آيو آهيان
ته جي تو وٽ مون لاءِ همدرديءَ جا ٻه لفظ به نه آهن،
ته مون وٽ به تو لاءِ ڪجهه نه آهي. نه رهن لاءِ جاءِ
نه کائڻ لاءِ خوراڪ...

ڀرو ٿي ڳالهه وينگ.. توکي خبر نه آهي ته تون
ڪنهن سان مخاطب آهي. ڇا تون نٿو چاهين ته گهٽ
جي سڀ کان امير شخص جي گهر ۽ ڌاڙو ڇو نه ٿو
لڳي، سندس اناج جي گودامن مان ڦر ڇو نه ٿي ٽٽي
جڏهن ته اوسي پاسي جو ڪوبه زميندار ۽ وڏو مالھو
ڌاڙيلن جي سرگرمين کان بچيل نه آهي؟ ايترو چئي

هن ٻنهنجي چوڻو جا ٻڌل ڪولها. سندس سڀني مان هڪ
گهڙهي ڏاڙهي ۽ هڪ ڪارو نقاب ٻڌل هو.

غور سان ڏسي پائيتا. اهي لڳائون هن علائقي جي
خطرنهه ڪنهن ڏاڙهن جي سردار جون آهن جهڙي ان
۽ دولت ڦري مالڪن کي ڪنهن ڇڏيندا آهن هر
تنهنجو گهر انهيءَ ڪري محفوظ آهي ۽ اوهين انهيءَ
ڪري زندهه آهيو جو ڏاڙهن جو سردار بڪاري وانگر
تنهنجي نڌي تي پيو آهي.

چاهي جون گالهليون ٻڌي وينگ کي چن ٿاڻگ
سنگهي ويو. امڙو ڪنهن جهڙي پٽ... ته اهو سبب هو
جو سندس دولت ۽ ان سان پيرل گودام ڏاڙهن جي
ڪاررواين کان محفوظ هئا... هن ته ائين پئي سمجهيو
ته دھوتا مٿس مهربان آهن ۽ سندس دولت جي
حفاظت ڪري رهيا آهن. هو ماڻڙي ڪري چاهي جي
ڪمري مان لڪري آيو ۽ شام جو چاهيءَ کي سڀن
لاه لوان ڪپڙا تيار ڪرڻ لاه ۽ چاهي جي تماڪ ۽
لشي جي ضرورتن پورو ڪرڻ لاه چانديءَ جا ڪا
ڏنائين. هاڻ ته چاهي جي ضرورتن جو خيال رکڻ وٽر
مٿس ڦرڻ تي ويو هو.

هوڏانهن هڪوڪو، ليو سان ملي سڱ جي گالهه
هڪي ڪري آئي. هتي ليو کي انهي سڱنديءَ تي
ڪو اعتراض نه هو. پر هو هن وقت چوڪريءَ جي
رخصتيءَ لاه تيار نه هو. سندس ڌيءَ جي عمر اڃان

صرف چوڏهن سال هئي ۽ هن ٽن سالن کان پوءِ شادي
 ڪرائڻ جي ڳالهه ڪئي. باقي فيالوسٽ هـ و مڱهي
 ڪرڻ ۽ راضي هو. اهو وينگ جي پريشانين جو حل
 ڪونه هو. سندس پٽ تي نفساني خواهشن جو غلبو
 هو ۽ هو پنهنجون خواهشون پوريون ڪرڻ لاءِ رندين
 وٽ وڃڻ مجبور هو ۽ شراب جو سهارو به گولهي رهيو
 هو. جنهن جي ڪري وينگ جلد از جلد قانوني ۽ اخلاقي
 مدن اندر هڪ نوجوان چوڪري سندس حوالي ڪرڻ
 چاهي ٿي جيئن هو ادارو ۽ رول ٽيل کان بچي وڃي.
 ر هال ڇا ٿي ٿي سگهيو. هن پنهنجي ذهني پريشانين
 کان چوٽڪارو حاصل ڪرڻ لاءِ ڪئلي طور پنهنجي
 دلگهي وري ڌرتي لاءِ وقف ڪرڻ جو فيصلو ڪيو ۽
 وز صبح جو ڪنهن معمولي هاريءَ وانگر هر ڪلهي
 يا رکي، ڪوڏر هٿ ۽ کٽي ڍڪڻ کي هڪليندو اچي
 هن تي پهچندو ۽ پوءِ سڄو ڏينهن هر ٻيو ڪاهيندو
 وڃي گهريلو مسئلن کان منهن موڙي هن ذهني ڪون
 يا حاصل ڪرڻ چاهيو پر هيڏانهن به ڪل خير ڪونه
 و. قدرت کي ٻيو ڪو تماشو ڏيکارڻو هو. هڪ ڏينهن
 سج جي ٿڌي هوا جو مزو وٺندو، ڪو گيت جهولڪاريندو
 مٿن وينگ ۽ چنگ زمينن ڏانهن ٿي ويا تڏهن آسمان
 يا اوچتو مٽيءَ جا ڪڪر ڇانئجي ويا ۽ ڪجهه دير
 طوفان اچي سندن مهمان ٿيو. جڏهن طوفان جهڪو
 ۽ اڪهون ڏسڻ جي قابل ٿيون ته وينگ ڏٺو پريان

ڪجهه مڪڙن مٿي ٻيا هئا... شايد مٿي جو طوفان ڪين
 سندن وٽ کان ڌار ڪري ڪٿي آيو هو. يعني، مڪڙ
 جو حملو ٿيڻ وارو هو ۽ مڪڙ ڪٿي ويجهوئي موجود
 هئا. انهيءَ خيال اينديئي چنگ جي چاهي تي نراسائي
 جا ڪڪر ڄاڻجي ويا ويٺڪ به پریشان ٿي ويو چئني
 طرفن ناچ جا سلا ڪر ڪنهن ٻيڙي هئا، پر اڃان لڏڻ
 جي منزل ڏور هئي، مڪڙن جو لشڪر، ديوڻائن جي
 لهر جي صورت ۾ تمام تيزيءَ سان سندن گهوٽ ڏانهن
 وڌي رهيو هو ۽ هو پنهنجي محنت کي ڀڄائڻ لاه
 ڪجهه به نه ٿي ڪري سگهيا؟ لهٽ مڪڙن اهي
 سندن گهوٽ ۾ ديوڻ ڇڏي ڪروڙن، ارڻ جي تعداد
 ۾ ڳاڙها ۽ ٻيلا مڪڙن فصلن ۾ ڪاهي پيا. زمين تي
 سواءِ مڪڙن جي ٻيو ڪجهه به نظر نه آيو... فصل
 وٺ، لڏ، گهر، جهنگ جهڙو... مطلب ته هر هنڌ مڪڙي
 مڪڙ هئا. ان جي هڪ هڪ مٿي تي سوين مڪڙ جهڙا
 ڏسڻ ۾ ايندا هئا. هاري ويچارا پنهنجي رت ۽ پگهر
 جي ڪمائي ائين ضايع ٿيندي ڏسندا رهيا، سڄو ڏينهن
 مڪڙن کي ماريندا هئا ۽ باهه تي ڀڄائي کائيندا هئا،
 مڪڙ سندن روزگار کائي رهيا هئا ۽ هي خود مڪڙن
 کي کائي رهيا هئا پر مڪڙ گهڻا هئا، انسانن جو مڪڙن
 سان پهچڻ محال هو. هڪ هفتي اندر، ڌرتي ماءُ ڄڻ
 بهواس ٿي ويئي. سندن سولهن، سندن سهاڳ، سندن
 زندگي، يعني فصل چٽ ٿي ويا. مڪڙ پنهنجو ڪم

ڪم پورو ڪري وري ڪنهن ٻئي ملائقي ۾ تساهي
 مچائڻ روالو ٿي ويئي. هت هاري، مزدور، سندن ٻار بچا،
 پوڙها ماءُ پيءُ، بک مرڻ لڳا جيتوڻيڪ ويٺڪ جا ٻه
 سؤرا فصل تباهه ٿي ويا هئا، پر ته به کيس بک مرڻ
 جو انديشو لاحق ڪونه هو. سندس گودام اناج سان
 ڀرل هئا ۽ وٽس هيرا موتي ۽ سون چاندي جام هو.
 جيڪي ٿيلو هو سو ٿي ويو. هاري مزدور ويچارا
 ڪهڙو ڏک بچائي وري چئي ويا.. سندن بيت جو ذريعو
 هاڻي سڀ ٿي هتي انهيءَ کي ڇڏي پيو ڪيڏانهن
 بچن ها؟ سندن زميندار چڱو ماڻهو هو جنهن ڪهن بک
 ٻڌي مرڻ کان بچائي ورتو هو... ۽ کين انهيءَ بهرڙگاري
 باري دور مان آڪرن لاءِ قرض ڏنو هئائين.. هت ۾
 ڪجهه، ساهه، اڃان موجود هئن، تنهن ڪري هو هڪ
 نعو وري اٿي بيٺا هئا ۽ جدوجهد ڪري رهيا هئا
 ندمه رهڻ لاءِ.

هوڏانهن ويٺڪ جو پٽ هاڻ ٿي چڪو هو.
 سندس ارڏاڻن ۽ اره زورابن کي پنڄو اچي ويو هو ۽
 ٻو گهڻو وقت خاموش رهڻ لڳو هو. هڪ ڏينهن جڏهن
 پنڪ، چنگ سان گڏ زمين تي وڃڻ جي تياري ڪري
 هيو هو، هو پيءُ وٽ ويو ۽ کيس چيائين: ”جي اوهان
 واهو ٿا ته آڏو تدابير جاري رکڻ ته مون کي شهر
 وڃڻ جي اجازت ڏيو. هتي جيڪي ڪجهه آڏو پڙهي
 سگهيس بي سو پڙهي پورو ڪيو اٿم... هاڻ هتي

وڌيڪ پڙهڻ ممڪن نه آهي.

وينگ غور سان پنهنجي تخر ڏانهن نهاريو. هو ڏٺو جو ڊگهو ۽ سنهڙي جسم جو مالڪ هو. سندس مٿين ڇپ، کاڌي ۽ گلن تي ڏاڙهي مڇن جي سانول آهي آئي هئي. پر هو اهڙو نشي لڳو جهڙو مردن کي هجڻ گهرجي. وينگ چيس ”شهر وڃڻ جي ضرورت نه آهي. مون سان زمين تي هل. هر ڪاهي، محنت ڪر ۽ مرد ٿي. تون هن وقت مرد نه پر عورت ٿو لڳين.“ چوڪري ڪنڌ جهڪائي آهستيگي سان چيو ”آءٌ توهان جي فيصلي جو انتظار ڪندس. مون کي ڪا ٽڪر نه آهي پر توهان فيصلو ڪندي جلدبازي جو مظاهرو ڪندا آهيو.“ تنهن ڏينهن شام جو ٽڪل ٿيل وينگ گهر پهچي، ان پائي ڪري، لوان ريشمي ڪهڙا ڀاتا ۽ ڪنول مرڪي سندس آڌرڀاءُ ڪيو ۽ چيائين ”توهين رات جو مون وٽ رهو، يا پراڻي گهر وڃو، پر رات جي ماني ضرور مواسان گڏ ڪائجو. ڪوڪو توهان لاءِ تير ترپا آهن. هو چنگ کان به تتر ڦري آئي هئي جيڪو ڇهه تتر توهان جي پهرين زال لاءِ کلي پئي ويو. چنگ کي سمجهايو ته هو غلط ورڇ نه ڪري.

ڇڱو ڇڱو.. آءٌ چئي ڇڏيندس ۽ اڄ ماني هتي ئي کائيندس، پر خبر نه آهي ڇو مون کي گهڻي پڪ هن پاسي محسوس ٿيندي آهي. ايترو چئي وينگ ڪنول جي نرم ريشمي بستري تي آهلي پيو.. ڪنول ڪجهه

دېر خاموش رهن کان پوه چيو "هڏو اٿم وڏو پٽ اچڪله.
توهان جي گهاله. نٿو مڃي؟ هو شهر وڃڻ ٿو چاهي؟
ها اهو صحيح آهي، پر آڏو ڪيس شهر وڃڻ جي
اجازت نه ڏيندس، ڪيس اٿي زهڻو پوندو... توهان اجابو
خدا چوڻا ڪريو. جوان پٽ آهي، سندس خواهش توهان
کي پوري ڪرڻ گهرجي. اهو منهنجي سوچڻ جو مسئلو
آهي، تون پنهنجي ذهن کي نه ٽڪاهه.

رات وينگ ڪنول سان گڏ گذاري. هتي ڏهن-هن
سج جا پهريان ڪرڻا اڃان مس زمين تي پهتا ته وينگ
اٿي ويٺو ۽ هو زمين تي وڃڻ جي تياري ڪرڻ لڳو.
ڪنول بدستور - ٿي پئي هئي. ڪيس احساس ٿي ته هو
نه مڙس کي ڏندي ڪاروبار تي موڪلڻ لاءِ تيار ڪرڻ
زال جو فرض هو. هن کي ته بس ايتري خبر هئي ته
زال جو فرض مڙس سان گڏ سمجهڻ ۽ ڪيس لذت
پهچائڻ آهي.

فصل تيار هو. وينگ جي مرضي هئي ته هيل
جلد از جلد لاهارو وجهي فصل لڏي وڃي هڪڙي اٿن نه
ٿي جو هو سستي ۽ رهي وڃڻ ۽ هن دفعي وري
فصل ۽ ماکو اچي پوي. هن پاڻ ۽ سندس هارڊ-ن
ڏينهن رات هڪ ڪري فصل لڏي ورتو. اناج جا گودام
هڪ دفعو وري پرچي ويا. سندس دولت ۽ تمام گهڻو
اضافو ٿي ويو ۽ هو سڀ ڪجهه واري، صرف پنهنجين
پنين جي حوالي تي ويو. گهرجي مسئلن ۽ فڪرن کي

پنهنجي دماغ مان ڪڍي ڦٽو ڪري ڇڏيو هو. الهيءَ
مهدان ۾ ڇا ٿي رهيو هو تنهن جو ڄڻ ته هاڻ وينگ
مان ڪو واسطو نه هو.

اولين ته اڳ ئي صبر سان رهڻ جو ڪٿر رسڪي ورتو
هو.. هو پنهنجو وقت پنهنجي ٻارن پوڙهي سنڀالي ۽ مڙس
جي خدمت ۾ گذاري ڇڏيندي هئي.. ڪنول جي هڪا
هاڻ اڳي جوان سنهڙي ڇڙڪ نه رهي ۽ سندس جسم
تي چڱي خاصي چرهي ڇڙهي ويئي هئي ۽ سندس ٻولهي
۽ آره گهرا وڌا ۽ سڀول ٿي ويا هئا ۽ چهرو به
سمرندي صوفن جهان ڀريل ڀريل ۽ ٻاڙهو لڳندو هو
سا سڄو ڏينهن ڦاٽل ٿي هلڪ ٿي پئي هوندي هئي،
۽ هر وقت ڪجهه نه ڪجهه ڪڻڻ ۾ مصروف هوندي.
هئي، ڪوڪو بدستور سندس خدمت گذاري ۽ حاضر
رهندي هئي، هو به نه رڌلي ۽ ڪنول جي ڪاڻن لاه
ڪو طعام تيار ڪرڻ ۾ مشغول نظر ايندي يا وري
ڪنول جي جسم تي مختلف قسم جي تيلن جي مالش
ڪندي نظر ايندي. ڪنول جوان ڪونه هئي پر هو
خود کي جوان رکڻ لاه سوچڻ جتن ڪندي هئي ڇو
جو ڪم احساس هو ته وينگ وٽس صرف انهيءَ جسم
۽ سونهن جي ڪري ايندو هو، جنهن ڏينهن سندس جسم
تي پوڙهيڻ جا آثار ظاهر ٿيا ۽ جنهن ڏينهن وينگ کي
جسماني آمودگي نه نصيب ٿي اهو ڏينهن سندس ڪنول
وٽ مهديءَ جو آخري ڏينهن ثابت ٿيندو.

وينگ جو وڏو پٽ هاڻ اڪيلائي پشند ٿي ويو
 هو. هو نه ڪنهن سان ڳالهائيندو هو، نه ملندو هو نه
 گهر جي معائنن ۾ دلچسپي وٺندو هو. هڪ ڪمري ۾
 بند هر وقت ڪجهه لکڻ ۽ پڙهڻ ۾ مڪمل هوندو هو.
 گهر واري محاذ تي سڪ ۽ شائتي هجڻ ڪري وينگ
 کي به ڪو فڪر نه هو. ته اوچتو هڪ ڏينهن اولين
 ڪيم ٻڌايو ”تنهنجو وڏو پٽ، تنهنجي غير حاضري ۾
 ٻئي اڱڻ تي وڃڻ لڳو آهي.“ اها ڳالهه ٻڌي وينگ
 کي پخيلي وٺي وئي ۽ اولين کي دٻ ڪڍندي چيائين
 ”اهڙي ڳالهه ڪندي توکي هرم اچڻ ڪپندو هو. ڪنول
 ڪجهه به آهي، پر تنهنجي زال آهي ۽ اها ڳالهه تنهنجو
 پٽ به چئي ٿو.“

پر اولين چيس ته پوءِ ڪنهن ڏينهن جڏهن سڀ
 اهو سمجهن ته توهان زمين تي ويا هليا آهيو، واپس گهر
 اچي پنهنجي اکين سان اهو تماشو ڏسي وڃجو.
 وينگ انهي رات سمهن لاه ڪنول ڏانهن ويسو.
 اڄ هن ڪوبه اهم ڪم نه ڪيو هو، يعني جنهن حال
 ۾ هو تنهن ۾ هليو ويو. بستري تي لٽي جڏهن هن
 ڪنول کي پنهنجي پاڪر ۾ گرفتار ڪرڻ چاهيو تڏهن
 هو لغرت پرڻي انداز ۾ پاڻ ڇڏائي پريان پهل ڪرمي.
 ٽي وڃي واپس ۽ چيائين ”مون وٽ اچڻ نه وڃڻ جي
 خوشبو لڳائي پوءِ ايندو ڪر. تنهنجي جسر مان جهڪا
 ڏپ پئي اچي سا مون کان برداشت نٿي ٿئي.“

اڄ ڪافي ذهين ڪان هو ۽ ويٺڪ ڪي جسماني
آسودگي حاصل ڪرڻ جي خواهش ٿي هئي سو ڪنول
جو اهو رهيو ڏسي ٻاهر ٿي ويو ۽ ويندي ويندي چوندو
”هاڻ اٿو ڪي هميشه اڪيلائيءَ جي ٻاهر ۾
جلڻو پوندو.“

ويٺڪ جو ذهن عجيب عجيب خيالن سان ڀرجي
ويو. هو سوچڻ لڳو ته ڇا اولين جيڪي ڪجهه چيو
هئي سو واقعي صحيح ه؟ ڇا ڪنول هڪ لڏي نيتي،
جوان ۽ گرم، جذبن ۽ آرزوئن سان ڀريل وجود جي
خون جي گرمي حاصل ڪري ڪائنات نفرت ڪرڻ لڳي
آهي؟ سندس پٽ هاڻ ڇو ڪنهن رنڊيءَ وٽ لٿو وڃي
ڇا انهيءَ ڪري ته جنهن مقصد خاطر هو رنڊي وٽ
ويندو هو سو هاڻ گهر ۾ ئي پورو ٿي رهيو آهي؟ ڇا
ڪنول کي اها خبر نه آهي ته اهو نوجوان جنهن مان
هوءَ لذت حاصل ڪري رهي آهي، سندس مڙس جو
پٽ آهي؟ ۽ ڇا سندس پٽ کي انهيءَ حقيقت جي
ڄاڻ نه آهي ته جنهن عورت جي آغوش مان هو پنهنجون
خواهشون پوريون ڪري رهيو آهي سا سندس پيءُ جي
زال آهي؟؟ ڇا دنيا ۾ ائين به ٿي سگهي ٿو؟ چارشتا
ابتدا انڌا به ٿين ٿا؟؟ جيئن جيئن هُن سوچيو ٿي لهون
گالهيون ٿي ذهن ۾ پيدا ٿيس. تنهن ڪري فيصلو
ڪيائين ته اولين جي صلاح تي عمل ڪري پاڻ حقيقت
معلوم ڪندو. ۽ ٻئي ذهين هن رڙ ڪري چيو ته

۱۸ ۱۹ ج جي خبرداري لاءِ شهر وڃي رهيو آهيان ۽ دهر مان مولندس، منهنجي ماني زمين تي نه موڪلجڻ. ۲۰
 ايترو چئي هو گهر مان نڪري ويو. ڪافي پنڌ ڪري رستي جي هڪ پاسي هڪ گهالي وٺ جي چانهه ۾ ويهي وقت گذرڻ جو انتظار ڪرڻ لڳو. منجهند مهل هن واپس گهر وڃڻ جو فيصلو ڪيو ۽ ٽڪل ٽڪل انداز ۾ گهر ڏانهن وڃڻ لڳو. اها سوچ ئي هن لاءِ ذهني اذيت جو سبب هئي ته جڏهن هو گهر پهچندو تڏهن ڪنول ۽ پنهنجي پٽ کي هڪٻئي جي پاڪڙن ۾ ڏسندو. اها ڪنول جنهن لاءِ هن پنهنجي ڪلڊر ڪڏندڙ خوشين مان لائق زندگي برباد ڪئي جنهن جي هر خواهش پوري ٿي ڪيائين، سا سائنس اهڙو ڊولاب ڪندي، سو هن ڪڏهن خوابن ۾ نه سوچيو هو.

هو ٻليءَ وانگر پير پير ۾ پائي گهر ۾ گه-ڙيو. ڪو آواز ڪرڻ بنا ڪنول جي ڪمري وٽ پهتو. اندران سندس پٽ جو آواز اچي رهيو هو. ۲۱
 ويٺڪ جو منهن لٽي هلي ويو. اکيون ڳاڙهيون ٿي ويس ۽ دل جي ڌڙڪڻ جي رفتار تيز ٿي وئي. ۲۲
 هو اهڙيءَ ريت سامهون ڪئي رهيو هو ڇڻ ميلن پنڌ تان ڊوڙندو آيو هجي. هن واپس پنهنجي ڪمري ۾ اچي لڪڻ ڪيو ۽ واپس ڪنول جي ڪمري ڏانهن ويو. ۲۳
 اندران اڃان به آواز اچي رهيا هئا ۽ کين ڪا خبر نه هئي ته سندن چوري پڪڙجي پئي آهي مان عذاب

نازل ٿيڻ وارو آهي ”وينگ اندر گهڙيو نه ڪنول کي
 پلنگ تي ليٽيل ڏٺائين، سندس جسم تي اهڙو لباس
 هو جنهن مان جسم جو هر انگ پترو هو. سندس اکين
 ۾ سرور هو ۽ چاهي ٿي ان لکي خوشي جا ان گهٽيا
 ٿاڻر ۽ سندس پٽ منهن اهڙي ريت جهڪيل هو جن
 کيس پيار ڪري رهيو هجي.

وينگ روڙهه ڪري وڃي پٽ تان ٻڌو ۽ لڏين جو
 ويڪارو ڪري ڏٺائين. چوڪرو اوچتي حملي جي ڪري
 پنهنجي بچاءَ لاءِ ڪجهه به نه ڪري سگهيو ۽ رڙيون
 ڪرڻ لڳو. هونئن به هو اڃان ڪ-چڙو جوان هو ۽
 وينگ مضبوط، محنتي هاري، تنهن مان چوڪري جو
 بهچڻ محال هو. ڪنول کيس بچائڻ لاءِ وڃ ۽ اٿي
 نه وينگ کيس به سهڙي رکيو. ڪنول نه اها ڪ جسم
 جي مالڪ هئي جنهن کي ڪڏهن ڪنهن ڪڪ به نه هنيو
 هو، سا پلا اهڙي مار ڪيئن برداشت ڪري ها، ڪن ٻل
 ۾ ڏيري ٿي پئي. وينگ جو پٽ به بهوش ٿي ويو ۽
 هو کيس گهليندو ڪنول جي ڪمري مان ٻاهر ويو.
 چوڪري جي ڏک ۽ منهن مان رت جاري هو.

چوڪري کي ٻاهر ڇڏي هو وري ڪنول جي
 ڪمري ۾ آيو جنهن جي جسم تان سنهڙو ريشمي لباس
 هاڻ بالڪل لهي ويو هو ۽ اگهاڙي پئي هئي. وينگ
 کي وري ايندو ڏسي هو سندس پيرن تي ڪري پئي
 ۽ روڙهارڪي ٿي ڇاڪاڻ ته ”توهان چو مون کي ۽ پنهنجي

پٽ کي مارڻ نا چاهيو؟ ماءُ ۽ پٽ جو رشتو اهڙو
 نه هوندو آهي جنهن تي ڪنهن به قسم جو هڪ
 ڪجي. اعتبار ڪريو هو اڄ پهريون دفعو آيو هو ۽
 ڪرڪوءَ کي چوڻ آيو هو ته جلد سندس شاديءَ جو

پلو ڪرائي.
 پر ويڻگ کي انهيءَ ڳالهه تي اعتبار نه آيو.. هن
 ڪمڊ تي ٽڪيو ۽ سندس ڪمري مان لڪري ويو.
 ٻئي ڏينهن هن وڏي پٽ کي شهر وڃڻ جي اجازت
 ڏني ۽ چيائينس هاڻ تنهنجو هن گهر - ان ڪو واسطو
 نه آهي. وڃي ڪمائي زندگي گذار. سمجهه ته تون
 پتم آهين.

چوڪري ويڻگ کي ڪو جواب نه ڏنو ۽ جڏهن
 موڪلائڻ لاءِ ماءُ جي ڪمري ۾ پهتو ته اولهن نفرت
 دهان پنهنجو منهن ڦيري ڇڏيو.

باب سورھون

وڏي پٽ جي وڃڻ کان پوءِ ويٺڪ سڪ جو سامه
ڪٽيو. سندس حرڪتن ويٺڪ کي ڏاڍو پريشان ڪيو
هو. هاڻ هن هتي اولاد تي ڏهان ڏيڻ شروع ڪيو، مٿان
انهن مان به ڪو ٿڙي وڃي. سندس ننڍو پٽ جسماني
طور تي اهڙو نه هو جيڪو - اٽس گڏ زمين تي محنت
جو ڪم ڪري سگهي. اهو سوچي هن فيصلو ڪيو
ته ڪيس ڪنهن ڪاروبار ۾ لڳائجي. هتي ڏينهن هن
صوڪو ڪي چانديءَ جا ڪجهه سڪا ڏيندي ڇڏيو.
”نون وڏي پٽ جي بهري وٽ وڃ ۽ ڪيس چئو ته
آءٌ مائٽس هڪ ضروري معاملي ۾ صلاح مشورو ڪرڻ
چاهيان ٿو. پوءِ هو اسان جي گهر اچڻ پسند ڪري
يا آءٌ اوڏانهن وڃان. تنهن مان ڪو فرق نٿو پوي.“
ڪوڪو سچ لشي مهل مولي آئي ۽ ويٺڪ کي
چيائين ”محترم ليو صبحان شام جو پنهنجي گهر توهان
جو منتظر رهندو.“ ۽ پوءِ لهجي ۾ وڌيڪ ملياڻ پيدا
ڪري چيائين، ڪارڪار هو ايترو امير ۽ وڏو مال هو ته
اهي جيترا اوهان آهيو. پنهنجي مرتبي ۽
هميشت جي شايد خود اوهان کي خبر نه آهي. ليو
سان ڪوبه معاملو ڪندي انهيءَ ڳالهه جو خيال رکجو.

”وقت بي وقت مشورا ڏيڻ لاءِ مهرباني. آءٌ مڃڻاڻي
 مقرر وقت تي پهچي ويندس. ٻئي ڏينهن عالمشان ريشمي
 ۽ ۽ چوڙي جي اعاليٰ جڳتي پائي، وارن کي تيل
 ۽ حسر کي مٿس لڳائي هو ليو جي گهر پهچي ويو.
 دروازي تي هڪ ڀوڙهي ٻانهي سندس آڌرڀاءُ هڪو
 ۽ ملاقاتي ڪمري ٽائين رهنماڻي ڪيائين.. ڪن ٻل
 ڪڙ پوءِ هو به اچي پهتو... رسمي علم-هڪ-هڪ ۽
 خبر خيريت جي مٿا-ٿا ڪان هو ۽ وينگ هڪدم مقصد
 جي ڳالهه شروع ڪئي. آءٌ هڪ ڪم سان آيو آهيان
 محرم ليو.. نون شهر جو سڌو واپاري آهيان ۽ منهنجو
 نڍو پٽ اهڙو نه آهي جيڪو زمين جو سڻو چيري
 ان ۽ ٻج چڻي ۽ فصل اڳاڻي سگهي.. آءٌ چاهيان ٿو
 نه کيس پاڻ سان گڏ ڪاروبار ۾ لڳا ۽ کيس ڪاروباري
 اصول سکاريو.. هو توکان ڪو پگهار نه وٺندو، آٺو
 آءٌ توکي انهيءَ خدمت هيٺ ڪجهه رقم ڏيندس ۽
 انهيءَ سان تون پنهنجي ڪاروبار کي وڌائج ۽ منهنجي
 پٽ کي پگهار به ڏج، پر کيس اها خبر نه پوي ته هو
 مونکان پگهار ٿو حاصل ڪري. ۽ نه سائس ڪو لحاظ
 ڪج.. کيس پنهنجو لوڪر سمجهج.. بس ايترو ڪج
 جو چوڪرو ڪاروبار ۾ قابل ٿي وڃي ۽ کيس احساس
 ٿي وڃي ته زندگي ڪو رنگين خواب نه آهي.
 ڇا هو ڪجهه پڙهيل آهي؟ ليو پڇيو.
 ها.. هو حساب ڪتاب ڪري ٿو ڄاڻي ۽ انگ

ٻڌائي ٿو سگهي. ”اهڙو چئي وينگ هڪ ٿيلهيءَ مان
چانديءَ جا پنج سئو سڪا ڪڍي لهو کي پيش ڪيا.
هن جهٽ ۾ سڪا پنهنجي قبضي ۾ ورتا ۽ چيائين-
انهن جي ڀلا ڪهڙي ضرورت هئي.“ ظاهر آهي ته
اهو جملو صرف رسمي طور چيو ويو هو...

لهو چيو ”تنهنجو پٽ منهنجو پٽ آهي.. آڏا ڪيس
جلدئي ڪاروباري ڪٽڻ ۾ ماهر ڪري ڇڏيندس، پر
منهنجو هڪ شرط آهي..
سو وري ڪهڙو؟

”منهنجي پي ڏي“ ۽ جوان ٿي رهي آهي، توکي
پنهنجي پٽ کي منهنجو ٺاڻي بنائڻو پوندو..

وينگ ڪلندي چيو ”تون سچو پڇو ڪ-اروباري
آهين. مون کي تنهنجو اهو شرط به منظور آهي.. تنهن
ڏينهن وينگ جڏهن گهر موٽيو ته ڪنول ڏانهن وڃڻ
بدان اولين وٽ آيو. اڄ هن تمام ڊگهي عرصي کان
پوءِ پنهنجي غمڪسار ۽ همدرد زال ڏانهن غور سان
نهاريو.. اولين ۾ تمام گهڻي تبديلي اچي ويئي هئي..
سندس چاهي ۽ جسار تي گوشت بالڪل نه رهيو هو
۽ اکين ۾ معمولي ڇمڪ به نه هئس.. وينگ جڏهن
ڪيس ٺنڊي پٽ جي مڱڻي جي ڳالهه ٻڌائي ته به هن
ڪنهن خوشيءَ جو اظهار نه ڪيو.. اولين کي غمن
کاٿي ڇڏيو هو ۽ هوءَ فڪرات جي ڏهڻ ۾ قابو ٿي
ڇڪي هئي. اهو ڏسي وينگ جي دل کي ڏڪ لڳو.

نرساريءَ جي احساس واري لهجي ۾ پڇيائين ”ڇا
تون بيمار آهين؟ اهو توکي ڇا ٿي ويو آهي؟ تـون
اهڙي ته نه هئين.“

اولين نگاهون مٿي ڪري پنهنجي مڙس ڏانهن ٺهاريو
ڄڻ چولدي هجي، ڇڳو جو توکي لڻت منهنجو خيال
نه آيو.. وينگ سندس نگاهن سان نگاهون ملائي نه سگهيو.
ان پنهنجون نظرون جهڪائي ڇڏيون.. اها عورت جنهن
اٺس ٻار ڄڻي ڏنا، جنهن ساڻس گڏ زمين تي محنت
ڪئي، بکون ڏنيون ۽ ڪشالا ڪڍيا، هميشه سندس
پٺ ٺڪ لاه ڪوٺيان رهي ۽ بدلي ۾ پنهنجي لاه ڏجهه
۾ طلب نه ڪيائين، تنهن ساٿيءَ کي هن بي ٻار ۽ مددگار
ٻڌي ڏنو.. وينگ جي نظرن جهڪائڻ تي اولين چيو
”ها، منهنجي طبيعت ٺيڪ ٿي رهي.. صبح جو بستري
ان اٿي ٿي سگهان، بابا کي اٿاريان ٿي ته سامهه ۾
رحيمو وڃان، ڪرنگهي جي هڏيءَ ۾ سور ٿيهر ٿو ۽
وارو به ٿي ڏهي سگهان.“ ايترو چولدي اولين جي
کن ۾ لڙڪ ٿري آيا.

وينگ چيو ته تون آرام ڪر.. پنهنجي حصي کان
گهڻو ڪم تون ڪري چڪي آهين، هاڻ تنهنجو آرام
ڪرڻ جو وارو آهي. آءٌ صبحاڻ ٿي نرلاه هڪ خاص
انهيءَ جو بندوبست ڪرائي ٿو وٺان ۽ شهر مان حڪيم
گهراڻي تنهنجو علاج به شروع ٿو ڪرايان.
اولين چيو ”منهنجي بيماريءَ جو هاڻ ڪوبه علاج

ممڪن نه آهي. مون هڪ ڊگهي مدت هن بيماري سان
جنگ ڪئي آهي، ۽ بيماريءَ کي فتح حاصل ٿي آهي.
وينگ اولين کي سهارو ڏيئي پلنگ ٽائين وٺي آيو،
پئي ڏينهن هو شهر ويو ۽ اتان جي مشهور حڪيم کي
هاڻ سان گڏ وٺي آيو. حڪيم اولين جي طبيعت ڏسي
چيو بيماري چوٽ چڙهي چئڪي آهي، اچڻ ڏکيو آهي
جي چانديءَ جا سٺو سڪا خرچ ڪري سگهين ته پوءِ
ڪوشش ڪري سگهجي ٿي. جيرو ۽ بگيون جواب
ڏيئي رهيا آهن ۽ دل ڪبوٽر جي ڪنهن جمان ڦڙ ڦڙ
پيو ڪري.“

وينگ ورائيو ”تو کي ڇڪجهه ملندو، منهنجي زال
کي پچائڻ لاءِ جتن ڪر.. هيءُ منهنجي ۾-ارن جي
ماءُ آهي.“

لالچي حڪيم چيو ”انهي خرچ تي هوءَ صرف ڏهه
هفتا زندهه رهندي، باقي جي هڪ هزار چانديءَ جا
سڪا خرچ ڪرين ته شايد سندس حمايتي اچان ڊگهي ٿئي.“
وينگ ڪاڏڙ مان چيو ”ڇا تون مون کي غريب
ٿو سمجهين؟ آه منهنجي زال کي مرڻ کان پچائڻ لاءِ
منهنجي سموري زمين به وڪڻي سگهان ٿو.. بار بار
خرچ جي ڳالهه نه ڪر..“

حڪيم کي چانديءَ جا سڪا ڏيئي هو اندر ڪمري
۾ ويو ته اولهن ڦٽڪي رهي هئي.. هو اولين سان گڏ
وڃي ويٺو ۽ سندس هٿ منهنجي هٿ ۾ ورتائين..

اولين شڪر گذاري وارين نظرن مان وينگ ڏانهن
نهاريندي چيو ”مون کي بچائڻ جي ڪوشش فصول
آهي مرتاج منهنجي زندگي ايتري اهم ۽ ضروري نه
آهي جنهن لاءِ اوهين ڏرتي ماءُ کي وڪڙو.“

پر وينگ کي هاڻ احساس ٿي رهيو هو ته اولين
کي بيمار سندس لاهرواهي ڪيو هو، ۽ کيس نئين
زندگي بخشڻ لاءِ هو هر جتن ڪرڻ لاءِ تيار هو.
اولين جي صدر اڃان ايتري گهڻي نه هئي، هن اڃان
زندگيءَ ۾ پورهون چاليهه بهارون به نه ڏٺيون هيون.
پر ڪيتريون ئي بهاريون هڪ ئي وقت سندس وجود
مان جهڙي پيون هيون. پر موت شايد اڃان کانئس ڊڄي
رهيو هو. جيڪو سندس ويجهو نٿي آيو جهڙوڪ هو
اڌ مئي ٿي چڪي هئي.

سيارو آيو ته اولين صفائڻ کان رهجي ويئي. وينگ
۽ سندس ٻارن کي هاڻ خبر پئي ته اولين جي زندگي
ڪيتري اهم هئي! باهه ٻارڻ، مانيون بچائڻ، گوشت ۽
ٻاجي ٺاهڻ ۽ گهر جي صفائي جهڙا ڪم ڪيترا نه
ڏکيا هئا. ٻيو ته نهيو، وينگ جي پوڙهي پيءُ کي
سهارو ڏيئي ويهائڻ ۽ کيس چالسهه بهارڻ کيس ڏاڍو
ڏکيو ٿي لڳو.

پوڙهو جيڪو هاڻ ڏسڻ ۽ ٻڌڻ کان بيه لچار هو،
تنهن کي خبر ٿي نه پئي ته هاڻ اولين صبح جو کيس
ڄانهه بهارڻ جو نه ايندي آهي ۽ رات جو هيءُ ڪنهن

پڄاڻ لاه سندس ٻيون ۾ گرم پائي ۾ جي بوتل جو نه
 رکندي آهي... هڪ ڏينهن ونگ پنهنجي ٻوڙهي ضعيف
 ۾ لاڳر آهي ۾ کي - هارو ڏيئي اولين جي ڪمري ۾ وٺي
 ويو. جتي هو آخري پيغام کڻي رهي هئي. ٻوڙهي کي
 جڏهن حقيقت جو علم ٿيو ته هو زلرزوار روئي لڳو.
 اوهان ويهه سالن ٿاڻه-ن جهڙي نموني سندس خدمت
 ڪئي هئي. توهان شايد ڪا ڏي به نه ڪري ها. ها
 انهن هاڻ کانئن موڪلائي رهي هئي. ٻوڙهي سوچيو،
 جنهن کي مرڻ ڪهرجي سو زندگي آهي ۾ جنهن جي
 زندگي ۾ ٽي ڪيترين ئي جانين جو دارومدار هو سا ائين
 بي وس ۾ لاچار پئي هئي ۾ موت جو انتظار ڪري
 رهي هئي. ساري جي تمام عرصي دوران ونگ زمين
 کي وساري ويٺو رهيو. هو هو وقت اولين جي پلنگ
 تي ويٺو هوندو هو ۾ وقت تي ڪم ڏاڍو ۾ ماني
 ڪرائيندو هو. وڏي وڏي سان ڪمري ۾ ٻاهر تازي ڪندو
 هو. جيئن ڪمرو گرم رهي، ۾ ڪوشش ڪندو هو جيئن
 ڳالهين سان سندس تڪليف جي شدت ڪجهه گهٽ
 ٿئي.. جنگ به ونگ وٽ اچي ويهندو هو ۾ پنهنجي
 دوست جي غم کي گهٽ ڪرڻ جي ڪوشش ڪندو
 هو. اهڙي ئي هڪ ٿڌي رات جڏهن ٻاهر زبردست مينهن
 پئجي رهيو هو ۾ ونگ، اولين جي سهرالڳي کان
 ويٺو هو، تڏهن اولين پنهنجن ڇهن ئي سرڪي پکيڙندي
 چيو ”اڄ بهي ته ڪونه سگهندس پوءِ توهان پنهنجو

زام چوٽا ڦٽايو. منهنجي ڳالهه ٻڌو، دل وڏي هڪڙو،
 ان ۾ همت پيدا ڪريو، توهان ته بهادر ۽ محنتي آهيو،
 ٻين دل هارڻ توهان کي نه جڳائي. مڃائي مارڪيٽ
 جو ۽ مون لاءِ ڪفن جو ڪپڙو وٺي اچو ۽ هاسونگي
 رستان ۾ دفن نه ڪجو. پر انهيءَ هنڌ دفن ڪجو
 تي اسان گڏجي هر ڪاهيو هو. ائين ڪرڻ سان
 هاڻ جي زمين ڪجهه گهٽ ٿي ويندي، اڃا ڪجهه
 هٿ پيدا ٿيندو پر توهان جڏهن هر ڪاهيندا روز
 پنهنجي قبر وٽ پهچندا ته منهنجي ياد توهان جي دل
 تازي ٿي ويندي...

اولهن جون ڳالهون ٻڌي ونگ پنهنجي وجود ۾
 و خال محسوس ڪيو... سندس سيني ۾ چڻ ته ڏڪ
 و. پنهنجي آواز تي ڪنٽرول ڪندي چيائين: ”اهڙيون
 ڳالهون نه ڪر اولهن، تون ليڪ ٿي ويندين.“
 ٻئي ڏينهن ونگ بازار ويو ۽ ڪپڙن جي دوڪان
 ۾ ڪم ڏرم ۽ نفيس ريشمي ڪفن ورتائين. دوڪاندار
 کي ڪي چڱي طرح سڃاڻيندو هو تنهن کيس صلاح
 ڏني ته ڪفن وٺ، مستي ملي ويندي... ٻيءَ کي به
 ريشمي ۽ قيمتي ڪفن پرائيندين. پوڙهو ۽ هال زمين
 وڃهيو ٿي رهيو آهي.“

ونگ به ڪفن خريد ڪيا ۽ واپس گهر موٽيو.
 ۽ ڏينهن هو انهيءَ رستي تان زال جي ڏيڄ جي پتي
 ۽ گهر آيو هو، ۽ اڄ سندس ڪفن وٺي ٻئي آيو.

انهي رات هن جنگ کي چيو ته زمين جي هڪ
 شاهين هڏ لاه زمين هموار ڪري ڇڏي، ڇو ته زمين
 کي هڪ ڏينهن مرڻو آهي...

جنگ جي اکين ۾ لڙڪ نري آيا، جنگ کي چيائين
 توکي ڇا ٿي وڌو آهي، اهڙيون منحوس گالههون ڇو
 ٿو ڪرهن...

پر جنگ وراڻيو. ”اها حقيقت آهي جنگ پاڻ
 پاڻ سين کي مٽي جو ڌاڻو ڇڪڻو پوندو.. موت کان
 ڪهڙو ميهڻو.“

اولين جي انهن بهاري وارن ڏينهن ۾ جنگ هڪ
 دفعو ڪنول ڏانهن نه وڌو هو. ڪنول ۾ چوري پڪڙجي
 پوڻ ڪري ڪا حجت لڳي ڪري سگهي. هاڻ ته هو
 بس انهي ۾ خوش هئي ته جنگ کيس گهر مان ڪڍيو
 هڪون هو ۽ انهي ڪري سندس ڪاٺ پيٺ واري عياشي
 برقرار هئي. هڪ ڏينهن اولين جنگ کي چيو ”ڪوڪو
 کي سڏي وٺو...“

ڇو؟ ڪوڪو سان تنهنجو ڪهڙو ڪم؟؟
 ”اڄ کيس توهان جي مانيءَ متعلق سمجهائڻ چاهيان
 ٿي. توهان جي پسند ۽ ناپسند کان کيس واقف ڪرڻ
 ٿي چاهيان.“

خدا جي مار پوي ڪوڪو ٿي.. تون زندهه
 رهندئين ۽ آڌ صرف تنهنجي هٿ جي ٺاهيل ماني
 کائينس...

اولين چيو.. منهنجي هڪ ڳالهه باد رکجو. ڪهر
نه منهنجي ڪمري ۾ نه اچي، نه منهنجي سامان سان
هٿ چرالڊ ڪري. جي ڪنهن ائين ڪيو ته آءُ راتين
جو خوابن ۾ ڪيس ڊيچارڻ ايندس ۽ ها منهنجي هڪ
آخري خواهش پوري ڪريو. مون پنهنجي نهن کي
اڄ تائين نه ڏٺو آهي. مرڻ کان اڳ ڪيس پنهنجي اڱڻ
تي ڏسڻ چاهيان ٿي ڪيس گهرايو.

وينگ چيو ”آءُ پوري ڪوشش ڪندس ته تنهنجي
نهن هٿ اچي سگهي پر واعدو نٿو ڪري سگهان ڇو
جو اها ڳالهه منهنجي وس ۾ نه آهي.“

ٻئي ڏينهن وينگ ڪوڪو کي ڇانديءَ جا ڪڪا
ڏيئي ليو جي گهر روانو ڪيو ۽ شام ٿيڻ تي ليو جي
زال پنهنجي ڌيءَ سان گڏ سندس گهر اچي پهچي.
نهن کي ڏسي اولين جي چاهري تي خوشيءَ جا تاثر
پکڙجي ويا ۽ سندس ڪل چين تي مرڪ تري آئي
سندس سٺن سهلي ۽ باهيا هئي، شرم وچان هن ڪنڌ تي
مٿي نٿي ڪٺيو. پر سس کي انهيءَ مرڻينگ حالت ۾ ڏسي
سندس وڏين وڏين ڪڇلڻ اکين ۾ لڙڪ تري آيا. اولين
ڪيس ويجهو سڏ ڪيو ۽ پنهنجي جيني سان لڳائي ڪيس
پيار ڪهڻين. نهن هوريان هوريان اولين جو مٿو ٽپڻ
هروڙ ڪيو. جنهن سان سس کي عجيب سرور ملڻ
لڳو.. هن نهن جي ماءُ کي منٿ ڪندي چيو ”پڻ
لمنگر کي هٿ رهڻ ڏي. منهنجو پٽ هتي ڪونه آهي

۽ نون ڏسڻ پئي ته ”قبر، هن بستري کان گهڻو پري نه آهي..“

سڀ، اولين جي ڳالهه ٻڌي چيو، ”هي توهان جي ڌيءَ آهي.. پل اڻڻي رهي اوهان جي خدمت ڪري، آخر ته کيس هن ئي گهر ۾ اچڻو آهي..“ ۽ پوءِ ڌيءَ کي چيائين ”اسان کي وڃاري ڇڏڻ پنهنجي سس جي خوشيءَ لاءِ جتن ڪر، سندس به خدمت پهچيئي ڪر، تون چويهه قسمن جا طعام ٺاهي ڄاڻن ٿي، سس لاءِ طاقت واري لذت خوراڪ تيار ڪڍج. ۽ ها مٿن ٻار نه بڻج. “ ايترو چئي هن چانديءَ ۽ سون جا ڪافي سڪا ڪڍي ڏيئي ڏانهن وڌايا. اهو ڌسي اولين چيو ”اهو ڇا ٿي ڪرڻ پئي.. سون ۽ چاندي ته هن گهر ۾ اڳ ئي هي سڀ موجود آهي، اهو سڀ پنهنجي هن ساڄي ئي نهن تان قربان. تون پنهنجا پئسا پاڻ وٽ رک.“

پوءِ وڌيڪ پنهنجي سڀ کي روالو ڪري ڇڏڻ موٽيو ته هن اولين ۾ زندگيءَ جي ريق ڏني. اولهن مرڪڙي چيو نهن اچي ويئي آهي، پٽ کي به گهرائي وٺ، پنهنجن هنن ڪمرن جي روشني وڌي ويندي، وڌيڪ اهو ٻڌو ته مرڪڙو ٻاهر نڪتو، ٻاهر ڇنگ سڦي ۽ سان شغل ڪري رهيو هو. کيس چيائين ”ڇنگ، پنهنجا دوست، توکي هينئر جو هينئر هڪ ڊگهي سفر تي آڻڻو پوندو ۽ هن رول ڪٽي کي گولي اچڻو پوندو..“

ڇنگ مرڪيو. ۽ ڇٽائين ”مون کي خبر آهي ته
هو ڪٿي آهي ۽ ڇا ڪندو آهي آ؟ ضرور ڪيس وٺي
اڻندھ.“

وينگ چيو ”ڇٽجائس ته تنهنجي ماءُ مرڻ ۾ آهي
۽ ڦر ۾ لهڻ کان اڳ تنهنجي شادي ڪرڻ تي چامي.
جي توکي ماءُ سان ۽ هن گهر سان ڪو ٿورو انس
۽ هجي ته هڪدم گهر هليو اچ.“

پئي ڏينهن سندس وڏو پٽ گهر پهچي ويو. هو هاڻ
هڪ سخت جان ۽ مضبوط جوان ٿي لڳو. قد اڳيئي
ڊگهو هوس ۽ رنگ ڳاڙهو هو. کيس ڏسي وينگ دل تي
دل ۾ فخر محسوس ڪيو ۽ کيس سيني سان لڳائي،
پيار ڪري کيس ماءُ جي ڪمري ڏانهن وٺي هليو.
اولين جڏهن پنهنجي گهر وٽ کي ڏٺو ته سندس گلن
تي ڳاڙهاڻ پڪڙجي ويئي. سرڪندي ڇٽائين، ڇنگو ٿيو
جو تون اچي وئين پٽ.. منهنجي خواهش هئي ته مرڻ
کان اڳ تنهنجي خوشي ڏسان.

پٽ ماءُ کي گرائڙي پائيندي چيو ”ڪهڙيون
ڳالهيون ٿي ڪرڻ امان؟ تون ته اڳي ڪمان گهٽو
ٺيڪ ٿي لڳين. شل تنهنجو پاڇو امان مٿان ڦاٿم رهي.
پوءِ لهو جي مرضي ۽ سان وينگ، چنگ کي ساڻ
وٺي دوستن کي لينڊ ڏيڻ لاءِ لڪري پيو. سڄي گهٽ
کي هنن شادي ۾ هريڪ ٺهيل جي دعوت ڏني.. اها
رات ۽ اڳيون ڏينهن ۽ رات ۽ آتش بازي ۽ ڏي ويئي.

دولابن ۽ شرندي نوازن شادي جي گهٽن جون ڏاون
 وڃايون ۽ ڳائڻن گهٽ ڳاتا. وينگ شادي جي انتظامن
 تي پالي وانگر پئسو لڌائي رهيو هو. هڪ ته انهيءَ
 ڪري جيئن ماڻهن کي خبر پوي ته سندس حيثيت ڇا
 آهي ۽ ٻيو انهيءَ ڪري جيئن موت جي دروازي تي
 پيل سندس زال اهو نه سمجهي ته وينگ پٽ جي شادي
 ۾ ڪنجوسيءَ کان ڪم ورتو. هن هڪ تمام وڏي
 دعوت جو به بندوبست ڪيو هو جنهن ۾ انهن ڪنهن
 جا تمام وافر مقدار ۾ تيار ڪرايا ويا هئا ۽ دعوت جو
 انتظام چنگ، ڪوڪو، وينگ جي چاچي ۽ چاچيءَ جي
 هٿن ۾ هو.

اولين بيماريءَ ۽ تمام گهڻي ڪمزوريءَ جي باوجود
 ڳاڙهو وڳو ٻاتو هو ۽ ڇاڪاڻ ته هوءُ خود شاديءَ
 جي رسمن ۽ سٺين سائين ۾ حصو وٺي سگهي
 تنهن ڪري وينگ سندس ڪمري جون تمام دريون ۽
 دروازا ڪولرائي ڇڏيا هئا جيئن هو درين ۽ دروازن مان
 نماشو ڏسندي رهي. نيٺ شاديءَ جون ريتون رسمن
 پوريون ٿيون ۽ گهوت ڪنوار کي سندن ڪمري ۾
 پهچايو ويو. هوڏانهن ٻاهر دعوت اچان هلي رهي هئي.
 ڳوٺ جو ٻچو ٻچو دعوت ۾ شريڪ هو ۽ اولين پنهنجي
 ڪمري مان اهو سڀ هٽل هنگامو ڏسي ۽ ٻڌي رهي
 هئي ۽ کيس عجيب طمانيت جو احساس ٿي رهيو هو.
 نيٺ دعوت به خبرخوبيءَ سان پوري ٿي. مھمان

هڪ هڪ ڪري موڪلائي ويا ۽ هيڏانهن اولين جي
 سڀني تان چڻ ڪو وڏو بار هڻي ويو. گهڻي عرصي
 کان پوءِ کيس لنڊ آڻي ۽ هو دنيا کان ٻي خبر نٿي
 جي وادي ۽ گهر ٿي ويئي. ٻئي ڏينهن صبح جو سندس
 حالت اچتو وڌيڪ خراب ٿي ويئي ۽ هن ڪنوار کي
 ڏسڻ جي خواهش ڏيکاري. هڪدم ڪنوار کي سندس
 ڪمري ۽ پهچايو ويو. جهڪا ايمتي بچل جي ڳاڙهي
 اس ۽ وڏڙيل هڻي جنهن تي مون جي تند سان ڀرت
 ريل هو. سندس هٿن تي مهندي لڳل هئي ۽ جسر
 ان خوشبو اچي رهي هئي. اولين ڏڪندڙ هٿن سان
 کيس پنهنجي سڀني مان لڳايو ۽ ٻڌندڙ آواز ۽ چيائين
 'پنهنجو وقت پورو ٿي ويو ڏيکري.. هاڻ هي گهر
 پنهنجي حوالي. پنهنجي مڙس، سندس پيءُ ۽ انهيءَ جي
 پيءُ جي آرام جو هر ممڪن خيال رکيج ۽ پنهنجي
 مصوم ڌيءُ جي به ڀارت اٿي جهڪا نه ڳالهائي ٿي
 گهڻي ۽ نه ٻڌي ٿي سگهي. کيس پنهنجي ڀيڻ ڪري
 نئج ۽ ايترو چئي سندس اکين ۾ لڙڪ نري آيا.
 هن انهي وقت ونگ به ڪمري ۾ آيو. هن اولين
 نهن لهاريو ۽ کيس احساس ٿيو چڻ اولين ڊگهي سفر
 ۽ تيار هئي. اهو ڏسي هن سڀني کي ڪمري مان
 مروجي جو حڪم ڏنو. جڏهن سڀ ڪمري مان
 ڪري ويا ته هن ڊوڙي وڃي اولين کي سهارو ڏنو ۽
 سندس مٿو پنهنجي هنج ۽ رکيائين. اولين ڏاڍي

ڪوشش سان مڙڪي ۽ ڀرپور نگاهن سان هڪ وار
 پنهنجي زندگيءَ جي ساٿي کي ڏٺائين ۽ هو جهٽ ڪن
 ۾ سڀ رشتا ناتا ٽوڙي ابدي سفر تي رواني ٿي وئي.
 وينگ جي اکين مان لڙڪن جو دريا اٿلي پيو..
 هن جهڪي پنهنجي همدرد غمگسار ساٿيءَ جي لٽراڙ
 کي چيو ۽ پنهنجي هٿن سان سندس اکيون بند ڪري
 خدا حافظ چيائين. ايتري ۾ چنگ اندر گهڙي آيو. هن
 جي اکين ۾ به لڙڪ هئا. کيس ڏسي وينگ جي غبط
 جا سڀ بند ٿي پيا ۽ هو ٻارن وانگر روئندي چنگ
 کي ٻڌائڻ لڳو. منهنجي همدرد، منهنجي وفادار منهنجي
 زندگيءَ جي ساٿي مون کان رهي وئي چنگ. چنگ
 سندس ڪلهي تي پنهنجو هٿ رکندي چيو "مهربر ڪبر
 منهنجا دوست تنهنجو پيءُ به اسان کي ڇڏي ويو آهي.
 هاڻ هن گهر مان هڪ ئي وقت به جنازا ڪڍندا.

زمين جي هڪ مرسيز لڪر ۾ زمين هموار ڪري
 اتي ٻه قبرون ٺاهيون ويون. وينگ جي گهر مان به جنازا
 هڪ ئي وقت کنيا ويا. سندن گهر ۽ رهاسي مان
 تمام گهڻي خلق جنازن ۾ شامل هئي. ڇا ته قدرت جو
 نظام آهي. اڃان هڪ ڏينهن اڳ اهي سڀ ماڻهو وينگ
 جي خوشيءَ ۾ شريڪ ٿيڻ لاءِ موجود هئا ۽ اڄ سندس
 زال ۽ پيءُ کي قبر ۾ داخل ڪرڻ لاءِ آيل هئا. ڪنول
 به جنازن سان گڏ علي رهي هئي. ۽ ٻين کان گهڻو
 اڀري رهي هئي. شايد هن ماڻهن تي اهو ئي ظاهر

ڪرڻ چاهيو ته هو پنهنجي مڙس جي غم ۾ شريڪ هئي ۽ کيس پنهنجي سوڪ جي موت تي ڏاڍو ڏک ٿيو هو. ويٺڪ بلڪل خاموش هو. هن نه رڙيون ڪيون ۽ نه رڻو. پر جڏهن بي جان جسمن کي قبرن ۾ لاهي، مٽي برابر ڪئي ويئي ته هو وڌيڪ ضبط نه ڪري سگهيو ۽ سندس اکين مان لڙڪ وهي آيا. ۽ سندس آواز روڻهارڪو ٿي ويو. اڄ هو پنهنجي ٻن عزيز ترين هستين کان هميشه لاءِ جدا ٿي رهيو هو. جڏهن ماڻهو داهس ورن لڳا ته هو به لنڊيون لنڊيون وڪون ڪندو انهن مان شامل ٿي ويو. ٿورو اڳيرو هلي هو بيهي رهيو هو ۽ مڙي پوئتي نهارڻ لڳو. اوڏانهن جتي سندس اڌ عمر سمهڻ هئي. هاڻ کيس هڪ نئين زندگي شروع ڪرڻي هئي. لڙڪ ڀرجيل سندس اکين مان وهي لڳا ۽ هن بالڪل ڪنهن ٻار جيان پنهنجي هٿ جي تريءَ مان لڙڪ اڳهن جي ڪوشش ڪئي.

خوشي ۽ غم جا ڪڪر جڏهن ڪجهه هٽيا، موت جهڙي سانجھي حو پڙاڏو جڏهن ڪجهه هلڪو ٿيو تڏهن هڪ ڏينهن جنگ، ويٺڪ وٽ لنگهي آيو ۽ ٻچندي ٻچندي چٽاڻن ”چاٿان تو منهنجا دوست ته زلنديءَ جي عزيز ترين ساٿين جي وچوڙي توکي ٺهڙي ڇڏيو آهي. پر انهيءَ غم ۾ هاڻ پنهنجي زندگي ته برباد نه ڪر. ڌرتي ماءُ کي پنهنجي ضرورت آهي.

ويٺڪ ورائيو. مون کان ته اها ڳالهه ٿي وڃي ويئي

آهي ته ڪو منهنجي زمين آهي. پنهنجن بهارن کي دفن
ڪرڻ سولو نه آهي.

چنگ ڪجهه دير خاموش رهي چيو ”پانسيان ٿو
ته هيل وري هوڏون اينديون. آسمان تي جهڪي ڪهر
نظر اچن ٿا تن جو رخ ظاهر ڪري ٿو ته هن دفعي
تمام گهڻا منهن ٻولندا، اهڙا جهڪي تمام فصلن کي
لوڙهي ويندا، واه ۽ شاخون دريا ۽ نديون ٿي ٻولندا،
سڄي زمين جل ٿي ويندي.

اهو ٻڌي ويٺڪ باهر نڪري آيو، چنگ جو خيال
مجهج ٿي لڳو. آسمان تي هڪ آفت موجود هئي جيڪا
مٿن تباهي جو پيغام کڻي اچڻ واري هئي. فصل تيار
هئا پر ڪجهه نٿي ڪري سگهيا، هتي ڏينهن ٿي منهن
وسڻ شروع ٿي ويو ۽ پوءِ بند ٿيڻ جو نالو ٿي نه وئي.
گهڻن جا گهٽ دريائن ۽ سمنڊ جو منظر پيش ڪرڻ لڳا.
حد نگاهه ٽائين رڳو هائي ٿي نظر آيو، فصل تباهه ٿي
ويا. غريبن جا گهر ٻهي ٻيا ۽ سڀڻ ٿوري گهڻي پونجي
۽ هائي جي حوالي ٿي ويئي. ماڻهو هڪ سرڻ لڳا ۽
هڪن کان بچڻ لاءِ ڪي اتر ڏانهن شهر طرف لڏي ويا
۽ ڪي ڏکڻ پاسي، جتي هوڏ هڪونه آئي هئي. ويٺڪ
هوڏ جي هائي ۽ کان محفوظ هو. سندس گوداڻن ۽ اناج
جو ذخيره موجود هو، هن پنهنجن هڪڙهن کي به
پنهنجي مٿان تي ٺهيل گهر ۽ گهرائي ورتو هو جتي
ڪن باقائدي راضن هائي ملندو هو. ويٺڪ کي پنهنجي

زور سائين جو ڏاڍو خيال هو. کيس ڄاڻ هئي ته انهن
 جي ئي محنت ۽ پورهئي کيس انهي مقام تي پهچايو
 هو ۽ اهي ئي پاڻي لهن کانپوءِ سندس زمين جو - منو
 چيري بچ چهندا ۽ فصل تيار ڪندا. تنهن ڪري هن
 نٿي چاهيو ته مصروفيت جي هن وقت ۾ کين هڪ مرڻ
 لاءِ اڪيلو ۽ بيهار ۽ مددگار ڇڏي ڏي. هاري مينهن جي
 گڏ ٿيل پاڻي سان مڇيون جهلي ايندا هئا ۽ پاڻي جا
 پکي شڪار ڪري ايندا هئا جن کي وري ڪوڪو
 ۽ وينگ جي نهن پچائينديون هيون ۽ سڀ گڏجي
 کائيندا هئا. هوڏانهن وينگ جو چاچو هو. جنهن کي
 نشي لاءِ رقم جي ضرورت پوندي هئي ۽ وينگ اها
 رقم ڏيڻ لاءِ مجبور هو. جيتوڻيڪ هو ظاهر اهو ڪندو
 ڪندو هو ته کيس پنهنجي بيروزگار چاچي جو ڏاڍو
 خيال هو ۽ هو خوشي سان سندس ضرورتون پوريون
 ڪندو هو. چاچي جون ضرورتون پوريون نه ڪري
 ها ته سندس ٽولي جا ڏاڙيل کيس پيسگيو ڪري ڇڏين
 ها. هوڏ ته صرف سندس پيل فصل کي نقصان ڪيو
 هو. ڏاڙيل سندس گڏ ڪيل ڪٽل پوئجي کائين
 ڪسي وڃن ها، ۽ هن هاڻ وري غريب نٿي ٿيڻ چاهيو،
 پر سندس انهي ڪمزوريءَ جي ڪري چاچي جي
 مطالبن ۾ روز بروز اضافو ٿيندو ويو. تازي هوڏ وينگ
 کي خرچ جي معاملي ۾ محتاط ٿي وڃڻ تي مجبور
 ڪيو هو سو چاچي جي روز روز جي مطالبن کان

نيمڪ ڪڪڙي ۽ ٻيو ۽ هڪ ڏينهن ڪاڙڙ ۽ ڪيس چيائين،
 ”ڇا توهان اهو چاهيو ٿا ته اسين وقت کان اڳ بڪ
 مري وڃون؟ هوڏ جو هاڻي اڃا لڳو به نه آهي ۽ توهان
 منهنجي سموري پونجی ڦرڻ پٺيان اچي پيا آهيو...“

پر شاطر ۽ ظالم چاچي تي سندس الهي تقرير جو
 ڪو اثر نه ٿيو. هن چيو ”ڪوڙ نه ڳالهائ پائڻها آڏ ڄاڻان
 ٿو ته توو ڪيتري دولت آهي. پر جي تواسانجون
 ضرورتون پوريون ڪرڻ کان انڪار ڪيو ته آڏ پنهنجو
 حق ڪسي به سگهان ٿو. اهو نه وسار ته ڪو آڏ بهي دس
 ۽ اڪيلو آهيان. منهنجي سائين رت پيڙهون به آهن ۽
 هو هڪ ذريعو هت اچي ويا ته ڪڪ به نه ڇڏيندا. ۽
 پوءِ مون کي نه ڇڏجان..“

اهو ٻڌي وينگ خاموش ٿي ويو.. هيٺاهين وٺندي
 چيائين ”چاچا سائين، آڏ توهان جو پائڻو آهيان..
 مونکي غلط نه سمجهو. دراصل هوڏ جي هاڻي جي هڪا
 خبر نٿي هوي ته ڪڏهن لهندو ۽ وري ڪڏهن پهچائي
 ٿي سگهندي.. پاڻ ۽ ٻين کي خرچ جي معاملي ۽ احتياط
 ڪرڻ گهرجي. هي ڏکيو وقت گذري وڃي پوءِ توهان کي
 جهٽرو وٺي اوترو خرچ ڪجڻو.“

اهو ٻڌي چاچي لهڪ ڏنو ۽ چيائين. ها ائين لهڪ
 آهي. پرواه نه ڪر سڀ ٺيڪ ٿي ويندو.
 وينگ جو وڏو پٽ هر وقت چاچي جي آڏاه ۽
 لولڙ پٽ تي نظر رکندو هو جهڪو درين ۽ دروازن

جي سهرن مان سندس زال کي ڀيو ڏسندو هو. هـ-ن پنهنجي لوجوان زال تي ڀاڄندي وجهي ڇڏي هئي ته هو اڳن تي نه نڪري، هڪ ڏينهن نيٺ هن پنهنجي ڀيءَ کي چيو ”توهانجو موت سڄو ڏينهن اڳن تي نوس نوس ڀيو ڪندو آهي، ڪٿي منهنجي هٿان مارجي نه وڃي. اوهن ڪن گهر مان ڪڍو جي نه ته آئون پنهنجي زال کي هتان وٺي ٿو وڃان.“

وينگ جواب ڏنس. توکي خبر آهي منهنجو ڇاڇو ڪير آهي؟ هو صرف منهنجي ڀيءَ جو ڀاءُ نه پر هن علائقي جي رهڙن ڌاڙيلن جو سردار پڻ آهي. آءٌ به سائس ايتري نفرت ڪريان ٿو جيترو تنهنجي دل ۾ آهي، پر پنهنجي خاندان کي نقصان کان بچائڻ لاءِ هنن ڪتن اڳيان دولت جي خيرات اڇلائڻي پوي ٿي. جي اسان انهن کي ناراض ڪيو ته اسان مان ڪنهن کي به سڃ ڏيڻ نصيب نه ٿيندو.

”ڇا ائين لڳو ٿي مڱهي ته اسين پنهنجن هارين جي مدد سان انهن ٽنهي کي قتل ڪري ڇڏيون؟“ سندن لاش هوڏ جي ڀائيءَ ۾ وهائي ڇڏيون؟ ٿي ته مڱهي ٿو پٽ. پرائين ڪرڻ سان به ڌاڙيلن لاءِ اسان جي گهر جا دروازا کلي وڃندا. انهن جو زندم رهڻ، اسان جي زندگي لاءِ ضروري آهي.

وينگ، پنهنجي ڇاڇي کي نقصان کي نقصان پهچائڻ واري موڙ کان به وڌيڪ بي دردي سان ٿي مارڻ

چاهيو، پر ائين ڪرڻ ۾ سندن ئي نقصان هو ۽
انهيءَ ڪري هو خاموش رهي نماشو ڏيڻ تي
مجبور هو.

رات جو ويٺڪ انهي مسئلي تي جنگ سان ڳالهائيندو
جنگ ۾ ڇو تنهنجي چاهي جو صرف هڪ علاج آهي.
ڪس ايترو لشو پيار جو هو ارگرد کان هي خبر ٿي وڃي.
۽ ڪنهن کي سڃاڻي به نه سگهي.
ويٺڪ ورائو ”پر جنگ، اڄڪلهه آفيم سون جي اڳهه
تي ملي ٿي.“

ڪجهه ته ڪرڻو هوندو. پنهنجي خاندان کي بدنام
ڏاڙهان جي ڪاروان کان بچڻ لاءِ ايترو خرچ نه
ڪرڻو ٿي هوندو. نه ته هي ته ڪا صورت نه آهي.
ويٺڪ چيو ”برابر اسان کي ائين ٿي ڪرڻو هوندو.
هي ڏينهن ويٺڪ بڪا ويهه ٽولا آفيم پنهنجي چاهي
لاڻ وٺي آيو، جنهن جي هوض ڪس ڪيترائي ڇاندي
جا سڪا ڏيڻا پيا.“

هي ڏينهن ويٺڪ چاهي وٽ ويو ۽ آفيم جي دھلي
سندس حوالي ڪيائين. ايترو آفيم ڏسي چاهي جون
واچون لڙي ويون خوشي مان ڊھڪندي چيائين. آفيم
ته سون جي اڳهه تي وڪجي پائڻيا ۽ تون پڪي هيتري
آفيم وٺي آيو آهين؟؟

ويٺڪ فرمايو واري انداز ۾ ورائو ”باها ڪانهو
هن ڪهر جا بزرگ توهان ٿي ته آهيو. باها به آفيم جو

شوقين هوندو هو پر تڏهن هن گهر ۾ وٺي کائڻ لاءِ اناج به هڪونڊ هوندو هو. هاڻ توهان لاءِ آفيم وٺي آ؟ پنهنجي دل کي تسلي ڏيڻ ٿو چاهيان.
چاچي کي آفيم ڏيئي ويٺڪ واپس هليو آيو. کيس هڪ هٿي ته هاڻ چاچهنس کيس ڪو نئون ڌڙڪو هڪونڊ ڏيندو.

جهڙن ويٺڪ واپس ٿي ويو تهئن سندس ڪنن پنهنجي ننڍي ڌيءَ جون رڙيون ٻڌيون. هو ڊوڙي انهيءَ پاسي ويو جتان رڙيون ٻڌڻ ۾ آيون هيون. اتي ڇا ڏٺائين ته سندس ننڍي ڌيءَ جهڪا جواني جي مائري ۾ قدم رکي رهي هئي ۽ انتهائي سهلي ۽ سڌول جسم جي مالڪ هئي. سا ويٺڪ جي لوفر مٿو جي پاڪر ۾ ڦاٽو هئي. مٿو جا هٿ چوڪري جي نوخير ارهن تي هئا ۽ هو کيس چمي رهيو هو. اهو ڏسي ويٺڪ جو رت ٽهڪي هليو. پر ۾ پيل هڪ سهنج ڪٿي هڪسهي ان ڏهه وهائي ڪلهائينس. ڏکڻ لڳڻ ڪري سندس منهن ٽڪ ۽ مٿي مان رت جاري ٿي ويو ۽ سندس گرفت ڊري ٿي وڃڻ ڪري چوڪري پاڻ ڇڏائي اچي پئي ۽ کي چنڊڙي پيئي ۽ سڌڪا ڀرڻ لڳي. ويٺڪ سندس مٿي تي هٿ ڦيرڻ لڳو ۽ پوءِ کيس پنهنجي پاسي وٺي ويو. چاچو ۽ سندس پٽ لاڳيتو سندن خاندان لاءِ مصيبت ٻايل هئا پر هو ڪجهه به ڪري نٿي سگهيو. چوڪري ليو جي پٽ سان مڱايل هئي سو هن فيصلو

ڪهڙو نه جلد از جلد چوڪري جي شادي ڪري ڇڏجي.
 ائين نه ٿئي جو اڄ ته هو موجود هو ۽ چوڪري
 ٻچي وڌي. ڪڏهن سندس غورموجودگي ۾ ٻي غيـرت
 موت چوڪري جي عزت لٿڻ ۾ ڪاسباب نه ٿي وڃي.
 اهو ويچارو هو ليو وٽ پاڻ هلي ويو ۽ کيس شادي
 جو چيائين، پر ليو ورائو هن سال ٻوڏن جي ڪري
 مون کي ڪاروبار ۾ تمام گهڻو نقصان ٿيو آهي ۽
 هادي جو خرچ پڻ جي سگهه نٿو ساريان.

وينگ چيس "خرچ جي پرواهه نه ڪريو. سمورو
 خرچ آڌ ڪندس. پر ليو اها ڳالهه نه مڃي، چيائين
 نه پاڻ ائين نه ٿيندو خدا مونکي به هر نموني نوازيو
 آهي. بس رڳو هي حال صبر ڪر، پوءِ آڌ نوکي وڌيڪ
 انتظار ڪرڻ جو ڪونه چوندس.

وينگ وڌيڪ ڪڇڻ نه سگهيو، ڪهڻ ليو ڪي
 ٻڌائي ها ته هو ڪهڙو خطرو محسوس ڪري وٺس
 آيو هو، نه ته ڪا سندس ڏي ڪا اهڙي وڏي به ڪونه
 ٿي وئي هئي جو هو پاڻ ڏي جي ساهرن ۾ ڊوڙندو
 وڃي ۽ شادي جي درخواست ڪري.

هاڻ هو ٻيو ڪجهه به نٿي ڪري سگهيو سواءِ انهي
 جي ته ڏي تي نظر رکي، سندس حفاظت ڪري ۽
 پنهنجي راکاس موت کان کيس بچائي.

ٻوڏ جو هالي هالي پوئتي موٽڻ شروع ٿيو هـو.
 جنگ اچي ڪس اها ڳالهه ٻڌائي ۽ چيائون زمينون

نهنجو انتظار ڪري رهيون آهن. ياد رک منهنجا دوست
 غربت سستي جو ٻيو آهي، وقت هٿن مان لڪري
 ويو ته وري ڪونه هٿ ايندو. تون ته محنت جو عادي آهين.
 وينگ ورائيو. ”ڇنگ تو مونکي اهي ڏينهن ياد
 ڏياريا آهن جڏهن آءٌ واقعي هڪ محنتي هاري هوس،
 جن ته سٺو انسان هوس.“

۴ ٻيو هو سنڀري زمين تي وڃڻ لاءِ اڪتو ئي
 ته سندس وڏو پٽ ڊوڙندو ڏانهن آيو ۽ خوشي ڀري
 لهجي ۽ چيائين بابا سائين، اناج ۽ حصو وٺائڻ لاءِ
 هڪ ٻيو جيو گهر ۽ اچي رهيو آهي.
 وينگ سمجهي ويو ته هو ڏاڏو بڻجڻ وارو هو.
 مرڪندي پٽ جي ڀلي ٿي هٿ ڦيريندي چيائين ”
 ڌرتي امان سڀن جي ماءُ آهي. مهربان ۽ شفيق ماءُ...
 هو هن دفعي وڌيڪ اناج پيدا ڪندي، تون ڪو فڪر
 نه ڪر.“

زمين ڏانهن ويندي رستي ۾ هن چنگ کي چيو
 تنهن جو پهريون ٻار آهي. کيس سٺي خوراڪ جي
 ضرورت ٿيندي. گوشت، مڇي، بيضا، پشٽا بادام منهنجي
 اڀي زال سندس خيال ڪونه رکندي. اهو ڪم توکي ڪرڻو
 پوندو. اڃا چاهيان ٿو ته منهنجو ٻولو صحت مند هجي.
 تون فڪر نه ڪر دوست. مونکي ڏاڏو بڻجڻ اچي ٿو.
 وينگ کي هاڻ ٻولي جي پيدائش جو انتظار هو.
 هڪ ڏينهن صبح جو کيس اها خوشخبري ملي ته هو

ڏاڏو بڻجي ويو آهي. اها خوشي جي خبر هئي. وڻنگ کي اڃ اها خوشي پيو دفعو ملي هئي. پهريون دفعو نڌن جڏهن هو پيءُ بڻيو هو. نڌن به سندس ذهن ۾ عجب خيال هئا. پيءُ بڻجڻ جو اهو سندس پهريون تجربو هو. اڃ به سندس دل ڪيفيت عجب هئي. اڃ وري ڏاڏو بڻجڻ جو پهريون تجربو ٿيو هو. خيالن تي خيالن ۾ هو ماضي ۾ موٽي ويو. جڏهن سندس زال پهريون ڀار ٿي ڄميو. زون تي ڪم ڪندي ڪندي اوچتو هو گهر ڏانهن رواني ٿي هئي ۽ صبح جو ٻار ڄميو هئائين. سندس مدد لاءِ نه ته ڪا ٻانهي هئي ۽ نه ڪا دٿي. نه هن ڪا رڙ ڪئي نه ٽڪليف جي هڪائيت ۽ ٻار ڄمڻ جي ٻن ڏينهن کانپوءِ هو وري زون تي ڪم ڪري رهي هئي. ۽ هيڏانهن وڻنگ جي لهن هئي. جنهن جي خدمت لاءِ چار ٻالهيون مقرر هيون. ۽ به داهون سڄي رات سائس گڏ رهيون هيون. ته به هو سڄي رات ذبح ٿيندڙ هڪري جيان رڙيون ڪندي رهي هئي. ويڪ سوچيو. سڀ نغرا ۽ ناز دولت سان آهن.

پوءِ هن چنگ کي گهرائي کيس ڪم ڏنو هڪ امڙي عورت کولهي هٿ ڪر جنهن جي ارهن ۾ ڪهر جو دريا هجي... مون کي اندازو آهي ته منهنجي انهن ٻولي جي هڪ نه مٿاڻي هڪندي، مٿان وري ٻار جي ڏاڏن سان سندس جسم تي ڊولو ٿي ڊولو

جيڪا ڳالهه منهنجي نفيس پڙهيل ٻٽ لاءِ قابل قبول نه هوندي.

خوشيون اچن ٿيون ته پوءِ گڏ اچن ٿيون. هڪ طرف ٻولي جي پيدائش جي خوشي ته ٻئي پاسي هوڏ جي پالي جي موت. ڳوٺ ۾ ڪوبه گهر - ملامت ڪونه هو. ڳوٺاڻا جڏهن واپس موٽيا ته وٽن ڪجهه به نه هو. ڪين پنهنجا گهرڙا ٺاهڻ لاءِ، فصل لڻي تائين ڪٽڻ (۰)، ۽، ڏکڻ ۽ ٻجن جي خريداريءَ لاءِ رقم جي ضرورت هئي ۽ رقم ڪين صرف ويٺڪ کان ماني مڪهي ٿي. ويٺڪ پاڻ به انهي دور مان گذري چڪو هو. ڪيس احساس هو ته هن وقت سندس غريب ڳوٺاڻن پاڻ-رن جي ڇا ڪيفيت هوندي. هن سندن مدد ڪرڻ چاهي ٿي. پر هو پاڻ به قسمت جي مهرباني سان اهر ٿو-ل ڪونه هو. هن پنهنجو رت ۽ مٽ هڪ ڪيو هو. سڄو سڄو حال، ڇا اونهارو ڇا سهارو. پنهنجو ڀڳو-ر رهيو هئائين، ڪفايت شعاري کان ڪم ورتو هئائين، ايسو ايسو سنڀالي رکيو هئائين تڏهن وڃي هو ان منزل تي پهتو هو. جو اڄ به سڀ سندس در تي موالِي هئا. هن مناسب شرطن تي مالهن کي فرض ڏنا، اناج به، ڏنائين ته جيڪي فصل تيار ٿين، هو ٻڪرن،

ويٺڪ هاڻ لهيلو هڪيو هو ته هو پاڻ زمين ۾ ڪم نه ڪندو. هاڻ هو جوان ۽ اڳي جهان مضبوط

مڪوڻ رهيو هو. هاڻ ڪم آرام جي ضرورت هئي. سندس
 پٽ جوان هئا ۽ پڙهيل ڪڙهيل هئا. اهي زمين جو
 ڪم سنڀالي سگهيا ٿي. هو ڪن مشورو ڏيندو ۽ چوڪرا
 انهن تي عمل ڪندا ۽ ائين زمين جي ڪم ۾ رولو
 به نه پوندو ۽ نه نقصان جو انديشو رهندو. ويڳ
 سوچيو شايد هاڻ زندگي جا باقي ڏينهن آزاد ۽ مڪون
 سان گذري سگهن. ڳوٺ ۾ هر ڪو ماڻهو کيس عزت
 جي نگاه سان ڏسندو هو. اولاد جي نظرن ۾ به سندس
 عزت موجود هئي. پيو هاڻ ڪم ڇڏي گهرجي. پر ڇا
 زندگي ايتري سٺي آهي؟؟ اڃان هڪ وڏو مسئلو ته
 موجود هو جهڪو ڪم جو ساڻ نه کڻڻ ڏيندو.
 انهيءَ مسئلي جو تعلق سندس ڇاچي جي خاندان جي
 گهر ۾ موجودگي هئي. ڇاچي خود کي ته هو خريد
 ڪري چڪو هو. پر ڇاچي جي لوفر پٽ جو ڪو
 مناسب علاج نه ٿي سگهيو هو. هن جي اکين ۾ غم
 جو انگ موجود نه هو. ويڳ ويهاري کي بنا ڪنهن
 ڪم ۾ محنت ڪرڻ جي اڳي جي هڏي ماني پئي
 ملندي هئي ۽ نشو وورو ڪرڻ لاءِ چالدي به ملندي
 هئي. انهن ڪري هو سڄو سڄو ڏينهن پيو گهر ۾ لوس
 لوس ڪندو هو ۽ رنگ جي نازڪ ۽ سهلي ڏي ۽
 سندس ننهن (جهڪا) پڻ ٻار چمڪ ڪاڏيو وڌيڪ هئي
 ٿي ويئي هئي) پويان لاسڪا هڻندو هو. وڏو پٽ انهي
 صورتحال جي ڪري هر وقت ڪاوڙيو وڌندو هو. انهي

مورنحال جو ڪو حل وٺڻ ڪونهي نه سگهيو هو.
 نه ته ڪيس گهران ڪڍي ٿي سگهيو، نه کين قتل ڪري
 ٿي سگهيو. ٻين مسئلن کان فارغ ٿي هاڻ هو انهيءَ
 مسئلي تي غور ڪندو هو ته هڪ ڏينهن سندس وڏو
 پٽ ڪاوڙ ۾ منهن ڪاڙهو ڪري وٽس لنگهي آيو ۽
 ڪيس چوڻ لڳو ته بابا هاڻ اهو حد کان وڌي ويو
 آهي. توهان جو مڻو شراب پيو مست المست ٿيو
 پيو اڳهڻ تي گهمندو آهي. ڪڏهن منهنجي ڪمري جي
 در ۽ درين مان پيو اندر ٺهاري ٿو آهي ته ڪڏهن امڙ
 (ڪنول) واري اڳڻ تي هليو ويندو آهي.

وٺڻ ۾ جي شڪايت ڪي بچاءُ ٿي سگهيو،
 پر هو ڪري ڇڏي ٿي سگهيو. هن جو خيال هو ته انهي
 مسئلي جو حل جذباتي انداز ۾ نه هو پر ٿڌي
 ذهنيءَ سان سوچڻو هوندو ۽ اهڙو ئي حل ڳولڻو پوندو
 جنهن سان نانگ به مري ۽ لک به بچي. پر انهي وقت
 اچڻ تائين سندس وڏو پٽ ڪا ڪڙ به نه ڪري وڃي
 تنهن خيال کان ڪيس ٿورو ڪاوڙ ۾ ڇڏي نه توکي
 ڇڏي ٿي ويو آهي؟ ڇا تنهنجي زال ڪا به آهي جنهن
 جي عزت جو توکي ايترو فڪر اچي لڳو آهي؟ گهر
 ۾ هر وقت ايترا ڀاتي موجود رهن ٿا تن جي موجودگي
 ۾ ڀلا هن لوڻ کي ايتري محنت ٿيندي؟ ٻاقي جي گهر
 ۾ ٽن ٽن ٻار ۽ ٻه ڪري نه ڪرڻ ڏينس، ڪٿي ڪي
 نو ڇا چولدين؟

پت چيو "بابا سائين، هن گهر جي اڳڻ تي صرف
منهنجي زال لڳي رهي جنهن جي عزت کي خطرو لاحق
هجي. منهنجو ۽ جوان ۽ ڪنواريون پيئرن ۽ رهن
ٿيون، ۽ هو جهڪي ڪجهه ڪري پيسو سو مناسب
نه آهي.

وينگ چيس "پوءِ پلا تون آخر ڇا ٿو ڇاهين؟ آه
تو کي ٻڌائي چڪو آهيان ته ڇاچي جي خاندان کي
گهر مان لوڏڻ يا سندن زندگيون ختم ڪرڻ سان
پنهنجا مسئلا حل نه ٿي ويندا.

پت ورائيو "ڇا ائين نٿو ٿي سگهي ته پاڻ شهر
لڏي هلون؟ هن گهڻائي زندگي ۽ پلا ڇا رکيو آهي؟
هاڻ پاڻ وٽ خدا جو ڏنو سڀ ڪجهه آهي، شهر هلي
آرام جي زندگي گذاريون؟ پوءِ هن گهر ۽ هلي ڇاچي
جو خاندان پيو رهي، شهر ۽ ڌارڻان جو ۽ ڪو خطرو
نه هوندو.

زندگي فرار جو نالو نه آهي بچاءُ. هڪ معمولي مسئلي
جي ڪري پاڻ پنهنجون زمينون، گهر ۽ گهٽ ڇڏي
شهر هليا هلون، اها بزدلي آهي. هن زمين ۽ منهنجي
مائٽن ۽ منهنجي زال جا هئا موجود آهن، ڌرتي جي هن
لڪري، سونکي هڪ غريب ممڪين هاري واري حيثيت
مان هن مرتشي ٿي پوڄايو آهي. تنهن کي آه ڪيئن
ڇڏي ڏيان؟ انهي کانسواءِ زمين مالڪ مان آهي، مالڪ
غير حاضر آهي ۽ زمين سان پيار ۽ شفقت جو ظاهر

ٺٺو ڪري ته زمين به رسبو وڃي. زمين هڪ اهڙي
 محبوبه آهي جيڪا ٻياري جي جواب ۾ هيءُ انت سڪ مهيا
 آڪري ٿي، پر جي ڏانهن ڏيان نه ڏجي ته ڌرتي جي
 هڪ خالي رهڻو وڃي. تون اڄ جيڪي ڪجهه
 آهين سو زمين جي هن حصي جي مهربانين جي ڪري.
 پٽ چيو ته ٻوڏ ائين ڪريو جو وڏي حويلي خريد
 ڪري وٺو. وڏي حويلي اڄڪلهه خالي پئي آهي، ۽
 اها هن علائقي جي سڀ کان وڏي جاگيردار جي
 ملڪيت هئي، اڄڪلهه اوهين تر جا وڏا جاگيردار
 آهيو ۽ اها حويلي آهي به پنهنجي زمين جي وچ ۾،
 ڇاچي وارا هت رهيا ٻيا هجن ۽ پاڻ حويلي ۾ اٿي
 هلون. ائين ڪرڻ سان توهان جي گالهه به رهجي
 ايندي ۽ آڻ به مستقل جي هذاب کان چوٽڪارو
 حاصل ڪري وٺندس. ۽ ائون توهان سان واعدو ٿيو
 ڪريهان بابا ته هميشه هڪ فرمانبردار پٽ ٿي رهندس،
 نه جوا ڪيڏندس، نه نشو ڪندس، ۽ پنهنجي زال
 کان سواءِ ٻي ڪنهن عورت ڏانهن اک کڻي نهاريندي
 به ڪونه.

پٽ جي اها صلاح وينگ ڪي به پسند آئي. اها
 حويلي جنهن جي وڏي در تي ڪنهن زماني ۾ سندس
 پيءُ چوڪيدار هو، ۽ سندس زال پانهي جي حيثيت
 ۾ ڪم ڪندي هئي. اڄ هو خريد ڪري سگهيو ٿي
 پنهنجي رهائش لاءِ. حويلي جي مالڪن عيائين پودان

ٻئي پنهنجو ڏينگو ڊهري ڪري ڇڏيو ۽ وڻڪ پنهنجي
 محنت ۽ قسمت ۽ مهرباني مان انهي مرتبي تي اچي
 پهتو هو جو اها سويل خريد ڪري سگهي. هن پٽ
 جي انهي صلاح تي عمل ڪري جو واعدو ڪيو ۽
 ڪم اهي چند ڏينهن صبر کان ڪم وٺڻ جي تلقين
 ڪيائين.

باب ستروھون

اھو خواب بہ حقيقت بڻجي ويو. ويٺڪ وڏي حويلي جو مالڪ بڻجي ويو. حويلي خريد ڪرڻ کان پوءِ هن ٻي کان اک ڪنول ۽ ڪوڪو ۽ ڪي لڏڻ جو حڪم ڏنو. ڪنول جي جسماني حالت ۽ مڙي تي چڪي هئي جو هن ويٺڪ سان لازماً خوراڪ ڪرڻ چڱي ڏنا هئا. سمجهيائون ٿي ته ويٺڪ جنهن ڪنول تي مٿو هو سا لازم ۽ سنهڙي هئي، جوان هئي، سندس اره هٿن ۽ اڇي سگهيا ۽ سندس ٻولهي ڏيڻ وٺان هئا، پر هئا جيڪا ڪنول زندهه هئي سا ٿلهي ۽ بي ڊولي هئي. سندس چاهري ۽ جسم جي ٻين حصن تي چاهري جا مڻ چڙهيل هئا. اره ۽ ٻولهي ته نظر پري ڏسڻ جهڙا به ڪين رهيا هئا. مٿان وري عمر به وڏي ٿي ويئي هئس تنهنڪري هو سٺي خوراڪ، ٻانهن جي خدمت چاهڪري ۽ بي فڪري واري زندگي ۽ ڪي پسند ڪرڻ لڳي هئي ۽ انهي تي شڪر ڪندي هئي. انساني خواهشون اڳي وانگر هر وقت هالڻ نه رهنديون هيون جهڪو ڪم ويٺڪ جي ضرورت محسوس ٿئي. هونئن به ويٺڪ پاڻ ئي هفتي ڏينهن ۾ هڪ چڪر وٺس لڳائي ويندو هو ۽ ويٺڪ جي ٻيو دعوو اڇي ٿاڻين

منجهن جنسي خواهشون بهدار نه ٿينديون هيون. سو
 ڪنول الهيءَ ڳالهه تي ڪو اعتراض نه ڪيو ته ڪهس
 اڪيلو ئي نئون جاءِ ۾ رهڻ لاءِ پئي چيو ويو. ڪنول
 ڪانهيو. ويٺڪ پنهنجي وڏي پٽ کي هدايت ڪئي ته
 پنهنجي زال ڀار ۽ خادمن سان گڏ حويلي ۾ هليو وڃي.
 پٽ کانئس پڇيو. ”پر بابا، پوءِ توهان ڪڏهن هليدا؟“
 ويٺڪ جواب ڏنس ”تو کي گهڻي تڪڙ هئي هن
 گهر کي ڇڏڻ جي، آڻ بجلي هي گهر ٿو ڇڏي
 سگهان. هڪ ته هن گهر سان منهنجي سموري زندگيءَ
 جون بادون وابسته آهن ۽ ٻيو ته منهنجي معصوم ٻائي پولي
 ڌيءَ جي زندگي جو به سوال آهي.“

پيڻ ڪي ته آڻ پٽان مان وٺيو ٿو هٿان.
 ٽي مڱهي ٿو ته تنهنجي دل ۾ پيڻ جي محبت
 هجي، پر مون محسوس ڪيو آهي ته تنهنجي زال ڪهس
 نٿي پائي. زالن جي اچڻ کانپوءِ پيڻ جا وشتا ختم
 ٿيو وڃن.

ڇوڪري وڌيڪ حجت نه ڪئي ۽ پنهنجو سامان ٽڙو
 کڻائي وڏي خويلي ۾ وڃي ڏيڍرو ڄمايائين.
 پويان ويٺڪ جي اٺائي گهر ۾ هو پاڻ، منسل
 چاهي جو خاندان وڃي بچيا. چاهنس جو خاندان هاڻ
 وري ڪنول جي خالي ڪيل ڪمرن ۾ رهڻ لڳو.
 جنگ ۽ ٻيا هاري گهرجي ٻاهرين ڪمرن ۾ اچي رهيا
 ۽ خود ويٺڪ اولهن واري پاسي رهڻ لڳو. هن هڪ

محنتي هورت کي خادسہ جي حيثيت ۾ ڀڳهار تي رکيو
جيڪا سندس گولگي ڏي ۽ جي ضرورتن جو خيال رکڻ
لڳي ۽ هر وقت سائنس گذر رهندي هئي جيئن ويڳ جو
سوت ڪڏهن ڪا ڪرڻل حرڪت نه ڪري ويهي. هالي گهر
۾ انهي خيال کان ڪجهه ڪون رهن لڳو جو ويڳ
جو وڏو پٽ حويلي ۾ وڃي رهن لڳو هو جنهن ڪري
ويڳ جي سوت ۽ منجهس جنگ جو خطرو ٿري ويو.
خود ويڳ سڄو ڏينهن گهر ۾ رهندو هو ۽
هڪ نوڪرائي به موجود هئي جنهن ڪري ويڳ جي
سوت کي ڪنهن ڪرڻل حرڪت ڪرڻ جي همت ئي
نه ٿي سگهي. ائين زندگي، هڪ اهڙي دور ۾ داخل
ٿي جتي صرف آرام ۽ ڪون هو. ويڳ جو ننڍو
پٽ هاڻ ڪاروبار جا سهرا کڻي چڪو هو ۽
هر به شادي واري ٿي ويهي هوس تنهن ڪري ويڳ
فيصلو ڪيو ته سندس شادي به ڪري ڇڏجي. چوڪرو
اڳ ئي ليو جي گهر منگايو هو تنهن ڪري چوڪري
جي گولها جو مسئلو به ڪونه هو.

ويڳ هاڻ گهڻو آرام ڪرڻ جي ڪري ۽ طاقت
واريون خوراڪون کائڻ جي ڪري ٿاهو ٿي رهيو هو ۽
سهڻن دوراڻن کونگهرا به هاڻ لڳو هو. سندس دوست
جنگ بدستور - نهڙو ۽ ڪمزور هو ڇو ته هو چرٻي
واري خوراڪ ۽ گهڻي خوراڪ کان پري پڄندو هو
۽ کيس ويڳ جي زمين جي لڪرائي جو ڪم به

ڪرڻو پوندو هو. ويڳ ڪڏهن ڪڏهن رات گذارڻ لاءِ ڪنول وٽ پهچي ويندو هو پر هاڻي انهي عمل ۾ نه نه ڪنول ڪا خاص دلچسپي وٺندي هئي ۽ نه خود ويڳ کي جواني وارو مزد حاصل ٿيندو هو. مٿان وڏي عمر ۽ چرهي وڏي وڃڻ ڪري منجهس اڳين طاقت به ڪونه رهي هئي ۽ هو نامردي واري شاهراه جو مسافر بڻجي ويو هو. پر انهي تي به ڪنول ڪا شڪايت نه ڪئي ڇو جو هن پاڻ هاڻ پنهنجي خواهش جي تڪميل جو هڪ ٻيو ذريعو ڳولهي هٿ ڪيو هو جنهن ۾ کيس ننڍين ڏينهن جوڙ، ۽ گرم ڇوڪرين جي ضرورت پوندي هئي جنهن لاءِ ڪيتريون ئي ٻاهيون رکي ڇڏيون هيون جوڳي سندس جسم کي گرايش پهچائينديون هيون ۽ سائس گڏوگڏ ڪوڪو کي به لذت مهيا ڪنديون هيون. ڪنول کي انهي رستي تي هلڻ واري به ڪوڪو ٿي هئي.

ڪجهه عرصي کانپوءِ ويڳ کي خبر پئي ته ماڪ جي ڏاکڻين حصي ۾ جنگ ٿي رهي هئي. ۽ سندس موت به جنگ ۾ حصو وٺڻ لاءِ اوڏانهن وڃي رهيو هو. اها خبر وڏي خوشي جي هئي ڇو ته کيس گهڻي اڀاء هئي ته سندس ٻرڻل ستوت مارجي ويندو ۽ سندس ذهن تان هڪ وڏو ٻار لهي ويندو. اهي ڳالهون سوچي هو ڇاچي جي ڪري ۾ ويو ۽ کيس آفيم جي دٻلي ڏيندي چيائين ”هن دفعي تو لاءِ خاص آفيم هٿ ڪئي

اٿس. ۽ ڇاڇا ٻڌو اٿس ته منهنجو ڀاءُ دشمنن سان وڙهڻ لاءِ ميدان ۾ وڃي رهيو آهي. ائين هو اسانجي خاندان جو نالو روشن ڪندو. ”پوءِ کيسي مان چاندي جا ڪا ڪيندي ڇيائين ۽ هي منهنجي طرفان پنهنجي ڀاءُ جي ضرورتن لاءِ آهن. جنگ مان فاتح ٿي موٽيو ته آڏ ۾ پوري گهوٽ جي دعوت ڪندس ۽ ڀاءُ جي فتح جو جشن شايدان شان نموني ملهائيندس ۽ جي مري ويو ته سندس جنازي ۾ سڄو گهوٽ شامل ٿيندو. ۽ کيس تمام شان ۽ شوڪت مان دفن ڪيو ويندو ۽ سندس يادگار تعمير ڪرائي ويندي.

تجربوڪار ڇاڇي مرڪندي چيو ”بيوقوف آهي، ملڪ لاءِ جان خطري ۾ وجهڻ عقلمندن جو شيو نه آهي. آڏ سندس جاءِ تي هجان ها ته جوڪر ڀڄي وڃان ها. زندگي ائين لٿائڻ لاءِ نٿي ملي.

وينگ ورائيو. ”اها تنهنجي سوچ آهي ڇاڇا آڏ ته ائين ٿو سوچيان ته منهنجو ڀاءُ اهو قدم کڻي خاندان جو نالو روشن ڪري رهيو آهي. ايترو ڇڻي وينگ اتان هليو ويو. رات جو هن پنهنجي ڇاڇي جي روئج جو آواز ٻڌو. هو ٻٽ جي جدائي ۽ جنگ جي ميدان ۾ سندس زندگي جي خاتمي جي خيال کان روئي رهي هئي. پر وينگ خوشيون ملهائي رهيو هو ۽ دعائون گهري رهيو هو ته سندس سوت جنگ

جي ميدان ۾ دشمنن جي گولن جو پڪ بڻجي وڃي.
 سٺو جي وڃڻ کانپوءِ وينگ سڪ جو سامه ڪيو
 هاڻ کيس ڪوبه فڪر نه هو. ڏيئرن جي عزت مٿان
 لئڪنڊر تلوار به هتي چڪي هئي هو سڄو-سڄو ڏينهن
 آرام ڪندو هو ۽ سٺا سٺا طعام کائيندو هو. زمين تي
 ڪم ڪرڻ لاءِ محنت مند ۽ محنتي هاري هئا ۽ انهن
 جي نظرداري ڪرڻ لاءِ سندس ويڙهه ساڻي چنگ
 موجود هو. مهيني کان پوءِ وينگ پوئي جي پيدائش
 جي خوشي ۾ سڄي گهٽ ڪي دعوت ڏني. تمام
 وڏي دعوت جو بندوبست ڪيو ويو ۽ ڪافي قسمن
 جا طعام تيار ڪرايا ويا ۽ شراب جو بندوبست به ڪيو
 ويو هو. دعوت تي اچا ڪافي رهيا هئا ته هڪ هاري ڊورڙندو
 آيو ۽ اچي وينگ کي ٻڌايائين ته چنگ مٿان چٽ
 ڪري پئي آهي. امان کيس ڪڍي ته ورتو آهي پر
 بچڻ جي ڪا اميد نه آهي ۽ هو اوهان سان مان
 چاهي ٿو.

وينگ همائين کي اهو واقعو ٻڌايو ۽ کانئس اجازت
 وٺي اوڏانهن ويو هليو. چنگ زخمي هو ۽ سندس حالت
 خراب هئي. وينگ کي ڏسي هن مرڪن جي ڪوشش
 ڪئي ۽ چيائين ته آءُ تنهنجي لمڪه خوار ۽ ايماندار
 دوست جي حيثيت ۾ مري رهيو آهيان. ڇا تون مون کي
 قيمتي ڪفن جي قابل سمجهين ٿو؟
 وينگ لڙڪن تي ڪنٽرول ڪندي چيو آءُ توکي

مرڻ ڪونه ڏيندس.

ڇنگ جهڙو ٻارن جهڙيون ڳالهائون نه ڪر منهنجا
دوست. منهنجو وقت پورو ٿي ويو ۽ مونکي اطمینان
آهي ته مون ڪڏهن به ابدالي نه ڪئي ۽ نوکي ڪڏهن
دوڪو نه ڏنم. هاڻي موت منهنجي بستري جي ڀر ۾
موجود آهي. تون سندس رحتو نٿو روڪي سگهين ۽
مونکي به وڌيڪ وقت زندهه رهڻ جي تمنا نه آهي.
اترو ڇڻي هن پنهنجو ڏڪنڙ هٿ ويٺڪ ڏانهن وڌايو.
وينگ اڳتي وڌي سندس ڪڙور هٿ پنهنجي هٿ ۾
قابو ڪيو. ۽ ڇنگ جي سامهه جي ڏور ٿي پئي.
ورهن جي دوستي ۽ اعتماد جو رشتو، ظالم موت ٽوڙي ڇڏيو.
۽ ڏوڙي ڇڏيو. موت ڪهڙي نه به دردي سان ڪن هل
۽ زندگي ڀر جي سٺ کي ڏوڙيو ڇڏي. ۽ وينگ پنهنجي
دوست جي لاش جي مٿان جهڪي روئڻ لڳو.
ڪنهن نڏيڙي ٻار جهان، جنهن جا رانديڪا هڪ هڪ
ڪري ڪو ظالم ڀڄندو هجي. بهين ٻي ۽ وفادار زال
۽ هاڻ وفادار ساڻي ۽ دوست، ڇنگ، هارين سان به
ڪڏهن ڪو پرو ورڻ نه ڪيو هو. هو سڀ به سندس
موت تي ڏکي هئا ۽ سندن اکين ۾ به لڙڪ هئا. ڪجهه
ڊير کانپوءِ وينگ پنهنجي خاص ملازم کي هاندار ۽
قيمتي ڪفن جو ڪپڙو خريد ڪرڻ لاءِ موڪليو ۽
جڏهن سڀ بندوبست ٿي ويو. تڏهن ڇنگ کي اولهن
۽ وينگ جي ٻي ۽ ڇنگ جي ڀر ۾ دفن ڪيو ويو. سندس

وڏي پٽ الاهي تي اعتراض ڪيو پر وينگ جي اڳيان
سندس اعتراض جي ڪا اهميت نه هئي، اهو ئي ڪيو
وڌو جو هڪو وينگ چاهيو ٿي.

ڇنگ جي سرڻ کانپوءِ وينگ ذهني طور تي هر وقت
ڪنهن نه ڪنهن تڪليف ۾ مبتلا رهڻ لڳو. هن زمين
تي وڃڻ ته ڇنگ جي زندگي ۾ ئي ڇڏي ڏنو هو. سو
هاڻ به ڪونه ويندو هو ۽ زمين تي ڪم ڪنهن به
نگراني کانسواءِ هلي رهيو هو. وينگ کي هاڻ پراڻو
گهر کائڻ تي آيو. هن فيصلو ڪيو ته کيس به نئين
خرید ڪيل حويلي ۾ وڃي رهڻ گهرجي. اتي پوءِ به
هر غلط ڪرڻ جا ڪئي موقعا ملي سگهيا ٿي. ڪنول
هئي، سندس وڏي پٽ جو خاندان هو جنهن ۾ هڪ ننڍڙو
صحت مند ٻار به شامل هو. اهو سوچي هو پنهنجي ننڍن
پٽن ۽ ڌيئرن کي ساڻ وٺي حويلي ۾ وڃي رهيو.
حويلي ۾ سندس اچڻ سان به ڪا سوڙهه ڪونه ٿي هئي
ڇو جو حويلي ڪنهن بادشاهه جي محل کان هرگز گهٽ
نه هئي.

اڃا حويلي ۾ وٺي هفتو ڪنن ٿي من ٿيو هو
ته هڪ ڏينهن فوجين جو هڪ ڦٽل و جنهن جو
سردار وينگ جو مٿو هو. سندن گهٽ مان لنگهيو ۽
هڪجهه دير آرام ڪرڻ لاءِ حويلي ۾ گهڙي آيا. فوجين
کي خاڪي رنگ جون ورديون پهريل هيون ۽ پيرن
۾ لالنگ ٻوٽ هئا. وينگ کي ڏسي سندس مٿو ڏاهي

ڏاڍي سبب ۽ اڪهر مان اڳتي وڌيو ۽ خوشي مان رڙ
 ڪري کڻي ڪهڙي ڀاڪر وڌائين. ٻنهي جي دلين ۾
 هڪٻئي لاءِ نفرت ۽ ڪدورت هئي، پر لسوڪ ڪسي
 ڏيکارڻ لاءِ هو انهي ملاقات تي خوشي جو اظهار ڪري
 رهيا هئا. فوجين ۽ هٿيارن ۾ وريون لاهي ڦٽيون
 ڪيون ۽ پنهنجي جسم تان سفر جي مٽي ۽ گرس
 جي ڪري ٿيل پگهر جي ڌپ کي دور ڪرڻ لاءِ
 حويلي جي باغ ۾ لاهيل ٿلاءُ ۾ لهي پيا. ننڍڙي ٿلاءُ
 ۾ چن طوفان اچي ويو. رنگ ٻرنگي، ننڍڙيون ۽ چيون
 جهڪي خاص طور تي شهر مان آئي ٿلاءُ ۾ ڇڏي ويون
 هيون سي انهي طوفان بدتميزي کان گهراڻجي هيڏانهن
 هوڏانهن ڪا پٺاءُ گولاهن جي ڪوشش ڪرڻ لڳيون.
 ۽ نظم ۽ ضبط کان وانجهيل فوجي ڪن پڪڙي پڪڙي
 ٿلاءُ ڪن ٻاهر اڇلائڻ لڳا ۽ سندن ڦٽڪن جو تماشو
 ڏسي ٿهڪ هڻڻ لڳا. اها صورتحال وڻنگ لاءِ تڪليفده
 هئي پر هو انهي جو باوجود سندن موزدائي ڪرڻ تي
 معذور هو ڇو ته سندن انڪار، فوجين کي حويلي جو
 حشر نشر ڪرڻ جي اجازت ڏيئي ڇڏي ها، اهو سوچي
 هن مشاڻن دل سان سرت کي ڇو منهنجي غريبائي
 ڪهر جا دروازا انهي وقت تائين توهان لاءِ کليل رهندا
 جوسين توهان هن گهوٽ ۾ مقیم آهيو. توهين منهنجا
 مهان آهيو.

پاڻ ڇوڪر اسان کي تنهنجي آڇ قبول آهي. تنهنجي

مهرباني جو تو منهنجو مان مشاهون ڪهو. منهنجي هنن ساٿين جي نظرن ۾ منهنجي هٿ وڌي ويندي. فوجي ٻاهر باغ ۾ رهندا هئا ۽ وينگ جو سٺو اندر گهر ۾، فوج جي سخت ۽ ضابطن واري زندگي ۾ منجهس ڪا تبديلي نه آندي هئي. هو سڄو ڏينهن گهر ۾ پيو لوس لوس ڪندو هو ۽ وينگ جي ڏينهن سندس ننهن، ڪنول ۽ ڪوڪو سان چيلڊرڻي ڪندو هو. سندن جسم جي مخصوص عضون متعلق راه رهي ڪندو ۽ وجهه ملندس ته هٿ چراند کان به نه ڪسندو هو. اڳ ته ڪهس پيءُ جي اڙ هئي ۽ هاڻ ته هو فوج جي هڪ ڪمپني جو اڳواڻ هو جيڪي سڀ جو سڀ مٿي ڦرندڙ هئا. انهي ڪري وينگ يا سندس هٿ، سندس بدتميزين تي خاوش رهڻ تي مجبور هئا. حويلي جو نقشو ئي مٿجي ويو. فوجي ٻاهر باغ ۾ لاه موي جي وٿن مان ٽارپون پيچندا هئا ۽ هاڻي ڦرندي رلڪن ۽ سهڻن گلن کي چئي پنهنجن پهرن هٿ ڇڏي ڇڏيندا هئا. وينگ حويلي جي باغ ۽ کان کان ڪي ٽارڻ تي تمام گهڻو خرچ ڪيو هو. فوجين سندس سڄو خرچ ضايع ڪرائي ڇڏيو.

هوڏانهن وينگ جي سٺو جون به مستهون جاري هيون، هن هڪ ٻن خدائن تي هٿ وجهڻ جي به ڪوشش ڪئي پر اهي ڪنهن نموني رڙيون ڪندي سندس گرفت مان نڪري پئي ويون. اها صورتحال

ڏسي وينگ کي فهم ڪرڻو پيو ته انهي بدست
جنسي جانور کي پنهنجي اندر جي باهه وسائڻ لاءِ پاڻ
ٿي هڪا خادمه پيش ڪجي ته ته هن ممڪن آهي ته
ڪنهن وقت گهڻي جوش ۾ هو وينگ جي خاندان
جي عزت تي هٿ وجهي ويهي ۽ حويلي ۾ رتو ڇاڻ
ٿي پوي. اهو سوچي هن ڪوڪو کي واپس موڪليو
ته ڪانس به ڪري اچي ته خادمان سان ڪهڙي
ڪهڙي پسند آهي. ڪوڪو واپس اچي پڌايو ته
هر کي ڪنول جي جسم تي مالش ڪندڙ چوڪري
پسند آهي.

ڪنول جي انهي خادمه جو نالو بهرام هو. هر
تيرهن چوڏهن سالن ۾ هوندي هيس پر سندس جسم
تي اهڙي جواني ۽ بهار آيل هئي جو هر ڏيندڙ جي
منهن ۾ جهڪر پائي اچي وڃي. بهرام بهرام اڃان
ڪنولاري هئي. هن کي جڏهن خبر پئي مالڪ جو
پاڻ بدست هائي پنهنجي بستري لاءِ سندس گهر ڪري
رهيو هو ته هجي وجود کي ڏکڻي وٺي ويهي ۽ هو
ٻارن وانگر روئڻ لڳي. ڪوڪو کي ڇيائين مولڪي
بچاءُ ساڻس. هو مون کي ماري ڇڏيندو. ڪوڪو
رعب مان چيس ”روئين ٿي؟ تون ته مڃا ڪا ڪانتر
زال آهن، اڙي مرد بستري ۾ ڪڏهن زال کي ماري
سگهيو آهي؟ ڪهه راه نه، هو ٿڪجي پوندو ۽ توکي
گهڻو وقت تڪليف نه ٿيندي.“

پر چوڪري ڇا جو ماڻ ڪري، ايتري ۾ من
 ونگ اهي وڌو، چوڪريءَ جي روڻل جو سبب ٻڌڻ
 کانپوءِ چيائين ”هن معصوم مڙي کي سھنجي پوءِ
 جي ڪري ۾ نه موڪليو، اھيءَ مقصد لاءِ ڪا
 تجربڪار ۽ محنت مند خادم موڪليو، هن جو مقصد
 صرف پنھنجي خواهشن جي تسڪين آھي انھيءَ لاءِ ڪنھن
 مڪڙي کي چيائين ضروري نه آھي.“

رات جو ڪوڪو اڙي ٿي هڪ خادم کي جهڪا
 جوان هئي، مردن جو تجربو هئس ۽ جسر مضبوط
 هئس، کي وٺي فوجي سردار جي ڪمري ۾ ڇڏي آئي
 چوڪري جي پربل جسر ۽ سھڻ ۽ پريور ارھن کي
 ڏسي هن انھيءَ ڳالھ تي ڪوبه ڪوڙ نه ڪيو ته سندس
 پسند جو خول جو نه رکيو وڌو، ڪوڪو کي ٻاهر
 وڃڻ جو اشارو ڪيائين ۽ گگ ڳاڙيندو خادم کي
 جهٽي وڌو، مودان جنگ ۾ گوايون هلائيندڙ جوان ۽
 مضبوط فوجي ٿورڙي دير کانپوءِ ٿانھ ٿو پلسک تي
 پيو هو ۽ خادم اڏڻ نظر ۾ سان ڏانھس ٺھاري رھي
 هئي جن چوندي هجي ”هس هٿ به ايتري؟“

ٻئي ڏينھن صبح جو فوجين جي ڪوٺي ڪوچ
 ڪري ويئي.

فوجين جي رواني تي وڃڻ کان پوءِ حويلي ۽
 لوان گل ٻوڪا ويا ۽ تلاءُ جي مرمت ڪرائي، نازو
 والي ڇڏي ٺھون ڇڏيون وڌون ۽ جهڪي فرش،

دريون، دروازا ۽ آرائشي محراب، فوجي پڇي ويا هئا
 تن جي مرست لاءِ شهر مان ڪاروبگر گهرايا ويا.
 ويٺڪ هاڻ ستر ورهين جو اچي ٿيو هو، جهٽوليڪو،
 سندس صحت ڪافي سٺي هئي ته به هو خود ڪمزور
 ۽ نسبت محسوس ڪندو هو. ظاهر آهي ته ڪڇي زندگي
 ماڻهو هڪجهڙي صحت جو مالڪ نٿو رهي سگهي.
 عمر گذرڻ سان ڪڙوڪڙ جواني ۽ واري طاقت ۽ قوت
 به آهستي آهستي ساڻ ڇڏيو وڃي. ويٺڪ کي ڪڏي
 پيتي ۽ طاقت جي دوائن جي ڪا ڪمي نه هئي. پر عمر
 انهن سڀني گناهين جي دشمن هئي هو هاڻ عمر جي انهي
 حصي ۾ پهچي چڪو هو جتي پهچي ناسردي ۽ ڪجهه
 نه ڪري سگهن ڪري پوڙها شرافت جو لباس پهري
 ويندا آهن. ويٺڪ به هاڻ شهوالي خواهشون ڪونه
 رهيون هيون. کيس ضرورت ۽ طالب هئي ته صرف
 ذهني سکون ۽ آرام جي. دلچسپينان جي. پر اهي
 گناهون ڪانئس پري هرن. غريب هو سڄو ڏينهن
 محنت مزدوري ڪندو هو، ٿور ۽ پئسو جي چٽي سان
 مالي ڪاٺيندو هو. نڌهن به زندگي ۾ سک هو، آرام ۽
 راحت هئي، پر هاڻ ٻيو ڪجهه هو سک ۽ سکون
 نه هو. دولت سندس گهر مان اهي اڻ ملهه شيون ڪڍي
 ٻاهر ڪڍون ۽ انهن جي جاءِ تي نفرت ڏڪار ۽ بعض
 اچي والاري هئي. ويٺڪ ننڍي پٽ جي شادي به

ڪرائي ڇڏي هئي، ۽ سندس ٻئي لهرون پيٽر هجڻ
 (اهو جون ڏهون) جي باوجود هڪٻئي جون چٽ نه
 سخت دشمن هون. لڏپلائي نٿي ڪن ڳالهين تان منجهن
 جهڙو هروڙ ٿي ويندو هو ۽ سندن الهه دشمني ٻنهي
 پاڙن کي به هڪٻئي جو دشمن بڻائي ڇڏيو هو. انهي
 ڪالساوا هو ٻئي ونگ جي گونگي ڏي ۽ کي به نه
 سهنديون هيون ۽ چوڪري جا پاڻ به انهي سلسلي ۾
 پنهنجن زالن کي ڪجهه نه چولدا هئا. هو ته ٻئي زالن
 جا سلام هئا. جيئن زالون چوڻديون هيون. تيئن ڪندا
 هئا. گهر ۾ هر وقت اهو جهڙو لڳو پيو هو ۽ انهي
 جي موجودگي ۾ هڪ ۽ ڪون ڪٿان ڪراچي
 جنهن جي ونگ کي ضرورت ۽ گولها هئي. هو اڪثر
 سوچيندو هو ته ڪاش جي هو اسير ۽ دولت مند ٿي
 جي آس نه ڪري ها، وٽس ايتري دولت نه هجي ها، ايڏا
 هڪ نه هجن ته جهڪر سندس پٽن کي به محنت ۽
 مڙوري ڪري پٽ پارو پوي ها. ۽ محنت ڪن ها
 ته شايد منجهن اهي نفرتون ۽ دشمنيون نه پيدا ٿين
 ها. ڇو ته غريبي ۽ محنت نفرت جو نه پر محبت
 جو سبق ڏينديون آهن. پر هاڻ ڇا ٿي ٿي سگهيو.
 هو ته جو تمام وڏو جاگيردار هو. جنهن کي رهڻ
 لاه سٺ ڪمرن واري حويلي هئي، باغ هئا، زمينون
 هيون ۽ اڃا جو تمام وڏو ڪاروبار هو، پر هڪي
 نه هو.

انهن ئي سوچن وارن ڏهنن ۾ هڪ رات هو حويلي ۾
 جي باغ ۾ چهر تي لٽيو پيو هو ته ٻريان پيربلاسر
 کي ويندي ڏٺائين. نچاڻ جو پيربلاسر کي ڏسي سندس
 دل جي ٽڙڪڻ جي رفتار تيز ٿي ويئي. سڄي جسم ۾
 ڇڻ ته ساڪوڙيون ڇڪ هڻڻ لڳيون. دماغ ۾ عجيب عجيب
 خيالن اچي گهر گهر. هو پريشان ٿي اُٿي ويهي رهيو
 ۽ سڌ ڪيائين.

پيربلاسر.

رات جي خاموشي ۾ ويسگ جو آواز پڙاڏو بڻجي
 گونجيو. ستر سالن جو پوڙهو، چوڏهن سالن جي نوخيز
 مڪڙي کي پاڻ ڏانهن سڏي رهيو هو. پيربلاسر آواز
 ٻڌي بهي رهي ۽ پوءِ بناڪهن ڊپ جي ڏهنس هلي آئي.
 پيربلاسر جڏهن هو وينگ جي ڀر ۾ پهتي تڏهن
 وينگ ڊپل آواز ۾ وري کيس ڀڪاريو. واپس ٻڌل
 خاموش هو. ڪٿان به ڪو آواز ڪونه ٿي ٻڌڻ ۾ آيو.
 صرف وڻن جا پن هوا جي زور تي سر سر ڪري رهيا
 هئا. چوڪري بلڪل وينگ کي سامهون بيٺي هئي.
 شايد هن به سمجهي ورتو هو ته مالڪ رات ۾ اڪيلائڻ ۽
 وقت کيس ڇو سڏيو هو. پر ته به کيس ڪو ڊپ نه
 هو. هو سامهون کڻي رهي هئي ته سندس منڊول آرڻ
 هيٺ مٿي ٿي رهيا هئا ۽ سندس اکين ۾ ڇمڪ هئي.
 وينگ کيس سامهون کڻي ۽ سندس آرڻ کي هيٺ مٿي
 ڏسندي ڏسندو رهيو. پوءِ پنهنجا ڏڪندڙ هٿ وڌائي

منڊس آرهن تي ڦيرائڻ لڳو. ڇوڪريءَ جي چاهري تي
 پگهر جون بوندون ظاهر ٿي بيٺيون ۽ دل ائين ڌڙ ڌڙ
 ڪرڻ لڳي جو ويڻگ پنهنجي هٿ جي تريءَ تي
 محسوس ڪرڻ لڳو. ويڻگ کي سمجهه ۾ نه هئي آيو
 ته کيس ڇا ڪرڻ گهرجي؟ اهو اڄ کيس ڇا ٿي ويو
 هو. پير بلاسم منڊس ٻولي يا ڏهڻيءَ جي عمر جي هئي.
 کيس ڏسي رت منڊس شربان ۾ ڇو لڪڻ لڳو هو ۽
 ڇو منڊس دل جي ڌڙڪڻ جي رفتار تيز ٿي هئي؟
 مٿان وري ڇوڪريءَ به خاموش رهي هئي ته کيس همٿائي
 رهي هئي. هوءَ ئي جي انڪار ڪري ها ته به ويڻگ
 جا ارادا بدلجي وڃن ها. پر هن جي چاهري جا تاثر ته
 اهو چئي رهيا هئا ته کيس ڪو اعتراض نه هو. ائين
 ڇو هو؟ جذمن کيس ويڻگ جي سؤٽ جي بستري تي
 سمهن لاه چوندو ويو هو تڏهن هن اهڙو ڪم ڪيو
 هو جو الامان ... ۽ هينئر ويڻگ جي سامهون منڊس
 روڊو پڪسڙ پيو هو.

ويڻگ چيو ”ويهه... منهنجي ڀر ۾ ٿي ويهه. آڏو
 پوڙهو ٿي ويو آهيان، منهنجو جسم ٿڌو آهي، من تنهنجي
 جسم جي گرميءَ سان منهنجو جسم به گرم ٿئي.
 ويڻگ محسوس ڪيو ته منڊس زبان ٽڙي رهي هئي.
 هڪ نوجوان، پرپور شباب ۽ گرم جسم جي مالڪ
 ڇوڪريءَ جو قرب منڊس زبان ۽ هٿن جي ڌڪڻ جو
 سبب بڻجي رهيو هو.

پيربلاسم جنهن جو آڌر ٻيو ٻيو ٻڌي لڳو ۽ سندس وجود تي عجيب نشو و نما ٿي رهيو هو تنهن ورائيو ”سون کي پوڙها مرد پسند آهن ڇو ته هو مهربان هوندا آهن، ظلم نه ڪندا آهن ۽ سامهين کي تڪليف نه رسائيندا آهن.“

وينگ اهو ٻڌي حيران ٿي ويو ۽ وري پڇيائين ”نوڪي جوانن کان نفرت ڇو آهي؟“ پيربلاسم ورائيو ”جوان مرد ظالم ۽ نامهربان هوندا آهن، هو سامهين کي اذيت ۽ مبتلا ڪري لذت حاصل ڪندا آهن. ۽ آڻ اذيت ۽ تڪليف برداشت نٿي ڪري سگهان.“

اهو جواب ٻڌي وينگ، پيربلاسم جو نازڪ گل جهڙو وجود پنهنجي پاڪر ۾ جڪڙي ورتو ۽ کيس کلي انهيءَ ڪمري ۾ آيو جيڪو هن ڪافي هزار سون جا سڪا خرچ ڪري پنهنجي آرام لاءِ تيار ڪرايو هو. پيربلاسم جي انگ انگ مان خوشي ظاهر ٿي رهي هئي. هو هن وقت ڪا ان ٽڙيل مڪڙي نٿي پاسي. انهن ٽي لڳي ڄڻ ٽڙيل گلاب هئي. خوشبوءِ سان ڀرپور، رنگين، تازي تازي.

ڪمري ۾ پهچڻ کان پوءِ معاملو ختم ٿيڻ ۾ ڪا دير نه لڳي. وينگ کي خدشو ٿيو ته پيربلاسم جون خواهشون اڏورڊون رهجي ويون هونديون. کيس لذت نه ملي هوندي. انهيءَ ڪري سندس احساس ختم ڪرڻ لاءِ ڇهائين ”نون ڏسڻ پئي ته آڻ بلڪل پوڙهو ٿي

ڇڪو آهيان ۽ منهنجو وجود سرد ٿي چڪو آهي.
منهنجي وجود ۾ هاڻ ڪوبه شعلو باقي نه آهي.

پير بلاسر جنهن جون اکيون بند هيون ۽ جسم پگهر
۾ ٻڌل هو تنهن مطمئن لهجي ۾ جواب ڏنو ”اوهان جو
قرب منهنجي عزت افزائي آهي. توهان مون کي انهيءَ
قابل سمجهيو تنهن لاءِ مهرباني، مون کي ٻئي ڪنهن
به وڌيڪ شعلي جي ضرورت نه آهي.

۽ واقعي پير بلاسر جي انداز مان اهو ظاهر ٿي رهيو
هو ته هو لذت جي حصول کان وانجهيل نه رهي هئي.
هو بلڪل مطمئن هئي.

پير بلاسر هاڻ ٻانهي نه رهي هئي. هو وينگ جي
دل جي راڻي ٿي چڪي هئي ۽ هر وقت وينگ جي
خدمت ۾ حاضر رهندي هئي. ايتري دولت ۽ جاگير
هوندي به وينگ خود کي غريب محسوس ڪندو هو.
ڪيئن آرام ۽ سک جي تلاش هئي. انهيءَ ڪري هر وقت
اڪيلو اڪيلو رهندو هو ۽ سندس سمورو وقت حويلي
جي باغ ۾ گذرندو هو. هاڻ پير بلاسر جي ڪري سندس
وقت ڪجهه ٿو گذرڻ لڳو. پر هو پاڻ محسوس ڪندو
هو ته مردانگي هاڻ منجهس نالي ماتر وڃي رهي آهي.
انهيءَ سوچ سان گڏ ڪيئن اهو احساس به ٿيندو هو ته
هو پير بلاسر تي ظلم ڪري رهيو هو جيڪا جوان
هئي، ترناره هئي، گرم هئي، جنهن جو شباب اصل ڦاٽو
ٿي. سندس وجود جي گرمي کي ٽڌو ڪرڻ لاءِ اوتري ئي

گرمي ۽ جوش درڪار هو. اهو خيال اچڻ تي ڪڏهن
ڪڏهن هو پير لاسر کي چوندو هو ”تون ٻانهي آهين
۽ آڻ مالڪ، تون ننڍي آهين ۽ آڻ ٻوڙ هو ... تون
ضرور سوچيندي هوندئين ته مون دولت جي زور تي
تنهنجي جواني ۽ شباب جي ٻي ڌرتي ڪئي آهي.
پير لاسر نظرون جهڪائي جولاب ڏيندي ”ائين نه [
سوچيندا ڪريو مالڪ مون کي توهان کان سواءِ ٻئي
ڪنهن مرد جي ضرورت نه آهي.“

هن دفعي جڏهن بهار آيو، نوان گل ٿڙيا، وان
لوت ڪئي ۽ هر طرف ساوڪ ٿي ساوڪ نظر اچڻ لڳي.
تڏهن ڪافي ڏينهن کان پوءِ ونگ جي نالن ۾ مٽي
جي خوشبوءِ گهر ڪري ويئي، زمين تي وئي ڪافي
هرسو ٿي ويو هوس. چنگ جي مرڻ کان پوءِ هن خود
کي پنهنجو اڪيلو محسوس ڪيو هو ۽ پڪجهه
ڇڏي حويلي ۾ هليو آيو هو. اهو سوچي ته اتي
منڊس پنهني پٽن جا ٻار هئا، زالون هيون، ڪنول هئي،
تنهنڪري کيس اڪيلائي جو جوڪو احساس ٿي رهيو
هو سو ختم ٿي ويندو ... پر ٿيو ان جي ابتڙ. حويلي
۾ ماڳهين کيس اهو احساس ڏنگڻ لڳو ته دولت حاصل
ٿي وڃڻ کان پوءِ ڪون ڪائس موڪلائي ويو آهي
۽ هو ڇوڙن وانگر ڪون جي تلاش ۾ ڏڪا ڪاڻ
لڳو. مٽي جي خوشبوءِ لڪ ۾ پهتس ته هڪ دلعو
وري پنهجي اصل ڏانهن موٽي وڃڻ جي خواهش ڪر

کلي جا کي. سو هڪ ڏينهن پنهنجي وفادار نوڪر ۽
 پير پلاس کي گڏ وٺي هو پنهنجي اصلي گهر ڏانهن
 وڃي لڪتو جتي هن غربت ۽ بڪ وارو دور گذاريو
 هو. اتي پهچي کيس شڪ جو ان سو احساس ٿيو، هو
 ڪافي ڏينهن کان پوءِ شڪ واري پراولي ٿيڻ سٽو.
 پهر ۽ ٿور جي ڇٽي سان ماني ڪاڌائين ۽ صبح جو
 جڏهن اڃان سج جا پهريان ڪرڻا به زمين تائين نه
 پهتا هئا، هو زمين ڏانهن لڪري ويو، ڌرتي ماءُ جو
 ذرو سندس اڇن تي خوش ٿيو ۽ ويٺڪ کي محسوس
 ٿيو جن ان جا بهل سلا سندس اڇن جي خوشي ۾
 بهڪڻ لڳا هئا. وڻ ٽڻ ملو ٿي ويا، ۽ نضا ۽ گيت
 ڪونهڻ لڳا. جن ۾ سندس بهوفائي جو شڪو هو ۽
 وري موٽي اڇن تي خوشي جو اظهار هو. ڌرتي ماءُ
 بهڪاري بهڪاري کيس چئي رهي هئي ته مون مان وفا
 جي آسپاس ٿيڻ ۾ رڪبان جيسين تون پاڻ وفا ڪندين.
 تون بهوفائي ڪندين ۽ ٿورو به نه ڪندين ته پوءِ آڏا
 به لامار هونديس. ويٺڪ خود کي به احساس ٿيو ته
 ڌرتي ماءُ سان بهوفائي ڪري هن چڱو نه ڪيو هو.
 هاندي هاندي هو انهيءَ هنڌ اچي پهتو جتي سندس پيءُ
 اوائين ۽ چنگ جون قبرون هيون. هن انهن سان به
 بهوفائي ڪئي هئي. جڏهن ته کيس به هڪ ڏينهن ڌرتيءَ
 جي انهيءَ لڪري کي وسائڻو هو — هميشه هميشه لاءِ
 انهيءَ هنڌ سمهڻو هو. پنهنجن پيارن جون قبرون ڏسي

۱ اهو هنڌ ڏسي جتي کيس هميشه لاءِ قيام ڪرڻو هو،
 سندس دل کي ڪڪون مليو. ۲ ۱ اولين جي قبرن
 وچ ۾ جهڪا خالي جاءِ پيل هئي، جتي کيس سمهڻو
 هو، اتي ويهي هن ٿڌي مٽيءَ کي چٽيو. مٽيءَ کي
 جهنڊي سندس هٿ ڏڪي رهيا هئا. قبر جو تصور ئي
 ڊيچاريندڙ آهي.

گهر واپس اچي هن پنهنجي ڌيءَ کي به پاڻ رت
 گهرائي ورتو ۽ پٽن کي گهرائي کين پڌاڻين ته هو
 هاڻ پراڻي گهر ۾ رهندو ۽ سندس لاءِ هڪ رهشي ۽
 لوم ڪفن گهرايو وڃي.

اهو ٻڌي پٽن چيو ”اهڙيون ڳالهائون نه ڪريو
 بابا... توهان ته اڃان اسان کان به جوان آهيو.
 پر وينگ چيو ”اهو منهنجو حڪم آهي... منهنجي
 حڪم جي تعميل ڪريو. آڏا هاڻ وڌيڪ وقت زنده
 ڪونه رهندس.“

ٻئي ڏينهن ڪفن اچي ويو جيڪو وينگ پنهنجي
 پلنگ جي سامهون پٽ تي لڳائي ڇڏيو جتان هر وقت
 ڪفن سندس اکين اڳيان رهي. ڪفن کي ڏسي کيس
 اهڙي ڪڪون جو احساس ٿيندو هو. ڪڪون، جنهن
 جي ڳولا ۾ هو جهنگ ۽ ٻر جهاکي آيو هو. سو هاڻ
 کائڻ گهڻو پري نه هو.

هاڻ سندس نظر ۽ پڌڻ جي قوت به گهٽ ٿي
 ويئي هئي، هو سڄو سڄو ڏينهن پنهنجي پيءُ جي

اڏوهي ڪاڌل ڪرسيءَ تي ويٺو هوندو هو ۽ ٻڙن کي
 نوڪر سندس حڪمن جي بجا آوريءَ لاءِ هر وقت مستعد
 رهندا هئا ۽ رات جو بستري تي سهندو هو ته هڪ
 جوان جسم مڇي مڇي رات سندس سرد وجود کي
 گرمي پهچائيندو رهندو هو.

هڪ ڏينهن ڪنول، ڪوڪوءَ کي ساڻ وٺي وينگ
 سان ملڻ آئي. هو هان ايتري نه ٿلهي ٿي چڪي هئي
 جو ڪانسن هلبو به ٿئي ٿيو. وينگ کيس ڏسي پڇيو
 ”منهنجون نهرون ته خوش آهن نه؟“

ڪنول نشي ۾ ٻڌل آواز ۾ چيو ”هو چئين ٻين
 وانگر هر وقت هڪجهڙي ڪي ٻيون رهن ٿيون. تنهنجي وڏي
 پٽ ٻي شادي ڪري ورتي آهي ۽ ننڍي پٽ گهٽ
 جي بازار ۾ اناج جو دوڪان کوليو آهي.“

وينگ کيس پيغام ڏنو ته سندس ٻنهي پٽن کي
 حائن ملڻ لاءِ موڪلي.

ٻئي ڏينهن ٻئي پٽ اچي پهتا. وينگ کين ڏسي
 چيو ”آءٌ سرڻ کان اڳ سموري جائداد، ڪاروبار ۽
 زمينن جي ورهاست ڪرڻ ٿو ڇاڪاڻ ته مون کان
 پوءِ اوهان ۾ جهڙو نه ٿئي.“

وڏي پٽ چيو ”سموري زمين وڪڻي اسين رقم
 پاڻ ۾ ورهائي وٺنداسين.“

اهو ٻڌي وينگ جي اکين ۾ لڙڪ تري آيا ۽
 چيائين ”اهو ڪڏهن به نه ٿيندو. پاڻ سڀ ڌرتي ماءُ جا

ٻڃا آهيون، ۽ ماءُ کي وڪڻيو نه آهي.... ماءُ کي ڪم
نه ڪندو آهي. زمين وڪڻي، ماءُ وڪڻي مثل آهي.
ڇا اوهين پنهنجي مثل ماءُ جو ڪنهن واپاريءَ سان
سودو ڪندا؟ ڌرتيءَ کي پنهنجي ماءُ سمجهو.... ماءُ
وڪرو ڪرڻ واري جنس نه آهي.

اهو ٻڌي پنهي پٽن جون اکيون شرم وچان جهڪي
ويون ۽ هنن وراڻو ۽ نه بابا... توهين اطمینان رکو.
اسين زمين وڪرو نه ڪنداسين.

شايد وينگ اهي ئي لفظ ٻڌڻ تي چاهيا. هن مرڻ
کان آڳ اهو اطمینان ٿي ڪرڻ چاهيو ته سندس پٽ
زمين وڪرو نه ڪندا. پٽن جي واٽان اهڙو اظهار ٻڌي
ڪم ڇڻ ته اهڙي ڪڪون حاصل ٿي ويو. هاڻ هو
آرام ۽ اطمینان سان مري سگهندو.... سک ۽ سڪون
حاصل ڪري سگهندو جهڪو دولت مند بڻجي هو پنهنجي ئي
هنن سان وڃائي ويٺو هو. قبر ۾ نه هو خالي هٿين
ويندو نه.... غريبيءَ جي حالت ۾، ۽ انهيءَ ذهني اطمینان
سان ته پويان سندس پٽ ڌرتيءَ ماءُ جو سودو نه ڪندا.

عظمت ادبي اڪيڊسي حيدرآباد

نومبر ۾ شايع ٿيل ٻيو ڪتاب :

ناري

ناري هڪ سياسي ڪارڪن هن پارٽي ۽ خاطر
ڪهڙيون ڪهڙيون قربانيون ڏنيون، پارٽي ۽ جي جدوجهد
۾ ڪهڙي ريت حصو ورتو، پر ٻي-ار ٿيڻ کان پوءِ
پارٽي ۽ جي اڳواڻن ساڻس ڪهڙو سلوڪ ڪيو، هڪ
عام ڪارڪن جو انهيءَ هڪ عام ڪارڪن جي
زندگيءَ جو داستان.

صفيد ڪاغذ، ۹۰ صفحا، ڪارڊ ڪور، قيمت ۸۰۰-۸

آڪٽوبر ۾ ڇپيل ڪتاب:

۱. مهڪريءَ جا مضمون

جي. ايم. مهڪري / محمد ابراهيم جويو

ملڪ جي نامياري مفڪر ۽ دانشور ڊاڪٽر جي. ايم.
مهڪري جا لکيل مضمون جيڪي انگريزي اخبارن ۾ ڇپيا
۽ انهن جو سنڌي ترجمو سائين محمد ابراهيم جويو
صاحب جن ڪيو. سياسي ڪارڪنن ۽ سياست ۽ فلسفي
۽ دلچسپي رکندڙ سنڌي پائرن لاءِ اسٽلھ تحفو.

صفيد ڪاغذ، ۲۷۵ صفحا، ڪارڊ ڪور، قيمت ۲۵۰۰-۲۵

۴. سچ جو فلسفو — رشيد پٽي

جرمن دانشور هيگل تاريخ متعلق سڀ کان پهرين
جدلياتي ماديت جو فلسفو پيش ڪيو جنهن کي اڳتي
هلي ڪارل مارڪس پنهنجي تاريخي ماديت واري نظريي
لاه بنياد بڻايو. جدلياتي فلسفو ۽ جدلياتي علم ڇا آهي؟
رشيد پٽي سنڌي ٻوليءَ ۾، آسان ۽ سلسلي ٻوليءَ ۾،
وضاحتن ۽ دليان ۽ مثالن سان اهو سمجهائڻ جي ڪوشش
ڪئي آهي. تاريخ ۽ سياست جي شاگردن ۽ ڪارڪنن لاءِ.
صفحو ڪاغذ، ۱۷۵ صفحا، ڪارڊ ڪور، قيمت ۱۸-۰۰

انهن کان علاوه اڳ ڇپيل ڪتابن جو تعارف:

۱. علم تدريس مظلومن لاءِ —

انهي مصنف هائلو فراريءَ جو لکيل ۽ سنڌي
ٻوليءَ جي عظيم ڄاڻو محترم محترم اڊواهيڊم جوڙيو
جو ترجمو ڪيل ڪتاب سموري دنيا جي مظلومن
لاءِ درسي ڪتاب. جيئن ٻارڙن کي سڀ کان پهريائين
پرائم ڪتاب پڙهايو ويندو آهي، تيئن مظلومن لاءِ هن
ڪتاب ۾ بنيادي سبق سيکاريا ويا آهن. ظالم ڪير آهن،
ظلم ڪيئن ٿو ٿئي ۽ مظلوم کي پنهنجو حق ڪيئن
حاصل ڪرڻ گهرجي ۽ پاڻ کي ظالم جي ظلم کان
ڪهڙي ريت بچائجي اهو آهي انهيءَ ڪتاب جو متن.
صفحا ۴۰۰، صفحو ڪاغذ، ڪارڊ ڪور، قيمت ۲۵-۰۰

۲. اڻو لڏو ۽ اجهو —

ايشيا جي عظيم ليکڪ ڪرشن چندر جو لکيل ناول، هڪ هاريءَ جي زندگيءَ جي ڪهاڻي، جنهن زميندار جي ظلمن کان مجبور ٿي هارين جي حقن لاءِ تحريڪ هلائي هن هارين کي ڪيئن منظم ڪيو، سندن تربيت ڪهڙي ريت ڪئي، انهيءَ راهه ۾ کيس ڪهڙيون تڪليفون ڏسيون پيون، زميندارن سندس خلاف ڪهڙيون چالون ڪيون، انهيءَ مان گذرڻ بعد محبت جا جذبا ۽ آخر ۾ هاريءَ کي مليل موت جي سزا جو احوال سفيد ڪاغذ، صفحا اڪل ۲۰۰، ڪلڙ ڪورو قيمت ۱۶-۰۰ رپيا صرف.

۳. جڏهن جهوڪ جهريو —

هندي ڪنڊ جي مهاتما دانشور سبط حسن جو لکيل، شاه عنايت شاهي سنڌ جي بهترين سوشلسٽ جي زندگيءَ جو احوال جنهن جاگيردارن خلاف بغارت جو علم بلند ڪيو ۽ ڏاڙيل، پڙهيل، غريب ۽ ڀروس ڀور هيت ۽ هاريءَ جي پلي لاءِ آواز بلند ڪيو رشيد پٽي انهيءَ ڪتابڙي کي سهڻي سنڌيءَ جو روپ ڏنو دلچسپ لائينل، سفيد ڪاغذ، صفحا ۷۵ ۽ قيمت ۶-۰۰ رپيا صرف.

۴. ڇهن ۾ قومي سوال —

ڪنهن گهڻ قومي ملڪ ۾ قوميت جي مسئلي کي ڪهڙو حل ڪجي، انهيءَ جو بهترين جواب ڇهن جي

لهايت قومي مسئلي کي ڪيئن سمجهبو، انهيءَ مسئلي ۾
چين جي سڀ کان وڏي ”هان“ قوم جو هڪردار ڇا
رهيو، ننڍين قومن جي احساس محروميءَ کي ڪهڙيءَ
ريت ختم ڪيو ويو، ننڍين قومن جي حقن لاءِ ڪهڙا
ڪهڙا اپاءَ ورتا ويا، تن ۾ ڪيئي جو ذڪر هن ڪتاب ۾
موجود آهي... صفحا ۱۸۰. مفيد ڪاغذ، نه رنگو
خوبصورت ڪارڊ ڪور، قيمت ۱۶-۰۰ رپيا

۵. تاريخ ڇا آهي؟ —

ننڍي کنڊ جي ڪميونسٽ نظرين جي حتمي ادب
باري ۾ هڪ جو تاريخ متعلق لکيل ڪتاب. تاريخ متعلق
مختلف دورن ۾ مفڪرن ۽ دانشورن ڪهڙا ڪهڙا
نظريا پيش ڪيا تن جو نتيجو تاريخ جي سبق جو
احوال ته تاريخ هاڻ ورجائي ٿي... ڪهڙيءَ ريت؟ اڄ
جا حاڪم، جي ڪلهه جي حاڪمن جي قدمن جي
نشانن تي هلندا ته جهڙيءَ ريت ڪلهه جا حاڪم تباهه
ٿي ويا، اڄ جا حاڪمن به تباهه ٿي ويندا. اهو آهي
تاريخ جو سبق، انهيءَ انجام کان بچڻ لاءِ ڇا ڪرڻ
گهرجي؟؟... صفحا ۱۵۰. مفيد ڪاغذ، سٺو ڪارڊ
ڪور، قيمت ۱۲-۰۰ رپيا

۶. لنگ ۽ هند جا لوها —

شاه ايران خلاف همل تحريڪ جي هڪ سرگرم
اڳواڻ اشرف دهقاني جي گوريلا زندگيءَ جو احوال...

تحريڪ دوران مٿس ۽ سندس ٻين ساٿين تي ڪهڙا ڪهڙا ظلم ڪيا ويا، کين ڪهڙيون ڪهڙيون قربانيون ڏيڻيون پيون. اهو ڪتاب جنهن جو پهريون ڇاپو صرف ٽن هفتن ۾ ختم ٿي ويو هو. اڪل ٻن سالن کان پوءِ ٻيو ڇاپو مارڪيٽ ۾ مفيد ڪاغذ، ۱۵۰ صفحا، خوبصورت ڪارڊ ڪور، قيمت ۱۴-۰۰ رپيا.

۷. ماڻوزيتنگ جا قول -

هن صديءَ جي عظيم ترين انقلابي سياسي رهڻا، چين ملڪ جي آزاديءَ جي ناسياري اڳواڻ، عظيم سياسي اديب ڪارنڊ ماڻوزيتنگ جي قولن جو ميڙ جيڪو هر سياسي ڪارڪن جي لائبريريءَ ۽ سياسي تربيت لاءِ لازمي آهي. طويل عرصي کان پوءِ ٻيو ڇاپو ٽئين خوبصورت ڪارڊ ڪور سان سينگاريل، مٿي مصري لائينپ ۾ ڪمپوز ٿيل. ۲۲۴ صفحا، مفيد ڪاغذ، قيمت ۲۰-۰۰ رپيا صرف.

عظمت ادبي اڪيڊميءَ جا ڪل ڇپرايل ڪتاب

۱. اگهاڙي	(ختم ٿي ويل)	۲. ڇاپا
۰۲. عشق	(ختم)	۲. ڇاپا
۰۳. قرب جا ناتا	"	جلد ٻيو ايڊيشن
۰۴. قهدهاليءَ جي ڊائري	"	اچڻ وارو
۰۵. بهار ۽ ٻاپ	"	۲. ڇاپا
۰۶. پوڙهو ۽ سمنڊ	"	۲. ڇاپا
۰۷. جنم ڦهڙي	صرف چند	جلد ٻيو ڇاپو
۰۸. جنگ ۽ انسان	ڪاهيون بچيل	اچڻ وارو
۰۹. جي ماريا نه موت	(ختم)	جلد ٽيون ڇاپو
۰۱۰. ڌراڙن جا ڏڪ	"	اچڻ وارو
۰۱۱. ڪاهيون گهوارن جون	"	جلد ٽيون ڇاپو
۰۱۲. جنس بهار ۽ شادي	"	اچڻ وارو
۰۱۳. ٻه ٻه ٻه ٻه ٻه ٻه ٻه ٻه	"	۲۰-۰۰
۰۱۴. سنڌي ٻوليءَ کي للڪار	لکڻ ڇاپي جون	۶-۰۰
	ڪجهه ڪاهيون باقي	

۶-۰۰	پتي چاهي جو	۰۱۵	ان دانا
	ڪجهه ڪاپيون باقي		
	(ختم)	۰۱۶✓	ويشناسي ڪهاڻيون
۱۰-۰۰		۰۱۷	پيار پيار پيڙا پيڙا
۱۱-۰۰		۰۱۸✓	تو جنين جي نات
۱۴-۰۰	(پيو چاهو)	۰۱۹✓	لڳ منهنجا لوم
۵-۰۰		۰۲۰✓	بي اولاد
۱۲-۰۰		۰۲۱	ڪرنڊڙ ديواريون
۱۲-۰۰		۰۲۲	رام محمد ڏيسوزا
۲۵-۰۰		۰۲۳	علم تدريس مظلومن لاءِ
۶-۰۰		۰۲۴	جڏهن جهوڪ جهرو
۱۶-۰۰		۰۲۵	آلو لڏو ۽ اجهو
۲۰-۰۰		۰۲۶	ماڻوزيتنگ جا قول
۱۶-۰۰		۰۲۷	چنڊ ۽ قوسي سوال
۱۲-۰۰		۰۲۸	تاريخ جا آهي
۱۸-۰۰		۰۲۹	سچ جو فلسفو
۲۵-۰۰		۰۳۰	مھڪريءَ جا مضمون

عظمت ادبي اڪيڊمي

سردار پريس، گاڏي ڪانو، حيدرآباد

سوره سنڌي ادب

صاحب خان سوره ميرائي

Cell No: 0344 3919786

0300 3404488